

**Onderwerp**

Programmaplannen Almere 2.0

Registratienummer

1927290

Datum

14 juni 2016

Auteur

O.L.F. Gähler

Afdeling/Bureau

GE

Openbaarheid

Passief openbaar

Portefeuillehouder

Lodders, J.

Ter kennisname aan PS en
burgerleden**Kern mededeling:**

In het kader van het Rijk-regioprogramma Amsterdam-Almere-Markermeer (RRAAM) hebben het Rijk, de gemeente Almere en de provincie afspraken gemaakt met betrekking tot de integrale stedelijke ontwikkeling van Almere, getiteld Almere 2.0. Ter realisatie van Almere 2.0 is een gezamenlijk fonds ingesteld. Fonds Verstedelijking Almere (Fonds VA).

Ter vulling van het Meerjarenprogramma van het Fonds VA zijn vijf programma-lijnen vastgesteld en zijn in de afgelopen maanden programmaplannen uitgewerkt. Middels deze mededeling informeren we u over deze programmaplannen en de afweging welke sleutelprojecten op te nemen in het meerjarenprogramma. Op 15 juni wordt aan u in de Commissie Ruimte kort de inhoud van deze vijf programmaplannen gepresenteerd alsmede de gedachten over prioritering van sleutelprojecten ten behoeve van het meerjarenprogramma.

Mededeling:

Bijgaand ontvangt de uitgewerkte programmaplannen Almere 2.0 en het afwegingsmemo sleutelprojecten Almere 2.0. De financiële bijlagen van de programmaplanen zijn vanwege de (markt)gevoeligheid van de inhoud niet openbaar en worden voor u ter inzage gelegd.

Bijlagen

Naam bijlage:	eDocs nummer:	Openbaar in de zin van de WOB (ja/nee aangeven)
Binder programmaplannen Almere 2.0	1924221	Ja
Afwegingsmemo sleutelprojecten Almere 2.0	1927337	Ja

Ter inzage in de leeskamer

Naam bijlage:	eDocs nummer:	Openbaar in de zin van de WOB (ja/nee aangeven)
Financiële bijlagen bij 5 programmaplannen Almere 2.0	1924224	Nee

Binder programmaplannen Almere 2.0

Programmalijn:

- | | |
|--|-----------|
| 1. Versterken hart van de stad (45 pagina's)
versie: juni 2016 | 2 – 46 |
| 2. Versterken leer- en werkomgeving (34 pagina's)
versie: juni 2016 | 47 – 80 |
| 3. Energy on upcycling (32 pagina's)
versie: 1 juni 2016 | 81 – 112 |
| 4. Verblijfsplekken: cultuur, recreatie en toerisme (48 pagina's)
versie: 31 mei 2016 | 113 – 160 |
| 5. Vernieuwend wonen (16 pagina's)
versie: 25-05-2016 | 161 – 176 |

PROGRAMMAPLAN

VERSTERKEN HART VAN DE STAD 2025 *KLOPPEND HART IN ALMERE EN DE REGIO*



Gemeente Almere
Juni 2016

Proloog

Noordvleugel en RRAAM

De Noordvleugel van de Randstad is één van de belangrijkste motoren van de Nederlandse economie. De regio kan zich meten met andere topregio's in Europa. Het gebied kent veel mensen met talent en ondernemerszin, een grote diversiteit aan bedrijvigheid, goede infrastructuur via land, lucht en water en een zeer goede digitale connectiviteit. Bovendien is er een breed palet aan woonmilieus en landschappen aanwezig. Deze (internationale) topositie is echter geen vanzelfsprekendheid. Het economisch krachtenveld verandert voortdurend. Het is van belang op deze veranderingen in te spelen of liefst zelfs vooruit te lopen om succesvol te blijven. Om deze regio nu en in de toekomst krachtig en concurrerend te laten functioneren moet in het vestigingsklimaat in de hele Noordvleugel geïnvesteerd worden. Een forse groei van de woningvoorraad, meer diversiteit aan woonmilieus, een goede bereikbaarheid en unieke natuur- en recreatiegebieden zijn daarbij essentieel. De partners in de Noordvleugel hebben samen met het Rijk vier majeure verstedelijkingsopgaven benoemd: Zuidas, Schiphol-Haarlemmermeer, Noordzeekanaalgebied-Zaan, IJ en het Rijk-regioprogramma Amsterdam Almere Markermeer (RRAAM).

Structuurvisie Amsterdam Almere Markermeer

De RRAAM opgave is uitgewerkt in de structuurvisie Amsterdam Almere Markermeer. Het gaat om een drietal met elkaar samenhangende ontwikkelingen ten einde de concurrentiepositie van de Noordvleugel van de Randstad te versterken. Ten eerste wordt ingezet op het verbeteren van de (regionale) bereikbaarheid over zowel de weg (A1, A6 en A9) als het spoor (OV-SAAL). Op de langere termijn is de IJmeerverbinding als structurerend element opgenomen. Daarnaast wordt ingezet op de ecologische kwaliteit van het IJmeer-Markermeer. Hierbij is het toekomstperspectief een kwalitatief hoogwaardige leefomgeving met aantrekkelijke natuur- en recreatiegebieden. Tot slot is beschreven op welke wijze Almere kan groeien. Het toekomstperspectief is daarbij een westelijk georiënteerde stad met circa 60.000 nieuwe woningen en een forse groei van het aantal arbeidsplaatsen waar het prettig wonen, werken en recreëren is. Deze laatste opgave wordt onder de noemer Almere 2.0 door het Rijk, de provincie Flevoland en de gemeente Almere op dit moment tot uitvoering gebracht.

Almere 2.0

Almere heeft veel te bieden in het realiseren van bovengenoemde opgave. Het is een suburbane stad, waar letterlijk ruimte is om te groeien. Stad en natuur zijn op een bijzondere manier met elkaar verweven. Hierdoor is een plek ontstaan, die als geen ander mensen de kans biedt de natuur letterlijk 'om de hoek' te ervaren en beleven. En Almere is een new town. Een nog jonge stad die al vanaf het begin heeft geëxperimenteerd met nieuwe systemen. Een stad die ruimte biedt om eigentijdse inzichten in te zetten, die in alle aspecten (maatschappelijk, economisch, ecologisch, fysiek) tot verrassende innovaties en vernieuwingen hebben geleid. Almere dankt aan haar pioniersmentaliteit onder meer het systeem van gezondheidszorg, brede scholen, het glasvezelnet, ondergronds afvaltransport, gescheiden verkeerssystemen. Ook in latere tijden werden keer op keer nieuwe systemen uitgevonden en geïntroduceerd zoals particulier opdrachtgeverschap in de woningbouw, de sterrenschool en organische gebiedsontwikkeling. Voor de uitvoering van Almere 2.0 heeft de gemeente Almere dan ook de Lange Termijn Investeringsstrategie Almere (LISA) vastgesteld waarbij is gekozen zoveel als mogelijk aan te sluiten bij de identiteitsdragers van het huidige Almere:

- Growing Green Almere: een gezonde en groene stad
- Stad van het experiment: (ruimte voor) het nieuwe pionieren

Dat betekent dat de bestaande kwaliteiten niet alleen vastgehouden, maar verder worden versterkt. De stad en het omliggende landschap worden doorontwikkeld tot een divers, aantrekkelijk, sociaal en leefbaar gebied met een eigen profiel binnen de regio. Almere wordt vormgegeven tot een groene levende stad. Het gaat om groen in de breedste zin van het woord: gezonde, duurzame en prettige vormen van wonen en leven. Met allerlei initiatieven op het gebied van cultuur, onderwijs, sport en economie die bijdragen aan een groene, duurzame en levendige stad. Bovendien worden in Almere de grenzen van de kennis en mogelijkheden opgezocht. De stad is een vrijplaats, een broedplaats en een laboratorium voor vernieuwing op velerlei gebied. Voor Almere komt hier ten opzichte van haar historie een extra dimensie bij. Het gaat nu niet alleen om een nieuwe omgeving. De nieuwe pioniersgeest zal ook in de bestaande omgeving (mensen, bedrijven, organisaties en wijken) leiden tot interessante doorontwikkelingen en vernieuwingen.

Vijf programmalijnen

Om het in de Structuurvisie Amsterdam Almere Markermeer geschetste toekomstperspectief en de strategie zoals beschreven in LISA te bewerkstelligen, wordt binnen Almere 2.0 de komende jaren gewerkt langs een vijftal programmalijnen. Het betreft:

1 Versterken Hart van de Stad

Om Almere op de lange termijn een rol als onderscheidende kern binnen de grootstedelijke regio Amsterdam te laten vervullen, krijgt het hart van de stad de komende jaren een forse impuls. Er wordt toegewerkt naar een centrum met een voorzieningenniveau dat hoort bij een stad van 200.000 tot 300.000 inwoners. Het gebied wordt zichtbaar en voelbaar als hart van de stad, zal een sterkere regionale betekenis krijgen en wordt dé ontmoetingsplek wordt voor zowel bewoners als bezoekers.

2 Versterken leer- en werkomgeving

Een sterke, diverse en kwalitatief hoogwaardige onderwijsstructuur is een levensader voor elke stad. Bij de beslissing waar naar toe te verhuizen, kijken mensen steeds nadrukkelijker niet alleen naar huisvesting, goede verbindingen en cultuur, maar ook naar de diversiteit en aanwezigheid van het onderwijs dat (voor hun kinderen) beschikbaar is. Onderwijs zorgt voor een goede aansluiting op de arbeidsmarkt en draagt daarmee bij aan het economisch en innovatief klimaat van de stad.

3 De Energieneutrale en afvalloze stad / Energy on Upcycling

De Noordvleugel is ambitieus op het gebied van energie en de verwerking van afval. Binnen Almere wordt de lat hoog gelegd op twee onderdelen. Het streven is om in 2022 zowel energieneutraal als afvalloos te zijn. Almere wordt een stad waar zoveel mogelijk energie wordt benut uit hernieuwbare bronnen en waar afval wordt gebruikt als grondstof. Kennis die in Almere wordt opgedaan wordt gedeeld met de partners in de Noordvleugel.

4 Versterken verblijfsplekken, cultuur, recreatie en toerisme

Eén van de grote kwaliteiten van de Noordvleugel ten opzichte van andere stedelijke regio's in Europa is de toegang tot grote groen- en recreatiegebieden. Over tien jaar kent Almere een aantal plekken in en om de stad die de stad zelf én de Noordvleugel van de Randstad naar een hoger niveau brengen. Plekken die de stad en de regio aantrekkelijker maken als verblijfsgebied, als recreatiegebied en die het toerisme bevorderen.

5 Vernieuwend wonen

In de Noordvleugel is een forse vraag naar woningen. Met de bouw van 60.000 woningen levert Almere de komende decennia een belangrijke bijdrage aan het opvangen van deze regionale

woningbehoefte. Het betreft niet alleen een kwantitatieve opgave. Er is een landelijke opgave aan het door ontwikkelen van woonconcepten. De woningbouwopgave van Almere wordt opgepakt door onderscheidende woonmilieus van hoge kwaliteit aan de stad en de regio toe te voegen. Almere blijft vooraan lopen met de ontwikkeling van vernieuwende stedenbouw waarbij de woonconsument centraal staat en waarmee woonmilieus en woonconcepten worden ontwikkeld die onderscheidend zijn in de Noordvleugel.

Inhoudsopgave

Voorwoord

1. Inleiding
 2. Langetermijnperspectief
 3. Uitgangspunten op weg naar 2025
 4. Ontwikkelstrategie op weg naar 2025
 5. Sleutelprojecten 2016-2025
 6. Meerjarenoverzicht Fonds verstedelijking Almere
- Colofon

Voorwoord: Het Hart van Almere in 2025

Middenin Almere ligt het hart van de stad. Een levendig stadscentrum, waar steeds meer mensen wonen, werken, leren en recreëren. Er is een reeks aan plekken waar bezoekers en bewoners graag zijn en zich thuis voelen. Vanuit de stad en de regio komen mensen naar het hart van de stad. Hier geniet men van het groene en waterrijke centrum, dat eigentijds en passend is bij de tijd van nu en straks.

In 2025 kom je aan op een vernieuwd station: Almere Centraal. Een station van de 21e eeuw dat voorziet in de behoeftes van vandaag, straks en de toekomst en dat past bij de groeiende Metropoolregio Amsterdam. Station en stationsgebied zijn een aantrekkelijke plek van ontvangst en daarmee een visitekaartje van de stad. In en om het station gaan reizigersstromen en verblijfskwaliteiten hand in hand. Het gebied heeft een eigen identiteit en draagt op haar manier bij aan een sociaal, economisch en ecologisch duurzaam Almere.

Vanaf het Stationsplein loop je Almere Centrum in. Je komt aan bij het Stadhuisplein, een aantrekkelijke plek van waaruit je verschillende delen van het centrum kunt aandoen. Vanaf het Stadhuisplein kies je voor de rustige route rechtdoor waar een groen stadspark is aangelegd, of de weg naar de Grote Markt en de Passages, of je gaat diagonaal de winkelstraat in. In dat laatste geval kom je uit op de Esplanade. Een plek waar veel mensen samen komen. De trekkracht van dit plein is in 2025 groot. Hier beleef je bij uitstek de groene en waterrijke setting van het stadscentrum, dat daarmee uniek is in de regio. Dankzij toegevoegde programma's, een hoogwaardige inrichting en natuurlijk vanwege het startpunt voor een belevenisvolle tocht op en rond het Weerwater.

Op het Weerwater is het goed toeven in 2025 en ook het rondje Weerwater wordt dagelijks intensief gebruikt. In de eerste plaats door recreanten, maar ook als functionele verbinding tussen diverse deelgebieden. In het Lumièrepark zijn diverse culturele en recreatieve voorzieningen gerealiseerd. Het activiteitenprogramma van de stad sluit hier op aan door steeds vaker activiteiten, wedstrijden en evenementen in het park, op het water of op de Esplanade te organiseren. Via de nieuwe iconische brug ten zuiden van het Lumièrepark ben je zo op het Floriadeterrein.

Na de Floriade 2022 zijn de eerste stappen gezet in de ontwikkeling van de Floriadewijk: een duurzame en groene stadswijk waar gewoond, gewerkt en geleerd wordt. Het is dé voorbeeldwijk voor duurzame Green Cities. Samen met De Steiger vormt dit gebied het Citylab Hart van Almere, inmiddels een begrip in de regio. Hier zijn experimenten en innovaties te vinden op het gebied van Upcycling en rondom Feeding the City. Vanuit het Citylab Hart van Almere worden grotere ontwikkelingen in Almere gestimuleerd.

Welkom in het Hart van Almere, meer en meer een kloppend hart in Almere en de regio!

Froukje de Jonge,
Wethouder gemeente Almere

Jaap Lodders,
Gedeputeerde provincie Flevoland

1. Inleiding

Samen werken aan het hart van de stad

Bewoners, ondernemers, toeristen, recreanten, studenten, woningcorporaties, woningzoekenden, eigenaren en gebruikers van bestaand vastgoed, vervoersorganisaties, de gemeente Almere, de provincie Flevoland, de rijksoverheid: allemaal hebben we te maken met het hart van Almere. Samen zijn we op zoek naar manieren om deze plek van Almere aantrekkelijker, levendiger en mooier te maken. Een plek waar iedereen trots op kan zijn, waar het fijn wonen, werken, leren en recreëren is. Een plek die een wezenlijke bijdrage levert aan de concurrentiepositie van de Metropoolregio Amsterdam. We werken samen toe naar het “kloppende Hart van Almere” in 2025.

Versterken hart van de stad

Het doel van de Programmalijn ‘Versterken Hart van de Stad’ is, in samenwerking met Rijk, provincie Flevoland en de gemeente Almere, een concrete impuls te geven aan het hart van Almere. Het gebied wordt hierdoor zichtbaar en voelbaar als het hart van de stad, krijgt een sterkere regionale betekenis en wordt dé ontmoetingsplek voor zowel bewoners als bezoekers.

Met het Hart van de stad wordt bedoeld: het Weerwater en de directe omgeving. Vanaf het Zakencentrum, het station en Almere Centrum aan de noordzijde tot en met het Floriadeterrein, het Atlantisstrand, de Kasteellootatie en De Steiger aan de zuidzijde, inclusief de randen van de wijken rond het Weerwater.



Het hart van de stad in Almere

Continue samenwerking

Het werken aan de doorontwikkeling van het hart van de stad is niet nieuw. Almere werkt in dit gebied continue samen met haar partners uit de stad en de regio. Met dit programmaplan zetten we de volgende stap. De basis voor dit programmaplan ligt in het 'Ontwikkelperspectief Centraal Almere' (2012), onderdeel van het RRAAM-programma. Daarnaast is het 'Programmaplan Wijkgericht Werken' (Almere, 2015) van betekenis. Hierin zijn Almere Centrum en de Centrumrand West tot focusgebieden door het college benoemd. Het 'Masterplan Floriade' (2015) tenslotte, beschrijft de stappen die gezet worden om te komen tot de Floriade in 2022 en de stadswijk erna.

Communicatie en participatie

De communicatie en participatie over het hart van de stad is een continu proces. In het kader van het 'Ontwikkelperspectief Centraal Almere' is eerder al uitvoering geparticipeerd. Via de stadsdialogen in 2011 en 2012 zijn Stalenwaaiers aan voorstellen en mogelijkheden voor invulling van dit ontwikkelperspectief gemaakt. Ook over een belangrijk onderdeel van dit ontwikkelperspectief, het Rondje Weerwater, is middels een prijsvraag uitvoerige participatie geweest. Bij de totstandkoming van het Masterplan Floriade is ook geparticipeerd door bewoners en ondernemers. En hetzelfde geldt voor het programmaplan voor Almere Centrum (Programmaplan wijkgericht werken). Deze trajecten vormen het vertrekpunt voor het vervolg. De participatie wordt verder vormgegeven bij de uitwerking van de sleutelprojecten.

Leeswijzer

Dit Programmaplan presenteert eerst het langetermijnperspectief voor het gehele plangebied (hoofdstuk 2). Dit toekomstperspectief is eerder vastgesteld en betreft een langetermijnperspectief voor de komende decennia. De eerstkomende 10 jaar, de periode tot 2025, worden de eerste stappen gezet op weg naar dat grotere toekomstperspectief. De uitgangspunten voor deze eerste stappen staan beschreven in hoofdstuk 3 en de bijbehorende ontwikkelstrategie in hoofdstuk 4. De sleutelprojecten die hieruit voortvloeien worden gepresenteerd in hoofdstuk 5. Hier wordt de komende jaren op ingezet. De aanvragen voor het Fonds Verstedelijking Almere worden in hoofdstuk 6 samengevat.

2. Langetermijnperspectief

Het langetermijnperspectief voor het Hart van de stad staat centraal in dit hoofdstuk. Dit is eerder vastgesteld en betreft een perspectief voor de komende decennia. Met dit programmaplan zetten we de eerste stappen (tot 2025) op weg naar dit grotere toekomstperspectief. Deze eerste stappen worden beschreven in het vervolg van dit programmaplan.

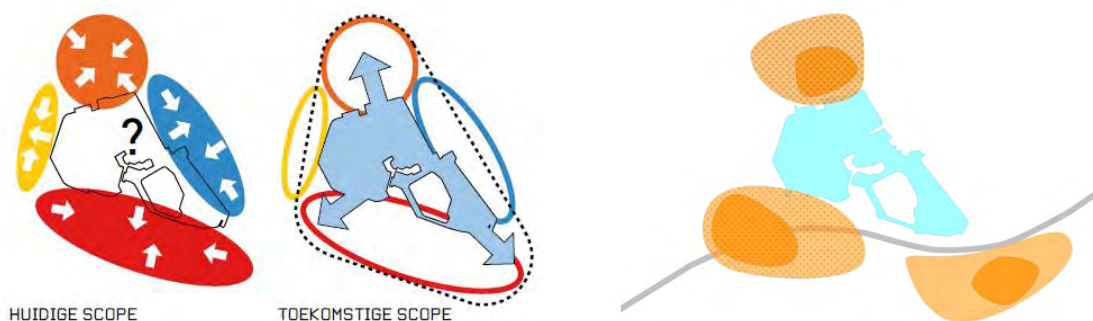
Langetermijnperspectief

Het hart van Almere groeit de komende decennia uit tot een kloppend hart van Almere, zowel fysiek als mentaal. Voor Almeeders, ondernemers, bezoekers en toeristen uit de regio. Het Hart van Almere is levendig, verrassend en aantrekkelijk. Het is een samenhangend gebied rond het Weerwater en heeft betekenisvolle ontmoetingsplaatsen, pleinen, parken en aantrekkelijke verbindingen en entrees. Het Hart van Almere kent een grote mate van functiemenging en daardoor een sterke interactie tussen wonen, werken, leren en recreëren.

Naar een samenhangend centraal stedelijk gebied

‘Het Weerwatergebied moet niet gefragmenteerd, per deelgebied, worden benaderd maar vanuit het grotere perspectief van Centraal Almere. Centraal Almere is meer dan een optelsom van wijken, parken en een meer. Het is een centraal stedelijk gebied rondom een royaal en markant groenblauw hart, en heeft betekenis voor heel Almere. Het kan in betekenis meegroeien met de doorontwikkeling van de stad, tot het mentale en fysieke hart van Almere.’ Zo omschrijft het ‘Ontwikkelperspectief Centraal Almere’ (2012) de opgave om toe te werken naar meer samenhang in het gebied. Een gebied dat fysiek in het hart van Almere ligt, en ten volle beleefd wordt als centraal stedelijke ruimte waar wordt gewoond, gewerkt en gerecreëerd.

Het grotere perspectief vraagt een mentale omslag. Tot nu toe concentreerde de aandacht zich vooral op de afzonderlijke deelgebieden, met als gevolg dat het Weerwater meestal als randgebied of restgebied figureerde. In het grotere ontwikkelperspectief voor Centraal Almere wordt de oriëntatie verbreed en omgeklapt. De deelgebieden worden dan niet op zichzelf beschouwd, maar gerelateerd aan het Weerwater en aan elkaar. De Steiger is dan niet langer een perifeer bedrijventerrein van Almere Haven, maar onderdeel van het centraal stedelijk gebied. Het Lumièrepark is dan geen wijkpark van Filmwijk, maar als stadspark een onderdeel van het hart van Almere.



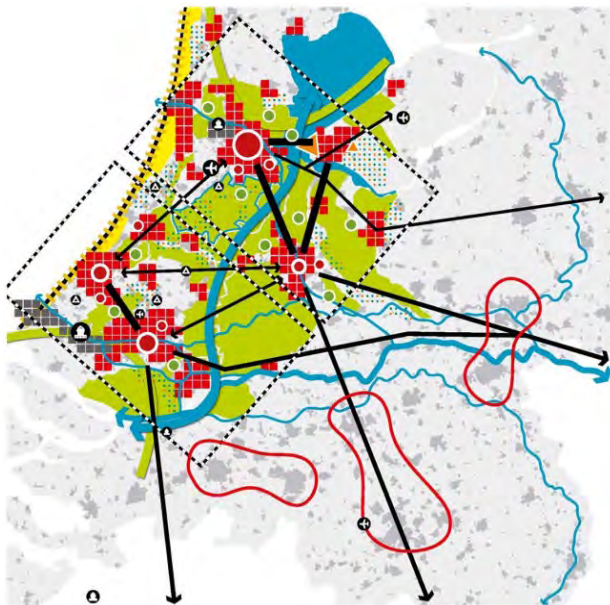
Voor de lange termijn zet het Ontwikkelperspectief Centraal Almere in op een flexibele groeistrategie naar uiteindelijk drie polen, die onderling goed verbonden zijn en qua profiel en programmering complementair zijn. Deze drie polen omspannen het Weerwater en zijn het Stadscentrum aan de noordzijde, de Kasteelomgeving aan de zuidoostzijde en de Schakel aan de zuidwestzijde. Het rondje Weerwater wordt gaandeweg zo opgewaardeerd, dat sprake is van intensief recreatief gebruik van water en oevers en spin-off naar de aangrenzende wijken. Daarmee is sprake van heldere dragers voor de langetermijnontwikkeling.

Meerwaarde voor de regio

De Metropoolregio Amsterdam (MRA) is de sterkste economische regio van Nederland. Belangrijke sterke punten zijn de aanwezigheid van veel mensen met talent en ondernemerszin, een grote diversiteit aan bedrijvigheid, een goede infrastructuur via land, lucht en water, een zeer goede digitale connectiviteit, het brede palet aan woon- en werkmilieus in historische steden, tuinsteden en new towns en het afwisselende en spectaculaire metropolitane landschap (zee, duinen, veenweiden, een groot zoetwatermeer). Alle overheden in de Metropoolregio Amsterdam (MRA) willen gezamenlijk bij de Europese top horen en een nog aantrekkelijker plek worden voor bedrijven en bewoners om zich te vestigen, maar ook om te bezoeken als toerist of voor werk of studie. Dit gaat niet vanzelf.

De onlangs vastgestelde Ruimtelijk-economische Actie-Agenda MRA (2016-2020) zet onder andere in op het ruimte geven aan wonen en werken, op intensivering van programma in het stedelijk gebied en op het beter verbinden van diverse gebieden binnen de regio. Almere - en zeker het hart van Almere - kan hierin een grote bijdrage leveren. Almere heeft als tweede stad van de MRA ruimte om te groeien en heeft een goed bereikbaar stadscentrum. Deze bereikbaarheid wordt de komende jaren alleen maar beter door de verbreding van de A6 en de investeringen in de Flevolijn. Het hart van Almere biedt dan ook een prima uitvalsbasis voor toeristen en werknemers in de regio. Dit betreft niet alleen de Noordvleugel van de Randstad, waaronder dus de Metropoolregio Amsterdam, maar ook de Utrechtse regio, en tevens de regio aan de noordoostzijde van Almere die zich uitstrekt tot Zwolle, en waar Lelystad, Dronten en Zeewolde deel van uitmaken. Het hart van Almere ligt daarmee op de ontwikkelingsas Schiphol-Amsterdam-Almere-Lelystad. Ook is het één van de hoekpunten binnen de driehoek Amsterdam, Utrecht en Almere.

Het hart van Almere voegt een centrumlocatie toe die echt anders is dan andere centrumlocaties in de regio. Het hart van Almere is relatief nieuw en van hoge kwaliteit, heeft een bijzondere stedenbouwkundige opzet en architectuur, is zeer groen en waterrijk, is eigentijds en passend bij de ruimtelijke en economische vragen van vandaag en morgen. Bovendien heeft het hart veel ruimte om te groeien, in kwalitatieve zin én in kwantitatieve zin door toevoeging van diverse programma's middels verdichting en inbreiding. Hier werken we samen aan het hart van de Growing Green Stad Almere. Dit kan alleen als gezamenlijke inspanning van de verschillende overheden, marktpartijen en bewoners.



Positie van Almere in de Noordvleugel van de Randstad

3. Uitgangspunten op weg naar 2025

Vanuit het langetermijnperspectief (hoofdstuk 3) voor het Hart van Almere willen we de eerste stappen zetten op weg hier naartoe. Dit programmaplan wil werken vanuit duidelijke uitgangspunten voor deze eerste stappen.

Van winkelcentrum naar kloppend hart in stad en regio

De afgelopen jaren gold voor centrumlocaties de trits Compact, Compleet en Comfortabel. Een compact winkelcentrum met duidelijke looprondjes en een compleet winkelaanbod waar je op een comfortabele manier kunt winkelen. Tegenwoordig is er in centra van grotere steden veel meer nodig. Trends en ontwikkelingen in de detailhandel wijzen erop dat alleen de sterkste retailcentra in Nederland zullen overleven. In plaats van een compleet winkelhart is het van belang veel breder in te zetten en het hart van de stad te zien als een multifunctioneel gebied waar allerlei functies te vinden zijn op het gebied van wonen, werken, winkelen, cultuur, onderwijs, horeca en recreatie. Deze functies versterken elkaar waardoor er sfeer en beleving ontstaat en het geheel meer is dan de som der delen. Bovendien is het van belang te werken aan een onderscheidend hart van de stad ten opzichte van andere stadscentra in de regio.

Er is, kortom, meer nodig om te komen tot een kloppend hart in Almere en de regio. De uitgangspunten voor de doorontwikkeling van het hart van Almere zijn hier mee samen te vatten: centraal, complementair, concurrerend en coöperatief.

Centraal

Het hart van de stad ligt centraal in Almere. De bereikbaarheid van het gebied moet daarom uitstekend zijn. Deze is afgelopen periode verbeterd en de komende jaren wordt hier verder aan gewerkt. Het gaat hierbij om de bereikbaarheid via de Flevolijn (hogere frequentie van aantal treinen per uur), de bereikbaarheid voor de auto (werken aan aantrekkelijke entrees en goede parkeervoorzieningen) en de bereikbaarheid voor voetgangers en fietsers (aantrekkelijke en duidelijke entrees). Ook de interne verbindingen in het gebied moeten beter, met name voor voetgangers, fietsers en recreatief/attractief. Denk bijvoorbeeld aan het Rondje Weerwater en aan een aantrekkelijke recreatieve verbinding over het water tussen Almere Centrum en de Floriadelocatie aan de zuidoever van het Weerwater.

Naast de fysieke centrale plek is het van belang dat het hart van de stad ook centraal komt te staan in de beleidsprioritering. Het hart van de stad wordt gepositioneerd als hét gebied waar centrumfuncties worden gebundeld, zodat er een optimale mix ontstaat van wonen, werken, winkelen, cultuur, onderwijs, horeca, recreatie en evenementen.

Complementair

Voor het hart van de stad geldt complementariteit op drie niveaus: de regio, Almere en binnen het hart zelf.

Het hart van de stad heeft een duidelijke en unieke plek in de regio. Het hart van de stad voegt aan de regio een eigentijds en zeer bereikbaar centrumgebied toe van hoge kwaliteit, te midden van veel groen en water.

Binnen Almere positioneert het hart van de stad zich duidelijk ten opzichte van andere locaties zoals het dorpse Nobelhorst, de stadsdeelcentra van Almere Buiten en Almere Haven, het suburbane Almere Buiten, het duinlandschap in de kustzone van Poort of de Stadstuinen in Poort.

Binnen het hart van de stad werken we aan deelgebieden die elkaar versterken, zodat er verschillende sferen te vinden zijn binnen het grotere gebied. Dit betekent bijvoorbeeld dat programma op de Floriadelocatie complementair is aan programma in Almere Centrum.

Concurrerend

Het hart van de stad versterkt de concurrentiepositie van Almere en de regio. Kwaliteit is het sleutelwoord. Elke ingreep levert een plus op voor het gebied. We gaan uit van een hoog inrichtings- en beheerniveau voor het Hart van Almere, duidelijke en hoogwaardige routes voor alle modaliteiten, aantrekkelijke pleinen en parken, een economisch sterk winkelgebied, een uitstekend stationsgebied met een prettig verblijfsklimaat en een bruisend Weerwater met tal van recreatieve activiteiten.

Coöperatief

Alle stappen die de komende jaren worden gezet, doen we samen met de stad en de markt. Dit programmaplan gaat uit van coöperatief handelen. Bewoners, ondernemers en andere (potentiële) gebruikers van het gebied trekken samen met de gemeente Almere op bij het verder versterken van het hart van de stad. Dit betekent dat investeringen vanuit het Fonds Verstedelijking Almere zoveel mogelijk gepaard gaan met investeringen vanuit andere partijen (cofinanciering), of voorwaardenscheppend zijn voor investeringen vanuit andere partijen. Vaak heeft de gemeente een faciliterende rol, waarna ondernemers en bewoners hun rol in de uitvoering kunnen pakken.

Samen maken we de stad. De afgelopen jaren zijn daarvoor al meerdere stappen gezet.

In Almere Centrum vindt de laatste jaren een intensieve samenwerking plaats van ondernemers, vastgoedeigenaren, hogescholen, bewoners, ondernemers en gemeente. Deze samenwerking willen we met extra kracht voortzetten.

Rond het Weerwater zijn samen met de stad (bewoners, ondernemers, gebruikers van het gebied) de afgelopen jaren op diverse manieren ideeën verzameld voor mooie programma's op en rond het Weerwater, onder meer in de stadsdialoog en een ideeënprijsvraag. Nu is het zaak vervolgstappen te zetten en van idee naar uitvoering te komen.

Rond het station zijn we in gesprek met vastgoedeigenaren, Prorail, NS en het ministerie van I&M. Deze samenwerking zullen we verstevigen om te komen tot daadwerkelijke uitvoering van de verbeterplannen voor dit gebied.



Ontwikkelstrategie op weg naar 2025

Vanuit het langetermijnperspectief (hoofdstuk 2) en de uitgangspunten voor de komende tijd (hoofdstuk 3) is een concrete strategie te formuleren die aangeeft waar we op inzetten. Daar gaat dit hoofdstuk over. Op basis van deze strategie formuleren we concrete acties in sleutelprojecten (hoofdstuk 5).

Ontwikkelstrategie

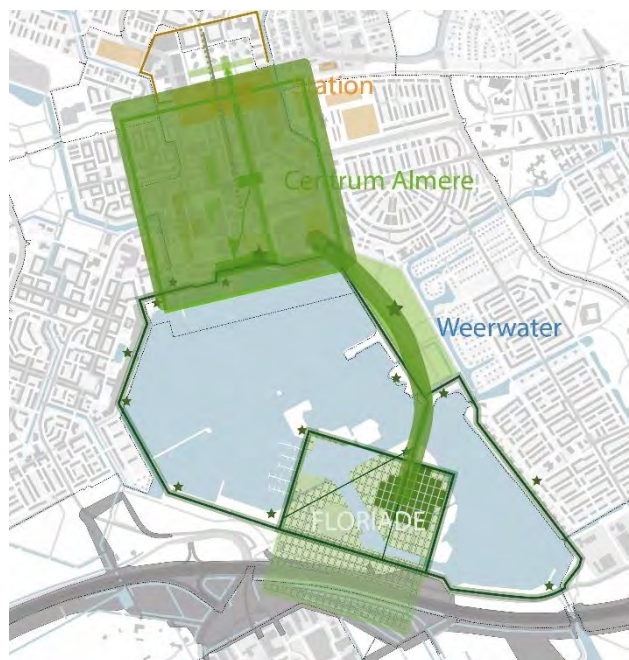
De ontwikkelstrategie voor de komende jaren richt zich op een focusgebied dat zich uitstrekt van het station, via het centrum en het Lumièrepark naar de Floriade. Deze route moet in 2022 aantrekkelijk, levendig, duidelijk en kwalitatief hoogwaardig zijn. Dit gebeurt onder meer door investeringen te bundelen in sleutelprojecten binnen dit focusgebied, door verdichting en toevoeging van programma's, door placemaking en door het centraal stellen van het Weerwater.

Strategie 1: Ingrepen bundelen in focusgebied

Het beschreven langetermijnperspectief in hoofdstuk 2 gaat over een zeer groot gebied. Van het stationsgebied aan de noordzijde van het plangebied tot de Kasteelomgeving en de Steiger aan de zuidzijde. Daarnaast gaat het beschreven toekomstperspectief uit van een lange termijn van meerdere decennia. Dit programmaplan focust op de eerste 5-10 jaar en geeft aan welke eerste ingrepen op weg naar het grotere toekomstperspectief nodig zijn. Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen ingrepen die nodig zijn vóór de Floriade in 2022 en de ingrepen erna. De opgaven rond het stationsgebied, Almere Centrum, het gehele rondje Weerwater en de Floriade leiden tot een focusgebied voor de komende jaren. Dit gebied betreft Almere Centrum inclusief het Stationsgebied. Daarnaast wordt het Rondje Weerwater aangelegd, waarbij in de periode tot 2022 vooral de oostoever wordt voorzien van programmering. In dit focusgebied zullen de investeringen de komende jaren plaatsvinden. Dit betekent tegelijkertijd dat andere delen van het plangebied, zoals de westzijde van het Weerwater (rand Stedenwijk), de westzijde van de zuidoever van het Weerwater en de Kasteelomgeving in de periode tot 2022 minder prioriteit krijgen. Vóór 2022 staat, kortom, de oostelijke en noordelijke oever van het Weerwater en het Rondje Weerwater op de agenda. Na 2022 start de aanpak van de westelijke oever.

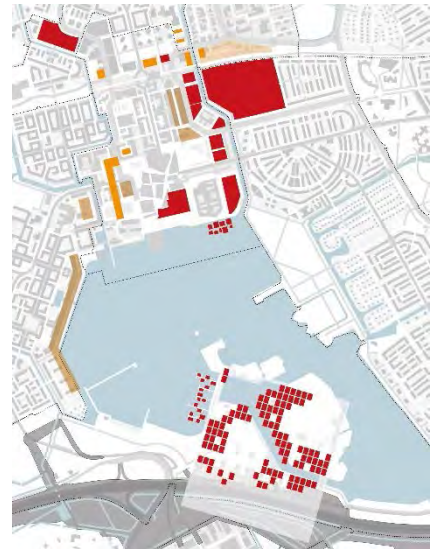
Strategie 2: Investerings bundelen in sleutelprojecten en route daartussen

Binnen het benoemde focusgebied wordt de komende 5-10 jaar actief ingezet op een aantal cruciale sleutelprojecten en de route daartussen. Ingezet wordt op het versterken van het stationsgebied en Almere Centrum, om van daaruit het Weerwater stap voor stap te veroveren, via het water en via de oevers. In dit gebied vinden investeringen plaats in de openbare ruimte en worden activiteiten, evenementen en programma's toegevoegd. De sleutelprojecten zijn: de Stationsomgeving, Almere Centrum, het Weerwater en de Floriade. Deze sleutelprojecten worden ingediend voor het Fonds Verstedelijking Almere. Wat betreft de Floriade is hierover al eerder besloten door gemeente en provincie in het kader van het Masterplan Floriade. Een uitwerking van de sleutelprojecten staat in hoofdstuk 5.



Strategie 3: Verdichten in Almere Centrum door toevoeging van programma's

Naast de inzet van het Fonds Verstedelijking Almere in sleutelprojecten wil de gemeente Almere samen met diverse investeerders inzetten op verdichting in Almere Centrum en rond het station. Ingezet wordt op de toevoeging van woningen, economisch programma, voorzieningen en leisure. Hierdoor komen er meer bewoners en gebruikers in het gebied, wat leidt tot meer sfeer en beleving, meer draagvlak voor voorzieningen en meer vervoerswaarde voor het station. Op cruciale plekken (zoals de pleinen in Almere Centrum) vindt bundeling van activiteiten en programma's plaats, zodat er aantrekkelijke verblijfsplekken ontstaan waar mensen elkaar op een prettige manier tegenkomen. Een toevoeging van programma's op het gebied van wonen, horeca, cultuur, onderwijs, recreatie en economie betekent een investeringskracht van tientallen miljoenen door verschillende partijen.



Strategie 4: Weerwater als centrale plek positioneren

De ingrepen leiden ertoe dat het Weerwater letterlijk en figuurlijk het hart van Almere is. Door strategische ingrepen in Almere Centrum, op het Weerwater, op de Esplanade, langs het rondje Weerwater en door de komst van de Floriade aan de zuidoever, wordt het Weerwater het icoon van de jongste, innovatieve en duurzame stad. Aanknopingspunt vormen de activiteiten die nu al plaatsvinden. Daarop wordt voortgeborduurd, samen met gebruikers in en rond het gebied. Al met al leidt dit tot een gebied dat op stedelijk én regionaal niveau als trekker kan fungeren. Ingezet wordt op een duidelijke recreatieve route rond het Weerwater, die goed verbonden is met diverse routes in Almere. Langs de route, op de oevers van het Weerwater en op het Weerwater zelf vinden steeds meer activiteiten plaats. Om deze ontwikkeling mogelijk te maken zal vanuit het Fonds Verstedelijking Almere randvoorwaardelijk moeten worden geïnvesteerd.



Het Weerwater en de stad

Diverse steden hebben een sterke relatie met het water. Een analyse van de Sloterplas in Amsterdam, Luzern, de Alster in Hamburg en de Aasee in Münster laat zien hoe de interactie tussen stad en water kan leiden tot een attractieve en onderscheidende stad, waarbij het water en de oevers bijdragen aan de identiteit van de stad als geheel.

De referenties tonen in meerdere/mindere mate een bruisende plas, met (inter)nationale, regionale en lokale trekkers gericht op het water. Een plas die goed bereikbaar is en waaromheen tal van recreatieve bestemmingen liggen die middels een hoogwaardige route bereikbaar zijn. Deze plekken ontleen hun kracht aan de functie (sport/spel/verblijf) of de landschappelijke kwaliteit (ligweide, park, tuin). De dichtheid van de bebouwing (mix wonen/werken/voorzieningen) ondersteunt het draagvlak van de voorzieningen en verhoogt het contrast met de recreatieve betekenis van de plas met aanliggende groene randen en plekken. Deze lessen zijn verwerkt in dit programmaplan.

Strategie 5: 'Placemaking' hanteren als verbindend concept voor het Hart van Almere

'Placemaking' kan leiden tot aantrekkelijke plekken met een goede beleving. Goede beleving vraagt om een reeks plekken waar mensen zich intuïtief thuis voelen en onbewust langer verblijven dan ze van plan waren. Dit bepaalt het verschil tussen een ruimte en een plek (tussen 'space' en 'place'). Het centrum van Almere heeft veel openbare ruimtes, maar relatief weinig plekken. Om een geweldige binnenstad te creëren is het niet genoeg om één soort gebruik op één moment op de dag te hebben; er is een waaier aan menselijke activiteiten nodig. Het is niet genoeg om één of twee plekken te hebben; er is een reeks van plekken nodig met een netwerk daartussen om de binnenstad tot leven te wekken. Om deze plekken te creëren is eigenaarschap nodig van een actief netwerk van eigenaren, ondernemers, bewoners, gemeentelijke experts en *placemakers*. Zo ver is het nu nog niet, maar door alle investeringen van de komende tijd aan te grijpen en ze vanuit het perspectief van placemaking op te pakken kan Almere in de komende tijd grote stappen zetten.

'Placemaking' is het observeren, begrijpen, activeren, en managen van 'veelzijdige ontmoetingsplekken' in de openbare ruimte, zoals pleinen, straten en parken. Placemaking faciliteert het ontwikkelen van activiteiten en verbindingen (cultureel, economisch, sociaal, ecologisch) om een bepaalde plek een identiteit en een gebruik te geven. Placemakers zijn het instrument om de community te mobiliseren. Placemaking verandert fysieke openbare ruimtes in plekken die menselijke interacties, economische uitwisselingen en het welzijn van mensen ondersteunt. Het is een continu en dynamisch proces en geen statisch geheel van voorzieningen of objecten. Het stelt iedereen in staat om medeontwikkelaar te zijn, zowel de bewoners, het bedrijfsleven als de overheid.



4. Sleutelprojecten 2016-2025

Er is een duidelijke visie (hoofdstuk 2), uitgangspunten voor de komende 10 jaar (hoofdstuk 3) en een concrete ontwikkelstrategie (hoofdstuk 4) voor het hart van de stad. Deze leiden tot een fasering en prioritering van ingrepen en investeringen die samenkomen in vier sleutelprojecten. De komende jaren zorgen deze projecten samen voor de kwaliteitsimpuls in het hart van de stad. Deze vier projecten vormen samen een netwerk die dan ook niet los van elkaar kunnen worden gezien. Alleen de gezamenlijke uitvoering van deze projecten leidt tot een integrale verbetering van het hart van de stad.

De vier sleutelprojecten zijn:

1. Station en omgeving
2. Almere Centrum
3. Weerwater
4. Floriade

5.1. Station en omgeving

Station Almere Centrum is het grootste intercitystation aan de Flevolijn en heeft daarmee een belangrijke functie in het openbaarvervoernetwerk van de regio. Naar verwachting zal deze functie de komende jaren verder groeien vanwege de groei van Almere. De verblijfswaarde, ontmoetingswaarde en daarmee ook de economische waarde van het stationsgebied blijven echter achter bij de groei in reizigersaantallen en de ontwikkeling van de stad. O.a. met het oog op het zich ontwikkelende stadscentrum en de Floriade in 2022 wil de gemeente, in samenwerking met partners, het station en het omliggende gebied transformeren tot visitekaartje van de stad. Verschillende partijen zoals NS, Prorail en Klepière ontwikkelen momenteel samen met de gemeente Almere een plan voor de korte en lange termijn. Momenteel liggen er diverse scenario's die variëren van een relatief kleine ingreep tot een grootschalige aanpak van het station en omgeving. De partijen zullen de komende periode met elkaar bespreken welk scenario het meest wenselijk is. Uitgangspunt is in ieder geval een toekomstbestendig intercitystation met een sterke vervoerswaarde en een volwaardige regionale functie, waar toekomstige ontwikkelingen zoals de IJmeerlijn opgevangen kunnen worden.

5.1.1 Urgentie

Het station Almere Centrum, een van de belangrijkste entrees van Almere, is verouderd. Na slechts dertig jaar heeft het station de houdbaarheidsdatum bereikt. Almere verandert snel en de flexibiliteit ontbreekt om het station daar zonder grote investeringen op aan te kunnen passen. Het succes van het stadscentrum slaat niet neer in het stationsgebied, dat is een gemiste kans. Er is geen logische route tussen de noordzijde van het station en de zuidzijde van het station richting het winkelgebied. De economische crisis en wijzigingen in de behoefte aan kantoorruimte als gevolg van 'Het Nieuwe Werken' hebben daarnaast gezorgd voor meer leegstand en het niet vullen van de kantoorpanden in het Zakencentrum. Diverse kavels rond het station en diverse plinten zijn nog onbenut en verschillende gebouwen kampen met leegstand. Voor een stad ter grootte van Almere wonen en werken er te weinig mensen in het stadscentrum. Vooral 's avonds geeft dit een gevoel van sociale onveiligheid. Ook wordt de vervoerswaarde van het station niet volledig benut. Juist in het stationsgebied ligt veel ruimte voor verbetering, functiemenging, verdichting en het ontwikkelen van het belangrijkste knooppunt in Almere Centrum. Investeringen vanuit het Fonds Verstedelijking Almere zullen vooral ingezet worden voor verbeteringen in de openbare ruimte.



5.1.2 Doelstelling

Middenin Almere ligt een vernieuwd station: Almere Centraal. Een stationsgebied van de 21e eeuw dat voorziet in de behoeftes van vandaag en morgen. Station en stationsgebied zijn een plek van ontvangst en daarmee een visitekaartje van de stad. In en om het station gaan reizigersstromen en verblijfskwaliteiten hand in hand. Het gebied heeft een eigen identiteit en draagt op haar manier bij aan een sociaal, economisch en ecologisch duurzaam Almere.

5.1.3 Uitgangspunten

De volgende uitgangspunten zijn leidend voor de verdere uitwerking van de plannen:

1. *Het stationsgebied kent een hoge dichtheid en een mix aan stedelijke programma's.*
Het station en de omgeving is gebaat bij een hogere dichtheid in bebouwing en functies. Toevoeging van wonen, werken en voorzieningen is daarom belangrijk. Het benutten van leegstaande gebouwen, het opvullen van braakliggende kavels en het vormgeven van actieve plinten heeft prioriteit. Dit zorgt voor meer vervoerswaarde, meer levendigheid, meer sociale veiligheid en meer sfeer.
2. *Station en stationsgebied hebben een aantrekkelijk verblijfsklimaat en zijn een visitekaartje van de stad.*
De ingrepen leiden tot een station en stationsomgeving met een identiteit die past bij de allure van het jonge, groene en moderne Almere. Station en omgeving zijn gastvrij worden een plek voor ontmoeting. Station en stationsgebied zijn schoon, heel, veilig en overzichtelijk en daardoor te beheren op een kwaliteitsniveau dat past bij het centrum van Almere.

3. *In het stationsgebied hebben voetganger en fietser prioriteit en is een goede verbinding tussen noord en zuid.*

De ingrepen leiden tot een station en stationsomgeving waar voetganger en fietser centraal staan. Een optimale configuratie en oriëntatie van vervoerssoorten en ketenfaciliteiten zorgen voor een soepele overstap of bezoek aan het station en stationsomgeving. De ingrepen leiden tot opheffing van de huidige barrièrewerking van spoor/bus/taxi en tot meer verkeersmenging in het gebied. Er komt een duidelijke routing tussen noord en zuid, zonder dat het station als barrière wordt ervaren.

4. *Station en stationsomgeving zijn toekomstbestendig.*

Station en stationsomgeving hebben een regionale functie en kunnen toekomstige ontwikkelingen, zoals de IJmeerlijn, opvangen en dragen bij aan de duurzaamheidsambitie van Growing Green City Almere.



5.1.4 Maatregelen

In samenwerking met partners zijn hoofdlijnen voor scenario's voor het station en stationsgebied ontwikkeld. Komende maanden heeft een door gezamenlijke partijen aangestelde procesmanager de opdracht om te komen tot een overeenkomst tussen partijen over een eindbeeld en over een tussenbeeld ten tijde van de Floriade. Doel hierbij is dat al bij de Floriade zoveel mogelijk wordt aangesloten bij een warm, groen, duurzaam karakter van deze plek. Mocht deze overeenkomst aanleiding geven tot wijzigingen in het in dit programmaplan opgenomen meerjarenkader dan nemen we de vrijheid hierop terug te komen.

De voorstellen voor de openbare ruimte, zoals opgenomen in dit programmaplan dienen als onderlegger voor de investeringen over de periode 2017 – 2026 en waarvan een aantal maatregelen al tot een grote verbetering en vernieuwing in het stationsgebied ten tijde van de Floriade in 2022 gaan leiden. De gehele investering leidt tot een aantrekkelijker vestigingsklimaat en beter verblijfsgebied. Dit geeft een impuls voor particuliere investeringen zoals transformatie van leegstaand vastgoed en de realisering van nieuw vastgoed, wat extra arbeidsplaatsen en investeringen in het economisch klimaat met zich meebrengt.

I. Station (verbinding noord/zuid, verlaging maaiveld/nieuwe stationshal etc.)

Station als visitekaartje voor de stad, een plek van ontvangst en ontmoeten. Meer licht en lucht onder het spoorviaduct en een op de omgeving gerichte stationshal voor het verbeteren van de ruimtebeleving en oriëntatie (way-finding). Creëren van heldere loopstromen en verbinden van noord met zuid.

Voorstellen:

- Doorgaande openbare passage Mandelaplein/Stationsplein, toegankelijk 24/24 uur;
- Verlaging maaiveld 0,65 meter onder het gehele spoorviaduct;
- Verbetering route voor voetganger en openbare ruimte zijde Landdrostdreef;
- Volledig vernieuwde stationshal;
- Vergroten stationshal/nieuwe ontvangstruimte (sloop/nieuwbouw Station Office 1).

II. Stationsomgeving (verbinding met de omgeving, het busstation, verblijfskwaliteit etc)

Een compacter busstation en het verminderen van de barrièrewerking van de busbaan. Bundelen van loopstromen (betere way-finding, versterking plintfuncties en een sociaal veiliger omgeving).

Versterken van de interactie tussen de plint en de openbare ruimte en met plekken voor ontmoeten (terrassen, transparante gevels, oriëntatie entrees). 'Vergroenen' van het station en de omgeving en het zichtbaar maken van de samenhang tussen ruimte, mobiliteit en energie, o.a. anticiperen op elektrische bussen. Differentiatie en op de menselijke maat en gebruik ontworpen openbare ruimte met een stedelijke allure aan de noordzijde en de intimiteit van het Stationsplein.

Voorstellen:

- Compact busstation, way-finding (i.r.t. stijgpunten, stationshal) en verblijfskwaliteit
- (shared-space, o.a. P.J. Oudplein/Mandelaplein);
- Stedelijke allure, verblijfskwaliteit en vergroenen – Mandelaplein/PJ Oud Plein (WTC-zijde);
- Actief en uitnodigend Mandelpark;
- Stedelijke intimiteit en gastvrijheid – Stationsplein;
- Verblijfskwaliteit (o.a. shared space) Parkeergarage/Spoorbaanpad;
- Stedelijke allure, verblijfskwaliteit (o.a. shared space) P+R (Taxiplein);
- Activeren maaiveld - plintfuncties, tijdelijk ruimtegebruik en initiatieven;
- Hoogwaardige (gebouwde) fietsparkeervoorzieningen oost en west;
- Nieuwe investeringen winkelgebied (vastgoed).

III. Architectonische interventies (stationskap/luifel, etc)

Verduurzamen en verbeteren van kansen voor programma's, verblijfskwaliteit, beleving en efficiency van de vervoersknoop door integrale aanpak van de gebouwde omgeving, mobiliteit en de openbare ruimte.

Voorstellen:

- Nieuwe kap en luifel met stedelijke allure/duurzaam;
- Architectonische interventies passage en busstation.



5.2. Almere Centrum

Dankzij een intensieve samenwerking van ondernemers, vastgoedeigenaren, bewoners, instellingen en de gemeente en substantiële investeringen in de openbare ruimte, de marketing, het vastgoed en de voorzieningen heeft het centrum van Almere zich in de afgelopen tien jaar ontwikkeld tot een aantrekkelijk gebied. Almeerders en steeds meer bezoekers uit de regio, inmiddels ruim tien miljoen per jaar, kiezen voor dit centrum. De leegstand in de winkelvoorraad wordt door de eigenaren actief bestreden. De uitvoering van de zogenoemde 7-pleinenstrategie heeft, met de metamorfose van Belfort tot een levendig horecaplein, zijn eerste successen opgeleverd. De beeldvorming over het centrum verbetert. De waardering voor het centrum stijgt.

Uit een recent koopstromenonderzoek (Strabo, 2015) blijkt dat consumenten over het algemeen goed te spreken zijn over de winkelvoorzieningen in Almere Centrum. Daarnaast zijn diverse publieke accommodaties aanwezig, zoals het ziekenhuis, de bibliotheek en het stadhuis. Er is sprake van een goede bereikbaarheid en parkeergelegenheid.

Kijken wij vooruit, dan liggen er nog vele nieuwe kansen voor het centrum. Almere groeit en de belangstelling voor centrumstedelijk wonen neemt toe. Met de komst van twee hogescholen in het centrum begint Almere een studentenstad te worden (van mbo tot hoger onderwijs), wat nu al in het straatbeeld te merken is en zeker in de nabije toekomst vraagt om extra studentenwoningen en -voorzieningen in het centrum. Met de Floriade, het eerste internationale evenement in de geschiedenis van Almere, verwelkomt het centrum een belangrijke partner. De Floriade, in combinatie met andere ontwikkelingen aan de zuidzijde van het centrum, zorgt voor een mentale omslag: van een eenzijdige ontwikkeling aan de noordoever naar een alzijdige ontwikkeling van het Weerwater.

5.2.1 Urgentie

Tegelijkertijd moet onderkend worden dat het nog niet goed genoeg gaat met het centrum. De huren van het commercieel vastgoed staan flink onder druk. Faillissementen van winkels en winkelketens leiden tot leegstand van een deel van de winkelvoorraad. De bezoekersaantallen in zowel de commerciële, maatschappelijke als culturele voorzieningen en de omzetten blijven achter. In sommige delen van het centrum is het echt te rustig, omdat men er te weinig komt of men hier geen aanleiding ziet.

Belangrijk aandachtspunt blijft de sfeer en het verblijfsklimaat in het centrumgebied. Dit lijkt ook een belangrijke reden te zijn waarom de oriëntatie van buiten de gemeente Almere op Almere Centrum weliswaar is gegroeid, maar nog altijd achterblijft bij vergelijkbare recreatieve centra (Strabo, 2015). Tot een vergelijkbare conclusie komt het Belevingsonderzoek uit 2015. De sfeerverhogende maatregelen in Almere Centrum over de periode 2014 - 2015 hebben met name positieve effecten gegenereerd op de bezoekers. Zij beleven het centrum als sfeervoller dan de inwoners. Ondanks dit is de verblijfstijd slechts licht toegenomen en zijn de gemiddelde bestedingen iets lager in 2015 dan in 2013. Bij de inwoners is de verblijfstijd juist significant toegenomen en zijn de bestedingen iets hoger.

Zorgt dit eigentijdse centrum niet voor een duidelijke meerwaarde en attractiewaarde ten opzichte van nabijgelegen historische centra, dan zal het de hevige concurrentiestrijd op den duur verliezen. Met de komst van de Floriade en de zuidoeverontwikkeling, de kans om het Weerwater tot – fysiek en mentaal – hart van de stad en de regio te maken en de verdere groei van Almere staat het centrum opnieuw voor de uitdaging om zichzelf uit te vinden. De essentie hiervan ligt in een kwaliteitssprong: zorgen dat het centrum het kloppend hart van de stad en de regio wordt, met extra verblijfs- en belevingswaarde en een onderscheidende sfeer en programmering.



De Esplanade in Almere Centrum

5.2.2 Doelstelling

De huidige goede samenwerking tussen ondernemers, vastgoedeigenaren, bewoners, (onderwijs- en culturele) instellingen en de gemeente willen deze partijen intensiveren. Diverse ondernemers zijn bereid te investeren. De gemeente Almere wil de mogelijkheid bieden voor toevoeging van programma's zoals woningbouw. Hierdoor groeit het aantal gebruikers van het gebied. De gemeente Almere wil ruimte geven aan transformatie en invulling van leegstaande panden, verdichting op diverse plekken en benutting van diverse ontwikkellocaties in Almere Centrum. Gestreefd wordt naar een uitbreiding van commerciële, culturele en maatschappelijke voorzieningen. Meer functiemenging leidt tot meer levendigheid en sfeer. Door toevoeging van sterke publieksaantrekkende winkels, evenementen en het versterken van de verblijfs- en belevingswaarde worden meer bezoekers naar het centrum getrokken, wordt hun verblijfsduur verlengd, zullen zij meer gebruik maken van de voorzieningen en wordt zo de omzet verhoogd.

De invulling van het nu nog lege Blok 5.2 (de tijdelijke parkeerplek tussen het ziekenhuis en de Esplanade) is cruciaal. Door de vestiging van een grote trekker op het gebied van retail en/of horeca in combinatie met woningbouw wordt het nieuwe deel van Almere Centrum afgerond, en ontstaat een betere verbinding met de Esplanade.

De bereikbaarheid van Almere Centrum moet zeer goed zijn. Dat wil zeggen: zorgen voor een auto-, ov- en fietsbereikbaarheid en gemak die past bij een compleet centrum voor op termijn de vijfde stad van Nederland en de verwachte komst van 2 miljoen Floriadebezoekers alsmede een perfecte bewegwijzering en routing. Een substantiële verbetering van de routes binnen Almere Centrum en de verschillende pleinen gebeurt onder meer door de 7-pleinenstrategie van het programma Almere Next level.

Naast deze investeringen is het Fonds Verstedelijking Almere noodzakelijk voor investeringen op de route tussen het Stationsplein en het Weerwater. Deze route is weliswaar lang (zo'n 800 meter), maar fungeert straks als duidelijke en aantrekkelijke route van het station naar het Weerwater, met als belangrijkste plekken het Stationsplein, het Stadhuisplein, het Forum en de Esplanade. Een belangrijke trekkracht komt op de Esplanade en het Weerwater te liggen. Deze route, de Loper genoemd, brengt de bezoeker in de sfeer van wat het centrum en de stad is en wat hem/haar te wachten staat op de Esplanade, het Weerwater en (tijdelijk) de Floriade.

Het Stationsplein is een aantrekkelijke en eigentijdse entree van het centrum. Het Stadhuisplein biedt een duidelijke oriëntatie aan bezoekers en een hoge verblijfskwaliteit. Het Stadhuisplein verbindt de verschillende delen van Almere Centrum, zowel richting Grote Markt, de Passages, de Diagonaal als richting de Wandellaan. De Wandellaan is het gedeelte tussen Stadhuis en bibliotheek: het begin van een groengebied voor sport, spel en wandelen dat doorloopt tot aan het Weerwater. De Esplanade is de 'place to be' en biedt ruimte aan tal van evenementen, wedstrijden en activiteiten. De trekkracht van dit plein is groot dankzij toegevoegde programma's, een hoogwaardige inrichting en natuurlijk vanwege het startpunt voor een belevenisvolle tocht op het Weerwater. Niet alleen de vernieuwde Esplanade versterkt de relatie met het Weerwater. Het hele waterfront aan de noordzijde van het Weerwater verdient aandacht, zodat de relatie tussen stad en water verbetert. (Het sleutelproject (Rondje) Weerwater borgt dit)



5.2.3 Uitgangspunten

De volgende uitgangspunten zijn leidend voor de verdere uitwerking van de plannen:

1. Almere Centrum heeft sterke pleinen.

Voor verschillende pleinen in het gebied gaan we gebiedsateliers inrichten waar de stadsbewoners ondersteund door ontwerpers, placemakers en de gemeente kunnen werken aan geweldige plekken in de stad. De ingrepen leiden tot sterke pleinen in Almere Centrum: het Stationsplein, het Stadhuisplein, het Forum en de Esplanade. Hierbij ligt de focus vooral op de Esplanade. Door een intensieve samenwerking van gemeente, bewoners, gebruikers en ondernemers ontstaat een gedeeld eigenaarschap. Investerings vanuit het Fonds Verstedelijking Almere zijn bedoeld als vliegwiel, leidend tot initiatieven en investeringen vanuit de markt en de stad. De ingrepen gaan niet alleen in op de hardware (openbare ruimte, etc.), maar ook op de software (evenementen, activiteiten) en de orgware (verbeterde organisatie en processen).

2. Almere Centrum heeft een sterke routing.

We markeren een hoofdroute van 800 meter dwars door het centrum langs de vier pleinen genoemde pleinen op deze route. De ingrepen van dit Programmaplan leiden tot een aantrekkelijke en duidelijke route van Stationsplein naar Esplanade. Deze route, de Loper genoemd, brengt de bezoeker in de sfeer van wat het centrum en de stad is en wat hem/haar te wachten staat op de Esplanade. De Wandellaan behoort, als onderdeel van de Loper, in ieder geval tot een van de ingrepen. Het gedeelte tussen Stadhuis en bibliotheek wordt ingericht als groengebied voor sport, spel en wandelen en loopt door tot aan het Weerwater. Door een intensieve samenwerking van gemeente, bewoners, gebruikers en ondernemers ontstaat een gedeeld eigenaarschap.

3. Almere Centrum kent functiemenging op alle niveaus.

Van blok tot straat ontstaat een steeds hogere mate van functiemenging. De aloude scheiding van wonen, werken, winkelen, leren en uitgaan verandert steeds meer in een menging van activiteiten en interactie tussen activiteiten. Met name het aantal woningen, in relatie tot de omvang van en overige functies in het centrum, is nu nog te laag. Almere Centrum kiest dan ook nadrukkelijk voor verdichting en inbreiding binnen het huidige centrum (waaronder Blok 5.2 en de Oostkavels). Aanvullende woningbouw, onder meer voor studenten, is mogelijk via inbreiding en transformatie van leegstaand vastgoed. Binnen het centrum bevinden zich tevens locaties die zich uitstekend lenen voor aanvullende horeca, cultuur, onderwijs, recreatie en leisure. Voor de uitbouw van de hoger onderwijsvoorzieningen is de noordoever de campus.

4. Almere Centrum kent een hoge dichtheid door toevoeging van programma's.

De komende jaren leiden diverse ingrepen tot een gebied waar leegstaande panden worden gevuld en braakliggende terreinen worden bebouwd met een gemengd programma, waaronder vooral woningbouw. Met de partners in Almere zijn we in gesprek om meer in te zetten op woningbouw in het gebied, zowel via transformatie van leegstaande panden als door de benutting van diverse ontwikkellocaties.

Er vindt geen retail-uitbreiding naar de flanken plaats, maar verdichting en benutting van de ruimte binnen het huidige centrum. De randen van het gebied worden met name benut voor toevoeging van woningen in stedelijke dichtheden. We bouwen consequent vanuit de principes van klimaatadaptie, duurzaamheid en circulair gebruik van grondstoffen.

5. *Almere Centrum ligt aan het water.*

Niet alleen de Esplanade wordt aangepakt, het hele waterfront aan de zuidzijde van Almere Centrum staat op de agenda van dit programmaplan. Als onderdeel van het rondje Weerwater staat dit waterfront klaar voor realisatie van diverse sportieve en recreatieve programma's en activiteiten. Ook is toevoeging van programmering in de sfeer van cultuur, wonen, onderwijs en retail (onder meer op Blok 5.2) belangrijk.

Toevoeging van programma's aan Almere Centrum

Hoger Onderwijs

Almere Centrum huisvest Hoger Onderwijs. Almere Centrum is de campus. Diverse (bestaande en nieuwe) gebouwen kunnen daarvoor ingezet worden. Studentenhuisvesting wordt toegevoegd.

Wonen

De komende jaren worden diverse leegstaande panden getransformeerd naar woningen. Daarnaast worden woningen toegevoegd rond het station, op diverse verdichtingslocaties en op de ontwikkellocaties Blok 5.2 en de Oostkavels. Doelgroepen zijn studenten, starters, emptynesters, expats en overige een- en tweepersoonshuishoudens. Functiemenging, duurzaamheid en hoge kwaliteit zijn voor elke locatie randvoorwaarden. De fasering en omvang van het programma wordt via de stedelijke programmering van de gemeente Almere jaarlijks vastgesteld en gemonitord. Een toevoeging van programma's op het gebied van wonen, horeca, cultuur, onderwijs, recreatie en economie betekent een investeringskracht van tientallen miljoenen door verschillende partijen. Gestreefd wordt naar een jaarlijkse toevoeging van uiteindelijk 100-200 woningen per jaar in een mix van goedkopere en duurdere woningen. In het najaar 2016 start de uitwerking van de plannen in een massastudie en een ontwikkelvisie.

Horeca, leisure, kantoren, zorgvoorzieningen, detailhandel, bedrijven

Almere Centrum biedt voldoende ruimte om kansen te verzilveren die zich voordoen vanuit een divers economisch programma. Inzet is altijd functiemenging. Toevoeging van programma moet aansluiten bij de doelstellingen van het gebied.

Cultuur, Toerisme

Almere Centrum wordt ingezet als hotspot voor Cultuur en Toerisme. Stedelijke culturele en recreatieve voorzieningen worden verder versterkt.

De programmalijn 'Versterken plekken: cultuur, recreatie, toerisme' gaat hier verder op in.



5.2.4 Maatregelen

De centumpartners – i.c. gemeente Almere, Almere City Marketing, Klépierre, OndernemersVereniging Stadshart Almere, Unibail-Rodamco, CAH Vilentum, Directieoverleg Culturele Instellingen in Almere, Platform Almere Centrum en Windesheim Flevoland hebben een samenhangende en meerjarige investeringsimpuls ter versterking van het centrum van Almere geformuleerd. Deze investeringsimpuls focust zich op vier aspecten: (a) het optimaliseren van de functiemix, onder meer via inbreiding en herbestemming, (b) het markeren en sterker laten beleven van een hoofdroute door het centrum met vier karakteristieke pleinen en een Groene loper, (c) een hierop afgestemde en wisselende programmering en (d) het voortzetten van de succesvolle samenwerking op het gebied van communicatie, marketing, evenementen, operationele beheertaken en strategie. De centumpartners en de directie van de Floriade BV i.o. stemmen hun activiteiten, waar nodig en relevant, op elkaar af. Floriade BV zal hiervoor als partner ook toetreden tot de overleggen van de centumpartners (stuurgroep, redactieraad en promotie- en evenementencommissie). De investeringen richten zich op het verbeteren van de hoofdroute en vier pleinen, de realisatie van de Groene loper en een gezamenlijke programmering/exploitatie.

Toelichting maatregelen Almere Centrum

1. Versterken hoofdroute en pleinen

De route tussen het station en het Weerwater wordt gemarkeerd langs vier verschillende en onderscheidende pleinen. (Stationsplein en Esplanade zijn geborgd in de sleutelprojecten Station (en omgeving) en Weerwater)

Voorstellen:

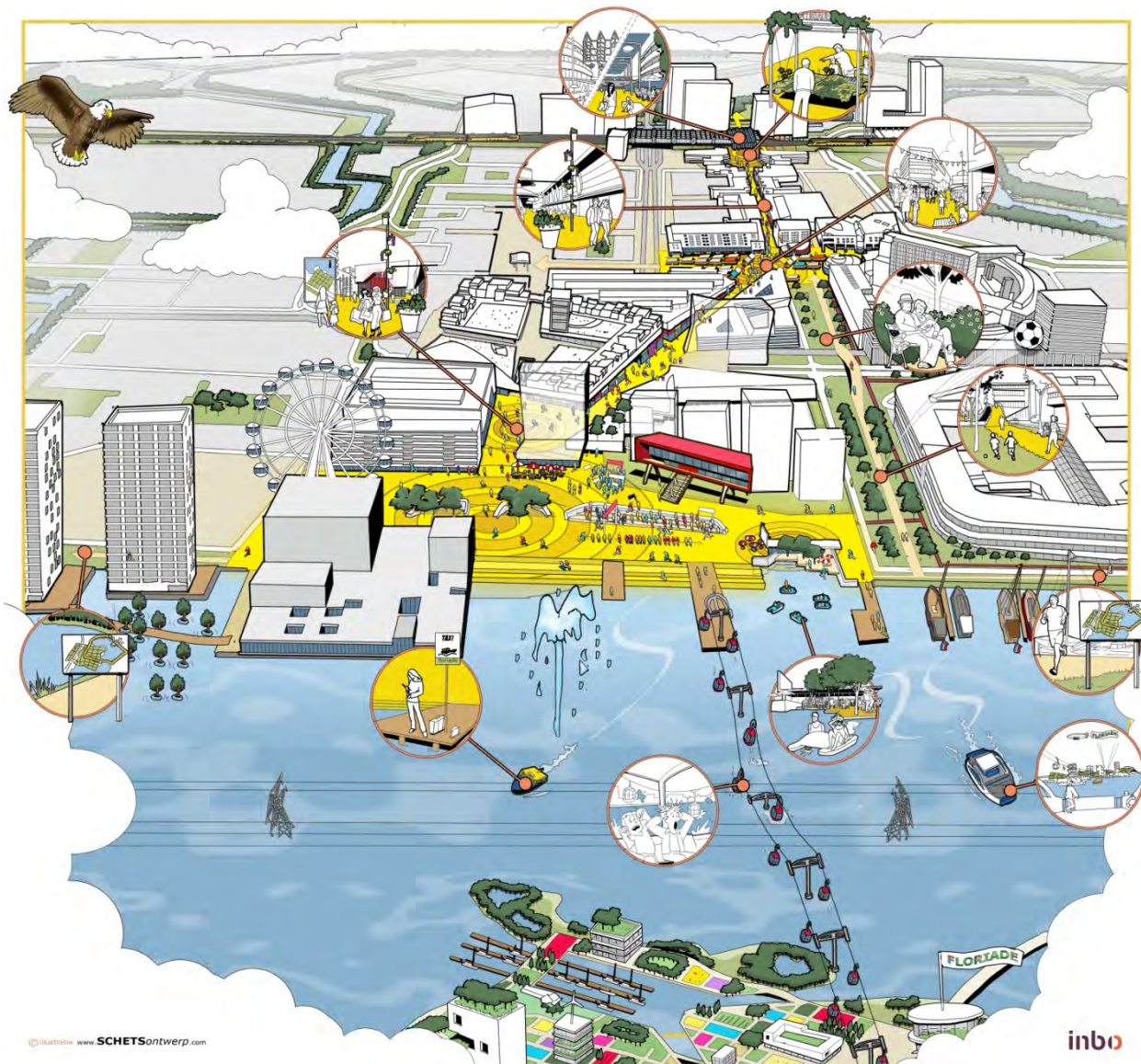
- Kwaliteitsimpuls in openbare ruimte van Stadhuisplein met bijzondere aandacht voor een andere opstelling en eigentijdse branchering van de markt. Het stadhuisplein zal intiemer gemaakt worden door een pocketpark en een kiosk nabij de busbaan.
- Gevelaanpassingen op Forum (bioscoop Utopolis en New Yorker) waardoor dit plein een internationale uitstraling krijgt.

2. Groene loper: sport-, spel- en wandelroute

De huidige zone tussen stadhuis, bibliotheek, via rotonde naar het Weerwater, zal vergroend worden. Nabij het Stadhuisplein wordt het centrum verrijkt met een pocketpark, waar men lekker even uit de drukte kan genieten van het groen en de rust. Stapsgewijs wordt deze zone geactiveerd door een doorlopende route over de rotonde te maken (brug) en het deel naar het Weerwater te transformeren tot urban sportzone (sport, spel).

3. Programmering/exploitatie

De hoofdroute met zijn vier karakteristieke pleinen en de Groene loper komen alleen tot wasdom als naast de fysieke investeringen ingezet wordt op een actieve programmering van deze openbare ruimtes. Voorstel is om tot een programmering van kleine/lokale en grote (terugkerende) evenementen te komen waardoor het centrum van Almere een 'bestemming' wordt. De huidige evenementen in het centrum, met onder meer het succesvolle Bevrijdingsfestival, vormen een uitstekende basis. Dezer zal geïntensiveerd worden via placemaking, een actieve acquisitie van evenementen, communicatie en beheer. De centumpartners hebben een gemeenschappelijke programmering opgesteld en bundelen hiervoor hun investeringen, middelen en organisatiekracht. Voorstel is om minimaal het huidige budget van 1,6 miljoen te continueren, maar waar mogelijk te verhogen.



5.3. Weerwater

Het Weerwater is de centraal gelegen waterplas van Almere. Aan de noordzijde geflankeerd door Almere Centrum en aan de zuidzijde door het toekomstige Floriadeterrein. Met haar groene oevers, strandjes en sportieve mogelijkheden is het Weerwater nu al de plek waar Almeerders graag recreëren. Met de Floriade 2022 in het vooruitzicht is er de uitdaging en de kans om het Weerwater tot dé plek te maken in de stad, waar Almeerders, bezoekers en passanten komen om te sporten, te recreëren en elkaar te ontmoeten.

5.3.1 Urgentie

Het Weerwater is het 'grootste geheim' van Almere. De gebieden rond het Weerwater staan veelal met de rug naar het water. Bovendien zijn er weinig voorzieningen te vinden rond het Weerwater. Hierdoor zijn relatief stille en lege oevers ontstaan. De verblijfplekken hebben een matige kwaliteit, er zijn beperkte sport/spel aanleidingen en de diversiteit van het landschap is gering.

Ook het Weerwater zelf is een relatief rustig en open meer, waar betrekkelijk weinig activiteiten zijn te bespeuren. Al met al is er weinig interactie tussen de stad, de oevers en het water.

Het gebied rond het Weerwater is lange tijd gefragmenteerd benaderd. Maar het gebied is meer dan een optelsom van wijken, parken en een meer. Het is een centraal stedelijk gebied rondom een royaal en markant groenblauw hart, en het heeft betekenis voor heel Almere. Het kan in betekenis meegroeien met de doorontwikkeling van de stad tot het mentale en fysieke hart van Almere. Samen met de stad (bewoners, ondernemers, gebruikers van het gebied) zijn de afgelopen jaren op diverse manieren ideeën verzameld voor mooie programma's op en rond het Weerwater, onder meer in de stadsdialoog en een ideeënprijsvraag. Er is inmiddels gestart met uitwerking van de plannen voor het Rondje Weerwater. Nu is het zaak van vervolgstappen te zetten en nog meer van idee naar uitvoering te komen.

5.3.2 Doelstelling

Het Weerwater is een van de bekendste plekken van Almere. Een goede bereikbaarheid van het Weerwater vanuit de verschillende delen van de stad draagt daar aan bij, zowel voor voetgangers, fietsers als automobilisten. Het toevoegen van programma langs de route en op het water zelf is een belangrijke doelstelling. Hierbij wordt gedacht aan (water)speelplekken, steigers, uitkijk(klauter)torens, fitnessstoestellen, etc. Het Rondje Weerwater zelf is randvoorwaardelijk om deze programma's daadwerkelijk te kunnen realiseren. Dit Rondje zorgt voor meer samenhang in het gebied rond het Weerwater. Het gaat om een goede, herkenbare verbinding rondom het Weerwater. Het Rondje Weerwater is een sportieve en recreatieve route en biedt een uitnodigende en beweegvriendelijke omgeving. De realisatie van dit Rondje gaat uit van een kort rondje en een lang rondje en bestaat voornamelijk uit een aantal fysieke en programmatische ingrepen, zoals het realiseren van een herkenbare route in profiel, materiaalgebruik, verlichting, straatmeubilair en bruggen. Via een iconische (zowel qua architectuur als qua gebruiksfuncties) brug wordt straks door voetgangers en fietsers het Floriadeterrein bereikt.

Het Rondje Weerwater zal de drager vormen voor verschillende voorzieningen die zich langs deze route ontwikkelen. Het Rondje Weerwater wordt gaandeweg zo opgewaardeerd door toevoeging van programma's, functies, activiteiten en evenementen, dat sprake is van een intensief recreatief gebruik van water en oevers. Daarnaast zal het Rondje Weerwater een groenblauw rondje worden. Het rondje verbindt verschillende natuurgebieden via de oevers met elkaar (Beatrixpark met Almeerderhout; Leeghwaterplas met Kromslootpark) en versterkt de natuurwaarden van het gebied zelf door realisering van natuurvriendelijke oevers.



5.3.3 Uitgangspunten

De volgende uitgangspunten zijn leidend voor de verdere uitwerking van de plannen:

1. Het Weerwater is een bestemming.

Het Weerwater wordt geschikt gemaakt voor waterrecreatie en biedt ruimte voor initiatieven van bewoners en ondernemers. Hierdoor zijn er diverse activiteiten op het Weerwater te vinden. Ook is er een icoon in/op het water die een grote trekkracht heeft van bewoners en toeristen. Evenementen die uitpakken met water-, geluid- en lichtshows haken hier op aan, maar ook andere activiteiten op het gebied van waterrecreatie zijn meer en meer aanwezig.

2. Het Weerwater heeft een sterke relatie met de oevers.

De oevers rond het Weerwater hebben, in ieder geval bij Almere Centrum en het Lumièrepark, een sterke verbinding met het water. De ruimtelijke opzet van de oevers is gewijzigd van achterkant naar voorkant. Hierdoor zijn actieve oevers ontstaan. Er is een iconische brug tussen Lumièrepark en Floriade. Ook is er een (tijdelijke) belevingsvolle noord-zuidverbinding over het Weerwater, als recreatieve verbinding tussen Almere Centrum en de Floriade(wijk).

3. Langs het Rondje en op de oevers van het Weerwater zijn diverse programma's en activiteiten te vinden.

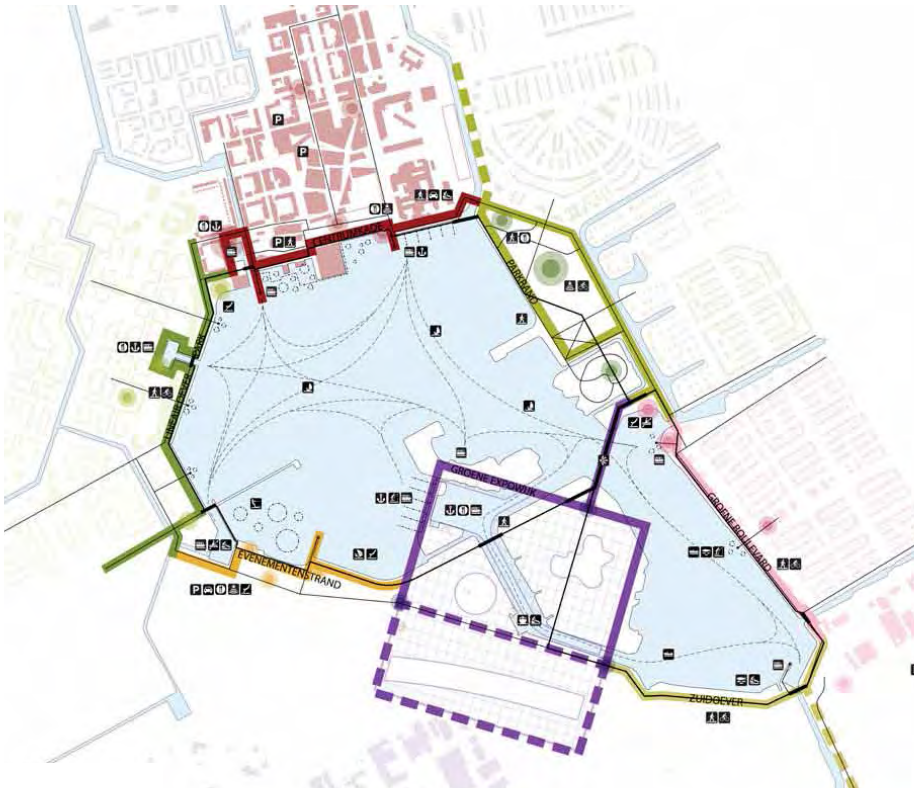
Op de oevers en langs het Rondje Weerwater zijn diverse programma's en activiteiten toegevoegd. Hierdoor neemt het dagelijks gebruik (hardlopers, bootjes, fietsen, terrasjes, etc.) toe. Daarnaast zijn er veel evenementen, wedstrijden en ontwikkelingen rond het Weerwater, vooral in de zone tussen de Esplanade, het Lumièrepark en de Floriade. Hier worden onder meer diverse culturele voorzieningen gerealiseerd (zie ook programmalijn 2). Er vindt stadsbreed een duidelijke prioritering plaats door budgetten voor marketing en evenementen te koppelen aan dit gebied. Experimenten en initiatieven op en rond het Weerwater die bijdragen aan de doelstellingen van het gebied worden ruimhartig toegestaan en zo veel mogelijk ondersteund.

4. Hoogwaardige recreatieve routes vanuit de stad en regio takken aan op het Rondje.

De routes vanuit de boswachterij Almeerderhout (en de Kemphaan), het Beginbos/Vroegevogelbos, het Beatrixpark/Noorderplassen en vanuit de Leeghwaterplas sluiten direct aan op het Rondje Weerwater. Het Rondje Weerwater vormt zodoende onderdeel van een stedelijk/regionaal netwerk van fietsroutes, wandelpaden, met daaraan diverse recreatieve voorzieningen. Stadsbreed wordt ingezet om dit recreatief netwerk verder te versterken door betere verbindingen, bewegwijzering, materialisering en een hogere intensiteit van recreatieve voorzieningen.

5. De ecologische en recreatieve waarde van het Weerwater is in balans.

De toevoeging van diverse recreatieve programma's op en rond het Weerwater is in balans met de ecologische waarde van het Weerwater. Vaarroutes zijn verbeterd, ecologische maatregelen zijn genomen, waaronder de realisering van natuurvriendelijke oevers, en de Blauwe As is verbeterd in recreatief en ecologisch opzicht.



5.3.4 Maatregelen

De plannen voor het Weerwater kennen de aanleg van de brug en een basis- en een plusmodel.

Het basismodel omvat oa. de volgende onderdelen:

- Aanleg van het fysieke Rondje Weerwater:
Aanleg en verbeteren van de goede herkenbare verbinding rond het Weerwater, incl. verlichting en straatmeubilair. Het gaat om een recreatieve en sportieve fiets- en wandelroute van circa 7 kilometer en een verkort rondje van circa 4 kilometer.
- Aanleg van de iconische brug tussen het Lumièrepark en het Floriadeterrein:
De brug ter verkorting van het Rondje Weerwater zorgt voor een aantrekkelijke recreatieve en sportieve verbinding tussen Almere Centrum en de Floriade. De brug wordt vormgegeven als fiets- en voetgangersbrug. Deze brug wordt een icoon en een plek op zich. Zichtbaarheid vanuit het centrum en doorvaarbaarheid van het Weerwater zorgen ervoor dat een hoogteaccent gewenst is.
- Aanleg van steigers/boardwalks ten behoeve van activering en bereikbaarheid van het water:
Het Weerwater zal een direct herkenbare uitstraling krijgen door een aantal bijzonder ontworpen ankerpunten langs het Rondje Weerwater te creëren. Vanaf ieder ankerpunt – ze liggen nooit meer dan een paar honderd meter uit elkaar – is het volgende ankerpunt te zien. Met de ankerpunten, maar ook op de promenades tussen de ankerpunten wordt een hoge kwaliteit en veel levendigheid nagestreefd. De ankerpunten zijn verbonden met een bepaald deel van de stad, de wijk of het gebied dat erachter ligt. Dit geeft de mogelijkheid om bewoners voor een bepaald ankerpunt een gevoel van ‘ownership’ te geven. Dit kan worden versterkt door om beurten, bijvoorbeeld ieder seizoen, een bepaald ankerpunt een eigen event te laten organiseren.
- Drijvende eilanden (waterpark):
De aanleg van een Waterpark kan de beleefbaarheid van het water en levendigheid van dit gebied aanzienlijk vergroten. Het waterpark bestaat uit een stelsel van wandelpaden en groene eilanden met aantrekkelijke en kleurrijke beplanting. Dit Waterpark zou bij uitstek de relatie met de Floriade kunnen leggen en een representant van de Floriade in het centrum van Almere. Het park kan 's avonds worden afgesloten om vandalisme tegen te gaan.
- Verbeteren verblijfsplekken (stranden):
Vergroting en verbetering van de aanwezige stranden rond het Weerwater, onder meer door toevoeging van waterspeelelementen zoals zwemsteigers en glijbanen.
- Herinrichting Esplanade:
Herinrichting Esplanade tot dé verblijfsruimte van het centrum, met continue evenementen die ‘te gast zijn op dit stedelijke podium aan het water’. De Esplanade wordt verder verrijkt met een paviljoen aan het water, een waterspeeltuin en een traplandschap waardoor voor jong en oud hier altijd iets te beleven is.
- Versterken Lumièrepark:
Om het Lumièrepark in het gebruik aantrekkelijker te maken, heeft het centrale veld een upgrade nodig, waardoor bestaande elementen beter tot zijn recht komen. Het pad langs het water wordt ingericht als groene parkboulevard. Het wordt verbreed en voorzien van de materialisering van de karakteristieke Ronde Weerwater inrichting. Het pad vormt daarmee een duidelijke voorkant van het park naar het Weerwater.

Daarnaast wordt een speelbos ingericht voor natuurlijk spelen. Voor de toegankelijkheid van dit speelbos worden de bruggen naar het bos verbreed.

Daarnaast zijn zowel in het Lumièrepark als bij de Esplanade volop mogelijkheden om cultuurprogramma toe te voegen. Vanuit programmalijn 4 wordt voorgesteld om twee expositieruimtes te realiseren die ruimte bieden aan natuurkunst en moderne kunst. Er is hier ook een terras (theetuin) met horeca om publiek vast te houden en speelvoorzieningen voor kinderen in de omgeving ervan. Na afloop van de Floriade zijn enkele Floriadepaviljoens afgebroken en in het Lumièrepark herbouwd en ingericht voor kunst en natuur. Een groep professionele kunstenaars en een grote groep vrijwilligers vormen de dragende kracht van de exploitatie van de expositieruimten. Ook zijn hier studioruimtes te huur om kunst te maken in een landschappelijke omgeving en kunnen er kleinschalige culturele activiteiten plaatsvinden. De upgrade van het park betreft ook de benodigde ruimtelijke ingrepen die nodig zijn om deze voorzieningen een plek te geven.

Onderdeel van het versterken van het park is daarnaast het ruimte bieden aan elementen zoals een buitenzwembad.

Het plusmodel omvat:

- Inrichting bestaande (doorgaande) fietsroute in materialisering en profiel Rondje Weerwater
- Faciliteren van programmatische elementen, waaronder (bijdragen aan onrendabele top) bijv. een buitenzwembad, nutsvoorzieningen in het park, paviljoens/muziektent Lumièrepark.
- (licht)kunst op het water;
De fontein in het verlengde van de Wandellaan staat te dicht op de oever en is daardoor slecht zichtbaar en is in verhouding tot het Weerwater te laag. Door deze te verplaatsen en hoger te laten spuiten is de fontein beter zichtbaar over een groter gebied en heeft daardoor meer impact.
- Belevingsvolle verbinding over het water tussen Esplanade en Floriade;
- Stimuleren en bijdragen aan initiatieven;
- Herontwikkeling / toevoeging van woningen aan zuid/westoever in combinatie met het aanpassen van de route Rondje Weerwater.
- Mogelijkheden om in te spelen op programmatische zaken op het Weerwater, zoals festivals, lichtprojecties Tennetzone, etc...



5.4. Floriade

5.4.1 Urgentie

In 2022 is Almere het toneel voor de wereldtuinbouwtentoonstelling Floriade. Voor Almere is de Floriade geen eenmalig evenement, maar een gezamenlijke, meerjarige onderneming die resulteert in een geheel nieuwe, blijvend groene stadswijk in het centrum van de stad: Almere Floriade. Dit past bij de stadsbrede ontwikkeling om Almere uit te laten groeien tot de groene stad van de toekomst, toegerust om urgente verstedelijkingsvraagstukken van passende antwoorden te voorzien. Binnen die beweging worden in de aanloop naar de Floriade onder de noemer van 'Making Of' activiteiten en projecten opgetuigd die bijdragen aan de wereldtuinbouwtentoonstelling en het streven naar een duurzame stad. In het gemeentelijke programma 'Growing Green Cities' worden bewoners en ondernemers gestimuleerd om een bijdrage te leveren aan de 'vergroening' van Almere – in de brede betekenis van het woord: het oplossen van vraagstukken op het gebied van voedselproductie, energiewinning, gezondheid, recreatie, etc.

De locatie van de Floriade is niet toevallig: de plek in het hart van de stad is in potentie een aantrekkelijk gebied voor duurzame gebiedsontwikkeling. Voor de ontwikkeling van het terrein is sprake van twee fasen. De realisatie van de wereldtuinbouwtentoonstelling inclusief vastgoed enerzijds, de geleidelijke totstandkoming van een groene gezonde stadswijk anderzijds. Voor de totstandkoming van de stadswijk zullen zowel in fase 1 als fase 2 gebieds- en vastgoedontwikkelingen plaatsvinden, geleidelijk in de tijd en op momenten waarop de stad en de markt er aan toe zijn.

5.4.2 Doelstelling

Dit programmaplan zet in op wederzijdse versterking en synergie. Het Hart van Almere versterkt de Floriade en de Floriade versterkt op haar beurt het Hart van Almere. De locatie van de Floriade, midden in het hart van de stad, biedt de uitgelezen kans om de Floriade op allerlei plekken zichtbaar en voelbaar te maken. Dit betekent dat vooruitlopend op het evenement al diverse projecten en activiteiten en projecten in het Hart van Almere te vinden zijn die een bijdrage leveren aan de 'vergroening' van Almere.

De partners in Almere Centrum hebben het al aangegeven: 'wij omarmen de Floriade en gaan voor de meest succesvolle editie ooit!' Zij zien de Floriade dan ook in het licht van een acht jaar durend voorprogramma met een geweldig evenement als hoogtepunt en een afterparty die nog jaren zal voortduren. De Floriade betekent voor het centrum een groei en bloei van de stad en haar bewoners, en zorgt voor een blijvende fysieke (het terrein) en mentale verbinding (trotse bewoners).



5.4.3 Uitgangspunten

1. Het centrum als poort naar de Floriade en de Floriade als poort naar het centrum

Samen met de partners in het centrum ziet de gemeente Almere het centrum als poort naar de Floriade. Dit betekent dat de investeringen in de Loper tot aan het Weerwater (zie onder sleutelproject 2) vóór 2022 gedaan worden. Vanaf het Esplanade is de verbinding over het Weerwater naar de Floriade een uitgelezen kans. Deze verbinding is elke keer een belevenis en een attractie op zich. Vanuit de Floriade is de verbinding naar het centrum even belangrijk, zowel tijdens als na het evenement.

2. De Floriade zit nu al in het DNA van Almere

De Floriade leidt nu al tot activiteiten en programma's die de sfeer van de Floriade ademen. Samen met de partners in het centrum worden ideeën uitgewerkt om de pleinen in het centrum te voorzien van 'Floriade-programma's'. Hierdoor ontstaat één groot voorprogramma: de Floriade Pré-experience. Ook tijdens het evenement is de Floriade voelbaar en zichtbaar in het hele gebied van het Hart van Almere. Het gebied straalt een 'hartelijke welkom van Almere' uit. Het vernieuwde station, de pleinen en parken, het Weerwater, overal zien we de Floriade terug. In die zin staat er geen hek om het Floriadeterrein. Het Hart van Almere is de Floriade en het hoogtepunt is het Floriadeterrein. Bewoners en ondernemers van het Hart van Almere zijn participerende ambassadeurs. Ze investeren volop mee en profiteren van de Floriade.

3. De stadswijk Floriade draagt bij aan de beleving van het Hart van Almere en het Weerwater

Na het evenement in 2022 ligt het gebied klaar voor een organische doorontwikkeling tot de stadswijk Floriade. Hier kan worden gewoond, gewerkt en gerecreëerd. De stadswijk draagt bij aan de activering van de oevers van het Weerwater en vormt een aantrekkelijke plek langs het Rondje Weerwater.

4. De stadswijk Floriade is een experimenteelgebied dat verbonden is met het centrum

Op en rond de Floriade wordt een Freezone/City LAB ontwikkeld. Dit staat voor een experimenteelgebied waar start-ups gevestigd zijn en waar activiteiten leiden tot innovaties. Het is ook een plek waar de land- en tuinbouwsector nieuwe ideeën gaat ontwikkelen. Dit experimenteelgebied loopt door tot De Steiger, waar gewerkt wordt aan de realisatie van het Upcycleperron (zie programmalijn 3). Vanuit de ervaringen die in dit experimenteelgebied worden opgedaan, kunnen diverse opvolgmilieus elders in de stad worden gerealiseerd, zoals bijvoorbeeld op De Vaart en in Oosterwold.

Een van eerste initiatieven voor de stadswijk is het idee van de Flevo Campus (zie ook programmalijn 2). Dit initiatief staat voor een zowel fysieke als virtuele verzamelplek van studenten, onderzoekers, startende en bestaande bedrijven op het terrein van de Floriade. De campus biedt ruimte aan een mengeling van onderzoek, onderwijs en ondernemerschap. Vragen vanuit bedrijven krijgen een plek in het onderzoek van de kennisinstellingen en de netwerken met ondernemers en bedrijven worden benut. De campus biedt onderzoeksfaciliteiten, waar (startende) bedrijven gebruik van kunnen maken en waar onderzoeksresultaten toegepast kunnen worden. Bedrijven kunnen innovaties testen met inzet van onderzoekers, docenten en studenten. In die zin biedt de campus een research & development faciliteit voor het MKB. De campus biedt daarmee een verzamelplek voor gerichte samenwerking tussen netwerken van mensen.

De fysieke verschijningsvorm van de Flevo Campus is nog niet uitgewerkt. Dit programmaplan zet in op de realisatie van een praktijkwerkplaats op het Floriadeterrein. Hier kunnen experimenten worden gedaan in de beschikbare groene omgeving. Het gaat om experimenten en activiteiten die niet in het centrum kunnen worden uitgevoerd. In Almere Centrum is de woonplek van studenten en de theorieworkplaats te vinden. Hier vinden de colleges plaats van diverse hogescholen en onderzoeksinstituten.

5.4.4 Maatregelen en budget

In het vastgestelde Masterplan Floriade staat aangegeven dat rekening is gehouden met een door provinciale staten goedgekeurde provinciale bijdrage van €8 miljoen uit de IFA middelen. De uitkering van deze middelen loopt via het Fonds Verstedelijking Almere.

De exacte besteding van de middelen binnen het Masterplan Floriade is onderwerp van gesprek tussen gemeente en provincie. Concept afspraak hierbij is dit in de terreininrichting te investeren. Waarbij er aandacht is voor innovatie en duurzaamheid.

Relaties met overige programmalijnen Almere 2.0

Programmalijn 2: Versterken leer- en werkomgeving

Flevo Campus: een fysieke en virtuele verzamelplek van studenten, onderzoekers, startende en bestaande bedrijven op het terrein van de Floriade.

Programmalijn 3: De energieneutrale en afvalloze stad

CityLAB/Freezone rondom Flevo Campus op Floriadeterrein en upcycleperron op De Steiger.

Programmalijn 4: Versterken verblijfsplekken: cultuur, recreatie, toerisme

Toevoeging van culturele en recreatieve voorzieningen in de zone van Wandellaan/Esplanade tot en met het Lumièrepark.

Programmalijn 5: Vernieuwende woningbouw

Nieuwe woonconcepten in Almere Centrum, Floriadewijk en rond het Weerwater.
Transformatie van kantoren, sloop/nieuwbouw op diverse plekken.

BIJLAGE: in financiële bijlage (geheim)

Colofon

Bestuurlijk trekkers

Froukje De Jonge, wethouder, gemeente Almere
Jaap Lodders, gedeputeerde, Provincie Flevoland

Ambtelijk opdrachtgever

Gerda Blom, directeur Dienst Stedelijke Ontwikkeling, gemeente Almere

Ambtelijk opdrachtnemer

Danny Louwerse, programmamanager gemeente Almere

Projectteam

Danny Louwerse, programmamanager gemeente Almere
Hillebrand Koning, programmamanager Almere 2.0, provincie Flevoland
Johan Fuite, adj. hoofd Ruimte en Wonen, provincie Flevoland
Renze Borkent, strategisch adviseur, gemeente Almere
Gert Breugem, stedenbouwkundige, gemeente Almere
Derk Jan Somsen, programmamanager Economische Zaken, gemeente Almere
Peter Raven, planner, gemeente Almere
Bianca Rothengatter, Communicatie en Secretaris, gemeente Almere

Bronnen

‘Ontwikkelperspectief Centraal Almere’, Gemeente Almere (2012)
‘Programmaplan Wijkgericht Werken’, Gemeente Almere (2015)
‘Masterplan Floriade’, Gemeente Almere (2015)

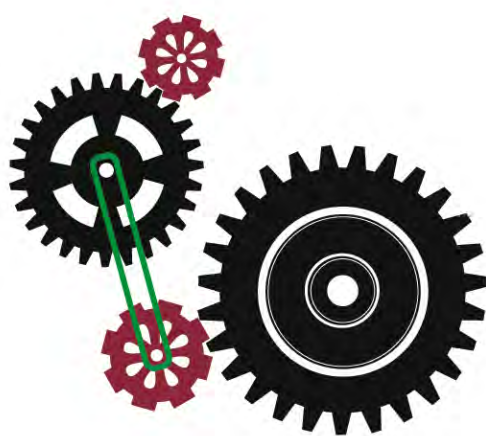
Ateliers en werkgroepen

Projectteam Stationsgebied
Redactieraad Almere Centrum
Projectteam Rondje Weerwater
Werkatelier Toekomstvisie
Werkatelier Kantoren
Werkatelier Wonen
Werkatelier Placemaking
Werkatelier Hospitality, leisure en detailhandel

Almere, juni 2016

Programmaplan lijn 2

Versterken Leer- en Werkomgeving



Proloog

Noordvleugel en RRAAM

De Noordvleugel van de Randstad is één van de belangrijkste motoren van de Nederlandse economie. De regio kan zich meten met andere topregio's in Europa. Het gebied kent veel mensen met talent en ondernemerszin, een grote diversiteit aan bedrijvigheid, goede infrastructuur via land, lucht en water en een zeer goede digitale connectiviteit. Bovendien is er een breed palet aan woonmilieus en landschappen aanwezig. Deze (internationale) toppositie is echter geen vanzelfsprekendheid. Het economisch krachtenveld verandert voortdurend. Het is van belang op deze veranderingen in te spelen of liefst zelfs vooruit te lopen om succesvol te blijven. Om deze regio nu en in de toekomst krachtig en concurrerend te laten functioneren moet in het vestigingsklimaat in de hele Noordvleugel geïnvesteerd worden. Een forse groei van de woningvoorraad, meer diversiteit aan woonmilieus, een goede bereikbaarheid en unieke natuur- en recreatiegebieden zijn daarbij essentieel. De partners in de Noordvleugel hebben samen met het Rijk vier majeure verstedelijkingsopgaven benoemd: Zuidas, Schiphol-Haarlemmermeer, Noordzeekanaalgebied-Zaan, IJ en het Rijk-regioprogramma Amsterdam Almere Markermeer (RRAAM).

Structuurvisie Amsterdam Almere Markermeer

De RRAAM opgave is uitgewerkt in de structuurvisie Amsterdam Almere Markermeer. Het gaat om een drietal met elkaar samenhangende ontwikkelingen ten einde de concurrentiepositie van de Noordvleugel van de Randstad te versterken. Ten eerste wordt ingezet op het verbeteren van de (regionale) bereikbaarheid over zowel de weg (A1, A6 en A9) als het spoor (OV-SAAL). Op de langere termijn is de IJmeerverbinding als structurerend element opgenomen. Daarnaast wordt ingezet op de ecologische kwaliteit van het IJmeer-Markermeer. Hierbij is het toekomstperspectief een kwalitatief hoogwaardige leefomgeving met aantrekkelijke natuur- en recreatiegebieden. Tot slot is beschreven op welke wijze Almere kan groeien. Het toekomstperspectief is daarbij een westelijk georiënteerde stad met circa 60.000 nieuwe woningen en een forse groei van het aantal arbeidsplaatsen waar het prettig wonen, werken en recreëren is. Deze laatste opgave wordt onder de noemer Almere 2.0 door het Rijk, de provincie Flevoland en de gemeente Almere op dit moment tot uitvoering gebracht.

Almere 2.0

Almere heeft veel te bieden in het realiseren van bovengenoemde opgave. Het is een suburbane stad, waar letterlijk ruimte is om te groeien. Stad en natuur zijn op een bijzondere manier met elkaar verweven. Hierdoor is een plek ontstaan, die als geen ander mensen de kans biedt de natuur letterlijk 'om de hoek' te ervaren en beleven. En Almere is een new town. Een nog jonge stad die al vanaf het begin heeft geëxperimenteerd met nieuwe systemen. Een stad die ruimte biedt om eigentijdse inzichten in te zetten, die in alle aspecten (maatschappelijk, economisch, ecologisch, fysiek) tot verrassende innovaties en vernieuwingen hebben geleid. Almere dankt aan haar pioniersmentaliteit onder meer het systeem van gezondheidszorg, brede scholen, het glasvezelnet, ondergronds afvaltransport, gescheiden verkeerssystemen. Ook in latere tijden werden keer op keer nieuwe systemen uitgevonden en geïntroduceerd zoals particulier opdrachtgeverschap in de woningbouw, de sterrenschool en organische gebiedsontwikkeling. Voor de uitvoering van Almere 2.0 heeft de gemeente Almere dan ook de Lange Termijn Investeringsstrategie Almere (LISA) vastgesteld waarbij is gekozen zoveel als mogelijk aan te sluiten bij de identiteitsdragers van het huidige Almere:

- Growing Green Almere: een gezonde en groene stad
- Stad van het experiment: (ruimte voor) het nieuwe pionieren

Dat betekent dat de bestaande kwaliteiten niet alleen vastgehouden, maar verder worden versterkt. De stad en het omliggende landschap worden doorontwikkeld tot een divers, aantrekkelijk, sociaal en leefbaar gebied met een eigen profiel binnen de regio. Almere wordt vormgegeven tot een groene levende stad. Het gaat om groen in de breedste zin van het woord: gezonde, duurzame en prettige vormen van wonen en leven. Met allerlei initiatieven op het gebied van cultuur, onderwijs, sport en economie die bijdragen aan een groene, duurzame en levendige stad. Bovendien worden in Almere de grenzen van de kennis en mogelijkheden opgezocht. De stad is een vrijplaats, een broedplaats en een laboratorium voor vernieuwing op velerlei gebied. Voor Almere komt hier ten opzichte van haar historie een extra dimensie bij. Het gaat nu niet alleen om een nieuwe omgeving. De nieuwe pioniersgeest zal ook in de bestaande omgeving (mensen, bedrijven, organisaties en wijken) leiden tot interessante doorontwikkelingen en vernieuwingen.

Vijf programmalijnen

Om het in de Structuurvisie Amsterdam Almere Markermeer geschetste toekomstperspectief en de strategie zoals beschreven in LISA te bewerkstelligen, wordt binnen Almere 2.0 de komende jaren gewerkt langs een vijftal programmalijnen. Het betreft:

1 Versterken Hart van de Stad

Om Almere op de lange termijn een rol als onderscheidende kern binnen de grootstedelijke regio Amsterdam te laten vervullen, krijgt het hart van de stad de komende jaren een forse impuls. Er wordt toegewerkt naar een centrum met een voorzieningenniveau dat hoort bij een stad van 200.000 tot 300.000 inwoners. Het gebied wordt zichtbaar en voelbaar als hart van de stad, zal een sterkere regionale betekenis krijgen en wordt dé ontmoetingsplek wordt voor zowel bewoners als bezoekers.

2 Versterken leer- en werkomgeving

Een sterke, diverse en kwalitatief hoogwaardige onderwijsstructuur is een levensader voor elke stad. Bij de beslissing waar naar toe te verhuizen, kijken mensen steeds nadrukkelijker niet alleen naar huisvesting, goede verbindingen en cultuur, maar ook naar de diversiteit en aanwezigheid van het onderwijs dat (voor hun kinderen) beschikbaar is. Onderwijs zorgt voor een goede aansluiting op de arbeidsmarkt en draagt daarmee bij aan het economisch en innovatief klimaat van de stad.

3 De Energieneutrale en afvalloze stad / Energy on Upcycling

De Noordvleugel is ambitieus op het gebied van energie en de verwerking van afval. Binnen Almere wordt de lat hoog gelegd op twee onderdelen. Het streven is om in 2022 zowel energieneutraal als afvalloos te zijn. Almere wordt een stad waar zoveel mogelijk energie wordt benut uit hernieuwbare bronnen en waar afval wordt gebruikt als grondstof. Kennis die in Almere wordt opgedaan wordt gedeeld met de partners in de Noordvleugel.

4 Versterken verblijfsplekken, cultuur, recreatie en toerisme

Eén van de grote kwaliteiten van de Noordvleugel ten opzichte van andere stedelijke regio's in Europa is de toegang tot grote groen- en recreatiegebieden. Over tien jaar kent Almere een aantal plekken in en om de stad die de stad zelf én de Noordvleugel van de Randstad naar een hoger niveau brengen. Plekken die de stad en de regio aantrekkelijker maken als verblijfsgebied, als recreatiegebied en die het toerisme bevorderen.

5 Vernieuwend wonen

In de Noordvleugel is een forse vraag naar woningen. Met de bouw van 60.000 woningen levert Almere de komende decennia een belangrijke bijdrage aan het opvangen van deze regionale woningbehoefte. Het betreft niet alleen een kwantitatieve opgave. Er is een landelijke opgave aan het

door ontwikkelen van woonconcepten. De woningbouwopgave van Almere wordt opgepakt door onderscheidende woonmilieus van hoge kwaliteit aan de stad en de regio toe te voegen. Almere blijft vooraan lopen met de ontwikkeling van vernieuwende stedenbouw waarbij de woonconsument centraal staat en waarmee woonmilieus en woonconcepten worden ontwikkeld die onderscheidend zijn in de Noordvleugel.

Inhoudsopgave

1. Toekomstperspectief	9
- Ambitie - Rol instellingen, ondernemers en samenleving - Verbindingen overige programmalijnen en lopende projecten - Opzet Programmaplan	
2. Huidige situatie	13
- Gedifferentieerde bevolkingsopbouw - Beroepsbevolking onder druk - Kenmerken van de Almeerse economie - Groei en krimp tegelijkertijd - Onderwijs: groei en kwaliteit	
3. Uitdagingen	17
4. Ontwikkelstrategie op weg naar 2030	19
- Strategie 1: Inzetten op ambachten en talenten - Strategie 2: Kwalitatief en aantrekkelijk onderwijs stimuleren - Strategie 3: Kenniscirculatie optimaliseren	
5. Sleutelprojecten: Ambitie, urgentie, doelstelling, investering	23
1. FlevoCampus	
2. Internationaal Onderwijs	
3. Kenniscentrum Gepersonaliseerd Leren	
4. AD Academy	
5. Nieuwe Universiteit / E-University	
6. Financiële paragraaf, VERTROUWELIJK	33
7. Colofon	34
Bijlage: Businesscase FlevoCampus	

1. Toekomstperspectief

Ambitie

We streven naar een goede, complete en kwalitatief hoogwaardige onderwijsinfrastructuur in Almere. Almere wordt een stad waar alle mensen hun talenten optimaal kunnen ontwikkelen, een leven lang. Een stad waar het onderwijs naadloos aansluit op de arbeidsmarkt, waar ondernemerschap en innovatie floreren en waar Almeerse jongeren in hun eigen stad kunnen blijven wonen om te studeren. Een stad waar kennisinstellingen, bedrijven, studenten en werknemers zich graag willen vestigen omdat hier altijd goede werknemers te vinden zijn, er een innovatief en ondernemend klimaat heerst en in samenwerking wordt gewerkt aan nieuwe kennis en producten. Goed onderwijs betekent economische groei van een stad en een aantrekkelijk vestigingsklimaat voor bedrijven en (jonge) mensen. Op deze manier wordt bijgedragen aan de versterking van de internationale concurrentiepositie van de Noordvleugel.

Rol instellingen, ondernemers en samenleving

Voor het realiseren van regionale en stedelijke ambities speelt onderwijs in toenemende mate een belangrijke rol. De directe invloed van de Nederlandse gemeenten op het aanbod en de kwaliteit van het onderwijs is beperkt. De Rijksoverheid bekostigt scholen rechtstreeks en schoolbesturen hebben een grote mate van autonomie. De Rijksinspectie voor het onderwijs houdt toezicht op de kwaliteit. Onderwijsinstellingen voor MBO en HBO hebben een nog zelfstandiger positie. Toch is onderwijs een belangrijke gemeentelijke taak. Gemeenten hebben de zorg voor een breed en veelsoortig onderwijsaanbod van voldoende kwaliteit. Naast deze zorgplicht hebben gemeenten ook wettelijke taken op het gebied van onderwijshuisvesting, leerplicht, leerlingenvervoer, onderwijsachterstandbestrijding, voorschoolse educatie voor kinderen die risico lopen op (taal)achterstanden. Daarnaast maken gemeenten afspraken met scholen en kinderopvangorganisaties over de voor- en vroegschoolse educatie.

Steeds meer gemeenten willen die praktische rol graag minimaliseren en inruilen voor een rol die gaat over de vraag hoe het onderwijsbestel zich ontwikkelt in relatie tot (de bewoners van) de stad.

Almere

In Almere zijn al de nodige stappen gezet in dit proces. Met de Onderwijsimpuls is een pad ingeslagen van toenemende gemeenschappelijkheid; schoolbesturen en gemeente hebben de handen ineen geslagen om de kwaliteit van het onderwijs te verbeteren. Dat sluit ook aan op de werkwijze die de gemeente voorstaat in het sociaal domein: gebruik maken van de kracht van de samenleving. Dus niet alles zelf bedenken en organiseren, maar alles in nauwe samenwerking met partners. Een dergelijke werkwijze is niet alleen een behoefte van de gemeente. Aan een gestructureerde, constructieve en voortgaande dialoog is ook behoefte in het onderwijsveld. Grote delen van het onderwijsveld willen zich graag verhouden tot hun omgeving en daarvan is de gemeente de gelegitimeerde spreekbuis. De komende jaren wordt daarom ingezet op een gestructureerd strategisch overleg met de aanwezige (onderwijs)partners in Almere.

Provincie Flevoland

Ook vanuit de provincie Flevoland wordt er gezocht naar een meer strategische verbinding met onderwijs. In het coalitieakkoord van de provincie wordt onder andere, in afstemming met de gemeenten, ingezet op het versterken van de samenwerking tussen onderwijs en arbeidsmarkt. Waar de gemeentelijke rol ligt bij de aanbodkant van de arbeidsmarkt (de mensen die werk zoeken), ligt voor de provincie vooral een rol aan de bovenlokale vraagkant (de behoefte van de bedrijven). De provincie gaat met bedrijven het gesprek aan over wat er nodig is om te voorzien in hun (variërende) behoefte aan goedgeschoold personeel wat bijdraagt aan grotere arbeidsparticipatie. Ze sluit daarbij aan op de gesprekken tussen ondernemers, onderwijsinstellingen en gemeenten. Doel is om

gezamenlijk te komen tot een aanpak die eraan bijdraagt dat bedrijven het juiste personeel vinden dat ze nodig hebben voor groei en innovatie.

Metropoolregio Amsterdam

Vanuit de Metropoolregio Amsterdam (MRA), waar Almere onderdeel van is, wordt ook ingezet op onderwijs. Speerpunten zijn betaalbare studentenhuysvesting, versterken van techniekonderwijs, de kenniseconomie en het start-up klimaat. Daarnaast wordt ingezet op een Leven Lang Leren (LLL), als onderdeel van de aansluiting onderwijs en arbeidsmarkt. Leven lang leren is vanuit dit oogpunt een verzamelnaam voor alle activiteiten die door een individu ontplooid worden om kennis, vaardigheden en competenties vanuit een werkgelegenheidsperspectief te verbeteren. Vanuit het actieplan LLL wordt er met name ingezet op de (werkende) beroepsbevolking. Dit om de beroepsbevolking zichzelf steeds door te laten ontwikkelen om op die manier de veranderingen op de arbeidsmarkt het hoofd te bieden. Op deze manier moet het steeds vanzelfsprekender worden dat werknemers zich hun leven lang (bij) blijven scholen.



PROVINCIE FLEVOLAND

Verbinding met overige programmalijnen Almere 2.0 en met lopende projecten

Het versterken van de leer- en werkomgeving heeft een nauwe relatie met programmalijn 'Hart van de Stad versterken'. De hoger onderwijsinstellingen hebben in het stadscentrum hun plek en het studentenleven speelt zich met name in dit gebied af. Uitbreiding van hoger onderwijs zal met name hier plaatsvinden. Zaken als studentenhuysvesting en een aantrekkelijk cultureel en recreatief klimaat zijn essentieel voor een sterke en florerende leer- en werkomgeving. Daarmee ligt er ook een link met de programmalijn Versterken Verblijfsplekken: Cultuur in Almere Centrum.

Inhoudelijk zijn er raakvlakken met programmalijn 3.

Programmalijn	Crossovers met programmalijn 2
Programmalijn 1: Versterken hart van de Stad	Ontwikkeling Stadscentrum, huysvesting hoger onderwijs, studentenhuysvesting, Floriadeterrein en FlevoCampus
Programmalijn 2: Versterken leer- en werkomgeving	x
Programmalijn 3: Energy on Upcycling	Gezonde systemen, FlevoCampus, borgen kennis en innovatie, inschakelen lokale kennisinstellingen R&D
Programmalijn 4: Versterken verblijfsplekken: cultuur, recreatie en toerisme	Ontwikkeling cultureel en recreatief klimaat belangrijk voor aantrekken studenten, werknemers en bedrijven
Programmalijn 5: Vernieuwende woningbouw	Geen directe relatie

Daarnaast zijn er verschillende lopende projecten vanuit de gemeente Almere die zich afspelen op het gebied van onderwijs en onderwijs-arbeidsmarkt, zoals de Lokaal Educatieve Agenda (LEA) en de aanpak onderwijs-arbeidsmarkt. De LEA is een werkagenda van de gemeente en de Almeerse schoolbesturen voor vier jaar. De agenda bevat werkafspraken voor kinderen van 0 tot 23 jaar, dus vanaf het peuterspeelzaalwerk tot aan het hbo. De aanpak onderwijs-arbeidsmarkt richt zich op verbeteringen in de aansluiting onderwijs en arbeidsmarkt. Een werkgroep, de Vliegende Brigade, probeert actief knelpunten in de aansluiting te verhelpen.

Dit programmaplan focust zich op de meer strategische projecten en ingrepen op het gebied van de leer- en werkomgeving die bijdragen aan de doorontwikkeling van Almere en die daarmee in aanmerking voor het Fonds Verstedelijking Almere.

Opzet programmaplan

Vanuit de huidige situatie (Hoofdstuk 2) richten we ons op de belangrijkste uitdagingen op het gebied van de leer- en werkomgeving in Almere en de regio (Hoofdstuk 3). We gaan in op de strategieën hoe we met deze uitdagingen omgaan (Hoofdstuk 4) om vervolgens dieper in te gaan op de sleutelprojecten (Hoofdstuk 5).

Voor het opstellen van dit programmaplan is naast bestaande documenten en onderzoeken ook geput uit gesprekken met een groot aantal stakeholders, onder andere de Almeerse schoolbesturen, Economic Development Board Almere, provincie Flevoland, ministeries van OC&W en EZ en het Planbureau voor de Leefomgeving.

2. Huidige situatie

Almere is een nieuwe stad, uit het niets tot stand gekomen, gemaakt door mensen volgens een intelligent ontwerp, met veel doorzettingsvermogen. Bewoners hadden lange tijd vooral met elkaar gemeen dat ze immigranten waren. Ze deelden een pioniersmentaliteit en een geloof in de maakbaarheid van de stad. Almere is een stad waar ruimte is en waar het groen overal aanwezig is. Een uitgestrekte stad met meerdere kernen. Het is “niet zozeer een groene stad als een stedelijk landschap” aldus Van Meggelen in zijn essay voor Almere Culturele Hoofdstad 2018 .



Steeds meer gedifferentieerde bevolkingsopbouw

Lange tijd was de eenzijdige en afwijkende samenstelling van de bevolking kenmerkend voor de stad. Nog steeds wonen er veel gezinnen met jonge kinderen uit de sociaaleconomische middengroepen, veel jongeren, veel tweeverdieners, weinig ouderen en weinig hoogopgeleiden. Maar met het verstrijken van de tijd verandert dat en gaat de bevolking steeds meer lijken op die van een ‘normale’ stad. Sommige wijken krijgen te maken met grootstedelijke problematiek. In deze wijken staat de leefbaarheid en mogelijk daardoor ook de ontwikkeling van kinderen, onder druk. Almere komt te staan voor grote opgaven op het gebied van groot onderhoud van openbare ruimte en infrastructuur. Nieuwe wijken zoals Poort en Nobelhorst zijn nog volop in ontwikkeling. In de toekomst zal volgens prognoses het aandeel eenoudergezinnen en eenpersoonshuishoudens sterk groeien. Deze zogenaamde ‘huishoudingverdunding’ speelt in Almere sterker dan landelijk. De bevolking zal meer divers worden. Per januari 2013 is bijna dertig procent van de Almeerders van niet-westerse komaf. Dit percentage zal verder toenemen. Ook het aandeel westerse allochtonen zal groeien. Iets minder dan de helft van de leerlingpopulatie van de basisscholen is al van niet-Nederlandse herkomst.

Beroepsbevolking onder druk

Het opleidingsniveau van de bevolking kenmerkt zich door een sterk MBO+ profiel. Ongeveer tachtig procent van de huishoudens die zich in Almere vestigt, komt uit Amsterdam. Een bovengemiddeld groot deel daarvan zijn gezinnen met kleine kinderen. Wanneer gezinsvorming in beeld komt besluit een deel van de huishoudens Amsterdam te verlaten en verhuist door naar een regiogemeente of daarbuiten. Almere blijft onverkort populair, met name bij mensen met een MBO-opleiding.

De relatief sterke vertegenwoordiging van mensen met een mbo-opleiding vraagt om aandacht. De komende jaren zullen op de arbeidsmarkt met name beroepen in het middensegment onder druk komen te staan. Automatisering, digitalisering en robotisering maken dat veel werk met een routinekarakter (ook als het om complexe routines gaat) overgenomen kan worden door machines, of overgebracht kan worden naar landen elders. Dat levert een extra druk op voor mensen aan de onderkant van de arbeidsmarkt, omdat mensen in het middensegment dan gaan solliciteren op hun banen.

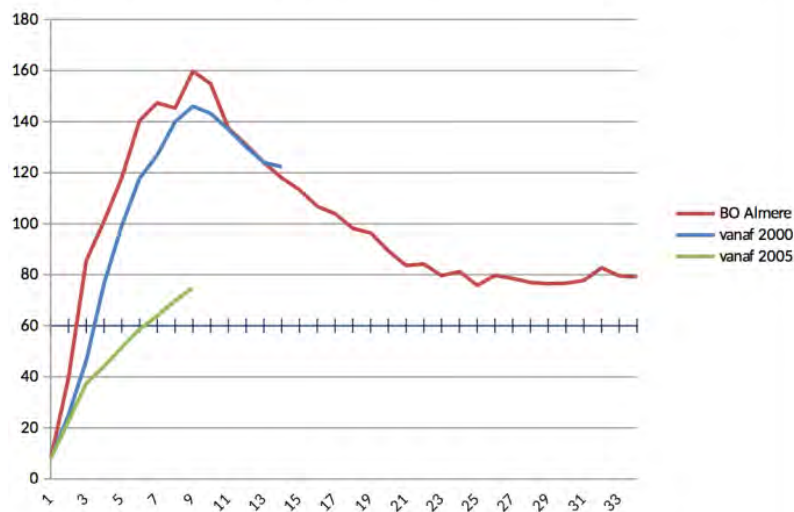
Kenmerken van de economie

Net als de bevolking is ook de economie van Almere nog volop in ontwikkeling. Almere telt 16.000 bedrijven, waarvan 250 internationale vestigingen. De meeste bedrijven zijn klein: 89 procent van de bedrijven heeft minder dan 5 werknemers. De groei zit in de zakelijke dienstverlening en industrie. De krimp in (laag gekwalificeerde functies in) zorg. Moeilijk vervulbare vacatures zijn er vooral op commercieel en technisch gebied, in het bijzonder op hbo-niveau. Er heeft zich nog geen duidelijke sectorstructuur uitgekristalliseerd. Er is dan ook weinig 'samenhang' in het bedrijfsleven: er zijn geen echte hotspots of clusters. Er is nu een redelijke vertegenwoordiging van de zakelijke dienstverlening en de logistiek, maar dat kan zo maar veranderen als er zich enkele grote bedrijven uit andere sectoren zouden vestigen. Almere is in dat opzicht dan ook niet eenvoudig te vergelijken met een stad als Eindhoven, die ooit een erg eenzijdige opbouw van de economie van de stad (auto's en electronica) wist om te toveren tot een goed geprofileerde Brainport. Of een stad als Rotterdam die op allerlei punten de sporen van de haven draagt. Almere is in dat opzicht meer te vergelijken met een stad als Utrecht, met een breed en gemengd arsenaal van economische bedrijvigheid.

Groei en krimp tegelijkertijd

Almere is een groeistad. Almere zal gaan voorzien in een aanzienlijk deel van de woningbehoefte van de Noordvleugel. Voorzien wordt in een groei van 60.000 woningen en een forse groei van het aantal arbeidsplaatsen. Het beeld van een stad die voortdurend groeit is niet onjuist, maar heeft wel nuancering. Er worden (veel) minder kinderen geboren. In sommige, oudere delen van de stad (Centrum, Oost, West en Buiten) doet zich krimp voor. Het aantal kinderen tussen de 4-17 jaar daalt daar gestaag tot een niveau van stabilisatie optreedt. In Haven, het oudste stadsdeel, heeft die stabilisatie zich al voltrokken. In de nieuwe stadsdelen (Hout, Pampus, Oosterwold) wordt wel groei voorzien, maar de groei gaat minder snel dan in het verleden en deze wijken gaan niet de kinddichtheid bereiken van de oudere wijken. De gevolgen van deze beweging zijn al geruime tijd zichtbaar in het onderwijs. Een toenemend aantal scholen zakt onder de stichtingsnorm (167 leerlingen) en het duurt steeds langer voordat scholen het aantal leerlingen bereiken dat voor de stichtingsnorm vereist is (278 leerlingen).

index aantal leerlingen tov de stichtingsnorm vanaf startjaar BO-school (oph.norm=60)



Onderwijs: groei en kwaliteit

Duidelijk is dat er de afgelopen jaren grote stappen zijn gezet, maar dat de lat ook nog een stuk hoger kan en moet om de bovenstaande opgaven van een adequaat antwoord te voorzien. Onder meer door zijn snelle groei heeft het onderwijs in Almere in de afgelopen jaren zijn ups en downs gekend met in 2011 een dieptepunt van 33% zwakke basisscholen. Gelukkig is daar snel substantiële verandering in gekomen. Onderwijspersoneel, besturen en directies in het onderwijs, opleiders en gemeente hebben de afgelopen jaren in Almere grote stappen gezet om de kwaliteit van het onderwijs en de onderwijsinfrastructuur te verbeteren. En met succes. In 2013 werd Almere zelfs uitgeroepen tot Onderwijsstad van het Jaar. Op sommige punten heeft de overzichtelijke structuur van het onderwijsveld in Almere (met een betrekkelijk klein aantal professionele spelers) ook duidelijk zijn vruchten afgeworpen. Voorbeelden hiervan zijn de integratie van vve met peuterspeelzalen en kinderopvang en de daarmee samenhangende vorming van Kindcentra.

3. Uitdagingen

Met de landelijke en internationale trends op leer/werk gebied en de specifieke situatie in Almere zijn er voor de doorontwikkeling van Almere richting 2030 drie thema's te formuleren waar liggen.

Ambachtelijkheid en talentontwikkeling

De eerste uitdaging is zorgen dat de huidige bevolking van Almere onderwijs krijgt dat het beste uit hen haalt. De afgelopen jaren is al veel in dat opzicht gedaan, maar de ambities zouden nog een stap verder moeten gaan. Almere is een stad waar veel mensen een (V)MBO-opleiding volgen. Terwijl het vmbo steeds meer de connotatie krijgt van een 'restopleiding'. Een opleiding die overblijft voor leerlingen die niet goed genoeg zijn om het havo/vwo te halen. Dit leidt tot uitval en verlies van talent en tot het gevoel 'minder waard te zijn'. Bijzondere talenten en passies gaan zo verloren. Hoe kan het aanbod beter bij deze talenten en passies aansluiten?

Naast alle nadruk op de kenniseconomische competenties, ontstaat hernieuwd oog voor het belang van ambachtelijkheid en talentontwikkeling van alle kinderen. De ambachtsschool van vroeger wordt gemist en de VMBO niveaus 1 en 2 blijken voor sommige leerlingen te hoog gegrepen. Voor hen is de vakschool dus een grote uitkomst. Kinderen die cognitief minder sterk zijn, hebben een andere aanpak nodig om hun talenten te ontwikkelen en goede kansen te krijgen op de arbeidsmarkt. Daarom ontstaat steeds meer aandacht voor andere arrangementen. Zoals arrangementen op maat, vakscholen, 'entreeopleidingen', leerwerktrajecten en de mogelijkheid om vakken op verschillende niveaus af te sluiten. Scholen zijn gemotiveerd om (nog meer) in te zetten op gepersonaliseerd onderwijs en systematische onderkenning van alle mogelijke talenten.

Kwaliteit van onderwijs: aantrekkingskracht op verschillende niveaus

Almere wil aantrekkelijk zijn voor nieuwe bewoners, met een bijzonder accent voor hoger opgeleiden. De afgelopen dertig jaar is het verhuisgedrag van met name mensen in de middenklasse in steeds meer bepaald door wat zij weten over de kwaliteit van het basis- en voortgezet onderwijs (funderend onderwijs). Ging een halve eeuw geleden ieder kind nog gewoon naar de school om de hoek, tegenwoordig kijken steeds meer ouders nauwkeurig waar ze denken dat hun kind het beste onderwijs kan krijgen dat bij hem/haar past. Funderend onderwijs is, anders gezegd, steeds meer een cruciale vestigingsfactor. Naast een goede en sterke propositie op het gebied van volkshuisvesting (goede en betaalbare woningen in een groene omgeving), is het dus ook belangrijk dat de kwaliteit van het funderend onderwijs op orde is en aantrekkelijk is.

Daar komt nog een element bij. De komende jaren valt een lerarentekort te verwachten en het werven van (goede) leerkrachten zal een forse inspanning kosten. De eisen ten aanzien van de instroom in de pabo zijn de afgelopen jaren, mede onder invloed van de publieke opinie, gestegen. Daarbij komt dat er steeds minder animo is voor het lerarenvak. Grote steden maken zich dan ook allemaal op voor een tekort aan kwalitatief goede leerkrachten en hoe ze hier toch slim op in kunnen spelen door leerkrachten aan zich te binden. De toekomstige leraren zullen zich overigens nog meer dan de nieuwe generaties ouders, laten verleiden door aansprekend onderwijs: daar immers komen hún talenten ook het beste tot hun recht.

Mogelijkheden om het onderwijs aansprekend te maken, zijn er te over. Echter ze moeten vooral goed worden ingezet. De technologie ontwikkelt zich razendsnel en het gebruik van social media en smartphones en tablets neemt exponentieel toe. Ook voor het onderwijs heeft dat grote gevolgen. Fysieke locatie, tijd en afstand worden minder relevant en het wordt mogelijk ook buiten school te leren (denk bijvoorbeeld aan 'online open courses'). Digitale leermiddelen kunnen het onderwijs bovendien effectiever maken. Voor de toekomst zijn ontwikkelingen aan de orde als "data-gedreven" onderwijs en virtuele assistenten. Door vorderingen te volgen en te analyseren wordt het mogelijk gepersonaliseerd onderwijs te bieden, helemaal op maat van de leerling.

Leven Lang Leren en kenniscirculatie

De arbeidsmarkt zal de komende jaren nog stevig veranderen. Banen voor het leven zijn niet meer de regel. Kennis en vaardigheden verouderen sneller. Banen in het middensegment staan onder druk

door automatisering. Van werknemers wordt in toenemende mate gevraagd dat ze in staat zijn om zich te ontwikkelen en om bij te dragen aan permanente innovatie van producten en diensten. Leren en werken zijn steeds minder te scheiden en een leven lang leren wordt een perspectief dat voor iedereen betekenis gaat krijgen.

Daar komt bij dat bedrijven steeds afhankelijker worden van de bijdrage van kennisinstellingen. Onderwijs- en kennisinstellingen vervullen een cruciale rol bij de ontwikkeling van bedrijvigheid. Op allerlei plekken in Nederland wordt dan ook gezocht naar manieren om de samenwerking tussen kennisinstellingen, het bedrijfsleven en de overheid intensiever en minder vrijblijvend te maken. Studenten moeten onderwijs krijgen dat up to date is en waarin de actuele ontwikkelingen in het vakgebied zijn verwerkt. Docenten moeten beter geïnformeerd blijven over innovaties in het bedrijfsleven en dit in hun lespraktijk een plaats geven. Dat vraagt vooral om innovatie en intensivering van de samenwerking tussen onderwijs en arbeidsmarkt. Leren moet voor een belangrijk deel in praktijk- en projectsettings vorm krijgen en docenten dienen zich met regelmaat te verdiepen in de ontwikkelingen binnen bedrijven. Op die manier ontstaat er meer een gemeenschappelijke verantwoordelijkheid voor het opleiden van studenten/nieuw of zittend personeel.. Daarnaast komen er steeds meer Centres of Expertise en Centra voor Innovatief Vakmanschapen wordt ook het starten van eigen bedrijven en cultiveren van incubators opgepakt door studenten.

Voor bedrijven is de samenwerking met kennisinstellingen daarnaast van steeds groter belang geworden. Producten en diensten worden permanent doorontwikkeld en dat houdt in dat ook medewerkers zich doorontwikkelen. Oftewel medewerkers gaan een leven lang leren. Het betekent bovendien dat medewerkers breed worden opgeleid. Voor de meeste beroepen wordt niet alleen vakkennis gevraagd, maar ook goede sociale vaardigheden om adequaat met klanten en collega's om te gaan, om creatief en probleemoplossend te zijn – de *21st century skills*. Op die manier hangt het succes van een bedrijf niet alleen af van het hebben van een goed idee, maar ook van het permanent in contact staan met organisaties die steeds op zoek zijn naar nieuwe kennis. Hadden dertig jaar geleden grote bedrijven nog eigen grote afdelingen R&D, tegenwoordig hebben ze die rol min of meer belegd bij kennisinstellingen. Dat maakt ze in toenemende mate afhankelijk van kennisinstellingen. Een goede kennisinfrastructuur is daarmee voor het vestigingsklimaat voor bedrijven net zo belangrijk als een goede fysieke infrastructuur.

4. Ontwikkelstrategie op weg naar 2030

Om toe te werken naar een complete en hoogwaardige onderwijsinfrastructuur in Almere die bijdraagt aan een sterk internationaal vestigingsklimaat van de Noordvleugel, moeten we een antwoord vinden op de hierboven gestelde uitdagingen. Hiervoor is een ontwikkelstrategie opgesteld die aangeeft welke ontwikkelingen en investeringen de komende jaren nodig zijn. Per strategie worden kort de instrumenten benoemd die vervolgens in hoofdstuk 6 uitgewerkt worden, de sleutelprojecten voor komende jaren.

Strategie 1: Inzetten op ambachten en talenten

Leren in Almere moet primair staan voor: talenten benutten en ambachten koesteren. Om dat te bewerkstelligen, zijn twee zaken van belang. Allereerst een brede opvatting over wat belangrijk is in de klas. De afgelopen jaren heeft in Almere de focus gelegen op aandacht voor de cognitieve vakken binnen het onderwijs. Die aandacht was zeer noodzakelijk en heeft ook zijn vruchten afgeworpen. Maar voor de toekomst is het nodig verder te kijken. Een brede opvatting van onderwijs met een betekenisvolle plaats voor cultuur, sport en natuur opent de wereld voor alle kinderen en zorgt voor persoonlijke ontplooiing. Ook voor de kinderen die het van thuis minder meekrijgen. Het bevordert de cohesie in de samenleving. In het voortgezet onderwijs zijn al belangrijke stappen gezet met de komst van profielscholen op het gebied van cultuur en sport. Bovendien wordt op iedere school in Almere tegenwoordig cultuureducatie gegeven.

Ten tweede de mogelijkheid om het onderwijs veel meer toe te spitsen op individuele leerlingen. In het voortgezet onderwijs bijvoorbeeld de mogelijkheid om verschillende vakken op verschillende niveaus te volgen. Dat betekent dat leerlingen behalve een aantal basisvakken vooral ook vakken kunnen volgen die hen uitdagen en motiveren, op het ambitieniveau dat bij hen past.

Talentontwikkeling en ambachtelijkheid heeft betekenis voor alle leerlingen, maar de meeste winst valt te boeken bij leerlingen in het vmbo en het mbo. Het is de groep die het meest kwetsbaar is en juist zij hebben er behoefte aan aangesproken te worden op hun sterke kanten. Flevoland heeft de hoogste werkloosheid onder MBO-ers van alle provincies in Nederland en de tevredenheid over de aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt is er het geringst. Dat betekent dat de organisatie van het onderwijs moet zorgen dat leerlingen niet tussen de wal en het schip vallen. In dat opzicht zijn er al de nodige goede stappen gezet. In Almere is voor ca. 500 jongeren een entreeopleiding MBO niveau 1 gestart. In 2014 is Baken Stad (VMBO-school) gestart met een Vakcollege.

Het is echter belangrijk om ook te investeren in de periode na het vmbo en mbo. Leerlingen moeten zich verder kunnen ontwikkelen. Dat geldt zeker voor deze leerlingen want het middensegment in de arbeidsmarkt staat onder druk. Het is daarom van belang om goede doorstroom- en ontwikkelmogelijkheden binnen het bereik van een grote groep mensen met een mbo-diploma te brengen. Voor Almere is het de kunst het MBO, in samenwerking met het bedrijfsleven te verbeteren en te actualiseren. Hiermee wordt de aansluiting op de (regionale) arbeidsmarkt maximaal en komen doorgroeimogelijkheden voor iedereen binnen bereik.

Inzet

We zetten in op een dynamisch stelsel van vraaggerichte AD- (associate degree) opleidingen: tweejarige opleidingen die gevolgd kunnen worden na het mbo. Tot voor kort was voorgeschreven dat dit verkorte versies van bestaande hbo-opleidingen waren, maar die verplichting is losgelaten. De weg ligt nu open om een stelsel van zelfstandige AD-opleidingen tot stand te brengen. Dit gebeurt in nauwe interactie met het bedrijfsleven. In 2015 heeft een verkennend onderzoek plaatsgevonden onder werkgevers naar de behoefte aan AD-opleidingen in de regio Almere. Dat leidde tot duidelijk positieve signalen. Er is dus behoefte aan. Zeker de sectoren groot- en detailhandel, ICT, Agrofood en High Tech lijken kansrijk. De volgende stap bestaat eruit om een *Almere Academy* op te richten (in analogie van de Rotterdam Academy). Daarmee ontstaat dan tegelijk een plek waarbinnen werkgevers en opleidingen steeds kunnen kijken waar welk aanbod ontwikkeld kan worden, hoe om te springen met

evc's¹ en hoe opleidingen voor bedrijven te accrediteren. Elk talent kan op die manier benut worden in het bedrijfsleven.

Strategie 2: Kwalitatief en aantrekkelijk onderwijs stimuleren

Almere wil ook aantrekkelijk zijn voor nieuwe bewoners, met een bijzonder accent voor hoger opgeleiden. Onderwijs moet daarom voor een brede groep aantrekkelijk zijn. Inzetten op talenten is daarvan een wezenlijk onderdeel. Maar bij aantrekkelijk onderwijs hoort ook dat het onderwijs gedifferentieerd is. Dat geldt allereerst voor de verscheidenheid aan scholen. Niet alle kinderen zijn hetzelfde en niet alle ouders zijn hetzelfde of willen hetzelfde voor hun kinderen. Er moet dus iets te kiezen zijn. Denk hierbij aan vrije scholen, jenaplan scholen of Montessori onderwijs. Een belangrijk aandachtspunt bij die (verdere) differentiatie tussen scholen is de ontwikkeling van het aanbod van internationaal onderwijs. Tot op heden staat dat in het teken van het bieden van Engelstalig onderwijs aan kinderen van expats. Dat is een belangrijke functie, maar het onderwijsaanbod in Almere wordt verder verbreed als dergelijk onderwijs ook toegankelijk is voor kinderen die graag leren in een internationale context.

Differentiatie is ook van belang binnen scholen. Het streven is om onderwijs zo veel mogelijk op maat te maken voor kinderen. Het moet passen bij wat zij willen en kunnen. Bij een persoonsgerichte aanpak moet gedacht worden aan een persoonlijk profiel waarin het leertempo, het niveau en de sterke en zwakke punten van de leerling worden vastgelegd. Op basis daarvan worden de instructies en opdrachten aangepast voor die specifieke leerling. Zoiets is niet eenvoudig te realiseren. De huidige structuur van onderwijs in klassen verdraagt zich lastig met een persoonsgerichte benadering. Onderwijsmateriaal is ook nog lang niet altijd op maat gemaakt. Gelukkig ontstaan er in snel tempo nieuwe mogelijkheden. Veel onderwijsmateriaal komt beschikbaar in de vorm van online lessen, oefeningen, verdiepingsmateriaal en groepswork. Dat maakt meer maatwerk mogelijk. De mate waarin dat ingezet wordt, kan variëren. Soms gaat dat heel ver, de eerste O4NT (onderwijs voor een nieuwe tijd, de zgn. iPad-scholen) zijn gestart in Almere. Soms ook is de inzet veel beperkter. Dat is de keuze van de school, de ouders en in toenemende mate, de leerling zelf die gevraagd wordt aan te geven hoe hij of zij een specifiek vak wil volgen.



Inzet

Een gepersonaliseerde benadering komt er niet vanzelf. Scholen en docenten willen graag, maar het is vaak nog zoeken naar de manier waarop dat het beste inhoud kan krijgen. Wij willen dit proces ondersteunen door te helpen bij het oprichten van een *Kenniscentrum Gepersonaliseerd Leren*. Op dit moment bestaat zo'n kenniscentrum in Nederland nog niet. Ervaringen met gepersonaliseerd leren worden wel opgedaan door individuele leerkrachten en individuele scholen, maar er is nog geen goede structuur om al die ervaringen met alle andere docenten en scholen te delen. Er is ook geen structuur

¹ EVC = ervaringscertificaat

om die ervaringen uit te wisselen met de lerarenopleidingen, of te laten voeden door onderzoek van hogescholen en universiteiten. Dit terwijl door uitwisseling van ervaringen en onderzoek naar gepersonaliseerd leren, het maatwerk steeds beter vorm kan krijgen en leerlingen meer en meer gaan profiteren. In een joint venture met de UvA, Windesheim en een aantal scholen in de stad zou hier wel vorm aan gegeven kunnen worden. Dit zorgt ervoor dat de ontwikkelingen in het onderwijs in goede dialoog en op niveau worden uitgewerkt. Hierdoor krijgt Almere een kwalitatief goed en op maatwerk gemaakt onderwijs en is het goed voor de zichtbaarheid van Almere Onderwijsstad.

Strategie 3: Kenniscirculatie optimaliseren

Als derde uitdaging is het Leven Lang Leren genoemd en de hiermee samenhangende verbinding tussen onderwijs, kennisinstellingen en bedrijven. In de praktijk werken onderwijs en bedrijven al samen. Hogescholen en MBO instellingen hebben een breed netwerk binnen het bedrijfsleven ten behoeve van het plaatsen van stagiaires. Op die manier profiteert het onderwijs van de aanwezigheid van het bedrijfsleven, maar als het goed is profiteert het bedrijfsleven ook van de aanwezigheid van kennisinstellingen. Er zijn echter nog meer stappen mogelijk en gewenst: het modulair (en meer flexibel) inrichten van mbo- en hbo opleidingen; certificering mogelijk maken van losse onderdelen en; het meer toegankelijk maken van opleidingsaanbod voor huidige en potentiële beroepsbevolking door duale opleidingen.

In sommige regio's krijgt dit vorm door het identificeren van een beperkt aantal sectoren. Dat lijkt niet voor Almere nog niet gunstig. De contouren van het Almere van de toekomst zijn daarvoor nog te diffuus. Eigenlijk is er maar één evidente sector die enig reliëf begint te krijgen: de interface tussen groen en stad. Op de korte termijn zijn de Floriade en de FlevoCampus de bijpassende iconen, maar het is zeker ook mogelijk om dit themagebied op den duur te verbreden naar smart cities (dus inclusief duurzame energievoorziening, circulaire economieën en moderne vervoerssystemen). Omdat er verder nog geen uitgekristalliseerde sectorstructuur is, ligt het voor de hand om een 'nabijheidsstrategie' te volgen. Het gaat er dan om hele korte lijnen tussen de kennis- en opleidingswereld enerzijds en het bedrijfsleven anderzijds te organiseren. Onderwijs moet voor een belangrijk deel niet meer in de traditionele onderwijssettings gegeven worden, maar in en met bedrijven. Om dit tot ontwikkeling te brengen moet geïnvesteerd worden in een eigen fysieke plek (een campus) of in verplaatsen van delen van onderwijs naar passende plekken in en rond het bedrijfsleven.

Door het pad van de 'nabijheidsstrategie' te volgen, is de kans maximaal dat er een productief en innovatief klimaat groeit in Almere. Op termijn kan er zich dan ook een specifieke sectorstructuur uitkristalliseren. Op dat moment is de vraag aan de orde of er specifieke kenniscentra gewenst zijn. Bij de realisatie daarvan is het perspectief van Almere van groot belang, maar is een breder perspectief evenzeer gewenst. Hbo-instellingen zijn bezig met vormen van specialisatie (vaak in de vorm van Centres of Expertise) en daarbij hanteren ze impliciet of expliciet een regionaal perspectief. Voor MBO-instellingen is dit regionale perspectief nog minder nadrukkelijk aanwezig, maar dat is wel de verwachting. Een verwachting die aan kracht wint als vanaf september 2017 MBO-leerlingen ook gaan beschikken over een OV-studentenkaart en afstand dus minder een bepalende factor zal worden in het onderwijsaanbod.

Dat alles betekent dat de komende jaren gebouwd moet worden aan de komst van meer hoger onderwijs. De verdere ontwikkeling van een divers aanbod van HBO/WO is van levensbelang voor de ontwikkeling en verstedelijking van de stad.

Inzet

Voor wat betreft het uitbreiden van het HBO/WO, zetten we in op een 'Nieuwe Universiteit'. De komende jaren zal er een stroomversnelling optreden in de ontwikkeling van digitaal lesmateriaal in het hoger onderwijs. Dat biedt de mogelijkheid om onderwijs plaats te laten vinden ver van de vestigingsplaats van een universiteit of hogeschool. Binnen de Nieuwe Universiteit zou Almere met een aantal geselecteerde universiteiten en hogescholen kunnen experimenteren hoe programma's voor hoger onderwijs binnen Almere aangeboden kunnen worden.

Een belangrijke tweede stap die gezet wordt, is de verdere ontwikkeling van het groene cluster. Binnen het gebied Centrum Weerwater en meer specifiek de Floriade locatie is ruimte en gelegenheid om een academische leer- en werkomgeving te creëren. Een FlevoCampus van internationale allure. Die ontwikkeling moet een carrier zijn om Almere en Flevoland goed op de kaart te zetten als het centrum bij uitstek voor voeding. Flevoland vormt met zijn vruchtbare grond, goede infrastructuur en professionele landbouw een unieke plek in de wereld. Nergens is de voedselvoorziening efficiënter. Met minimale inzet van grondstoffen en energie (en daarmee minimale uitstoot) wordt heel efficiënt voorzien in voedselvoorziening. Die positie kan worden uitgebouwd, met een belangrijke rol voor Almere omdat er een goede verbinding met de aanwezigheid van grote aantallen consumenten is om het cluster verder te ontwikkelen. Zo ontstaat het beeld van een wetenschappelijke praktijkwerkplaats die Almere (en daarmee Flevoland) toonaangevend maakt in het adresseren van mondiale vraagstukken op het gebied van voedsel, zowel in wetenschappelijk opzicht als in de praktische toepassing.

5. Sleutelprojecten

In voorgaand hoofdstuk hebben we kort benoemd welke drie strategieën we willen volgen in Almere op gebied van onderwijs en arbeidsmarkt. In dit hoofdstuk worden de maatregelen, de sleutelprojecten, verder omschreven en uitgewerkt.

De vijf sleutelprojecten zijn:

1. FlevoCampus
2. Internationaal Onderwijs
3. Kenniscentrum Gepersonaliseerd Leren
4. AD Academy
5. Nieuwe Universiteit / E-University

1. FlevoCampus

Ambitie

Almere maakt een belangrijke ontwikkeling door en het hoger onderwijs heeft daarin een belangrijke plek. De komst van de Floriade naar de stad heeft die ontwikkeling versneld en richting gegeven. Met de keuze voor het thema Feeding the city vervult de FlevoCampus een dubbele crossover:

- 1) landelijk die tussen de topsectoren Agri&Food, Tuinbouw & Uitgangsmaterialen en Life Sciences & Health en;
- 2) regionaal in de Noordvleugel, in de antwoorden op nieuwe uitdagingen in de voedselvoorziening tussen stedelijke functies van metropoolregio Amsterdam en Almere met het Flevolandse agrarische productiegebied.

Flevoland en Almere bieden de juiste condities voor de agrofood sector met het schoonste water en het meest vruchtbare land. Almere heeft een unieke ligging, op het snijvlak van een metropoolregio van 1,2 miljoen inwoners aan de Westkant en een agrarisch productiegebied met een agrofood sector die voor € 2,5 miljard aan open teelt producten exporteert op de wereldmarkt. Almere biedt bedrijven en kennisinstellingen grote kansen om de stad te gebruiken als onderzoeks- en experimenteerruimte, oftewel als living lab. De campus als wetenschappelijke praktijkwerkplaats biedt daarvoor het netwerk en de fysieke plek. De ontwikkeling van de FlevoCampus, laat de ambitie zien om deze crossovers te verbinden zowel fysiek zichtbaar op het Floriadeterrein als virtueel in sterke kennisclusters rondom Feeding the city.

De hierboven beschreven activiteiten zijn aanzetten die leiden tot een (eerste) fysieke aanwezigheid in de vorm van de Innovatiewerkplaats. In deze innovatiewerkplaats vindt onder meer de Food Cube zijn plek, maar ook een tuin, een kas en een straat van de toekomst op het Floriade terrein. Daarnaast ontstaat er een fysieke plek van netwerken van diverse partijen in verschillende samenstellingen in Almere. Door de koppeling van de netwerken met de fysieke verschijningsvormen op het Floriade terrein ontstaan de eerste clusters, waarbij bijdragen van het bedrijfsleven ook tastbaar zijn.

Met deze solide basis in de periode tot en met 2022 kan het Floriadeterrein in zijn geheel doorontwikkelen tot de proeftuin van de FlevoCampus, die zal leiden tot structurele huisvesting van kennisinnovatieve bedrijvigheid met de bijbehorende versterking van de werkgelegenheidsstructuur.

Urgentie

De komst van de Floriade naar Almere en de focus op de vier thema's van Growing Green Cities, heeft de doorontwikkeling van het hoger onderwijs in Almere versneld en richting gegeven. In het Masterplan van de Floriade, zoals vastgesteld door de Raad op 2 juli 2015, is een eerste focus gelegd op de uitwerking van Feeding the City, tevens de focus van de FlevoCampus. Door deze focus op Feeding the City voor de doorontwikkeling van het onderwijs, biedt het de kans om waardevolle kennis te genereren voor de ontwikkeling van de stad tot meest groene en gezonde stad van Nederland en

daarmee een waardevolle toevoeging aan de Noordvleugel van de Randstad te zijn. Het doel is nieuwe kennis op te bouwen en toe te passen, die door de innovatieve opzet in nauwe samenwerking met het bedrijfsleven van diverse sectoren tot stand komt. Daarbij biedt de Floriade het podium om innovaties op het gebied van verstedelijkingsvraagstukken in het algemeen en die rondom feeding the city in het bijzonder voor de toekomst te laten zien op kleine schaal. De campus is een plek waar, naast de betrokken overheden, bedrijven en kennisinstellingen aan mee willen doen en in willen investeren, omdat het vragen bedient en faciliteiten biedt die nergens anders te vinden zijn. Een campus die onderzoeksfaciliteiten biedt, waar (startende) bedrijven gebruik van kunnen maken en waar onderzoeksresultaten toegepast kunnen worden. Waar bedrijven innovaties kunnen testen met inzet van onderzoekers, docenten en studenten. In die zin biedt de campus een R&D faciliteit voor het MKB. Kortom, een campus als verzamelplek voor gerichte samenwerking tussen netwerken van mensen in organisaties en bedrijven, gericht op Feeding the City.

Daarmee past de ontwikkeling van de FlevoCampus binnen het geschetste beeld van de toekomst van het onderwijs. Een belangrijke lijn voor de toekomst die daarin wordt onderscheiden, is het werken aan optimale kenniscirculatie. Het organiseren van korte lijnen tussen kennis en onderwijs aan de ene kant en bedrijvigheid aan de andere kant om het onderwijs duurzaam te laten zijn.



Doelstelling

Startpunten waarop voortgebouwd kan worden om deze ambitie te realiseren zijn:

- Drie stevige onderzoeksgroepen van de Wageningen Universiteit en de TU Delft onder de koepel van het Advanced Metropolitan Solutions Institute, die hun verankering in Almere kunnen vinden met verdubbeling van hun investering door het Fonds Verstedelijking Almere en aanhaking van andere investeerders zoals bedrijven en fondsen.
- Uitbouw van de Center of Expertise en lectoren bij CAH Vilentum, met bijbehorende kring van bedrijven en andere partners.
- Basisinfrastructuur om groepen studenten en PhD's te faciliteren
- Beantwoording van kennis vragen vanuit het Flevolandse bedrijfsleven, dat zelf investeert in Feeding the city, om clustervorming te versnellen met reeds aanwezige partijen.
- Invulling van de Innovatiewerkplaats als eerste pand om clusters te faciliteren
- Regelluwe hoek op het Floriadeterrein om onderzoeksgroepen en bedrijven unieke fysieke faciliteiten te kunnen bieden om te kunnen pionieren anno 2030.
- Vernieuwende reeds aanwezige infrastructuur verbinden aan het thema feeding the city (onder meer de Food Cube onder leiding van TNO vanuit het Big Data Value Center en programma's als Gezonde Jeugd in een Gezonde Stad)

Samenwerking

Door toe te werken naar een omgeving, zowel fysiek als virtueel, waar kennis, bedrijvigheid en maatschappelijke opgaven bij elkaar komen, voegt Almere iets unieks toe aan de provincie Flevoland, de metropoolregio Amsterdam en drie topsectoren. Om daar te komen worden er programma's opgezet langs de lijnen van de reuring, inhoud en fysiek. Programma's, waarin rond hoogleraren, promovendi, lectoren en studenten clusters van bedrijven ontstaan, die gezamenlijk innovaties op het gebied van Feeding the City ontwikkelen en testen in de praktijk.

2. Internationaal Onderwijs

Ambitie

Internationaal onderwijs: een aansprekend aanbod van internationaal onderwijs voor leerlingen van 2 tot 18 jaar.

De Metropoolregio Amsterdam trekt meer dan ooit internationale bedrijven naar zich toe en gevestigde bedrijven breiden groots uit. De regio wil deze aantrekkingskracht op de bedrijven en internationals behouden en uitbreiden. Het grootste obstakel daarbij vormen de huidige wachtlijsten op internationale scholen. Concreet geven bedrijven aan dat ze personeel niet kunnen werven uit het buitenland omdat de kinderen niet naar school kunnen in de Amsterdamse regio. Naast werk, huisvesting en kwaliteit van leven is de aanwezigheid van kwalitatief goed internationaal onderwijs een zeer belangrijke randvoorwaarde voor internationals. Hierbij gaat het zowel om de internationalisering van het reguliere onderwijs als de aanwezigheid van kwalitatief goede en voldoende internationale scholen.

In Almere zijn twee internationale scholen gevestigd: de International School Almere (ISA) in Poort (voortgezet onderwijs, onderdeel van het Baken) en Letterland internationale school in Literatuurwijk (primair onderwijs, onderdeel van ASG). Beide scholen zijn IGO-scholen, Internationaal Georiënteerd Onderwijs; een internationale afdeling van een Nederlandse school die is erkend en mede wordt gefinancierd uit structurele subsidies van de Rijksoverheid. Het zijn publieke scholen, geen private scholen.

Het leerlingenaantal van ISA is groeiende en de school verwacht eind 2017 vol te zitten. De school krijgt zowel meer aanmeldingen van expats die in Almere wonen als van expats die in de Amsterdamse regio wonen. De school is niet altijd eerste keus, maar doordat alle internationale scholen in Amsterdam wachtlijsten hebben en doorverwezen worden, komen de leerlingen in Almere terecht. Eenmaal bekend met de ISA is de tevredenheid groot. Hierdoor besluiten meer en meer expat families om in Almere te gaan wonen. Er zijn dan ook forse groeiambities. Bij de huidige groei is de school over twee jaar te klein en zal er uitbreiding van klaslokalen nodig zijn. Het leerlingenaantal van Letterland is ook groeiende. De school wil daarnaast uitbreiden met pre-school (kinderopvang) en special-needs kinderen.

Beide scholen hebben de ambitie om op één locatie samen te werken en een internationale doorlopende leerlijn op te zetten van 2 tot 18 jaar. Zo kan een school ontstaan voor 600 - 800 leerlingen met een herkenbaar profiel. Door een dergelijk schaalniveau kan dé internationale school – en daarmee Almere als onderwijsstad – ook internationaal herkenbaar zijn en een school zijn waar ouders hun kinderen naartoe willen laten gaan. Daarmee wordt Almere een stad waar expats willen wonen en (internationale) bedrijven zich willen vestigen.



Urgentie

Er zijn nu meer dan 2700 buitenlandse bedrijven in de MRA gevestigd. Deze bedrijven zijn goed voor 216.000 directe arbeidsplaatsen. In 2014 kwam een recordaantal van 139 nieuwe buitenlandse bedrijven naar de MRA. Het aantal internationale bedrijven in de Amsterdamse regio is ondanks de recessie sinds 2008 toegenomen met 26% en de prognose is dat het aantal nog fors zal toenemen door internationalisering en scale ups (exponentiële groei). In de hele MRA zijn er huisvestingsproblemen bij de internationale scholen. De groei van het aantal expats is zodanig groot, dat er meer vraag dan aanbod is. De scholen in Amsterdam zijn vol en hanteren wachtlijsten. In Amsterdam wordt koortsachtig gezocht naar uitbreidingsmogelijkheden van hun internationale scholen. In de regio is een aantal gerenommeerde internationale scholen: de British School of Amsterdam (BSA), International School of Amsterdam (ISA) en Amsterdam Internationaal Community School (AICS) die allen kampen met lange wachtlijsten (honderden leerlingen per school). In de afgelopen jaren is gebleken dat bij elke uitbreiding de scholen in korte tijd helemaal gevuld waren. Deze 3 scholen staan allemaal op het punt om uit te breiden en zijn daarbij op zoek naar steun. Zo heeft de AISC plannen voor uitbreiding met 800 plekken.

Het Ministerie van EZ en het Ministerie van OCW starten binnenkort een onderzoek hoe te anticiperen op de groeiende behoefte aan internationaal onderwijs. Te verwachten valt dat er dus nog stevige druk zal ontstaan in de regio om het aantal plaatsen in internationale scholen te verhogen.

Almere onderscheidt zich hierin positief en kan (nog) wel ruimte bieden. Dit is van belang voor expats van bestaande bedrijven in Almere (zoals Csmart en Yanmar), voor acquisitie van nieuwe bedrijven en voor expats in de regio die nog woonruimte zoeken. Een plek op een school is vaak leidend voor de locatiekeuze van het huis. Almere kan hiervan profiteren door deze (koopkrachtige) doelgroep aan te trekken.

Voor Almere geldt een dubbele opdracht. Allereerst is het zaak om de huidige positie rond internationaal onderwijs te behouden en ook een rol te spelen bij het accommoderen van de groei van internationale bedrijven. Daarenboven geldt de opdracht om een extra stap te zetten. Almere is immers nog steeds een stad met relatief weinig hoog opgeleiden. Wil de stad extra investeren in hoger opgeleiden, dan geldt dat de aanwezigheid van goed internationaal onderwijs voor een deel van hen een cruciale factor is.

De aanwezigheid van internationaal onderwijs is daarnaast van belang voor het economisch vestigingsklimaat van internationale bedrijven en expats. In de toenemende concurrentie van vestigingsplaatsen is het voor bedrijven belangrijk om niet alleen een geschikte locatie voor hun bedrijfshuisvesting te vinden, maar ook een plek op internationale scholen voor (de kinderen van) hun medewerkers.

Doelstelling

We zetten in op een internationale schoolvoorziening in Almere Poort. Een setting waarbij zowel pre-school, primary school en secondary school aanwezig is. De ambitie is door de integratie van beide scholen en pre-school tot een doorlopende internationale leerlijn van 2 tot 18 jaar te komen. Niet op twee verschillende locaties zoals nu het geval is, maar op een locatie in Almere Poort. Almere Poort ligt dichtbij Amsterdam, hier is nog ruimte, er is een goede bereikbaarheid en het biedt de internationals goede woonmogelijkheden in Almere Poort en Duin.

Samenwerking

De Almeerse Scholengroep (ASG) werkt samen met het Baken aan de plannen voor een internationale doorlopende leerlijn. Samen met de gemeente zullen de locatieplannen verder worden uitgewerkt.

3. Kenniscentrum Gepersonaliseerd Leren

Ambitie

Kenniscentrum Gepersonaliseerd leren: een centrum waar alle kennis en expertise op gebied van gepersonaliseerd leren gebundeld wordt. Ervaringen met maatwerk leveren aan alle kinderen kunnen worden uitgewisseld en dragen bij aan de verdere professionalisering van het onderwijs. Doel van dit project is om te komen tot een kenniscentrum gepersonaliseerd leren dat een wezenlijke bijdrage levert aan de kwaliteitsontwikkeling van het (funderend) onderwijs in Almere, maar dat tegelijkertijd Almere nationaal (en internationaal) als onderwijsstad op de kaart zet.

Er zijn wel enkele initiatieven die hier reeds op inspelen. Op landelijk niveau loopt dat uiteen van de Stichting Leerkracht tot het Sectorplan Onderwijswetenschappen en de Stichting Schoolinfo, terwijl er op regionaal niveau allerlei meer of minder geformaliseerde samenwerkingsverbanden floreren waarbij afspraken over onderlinge uitwisseling en gezamenlijke uitdieping van thema's worden gemaakt. Wat echter ontbeert is een stevige structuur om de inzichten die her en der ontstaan, goed over te dragen en te verbinden met de praktijk van het funderend onderwijs, waardoor innovatie in het onderwijs een permanente en goed gedragen activiteit wordt. In dat opzicht kan het onderwijs leren van hoe bijvoorbeeld systematische kwaliteitsontwikkeling binnen de zorg vorm krijgt.

Binnen een universitair medisch centrum wordt op een intensieve manier onderzoek, opleiding en de praktijk van zorgverlening met elkaar verbonden. Aankomende artsen leren hoe ze moeten handelen en ze leren tegelijkertijd hoe ze hun eigen werk kunnen verbeteren door gericht onderzoek. Het zijn in essentie leer- en werkplaatsen. De Nederlandse overheid betaalt alle universitaire medische centra bij elkaar per jaar twee miljard euro bovenop het bedrag dat ze krijgen voor de directe patiëntenzorg om aankomende artsen op deze gedegen manier op te leiden. Het onderwijs kent geen geacademiseerde praktijken, terwijl het inhoudelijk heel goed verdedigbaar is om ook van een aantal scholen proeftuinen te maken waar opleiding, ontwikkeling en onderwijs systematisch hand in hand gaan. Onderwijs is immers van essentieel belang van de ontwikkeling van de mens.

Inmiddels zijn er al zo'n 175 Nederlandse hogescholen die 'iets' met onderwijsontwikkeling doen. Veelal gaat het echter om kleine deeltijdaanstellingen. Daarom ligt er een uitgelezen kans voor Almere om te investeren in een regionale structuur waarbinnen leerkrachten en scholen systematisch ervaringen kunnen delen, nieuwe inzichten kunnen verkrijgen en verkennen en waar vormen van toegepast en ontwikkelend onderzoek ingezet worden op geleide van de wensen van het onderwijsveld. Het kernthema hier zou gepersonaliseerd leren moeten zijn – dat is de komende jaren de belangrijkste opgave op het gebied van onderwijsontwikkeling. Universiteiten en hogescholen kunnen in deze structuur samen met scholen tot een ontwikkelagenda komen. Zowel gericht op vormen van ontwikkelingsgericht onderzoek als op vormen van (permanente) ondersteuning in bij- en nascholing voor docenten en schoolleiders. Bovendien moet het een structuur zijn van waaruit impulsen gaan naar de vernieuwing van de lerarenopleidingen op hbo- en wo-niveau. De zich ontwikkelende academische vo-scholen kunnen een belangrijk onderdeel vormen voor een dergelijke regionale structuur. Dit geheel moet een landelijke uitstraling hebben door te zorgen dat de ervaringen verder gebundeld worden en verbonden worden met wat er elders gebeurt op het gebied van onderwijsontwikkeling. Almere kan de ervaringen actief uitdragen om zo Almere Onderwijsstad breed bekendheid en inhoud te geven.



Urgentie

De opgave wordt om de komende jaren Almere in het bijzonder aantrekkelijk te laten zijn voor hoger opgeleiden. De sleutel daartoe is in toenemende mate funderend onderwijs dat aansprekend is voor mensen die overwegen te verhuizen naar Almere. Almere heeft een sterke propositie op het gebied van volkshuisvesting (goede en betaalbare woningen in een groene omgeving), maar daarnaast zullen mensen rond de dertig hun beslissing om naar Almere te komen ook baseren op de kwaliteit van het funderend onderwijs. Een kenniscentrum Gepersonaliseerd Leren kan voorop lopen op gebied van onderwijsontwikkeling en het onderwijs op maat. De kwaliteit van het onderwijs neemt daarmee een ontzettende vlucht waardoor Almere voor (hoger)opgeleiden een stad wordt waar ze willen wonen omdat hun kinderen daar ook het beste onderwijs kunnen genieten.

Daarnaast valt de komende jaren een lerarentekort te verwachten en het werven van (goede) leerkrachten zal een forse inspanning kosten. De eisen ten aanzien van de instroom in de pabo zijn de afgelopen jaren, mede onder invloed van de publieke opinie, fors gestegen, terwijl de animo voor het vak dalende is. Grote steden maken zich dan ook allemaal op voor een “war on talent” op het gebied van onderwijs. Door een kenniscentrum op gebied van onderwijsontwikkeling te hebben, (funderend) onderwijs van een uitstekende kwaliteit te hebben waar ook nog eens de nieuwste ontwikkelingen op gebied van gepersonaliseerd leren in de praktijk gebracht worden, wordt Almere een erg interessante plek voor (nieuwe) leerkrachten. In Almere kunnen ze al hun kwaliteiten in de praktijk brengen en zelfs verbeteren.

Doelstelling

Het doel is om te komen tot de oprichting van een kenniscentrum voor gepersonaliseerd leren. Een aantal partijen zal zich aan dit initiatief moeten verbinden: de scholen voor primair en voortgezet onderwijs in Almere, de hogeschool en een of meer academische centra. Bovendien zal verbinding gezocht moeten worden met landelijke partijen die actief zijn met de ontwikkeling van gepersonaliseerd leren, zoals de PO- en VO-Raad, de Stichting Schoolinfo en de NRO. Ook worden internationale contacten aangehaald. Behalve de betrokkenheid van deze partijen zal ook de praktische vormgeving nader inhoud moeten krijgen: hoe worden er leercirkels en expertgroepen opgezet, hoe wordt kennis voldoende intern gedeeld, welke ontwikkelprogramma's krijgen voorrang, hoe worden inzichten van elders productief gemaakt, etc.

Samenwerking

Er wordt actieve samenwerking gezocht met alle scholen voor funderend onderwijs in Almere, met kennisinstellingen (hogescholen en universiteiten) en met landelijke en internationale spelers op het terrein van gepersonaliseerd leren.

4. AD Academy

Ambitie

AD-Academy: een stelsel van MBO-vervolgopleidingen dat laagdrempelig, vraaggericht en modulair is opgebouwd, waarbinnen werkgevers en onderwijsinstellingen steeds vorm geven aan de ontwikkelbehoeften van mensen met een mbo-opleiding en de scholingsbehoeften van de bedrijven en instellingen. We willen het MBO zodanig verbeteren en actualiseren dat de aansluiting op de (regionale) arbeidsmarkt maximaal is en er voor iedereen doorgroeimogelijkheden beschikbaar zijn. Daarom zetten we in op een dynamisch stelsel van vraaggerichte AD- (Associate Degree) opleidingen: tweejarige opleidingen die gevolgd kunnen worden na het behalen van een mbo-diploma.

In 2015 heeft een verkennend onderzoek plaatsgevonden onder werkgevers naar de behoefte aan AD-opleidingen in de regio Almere. Dat leidde tot duidelijk positieve signalen. Zeker de sectoren groot- en detailhandel, ICT, Agrofood en High Tech lijken kansrijk. De volgende stap bestaat eruit om een Almere Academy op te richten, waarbinnen met partijen gekeken wordt welke AD's tot ontwikkeling worden gebracht. Dat is dan tegelijkertijd de voedingsbodem voor verdere interactie tussen bedrijfsleven en onderwijs. Zo ontstaat immers tegelijk een plek waarbinnen werkgevers en opleidingen steeds kunnen kijken waar welk aanbod ontwikkeld kan worden, hoe om te springen met evc's en hoe opleidingen voor bedrijven te accrediteren.

Het idee van AD-opleidingen is betrekkelijk nieuw, maar niet uniek. Wel uniek is een infrastructuur waarbinnen bedrijfsleven en opleidingen permanent met elkaar in overleg zijn over het hele aanbod aan post-mbo-opleidingen. Dat maakt dat het aanbod sterk vraaggestuurd is: het zijn de instellingen en bedrijven in de regio die bepalen waar ze behoefte aan hebben. Het betekent ook dat het een erg flexibel stelsel is door de modulaire opbouw, waarbij werknemers ook enkele modules kunnen volgen. De volledige AD-opleiding is twee jaar, maar met een modulaire opbouw kunnen allerlei losse eenheden interessant zijn voor werknemers en werkgevers om apart te volgen. Een goede organisatie van de AD-Academy moet dat mogelijk maken.

De nieuwe AD-Academy betreft aan de onderwijskant niet alleen het HBO, maar ook het MBO. Dat is van belang vanuit het perspectief van de leerling: de afstand naar de AD-Academy moet psychologisch zo klein mogelijk zijn. Het is ook van belang voor de kwaliteit van het onderwijs. De leerlijnen moeten zo veel mogelijk doorlopend zijn zodat de AD-Academy bijna valt te beschouwen als een vorm van mbo-5. Betrokkenheid van het MBO is ook van belang voor het bedrijfsleven. Naast de klassieke rol in het leveren van goed opgeleide mensen die voldoen aan veranderende kwalificatie-eisen, krijgt ook het middelbaar beroepsonderwijs steeds meer een rol in innovatie en het ontwikkelen van 'dynamisch vakmanschap'.

Speciale aandacht in dit kader vereist de vorming van de Centra voor Innovatief Vakmanschap op het niveau het MBO en de Centres of Expertise op het niveau van het HBO. Voor deze centra zijn substantiële middelen beschikbaar gesteld door de rijksoverheid. Voor de activiteiten van het MBO geldt vooral als eis dat er een goede regionale koppeling bestaat, voor het HBO geldt vooralsnog vooral een koppeling met de landelijk gedefinieerde topsectoren.

Urgentie

Almere is een stad met een sterk MBO-karakter. Dat stelt de stad de komende decennia voor enkele grote opgaven. Allereerst wordt het (v)mbo nog steeds te veel gezien als een negatieve keuze, terwijl deze leerlingen zichzelf juist niet moeten zien als mensen die iets niet kunnen, maar als mensen met specifieke talenten. Ten tweede zullen de komende jaren veel banen op mbo-niveau onder druk komen te staan. Voortschrijdende automatisering maakt dat veel banen met een routinekarakter zullen verdwijnen of overgeplaatst zullen worden naar andere landen. Dat betekent dat er extra inspanning nodig is om te zorgen dat mensen met een mbo-opleiding voldoende kansen krijgen om zich verder door te ontwikkelen. De noodzaak daarvan toont zich nu al. Flevoland heeft de hoogste werkloosheid onder MBO-ers van alle provincies in Nederland en de tevredenheid over de aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt is er het geringst.

Omgekeerd is er ook een groot belang voor bedrijven en instellingen om te komen tot een snelle, effectieve en vraaggestuurde manier om werknemers verder te trainen en scholen: zij moeten op een laagdrempelige wijze hun verlangens kenbaar kunnen maken en het onderwijs moet op een snelle wijze beschikbaar komen langs de lijnen die passen bij de werkgevers en instellingen in de regio.



Doelstelling

Het doel is om te komen tot de oprichting van een AD-Academy. Een aantal partijen zal zich aan dit initiatief moeten verbinden: de ROC's, hogeschool Windesheim en het regionale bedrijfsleven. Bovendien wordt er verbinding gezocht met landelijke partijen die actief zijn met de ontwikkeling van een dergelijke vorm van intensieve interactie tussen bedrijfsleven en onderwijs. In de twee volgende jaren is het de ambitie om ook werkgevers- en werknemersorganisaties aan tafel te krijgen. Zij kunnen immers bijdragen aan de verdere realisatie van de doelen. Zo wordt op sommige plaatsen in Nederland al geëxperimenteerd met de inzet van sectorale middelen - scholingsmiddelen die per sector beheerd worden door werkgevers en werknemers – op een regionaal niveau: meer dan tachtig procent van de sectorfondsen heeft ook uitgesproken meer werk te willen maken van een verdergaande regionale invulling van hun middelen. Een AD-Academy vormt een uitstekend voertuig om hier inhoud aan te geven. Komende periode wordt dit project verder uitgewerkt. Doel is om aan het eind van de periode van vijf jaar een goed functionerende AD-Academy te hebben staan, waarvan het overgrote deel van het budget gedragen wordt uit reguliere onderwijsmiddelen, uit bijdragen van werkgevers aan specifieke trajecten en individuele werknemers voor deelname aan trajecten en middelen uit regionaal vertaalde sectorale middelen.

Samenwerking

Hogeschool Windesheim Flevoland is de nevenvestiging van Hogeschool Windesheim, maar positioneert zich als zelfstandige hogeschool voor Almere en Flevoland vanuit haar citycampus in Almere. Windesheim Flevoland zet in op de verdere ontwikkeling van AD programma's. In september zullen twee voltijd AD programma's starten (AD Ondernemen en AD Officemanagement). Plannen zijn er voor een AD Bouwkunde dual, terwijl ook gedacht wordt aan een AD ICT, AD Retail en AD Engineering. Ook CAH Vilentum ontwikkelt nieuwe AD opleidingen, in nauwe samenwerking met het Groenhorst College. Dit zodat er ook 'groene' AD's komen in Almere. Zowel Windesheim als CAH Vilentum worden dan onderdeel van de AD Academy. Ook binnen de beide ROC's is grote bereidheid om de komende jaren verder te werken aan een samenhangend systeem van post-MBO-opleidingen.

5. Nieuwe Universiteit / E-University

Ambitie

Doel van dit project is het ontwikkelen van een infrastructuur om op een flexibele en vraaggestuurde wijze hoogwaardig hoger onderwijs in Almere ter beschikking te krijgen. In samenwerking met een aantal universiteiten en hoge scholen wordt er een breed hoger onderwijsaanbod gecreëerd dat in Almere gevolgd kan worden. Dit kan via het online volgen van (elders gegeven) lessen, door lessen/colleges te volgen binnen het bedrijfsleven en via eigen lessen en colleges op een fysieke locatie in Almere.

In het hoger onderwijs van de 21ste eeuw is het niet logisch om nog te redeneren in termen van nieuwe gebouwen en de fysieke vestiging van organisaties. De ontwikkeling van ICT in het hoger onderwijs heeft geleid tot veel nieuw online materiaal voor hoger onderwijs (de MOOC's: massive open online courses). Met de ontwikkelingen van MOOC's is het niet meer vanzelfsprekend om alleen grote programma's in de vorm van bachelors en masters aan te bieden. Het onderwijs op basis van MOOC's is modulair opgebouwd, dus de mogelijkheid ontstaat dat mensen ook alleen één of enkele MOOC's volgen. Dat verlangen kan uit zichzelf voortkomen, maar het is ook mogelijk om de ontwikkeling van deze modules vorm te geven op basis van de behoeften van werkgevers en hun bereidheid te investeren in vormen van levenslang leren. Onderwijs zal in toenemende mate blended worden, waarbij aanwezigheid afgewisseld wordt met afstandsonderwijs. In Nederland wordt nog weinig tot niet geëxperimenteerd met het afstandsonderwijs. Daarom liggen er voor Almere unieke kansen om hierin een voortrekkersrol te vervullen. In plaats van in te zetten op één vaste organisatie voor al het hoger onderwijs is het veel verstandiger om in te zetten op het ter beschikking stellen van een heel breed palet van hoger onderwijs voor de inwoners en werknemers van Almere zonder gebonden te zijn aan een specifieke aanbieder. Almere is groot genoeg om voor bestaande instellingen voor hoger onderwijs een serieuze partij te zijn.

Bij de organisatie van een dergelijke Nieuwe Universiteit / E-University ligt het accent niet meer op de ontwikkeling van het aanbod van onderwijsonderdelen: die zijn immers over de hele wereld in grote hoeveelheden en op heel hoog niveau beschikbaar. Het accent ligt op het organiseren van de vraagzijde. Het permanent verkennen van waar bedrijven, organisaties en burgers behoefte aan hebben en op het praktisch organiseren van het aanbod.

Daarnaast zal ook bekeken moeten worden in welke mate het onderwijs op afstand gegeven kan worden, in de vorm van online courses die mensen individueel of in groepsverband volgen. Of in welke mate het onderwijs ook deels fysiek in Almere gegeven zal moeten worden, bijvoorbeeld door op vrijdag of zaterdag de werkgroepen te organiseren waarvoor docenten van opleidingen elders naar Almere komen.



Urgentie

Almere is een stad met een sterk MBO-karakter. Dat is begrijpelijk gezien de geschiedenis van de stad. Op termijn is het echter wenselijk dat de stad een bredere bevolkingsopbouw krijgt. Met name het deel rond het hoger onderwijs verdient versterking. Het is daarom zaak om op niet al te lange termijn te zoeken naar manieren om het aanbod van het hoger onderwijs te verbreden zonder grote investeringen te doen. Het voorliggende plan is daar een invulling van.

Daar komt bij dat de ontwikkeling van de economie van en rond Almere vooral vraagt om een wendbaar stelsel van kennisinstellingen. Er is in Almere (met uitzondering van het groene cluster) nog

geen sprake van een uitgekristalliseerde economische infrastructuur. De komende jaren kan en zal de economie zich dan ook nog verder ontwikkelen in richtingen die lastig te voorspellen zijn. Het ligt dan ook niet voor de hand om nu te zwaar in te zetten op de ontwikkeling van specifieke clusters door sommige vormen van hoger onderwijs wel aan de stad te binden en andere niet. Het ligt meer voor de hand om te zorgen dat het bedrijfsleven kan profiteren van de aanwezigheid van hoger onderwijs in de vorm en de mate die past bij het ontwikkelingspad van specifieke bedrijven. Een vraaggestuurd en modulair op te zetten systeem van hoger onderwijs kan daar in hoge mate aan bijdragen.

Doelstelling

Het doel is om een infrastructuur te realiseren voor flexibel, vraaggericht hoger onderwijs in Almere. Dat betekent dat de eerste jaren vooral in het teken staan van een nadere verkenning: van de bereidheid van organisaties op het terrein van hoger onderwijs om juist in Almere het concept van afstandsonderwijs verder inhoud te geven, van de manieren om de vraagzijde erbij te betrekken (denk aan schooldecanen, werkgevers, maar ook individuele burgers- en van de praktische ondersteuning die nodig is) en is er behoefte aan specifieke plaatsen waar studenten samen kunnen komen en zo ja waar kan dat dan het beste geschieden. Het is van belang dat minstens drie grote spelers waarvan twee uit het binnenland en één uit het buitenland, zich bereid moeten hebben verklaard om te experimenteren met deze vorm van onderwijs, dat er zicht is op de wijze waarop de vraagzijde benaderd moet worden en dat helder is welke fysieke infrastructuur nog nodig is en waar die beschikbaar kan komen. In de volgende drie jaar zal een aantal programma's moeten gaan draaien en moet nauwkeurig gevolgd worden wat de ervaringen van de onderwijsinstellingen, de betrokken studenten en de omgeving (waaronder het bedrijfsleven) is. Dat moet leiden tot een operationele structuur voor de vijf jaar die daar op volgen. Vragen die dan beantwoord moeten worden, betreffen onder meer de bestuurlijke positionering en het verdienmodel: welke kosten zijn voor wie?

Samenwerking

Bij dit project zijn in ieder geval het bedrijfsleven en de middelbare scholen in Almere betrokken. Zij vormen de vraagzijde. Windesheim en CAH zijn als grote aanbieder evenzeer betrokken – het aanbod zal immers aanvullend moeten zijn op datgene Windesheim en CAH reeds ter beschikking stellen. Het project wordt uitgevoerd onder verantwoordelijkheid van de (lokale) overheid. Aan het einde van de eerste vijfjaarsperiode moet bezien worden of een meer onafhankelijke positionering aan de orde is. Daarnaast zullen (minstens) drie organisaties voor hoger onderwijs betrokken worden.

6. Financiële paragraaf

Vertrouwelijk op grond van artikel 25 lid 2 van de Gemeentewet, juncto artikel 10 lid 2 onder b en 9 van de Wet openbaarheid van bestuur.

7. Colofon

Bestuurlijk trekkers:

Jan Nico Appelman, gedeputeerde, Provincie Flevoland
René Peeters, wethouder, gemeente Almere

Ambtelijk opdrachtgever:

Joop Huijsman, plv. directeur Dienst Sociaal Domein, gemeente Almere

Ambtelijk opdrachtnemer:

Carin Ogier, programmamanager gemeente Almere

Extern aanjager:

Peter van Lieshout, professor en voormalig lid van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid en verantwoordelijk voor het rapport 'Naar een lerende economie'
Korrie Louwes, adviseur Berenschot en voormalig wethouder Hoger Onderwijs in Rotterdam

Projectteam:

Carin Ogier, programmamanager gemeente Almere
Hillebrand Koning, programmamanager Almere 2.0, provincie Flevoland
Simone Eijnsink, programmamanager FlevoCampus
Linda van der Heijden, strategisch adviseur, gemeente Almere
Anneke Goudswaard, provincie Flevoland en lector Onderwijs-Arbeidsmarkt, Windesheim Flevoland
Lotte Westerlaken, projectmedewerker, gemeente Almere

Almere, juni 2016

Concept Programmaplan

Programmalijn 3: Energy on Upcycling







Voorwoord

Ooit is bedacht dat Nederland meer land kon gebruiken. Droogleggen ging niet ver genoeg. Wij pakken een stuk van de zee en polderen het in. Cornelis Lely zal vast vaak tegen veel verzet en onbegrip zijn aangelopen. Toch kwam de Afsluitdijk en het nieuwe land en was en is iedereen in Nederland trots op ons vakmanschap, die uitgegroeid is tot een majeur exportproduct.

40 Jaar geleden werd de eerste bewoner welkom geheten in dit nieuwe land en deze nieuwe stad die was gecreëerd vanaf een tekentafel. Een stad van en voor de toekomst. Geen verleden, geen ballast, de kans om een stad neer te zetten die aan alle verwachtingen kan voldoen. Almere is in 40 jaar gegroeid van een schets tot een stad met 200.000 inwoners en wordt door rijk en regio uitgedaagd om op termijn te verdubbelen. Almere en Flevoland gaan die uitdaging aan onder de vlag van *Growing Green Almere*; stad van experimenten, een sociaal, economisch en ecologisch duurzame stad.

De stad is hiermee een nieuwe fase ingegaan: *Almere 2.0*. Ook nu liggen er nog steeds schetsen op de tekentafel; van de Floriade in 2022, van de zelfbouw in Almere Poort, van het land van initiatieven in Oosterwold, naast programma's zoals *Stad zonder afval* en *Energie Werkt!* Dit keer, anders dan 40 jaar geleden, staan niet de ontwerpers en ingenieurs rondom de tekentafel, maar vooral inwoners, ondernemers, experts en politici uit Almere zelf. *De mensen maken de stad*¹.

Almere als wereldstad

Vragen die leven in Almere zijn niet uniek. Een groeiende wereldbevolking en urbanisatiegraad die in 2030 vermoedelijk op 60% ligt, maakt duidelijk dat de stad het vertrekpunt is voor noodzakelijke verandering. Niet een stad die enkel consumeert, maar eentje die ook produceert. Slimme en schone mobiliteit, hernieuwbare, niet vervuulende energie en toegang blijven houden tot producten en diensten die bijdragen aan een leefbare stad. Met een gezonde lokale economie die haar eigen energie en grondstoffen genereert. Als wij ons realiseren dat met de groeiende wereldbevolking de helft van de steden nog gebouwd moet worden, realiseren wij ons het belang van een proeftuin, waar slimme oplossingen voor de steden van morgen kunnen worden getest en geïmplementeerd. Ook dat is Almere 2.0.

Nederland en de circulaire economie

Nederland, zelf een soort stadstaat op wereldschaal, kent dezelfde uitdaging op nationale schaal. En nog een paar meer zoals weinig ruimte en de afhankelijk van te importeren grondstoffen en is toe aan een nieuw handelsperspectief:

- Meer grondstofzekerheid door hergebruik van grondstoffen en energievoorziening op basis van hernieuwbare bronnen;;
- Waardebehoud in plaats van vernietiging dankzij onder andere her fabricage, reparatie en component hergebruik;
- Nieuwe banen en volgens McKinsey en TNO vele miljarden aan economische groei door nieuwe verdienmodellen waarbij producten meer profiteren van levensduurverlening dan van het altijd maar stimuleren van de vervangingsvraag;

De wetenschap is geïntrigeerd, het bedrijfsleven groot en klein ziet volop kansen. De overheid faciliteert, jaagt innovaties aan en zoekt naar vormen van partnerschap.

Almere 2.0. als 'Living Lab'

Waar begint deze transitie richting de veelomvattende circulaire economie? Dat is de vraag die op dit moment iedereen stelt. De stad lijkt het meest geschikt voor een integrale aanpak die hierbij past. Almere en Flevoland bieden Nederland, en wellicht de rest van de wereld, een uitgelezen kans om in deze vroege fase van de circulaire economie te experimenteren. Want dat hoort bij de transitie: zaken uitproberen, soms falen, vaak met succes. Almere heeft de dynamiek en basishouding die hoort bij het continu ontwerpen en verbeteren van de stad van morgen. Het zou zonde zijn om die ervaring en kennis te beperken tot binnen de stadsgrenzen.

Onze droom is dat Nederland en andere delen in de wereld Almere benutten als *Living Lab*, een test gebied in termen van wet- en regelgeving, ondernemerschap en bewonersinitiatieven, waarin het geleerde kan worden omgezet in input voor anderen. Een testgebied op deze schaal is ongekend. Het programma *Energy on Upcycling* biedt hiervoor de drager.

Mark Pol en Jaap Lodders

¹ Almere Principles, 2008



Proloog

Noordvleugel en RRAAM

De Noordvleugel van de Randstad is één van de belangrijkste motoren van de Nederlandse economie. De regio kan zich meten met andere topregio's in Europa. Het gebied kent veel mensen met talent en ondernemerszin, een grote diversiteit aan bedrijvigheid, goede infrastructuur via land, lucht en water en een zeer goede digitale connectiviteit. Bovendien is er een breed palet aan woonmilieus en landschappen aanwezig. Deze (internationale) topospositie is echter geen vanzelfsprekendheid. Het economisch krachtenveld verandert voortdurend. Het is van belang op deze veranderingen in te spelen of liefst zelfs vooruit te lopen om succesvol te blijven. Om deze regio nu en in de toekomst krachtig en concurrerend te laten functioneren, moet in het vestigingsklimaat in de hele Noordvleugel geïnvesteerd worden. Een forse groei van de woningvoorraad, meer diversiteit aan woonmilieus, een goede bereikbaarheid en unieke natuur- en recreatiegebieden zijn daarbij essentieel. De partners in de Noordvleugel hebben samen met het Rijk vier majeure verstedelijkingsopgaven benoemd: Zuidas, Schiphol-Haarlemmermeer, Noordzeekanaalgebied-Zaan, IJ en het Rijk-regioprogramma Amsterdam Almere Markermeer (RRAAM).

Structuurvisie Amsterdam Almere Markermeer

De RRAAM opgave is uitgewerkt in de structuurvisie Amsterdam Almere Markermeer. Het gaat om een drietal met elkaar samenhangende ontwikkelingen ten einde de concurrentiepositie van de Noordvleugel van de Randstad te versterken. Ten eerste wordt ingezet op het verbeteren van de (regionale) bereikbaarheid over zowel de weg (A1, A6 en A9) als het spoor (OV-SAAL). Op de langere termijn is de IJmeerverbinding als structurerend element opgenomen. Daarnaast wordt ingezet op de ecologische kwaliteit van het IJmeer-Markermeer. Hierbij is het toekomstperspectief een kwalitatief hoogwaardige leefomgeving met aantrekkelijke natuur- en recreatiegebieden. Tot slot is beschreven op welke wijze Almere kan groeien. Het toekomstperspectief is daarbij een westelijk georiënteerde stad met circa 60.000 nieuwe woningen en een forse groei van het aantal arbeidsplaatsen waar het prettig wonen, werken en recreëren is. Deze laatste opgave wordt onder de noemer Almere 2.0 door het Rijk, de provincie Flevoland en de gemeente Almere op dit moment tot uitvoering gebracht.

Almere 2.0

Almere heeft veel te bieden in het realiseren van bovengenoemde opgave. Het is een suburbane stad, waar letterlijk ruimte is om te groeien. Stad en natuur zijn op een bijzondere manier met elkaar verweven. Hierdoor is een plek ontstaan, die als geen ander mensen de kans biedt de natuur letterlijk 'om de hoek' te ervaren en beleven. En Almere is een *new town*. Een nog jonge stad die al vanaf het begin heeft geëxperimenteerd met nieuwe systemen. Een stad die ruimte biedt om eigentijdse inzichten in te zetten, die in alle aspecten (maatschappelijk, economisch, ecologisch, fysiek) tot verrassende innovaties en vernieuwingen hebben geleid. Almere dankt aan haar pioniersmentaliteit onder meer het systeem van gezondheidszorg, brede scholen, het glasvezelnet, ondergronds afvaltransport, gescheiden verkeerssystemen. Ook in latere tijden werden keer op keer nieuwe systemen uitgevonden en geïntroduceerd zoals particulier opdrachtgeverschap in de woningbouw, de sterrenschool en organische gebiedsontwikkeling. Voor de uitvoering van Almere 2.0 heeft de gemeente Almere dan ook de Lange Termijn Investeringsstrategie Almere (LISA) vastgesteld waarbij is gekozen zoveel als mogelijk aan te sluiten bij de identiteitsdragers van het huidige Almere:

- Growing Green Almere: een gezonde en groene stad
- Stad van het experiment: (ruimte voor) het nieuwe pionieren

Dat betekent dat de bestaande kwaliteiten niet alleen vastgehouden, maar verder worden versterkt. De stad en het omliggende landschap worden doorontwikkeld tot een divers, aantrekkelijk, sociaal en leefbaar gebied met een eigen profiel binnen de regio. Almere wordt vormgegeven tot een groene levende stad. Het gaat om groen in de breedste zin van het woord: gezonde, duurzame en prettige vormen van wonen en leven. Met allerlei initiatieven op het gebied van cultuur, onderwijs, sport en economie die bijdragen aan een groene, duurzame en levendige stad. Bovendien worden in Almere de grenzen van de kennis en mogelijkheden opgezocht. De stad is een vrijplaats, een broedplaats en een laboratorium voor vernieuwing op velerlei gebied. Voor Almere komt hier ten opzichte van haar historie een extra dimensie bij. Het gaat nu niet alleen om een nieuwe omgeving. De nieuwe pioniersgeest zal ook in de bestaande omgeving (mensen, bedrijven, organisaties en wijken) leiden tot interessante doorontwikkelingen en vernieuwingen.

Vijf programmalijnen

Om het in de Structuurvisie Amsterdam Almere Markermeer geschetste toekomstperspectief en de strategie zoals beschreven in LISA te bewerkstelligen, wordt binnen Almere 2.0 de komende jaren gewerkt langs een vijftal programmalijnen. Het betreft:

1 | Versterken Hart van de Stad

Om Almere op de lange termijn een rol als onderscheidende kern binnen de grootstedelijke regio Amsterdam te laten vervullen, krijgt het hart van de stad de komende jaren een forse impuls. Er wordt toegewerkt naar een centrum met



een voorzieningenniveau dat hoort bij een stad van 200.000 tot 300.000 inwoners. Het gebied wordt zichtbaar en voelbaar als hart van de stad, zal een sterkere regionale betekenis krijgen en wordt dé ontmoetingsplek wordt voor zowel bewoners als bezoekers.

2 | Versterken leer- en werkomgeving

Een sterke, diverse en kwalitatief hoogwaardige onderwijsstructuur is een levensader voor elke stad. Bij de beslissing waar naar toe te verhuizen, kijken mensen steeds nadrukkelijker niet alleen naar huisvesting, goede verbindingen en cultuur, maar ook naar de diversiteit en aanwezigheid van het onderwijs dat (voor hun kinderen) beschikbaar is. Onderwijs zorgt voor een goede aansluiting op de arbeidsmarkt en draagt daarmee bij aan het economisch en innovatief klimaat van de stad.

3 | De Energieneutrale en afvalloze stad / Energy on Upcycling

De Noordvleugel is ambitieus op het gebied van energie en de verwerking van afval. Binnen Almere wordt de lat hoog gelegd op twee onderdelen. Het streven is om in 2022 zowel energieneutraal als afvalloos te zijn. Almere wordt een stad waar zoveel mogelijk energie wordt benut uit hernieuwbare bronnen en waar afval wordt gebruikt als grondstof. Kennis die in Almere wordt opgedaan wordt gedeeld met de partners in de Noordvleugel.

4 | Versterken verblijfsplekken, cultuur, recreatie en toerisme

Eén van de grote kwaliteiten van de Noordvleugel ten opzichte van andere stedelijke regio's in Europa is de toegang tot grote groen- en recreatiegebieden. Over tien jaar kent Almere een aantal plekken in en om de stad die de stad zelf én de Noordvleugel van de Randstad naar een hoger niveau brengen. Plekken die de stad en de regio aantrekkelijker maken als verblijfsgebied, als recreatiegebied en die het toerisme bevorderen.

5 | Vernieuwend wonen

In de Noordvleugel is een forse vraag naar woningen. Met de bouw van 60.000 woningen levert Almere de komende decennia een belangrijke bijdrage aan het opvangen van deze regionale woningbehoefte. Het betreft niet alleen een kwantitatieve opgave. Er is een landelijke opgave aan het door ontwikkelen van woonconcepten. De woningbouwopgave van Almere wordt opgepakt door onderscheidende woonmilieus van hoge kwaliteit aan de stad en de regio toe te voegen. Almere blijft vooraan lopen met de ontwikkeling van vernieuwende stedenbouw waarbij de woonconsument centraal staat en waarmee woonmilieus en woonconcepten worden ontwikkeld die onderscheidend zijn in de Noordvleugel.



Inhoudsopgave

1. Management Samenvatting
 - Inleiding en context
 - Samenvatting programmalijn
 - Samenvatting programma's in programmalijn
2. Programmalijn beschrijving
 - Aanpak en organisatie
 - Crossovers: mogelijkheden en voordelen
3. Strategische doelstellingen circulaire economie
 - Ambities en doelstellingen Europese Unie
 - Ambities en doelstellingen Nederland
 - Ambities en doelstellingen provincie Flevoland
 - Ambities en doelstellingen Metropoolregio Amsterdam (MRA)
 - Ambities en doelstellingen gemeente Almere
4. Bijdrage programmalijn Energy on Upcycling aan Almere 2.0
5. Sleutelprojecten
 - Sleutelproject 1 | Local-for-Local
 - Sleutelproject 2 | Stad zonder gas
 - Sleutelproject 3 | Opwaardering stedelijke grondstoffen
 - Sleutelproject 4 | Verduurzaming van mobiliteit
6. De lokale economie versterken door co-creatie met het bedrijfsleven, bewonersinitiatieven en de kennisinstellingen
7. ** Vertrouwelijk ** Aanvraag Fonds Verstedelijking 2017 (en verder)
8. ** Vertrouwelijk ** Financiële uitwerking

Bijlagen

1. Energieakkoord
2. Actieagenda MRA
3. Urgentie tabellen sleutelprojecten
4. Eisenpakket competitie Upcycle City
5. Eerste uitkomsten onderzoek TNO naar stedelijke grondstoffen in Almere
6. Deelnemers ronde tafels en interviews
7. Samenvatting ronde tafels



1. Management Samenvatting

Inleiding en context

Het Bestuurlijk Overleg Almere 2.0, waarin Almere, rijk en regio samenwerking in de uitvoering van de Bestuursovereenkomst RRAAM ALMERE 2.0 heeft eind 2015 gekozen voor een vijftal nieuwe programmalijnen, waarlangs de bestuursovereenkomst wordt uitgevoerd:

1. Versterken hart van de stad
2. Versterken leer- en werkomgeving
3. Energy on Upcycling
4. Versterken verblijfsplekken: cultuur, recreatie en toerisme
5. Vernieuwende woningbouw

Hoger gelegen doelstelling is en blijft de bijdrage die de doorontwikkeling van Almere 2.0 kan leveren aan de drievoudige schaa sprong van de noordelijke randstad (economisch, ecologisch en infrastructureel). De nieuwe aanpak langs programmalijnen volgt op de resultaten, die in de eerste fase van uitvoering van de bestuursovereenkomst – de vier werkmaatschappijen van Almere 2.0 – zijn bereikt. Dit programmaplan betreft de opzet van programmalijn 3 *Energy on Upcycling*.

Samenvatting programmalijn

De programmalijn *Energy on Upcycling* bouwt voort op lopende initiatieven. Het idee van deze programmalijn is om ambitieuze doelstellingen voor de verdere toekomst neer te zetten. Op deze manier dagen wij onszelf uit om blijvend te investeren in het verduurzamen van de stad, de regio en Nederland. Hiermee kan deze programmalijn een bijdrage leveren aan de transitie naar een circulaire economie. Om dit te bewerkstelligen hebben wij met deze programmalijn een aantal pijlers gedefinieerd. Op deze pijlers willen wij onze projecten inzetten, zodat Almere zich ook in de verdere toekomst kan blijven ontwikkelen als voorloper op het gebied van de circulaire economie.

Pijler	Definitie
Onafhankelijk	Almere heeft geen energie of warmte van buitenaf nodig. Dit versterkt de lokale economie en stimuleert lokaal ondernemerschap, zowel van bedrijven als bewonersinitiatieven. De zelfvoorzienende stad kan in samenwerking met het ommeland energie opwekken, opslaan en distribueren.
Innovatief	In Almere durven wij te experimenteren, innoveren en te testen. Dit kan komen tot producten, diensten, modellen waar anderen ook profijt van hebben (Almere als Living Lab voor Nederland). Deze pijler levert een belangrijke bijdrage aan de aantrekkelijkheid van Almere als vestigingsplaats voor de circulaire economie. Op termijn streven wij naar 150 nieuwe circulaire bedrijven en 1.500 nieuwe banen.
Schoon en slim	In Almere trekken wij nieuwe technologie aan. Dit heeft een aantrekkende werking voor nieuwe bewoners, ondernemers en geeft ons de mogelijkheid om de (lokale) circulaire economie tot bloei te helpen. Wij streven er naar om zo weinig mogelijk afval meer te produceren, 65% van de afvalstromen te re- en upcyclen en 25% minder CO ² uitstoot.
Betrokken en symbiotisch	Sociale innovatie is in Almere, als maakbare stad met het snelgroeiende aantal nieuwe inwoners, mogelijk en belangrijk. Met een doordachte inrichting van stedelijke gebieden kunnen nieuwe bewoners en ondernemers aangetrokken worden. Alle partijen en individuen zijn nodig (symbiotisch) om te innoveren en verschillende industrieën samen te brengen. Daarnaast helpt een integrale aanpak bij en tussen stedelijke ontwikkeling én stedelijk beheer. Om de ruimtedruk van de noordelijke randstad te beheersen bereidt de stad zich voor op een geleidelijke verdubbeling van haar inwonertal en het aantal arbeidsplaatsen ten opzichte van de situatie in 2010 (de start van de bestuursovereenkomst RRAAM).

Tabel 1: pijlers en definities binnen deze programmalijn

In de programmalijn zijn vier sleutelprojecten opgenomen. Deze zijn opgebouwd uit één of meerdere onderdelen, waarmee Almere de aankomende jaren een flinke stap voorwaarts wil zetten. De programmalijn draagt bij aan lokale, regionale en (inter)nationale ambities en doelstellingen. Door de gunstige ligging, de uitdagende stedelijke ontwikkeling en de stappen die al gezet zijn, is Almere een stad met de potentie om uit te groeien tot één van Nederlands circulaire hotspots.

De programmalijn *Energy on Upcycling* kan alleen verwezenlijkt worden in nauwe samenwerking met het bedrijfsleven, bewonersinitiatieven en kennisinstellingen. Binnen de programmalijn willen wij als co-creëren met verschillende partners om de lokale circulaire economie aan te jagen. Ruimte voor innovatie en creativiteit van de markt en consumenten is daarbij cruciaal. Met *Energy on Upcycling* wil de gemeente Almere zo veel mogelijk zelfvoorzienend worden in samenwerking met de provincie en de regio. Dit houdt in dat zowel op het gebied van grondstoffen als energie gekeken wordt naar lokale uitdagingen én lokale oplossingen in *Citylab* Almere.



2. Programmalijn beschrijving

De nieuwe programmalijn van Almere 2.0, *Energy on Upcycling*, zet een grote stap voorwaarts. De programmalijn sluit aan op Europese, Nederlandse en regionale ambities en doelstellingen. Er wordt uitgegaan van de kracht van de regio en de stad Almere, zodat er een bijdrage geleverd kan worden aan de doorontwikkeling van de circulaire economie op zowel lokaal, regionaal, als (inter)nationaal niveau. Almere biedt met deze nieuwe programmalijn experimenteerruimte voor systeemspelingen die na 2022 grootschalig in de rest van Nederland en de wereld kunnen worden toegepast.

Almere wordt een stad die gebruik maakt van energie uit hernieuwbare bronnen en een stad die afval gebruikt als grondstof. In samenwerking met onderwijs- en onderzoeksinstituten, maatschappelijke partners en bedrijfsleven wordt kennis opgedaan, die gedeeld wordt met partners in de Noordvleugel van het rijk. De transitie naar een energieneutrale en afvalloze stad kan Almere niet alleen bewerkstelligen en daarom wordt samenwerking met diverse partners opgezocht². Onder andere op wereldtentoonstelling Floriade *Growing Green Cities* worden in 2022 de resultaten gepresenteerd aan de rest van de wereld.

Aanpak en organisatie

Aansluitend op de doelstellingen en ambities van Almere 2.0, heeft de programmalijn *Energy on Upcycling* vier sleutelprojecten gedefinieerd. Deze sleutelprojecten bestaan uit verschillende onderdelen die ondersteunend zijn aan het project. De sleutelprojecten worden de aankomende jaren uitgevoerd en dragen bij aan de realisatie van een succesvolle programmalijn. De sleutelprojecten passen bij het DNA van Almere en sluiten aan bij de regio:

1. Local-for-local
2. Stad zonder gas
3. Opwaardering stedelijke grondstoffen
4. Verduurzaming van mobiliteit (nog uit te werken)

Er wordt voortgebouwd op lopende projecten, zodat gebaseerd op succesvolle ervaringen een grote stap voorwaarts gezet wordt³. De programmalijn *Energy on Upcycling* is niet alleen vernieuwend voor de stad en de regio, maar ook voor het rijk en de economie van de BV Nederland. Naast de kansen voor nieuwe economieën gaat het in deze programmalijn ook over de inzet van arbeidspotentieel met een afstand tot de arbeidsmarkt. De invulling van de programmalijn past bij de kernwaarden en opgaven van Almere en Flevoland, waarmee Almere onderscheidend maar ook complementair is binnen de Noordvleugel, in afstemming met de MRA en de Utrechtse regio. Op nationaal niveau zal de programmalijn aansluiten bij de agenda's van de topsectoren, het energieakkoord en internationale afspraken in het kader van onder anderen de klimaatop Parijs.

Sleutelproject	Definitie	Projecten
Local-for-local	De stad van de toekomst verbruikt aanzienlijk minder energie dan nu. De energie die nog wel nodig is, wordt op duurzame manier opgewekt. Op deze manier zijn inwoners en bedrijven in de stad niet afhankelijk van fossiele energiebronnen. Kernopgave hierbij is het slim koppelen van lokale opwekking van stad en ommeland met lokaal gebruik. Een belangrijk onderdeel is het energieneutraal maken van de bestaande bebouwing.	(1) Smart grids: uitwisseling tussen stad en land (2) Smart in Haven (3) Energieneutrale wijken
Stad zonder gas	Almere wordt onafhankelijk van Nederlands aardgas, dat in 2050 niet meer beschikbaar is. Grote investeringen die op termijn nodig zijn voor vervanging van het gasnet kunnen slimmer besteed worden.. Almere en Flevoland richten zich op het vinden van andere technieken om woningen en bedrijven te verwarmen (o.a. door ultradiepe geothermie).	(1) Aanboren diepe aardwarmte
Opwaardering stedelijke grondstoffen	In Almere wordt in de toekomst geen afval geproduceerd, maar genereert ieder huishouden, ieder bedrijf en de openbare ruimte nieuwe grondstoffen. In 2017 wordt het eerste Upcycle centrum van Nederland in gebruik genomen. Er ontstaat een industrie waarbij in de stad (biobased) grondstoffen worden geproduceerd en reststromen worden hergebruikt. Voor Almere zelf en de regio. Speciale aandacht is er binnen dit programma voor de verwerking van afvalstromen van het bedrijfsleven en de openbare ruimte. Het begrip afval wordt ruim gehanteerd; inclusief afvalwater, groenafval in de openbare ruimte en voedselverspilling.	(1) Freezone Citylab stedelijke grondstoffen (2) Upcycle city uitvraag m.b.t. droge groene biomassa en afvalwater (3) Terugdringen voedselverspilling
Verduurzaming van mobiliteit	Almere investeert als suburbane stad in verduurzaming van het openbaar vervoer, gebruikt het busbaanstelsel als testnetwerk voor nieuwe mobiliteitsdiensten en zet in op regionale fastlanes voor E-bikes in het woon-werkverkeer en de introductie van de auto als mobiele huisaccu	** nog uit te werken **

Tabel 2: thema's, definities en projecten binnen de programmalijn Energy on Upcycling

Passend in de filosofie achter Growing Green Cities wordt gebruik gemaakt van interactie-kansen tussen stad en ommeland. Almere - als groene meerkernige tuinstad met een bijzondere opgave - biedt hierbij bijzondere kansen, op

² In de bijlage een overzicht van samenwerkingspartners binnen de programmalijn Energy on Upcycling

³ In de bijlage een overzicht van lopende projecten en activiteiten



het scharnierpunt van metropool en agrarisch achterland, op het snijpunt van stad, land en water. De invulling van de programmalijn wordt in co-creatie gedaan, om collectieve intelligentie te vergaren en in een vroeg stadium mede-eigenaarschap bij de uitvoering te organiseren.

Programmagegevens

Bovenliggend programma	Almere 2.0.
Programmalijn	Programmalijn 3: Energy on Upcycling
Bestuurlijke opdrachtgevers	Jaap Lodders, Mark Pol
Externe ambassadeur	n.t.b. in initiatieffase
Ambtelijke opdrachtgevers	Jaap Meindersma, Gerda Blom (verv: Willem Kwekkeboom)
Programmamanager	Henk Meijer

Tabel 3: programmagegevens en actoren

De bestuurlijke opdrachtgevers kiezen voor een intensieve betrokkenheid en trekken op als gelijkwaardige partners. Het *Bestuurlijk Overleg* komt tweewekelijks bijeen. Het Bestuurlijk Overleg wordt bijgestaan door ambassadeurs uit de *ronde tafel Grondstoffen* en *ronde tafel Energie*. In deze ronde tafels denken stakeholders en experts mee, zij adviseren, boren hun netwerk aan en leggen een basis voor mede-eigenaarschap van de onderliggende sleutelprojecten uit de programmalijn.

Het programmamanagement wordt door de gemeente Almere en de provincie Flevoland gezamenlijk ingevuld. Ze wordt bijgestaan door een interne denktank van supporters en specialisten en wordt geleid door de programmamanager. De programmamanager is verantwoordelijk voor de afstemming en samenwerking met andere programmalijnen. Daar waar programmalijnen elkaar kunnen versterken, wordt samengewerkt. Er wordt op verschillende onderdelen ondersteuning geboden vanuit Almere 2.0.

Crossovers: mogelijkheden en voordelen

De programmalijn *Energy on Upcycling* staat niet op zich. Voor het Fonds Verstedelijking Almere (FVA) wordt opgetrokken met programmalijn 1: Versterken hart van de stad en programmalijn 5: vernieuwde woningbouw. Voor het versterken van het hart van de stad wordt samengewerkt voor het ontwikkelen van *Citylab Stedelijke Grondstoffen (de Steiger en het Floriadegebied)*. Voor het ontwikkelen van *Slim in Haven* en *Filmwijk* (onderdeel van project *Local-for-Local*) wordt samen opgetrokken met programmalijn 5. Alle projecten worden beschreven in dit programmaplan. De overige crossovers (tabel 4) laten zien hoe de programmalijnen elkaar versterken.

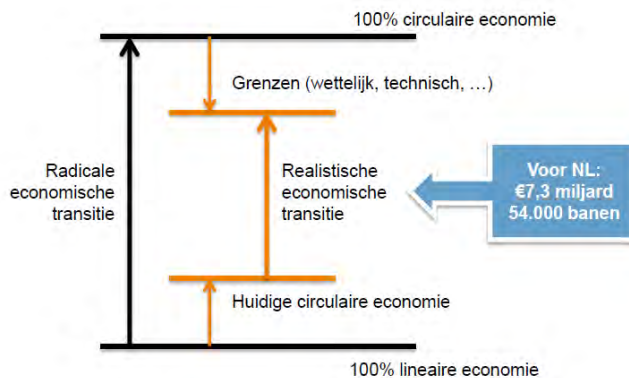
Programmalijn	Crossovers met programmalijn 3: Energy on Upcycling
Programmalijn 1: Versterken hart van de Stad	Freezone Citylab, upcycling grondstoffen (De Steiger en Floriade), communitysuper / voedselverspilling, Almere Energy, rondje weerwater, integrale circulariteit op wijkniveau (Floriadewijk)
Programmalijn 2: Versterken leer- en werkomgeving	Gezonde systemen, Flevocampus, borgen kennis en innovatie, inschakelen lokale kennisinstellingen R&D
Programmalijn 3: Energy on Upcycling	n.v.t.
Programmalijn 4: Versterken bedrijfsplekken: cultuur, recreatie en toerisme	Gezonde systemen, Floriade als permanente showcase en toeristische trekker
Programmalijn 5: Vernieuwde woningbouw	Gezonde systemen, energieopgave Smart in Haven, verduurzaming bestaande woningvoorraad, all electric woonwijk, stad zonder gas

Tabel 4: programmalijnen en crossovers



3. Strategische doelstellingen circulaire economie

Het momentum is aangebroken om bestaande afspraken op het gebied van duurzaamheid waar te maken én een volgende stap te zetten. Almere streeft er naar om in 2022 een energieneutrale en afvalloze stad te zijn. In de uitvoeringsprogramma's *Energie Werkt!* en *Stad Zonder Afval* worden op dit moment al goede resultaten geboekt. Met de programmalijn *Energy On Upcycling* zet Almere een volgende belangrijke stap in het verwezenlijken van circulaire ambities.



Almere en de provincie Flevoland kunnen met innovatieve programma's een voorbeeld zijn voor de Metropool Regio Amsterdam (MRA) en Nederland als geheel. Na succesvolle pilots in Almere, kunnen elders in Nederland spin-offs van de projecten ontstaan. De ambities en activiteiten van diverse partners van Almere 2.0. worden in de volgende paragrafen beschreven. Almere wil de nieuwe programmalijn van Almere 2.0, *Energy on Upcycling*, zo goed mogelijk aan laten sluiten op de ambities van de Europese Unie, het rijk, de provincie en de MRA zodat Almere met deze programmalijn een belangrijke bijdrage levert aan de transitie naar de circulaire economie. Elkaar versterken en aanvullen is cruciaal voor het succes van de programmalijn *Energy on Upcycling* en de transitie naar energieneutrale en afvalloze oplossingen.

Afbeelding 1: De economische potentie voor *Upcycling*

Ambities en doelstellingen Europese Unie

De landen in de Europese Unie zijn sterk afhankelijk van de import van grondstoffen. Voornamelijk door het toegenomen verbruik van materialen in het verre oosten is de leverzekerheid van grondstoffen lang niet altijd zeker. Bedrijven ervaren in toenemende mate problemen door instabiele levering van grondstoffen, prijsstijgingen en uitval van productie door leveronzekerheid. De circulaire economie biedt Europa kansen om minder afhankelijk te worden van de import van grondstoffen⁴. De voorzieningszekerheid wordt vergroot en daarnaast vergroot hergebruik, reparatie en terugwinning van grondstoffen en materialen de vraag naar werkgelegenheid. De Europese Unie levert een belangrijke bijdrage aan het milieu, omdat er bewustere keuzes gemaakt worden. Minder delven en winnen van grondstoffen resulteert in minder belasting van het milieu. Inzet op hergebruik en opwaardering zorgt voor minder productie én minder afval storting en verbranding.

In december 2015 heeft de Europese Commissie een nieuw EU actieplan voor de circulaire economie gepresenteerd: *maak de cirkel rond*. In het actieplan zijn streefdoelen gepresenteerd die betrekking hebben op het verduurzamen van de economie. Er zijn een aantal streefdoelen vastgesteld voor 2030:

- 65% recycling van stedelijk afval (2030)
- 75% recycling van verpakkingsafval (2030)
- Maximaal 10% gestort afval (2030)
- 40% minder uitstoot van broeikasgassen (2030) en 89-95% minder uitstoot van broeikasgassen (2050)

Verder is het verbod op het storten van gescheiden afval opgenomen en moeten vereenvoudigde en verbeterde definities er voor zorgen dat lidstaten zelf naar recyclepercentages kijken en dat deze grensoverschrijdend berekend kunnen worden. De streefdoelen kunnen onder meer bereikt worden door het inzetten van verschillende economische instrumenten om het storten van afval te ontmoedigen. Maar ook worden er economische stimuli ingezet om producenten groener te laten produceren. Hergebruik en industriële symbiose worden in het actieplan aangemoedigd. Ook hiervoor worden verschillende instrumenten ingezet.

Ambities en doelstellingen Nederland

Nederland heeft een logische en legitieme uitgangspositie om de ambities van circulaire hotspot waar te maken⁵. Zowel geografisch als cultureel gezien is Nederland ideaal als *Living Lab* voor circulaire initiatieven. Grote Nederlandse bedrijven behoren wereldwijd tot de pioniers, zoals DSM, Philips, AkzoNobel, Unilever en FrieslandCampina. Bovendien heeft Nederland toegang tot kennis en educatie van de TU Eindhoven, de TU Delft en

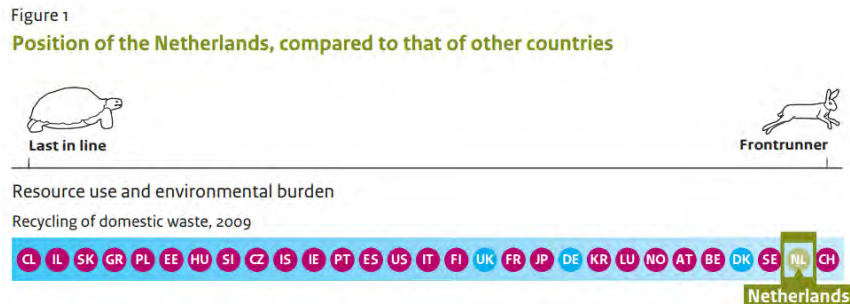
⁴ bron: TNO, materialen in de Nederlandse Economie

⁵ bron: The Netherlands Circular Hotspot, visies voor circulaire voortgang april 2016



de Universiteit van Wageningen (AMS – Advanced Metropolitan Solutions) die wereldwijd koplopers zijn op het gebied van innovaties. Het rijk wil innovatieve koplopers de ruimte geven om te kunnen innoveren.

Het rijk kan kansen benutten om minder grondstoffen te verbruiken, afval te scheiden en grondstoffen te herbruiken. Daarnaast biedt het kansen om ondernemerschap te stimuleren, door een gunstig vestigingsklimaat te bieden⁶. In het regeerakkoord van 2012 wordt beschreven dat het kabinet streeft naar een circulaire economie en dat het kabinet de (Europese) markt voor duurzame grondstoffen en hergebruik van schaarse materialen wil stimuleren.



Afbeelding 2: Wereldwijde rangplek Nederland op het gebied van afvalrecycling, bron: PBL 2013, Green Gains

Voortbouwend op het ambitieuze actieplan van de Europese Commissie, zal ook het rijk acties ondernemen om de circulaire economie in Nederland aan te jagen. Nederland is koploper op het gebied van de circulaire economie. In de zomer van 2016 presenteert Staatssecretaris Dijksma (I&M) een overkoepelend, rijks breed programma circulaire economie, waarin diverse maatregelen beschreven staan die de Nederlandse economie moeten prikkelen om de verdere transitie in te zetten. Daarnaast wordt in de zomer van 2016 een advies van de Social Economische Raad (SER) gepresenteerd die in het programma meegenomen wordt⁷. Ook heeft Nederland in december 2015 ingestemd met een nieuw VN Klimaatakkoord op de VN-klimaatconferentie (Conference of Parties, COP21). Het klimaatakkoord richt zich op het terugdringen van het broeikaseffect en klimaatverandering. De belangrijkste oorzaken hiervan zijn het toenemende gebruik van fossiele brandstoffen, ontbossing, landbouw en veeteelt. Om de gevolgen zo klein mogelijk te houden neemt Nederland maatregelen om gevolgen van klimaatverandering op te vangen (adaptatie) en de vermindering van uitstoot van broeikasgassen (in 2020 20% lager dan in 1990). Dit doet de overheid door dit gezamenlijk aan te pakken (samenwerken om klimaatverandering succesvol aan te pakken), aanpassingen te doen (voorbereiden op onvermijdelijke gevolgen van klimaatverandering) en klimaatverandering voorkomen (broeikasgas uitstoot verminderen, energie besparen, ruimte voor hernieuwbare energiebronnen, overgaan op duurzame industrie, mobiliteit en groenere land- en tuinbouw).

Momenteel vinden er in Nederland verschillende (beleids)initiatieven plaats. Ook zijn er samenwerkingsverbanden die gezamenlijk de circulaire economie nastreven, maar er lijkt geen overkoepelend beleid te zijn, waardoor initiatieven soms parallel of los van elkaar plaatsvinden⁸. In navolging van bevindingen van Yasmin Cegerek zijn eind 2015 verschillende moties aangenomen. De ministeries van Infrastructuur & Milieu en Economische Zaken werken samen aan de invulling van deze moties:

1. Overkoepelend rijks breed programma circulaire economie (invulling motie Cegerek-Dijkstra) wordt in de zomer van 2016 opgeleverd.
2. Grondstoffengebruik betrekken om CO²-emissie te beperken (invulling motie Vos-Cegerek) wordt opgenomen in het overkoepelende, rijks brede programma en draagt bij aan de EU doelstelling om in 2030 minimaal 40% minder broeikasgassen uit te stoten.
3. Kennisbank grondstoffen (invulling motie Cegerek-Dijkstra) wordt in 2016 beschikbaar gemaakt om bedrijven een zelfscan en analyse te laten doen op de risico's van grondstofleverbaarheid en om handelingsperspectieven aan te reiken.
4. Grondstoffenakkoord (invulling motie van Veldhoven-Cegerek) wordt opgenomen in het overkoepelende, rijks brede programma. Hierin wordt bepaald of naast het *kunststofakkoord* en *fosfaatketenakkoord* nog andere grondstofakkoorden aanvullend afgesloten moeten worden.
5. Inzet Nederland Ecodesign Richtlijn (invulling motie Dik-Faber) is als advies uitgebracht aan de Europese Commissie. Het gaat om het wettelijk reguleren van aspecten als levensduur, reparatiebaarheid, recyclebaarheid, toepassen van gerecycled materiaal en het ontwerpen van duurzame producten. Nederland ondersteunt de EU met een vervolgstudie.

⁶ bron: rli circulaire economie, van wens naar uitvoering

⁷ bron: spreektekst staatssecretaris Dijksma voor opening van de Circular Expo

⁸ bron: voortgangsrapportage EU Pakket Circulaire Economie (Yasemin Cegerek)



Met één overkoepelend programma worden eerdere initiatieven aan elkaar verbonden. Zo heeft het ministerie van Economische Zaken al in maart 2013 de *Beleidsbrief Groene Groei* geschreven aan de tweede kamer. In deze beleidsbrief is te lezen dat het ministerie het concurrentievermogen van Nederland wil versterken en tegelijkertijd de belasting van het milieu en de afhankelijkheid van fossiele energie wil terugdringen. In internationaal verband streeft Nederland naar een volledig duurzame energievoorziening in 2050 en een aandeel van 16% duurzame energie in 2020. De beleidsbrief Groene Groei beschrijft de Nederlandse ambities rond *Biobased Economy* en *Van Afval Naar Grondstoffen* (VANG). Daarnaast is een *Grondstoffennotitie* uitgebracht. Voor de ontwikkeling en uitvoering van het beleid zijn de ministeries van Infrastructuur & Milieu, Economische Zaken en Buitenlandse Zaken betrokken.

In september 2013 hebben ruim veertig organisaties zich aan het *Energieakkoord voor duurzame groei*⁹ verbonden. De kern van het akkoord zijn breed gedragen afspraken over energiebesparing, schone technologie en klimaatbeleid. De uitvoering van de afspraken moet resulteren in betaalbare en schone energievoorziening, werkgelegenheid en kansen voor Nederland in de schone technologie markten¹⁰. Het akkoord is het resultaat van intensief overleg tussen bedrijfsleven, overheden, onderwijs en initiatieven.

Ambities en doelstellingen provincie Flevoland

In het coalitieakkoord 2015-2019 *Flevoland: innovatief en ondernemend* richt de provincie zich op de doorontwikkeling naar een innovatieve, circulaire Flevolandse economie. In de *Strategische visie Flevoland 2025* staat beschreven dat Flevoland vanaf 2030 energieneutraal is (inclusief mobiliteit). Bij alle energieopwekking moet participatie mogelijk zijn, zodat inwoners en ondernemers de kans krijgen te verdienen aan hernieuwbare energie. Creatieve kruisbestuivingen tussen energie en andere sectoren (bijvoorbeeld zonnepanelen en de kunst) juicht Flevoland van harte toe. In samenwerking met het bedrijfsleven wordt een Energievisie Flevoland 2050 opgesteld, met een uitdagend uitvoeringsprogramma. Daarnaast ziet de Provincie "... de omschakeling naar biomassa als grondstof en het hergebruik van grondstoffen als een grote kans voor Flevoland én voor de versterking van de agrarische productieketen in het bijzonder. De innovatieve landbouwsector kan veel andere innovatie en bedrijvigheid aan trekken ..."

Ambities en doelstellingen Metropoolregio Amsterdam (MRA)

De gezamenlijke Metropoolregio Amsterdam (MRA) inzet focust zich op vijf thema's¹¹ om in 2025 koploper op het gebied van de circulaire economie te zijn. In de *actieagenda 2016* wordt door de MRA ingezet op het sluiten van de kringloop van grondstoffen – van lineair naar circulair – door te focussen op recycling en het veranderen van product- en materiaalketens. Dit wordt gedaan door het vaststellen van koplopers in de regio, het in kaart brengen van belemmerende wet- en regelgeving en het verlenen van vergunningen. Er wordt voor de MRA een *grondstoffenatlas* en een *sloopafval marktplaats* opgesteld. Ook wordt er de aankomende tijd onderzoek gedaan naar regionale afvalinzameling- en verwerking ten behoeve van verbetervoorstellen voor de Metropoolregio Amsterdam.

Er worden *pilotgebieden* aangewezen deze transitie verder aan te jagen. De Floriade Almere is één van deze gebieden. Daarnaast worden braakliggende terreinen geïnventariseerd die de komende vijf tot tien jaar gebruikt kunnen worden voor de opwekking van zonne-energie of voor het verbouwen van gewassen (e.g. vlas, hennep, olifantsgras, hop) voor biobased producten.

Ambities en doelstellingen gemeente Almere

Almere heeft door haar ideale ligging, groeiambitie en resultaten van eerdere succesvolle programma's de kans om te functioneren als *Living Lab* voor de transitie naar een circulaire economie. In het Living Lab kunnen nieuwe technieken en innovaties geïmplementeerd worden en worden bewezen technieken op grotere schaal toegepast. Dit levert, direct en indirect, werkgelegenheid en een schat aan informatie op over nieuwe ICT-toepassingen, domotica en big data.

De gemeente Almere heeft met de Almere Principles (2008) en de *making off* van Growing Green Cities (Floriade 2022) aangegeven hoe zij zich in de toekomst wil ontwikkelen. De gemeente en de provincie zien een grote kans in de circulaire economie voor een onderscheidend economisch profiel van de gemeente Almere. De aankomende jaren zal Almere groeien tot circa 320.000 inwoners in 2030. Vanaf 2009 worden er 60.000 nieuwe woningen gebouwd en vele nieuwe arbeidsplaatsen gerealiseerd. Almere 2.0 ondersteunt de Almere Principles om Almere uit te laten groeien naar een volwassen, complete en duurzame stad die een bijdrage levert aan de metropool regio Amsterdam en Noordvleugel Utrecht.

⁹ Zie tabel met pijlers van het energieakkoord in de bijlage

¹⁰ bron: Energieakkoord voor duurzame groei (rapport, september 2013)

¹¹ Zie tabel met beschrijving van thema's in de bijlage



In het coalitieakkoord 2014-2018, *de kracht van de stad*, wordt beschreven dat gemeente Almere zich ontwikkelt naar een circulaire stad. In dit kader zijn vier ambities geformuleerd:

1. Energie neutrale stad
2. Stad Zonder Afval 2020
3. Floriade
4. Circulair Beheer

Almere streeft er naar om in 2022 energieneutraal te zijn (>40% gebruik van hernieuwbare energie). Dit sluit aan bij de ambitie in het Energieakkoord en de Europese Unie. De schaarste aan fossiele brandstoffen én de verlaagde levenskwaliteit bij het gebruik hiervan zijn voor Almere redenen om bij te dragen aan regionale en (inter)nationale doelen om over te gaan op hernieuwbare energiebronnen. Almere kan, door de grote mate van stedelijke ontwikkeling, een belangrijke rol spelen in het gebruik van hernieuwbare energiebronnen. Succesvolle initiatieven uit Almere kunnen in de toekomst bovendien (inter)nationaal gekopieerd worden. In het programma *Energie werkt!* worden op het gebied van energieneutraliteit al goede voortgangen geboekt.

Almere is reeds koploper in Nederland in het scheiden van afval bij de bron. Dat creëert een voorrangspositie bij het rendabel introduceren van re- en upcycleprocessen. Het stedelijke afval bevat veel kostbare grondstoffen, waarvan nu nog te veel verbrand wordt. Grondstoffen terugwinnen uit afvalstromen is één van de activiteiten die bijdraagt aan de ambitie om van Almere een afvalloze stad te maken. Een belangrijke stap in de goede richting is het in gebruik nemen van het *Upcycle Centrum* in 2017. Het centrum biedt mogelijkheden voor het aantrekken van ondernemerschap, kennisontwikkeling en arbeidsgelegenheid. Daarnaast kan Almere zich ontwikkelen als *Living Lab* voor circulaire activiteiten. Niet alleen op lokaal en regionaal niveau, maar ook op (inter)nationaal niveau kan Almere als voorbeeld dienen voor circulaire ontwikkeling. In Almere lopen al verschillende succesvolle projecten en initiatieven om de stad energieneutraal en afvalloos te maken.



4. Bijdrage van Energy on Upcycling aan Almere 2.0

Almere speelt een belangrijke rol in de Noordvleugel van de Randstad, omdat de stad groeipotentie en -mogelijkheden heeft. Nederland wil blijvend investeren in de Noordvleugel van de Randstad, omdat dit één van de belangrijkste motoren van de Nederlandse economie is. Almere heeft de mogelijkheid om beschreven ambities en gemaakte afspraken op het gebied van energie en grondstoffen (op Europees, nationaal en regionaal niveau, zoals beschreven in hoofdstuk 3) te koppelen aan de ontwikkeling van de stad. Als jonge stad heeft Almere ervaring met pionieren en innoveren. Deze voortrekkersfunctie kan Almere ook weer innemen bij het aanjagen in de transitie naar een circulaire economie. De ambities voor de doorontwikkeling van Almere zijn opgenomen in het uitvoeringsprogramma *Almere 2.0*.

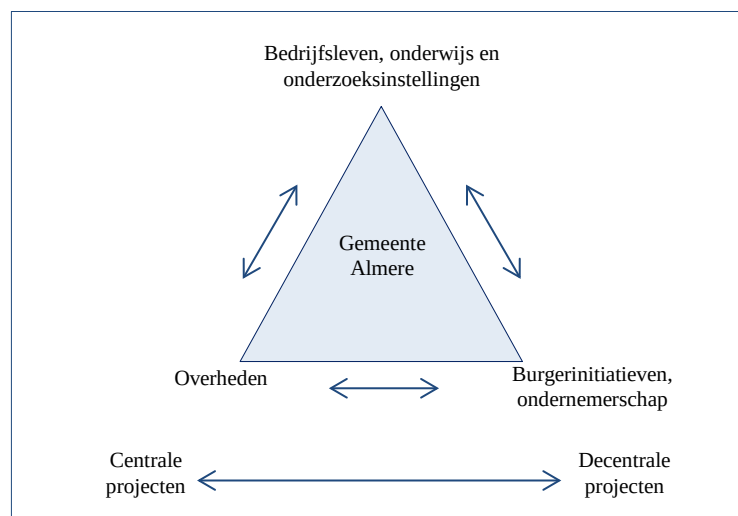
Alle programmalijnen binnen Almere 2.0 omvatten projecten die gelinieerd zijn aan één of meerdere onderdelen van de stedelijke opgave. De programmalijn Energy on Upcycling richt zich op het verwezenlijken van de circulaire ambities en doelstellingen conform afspraken die gemaakt zijn binnen de Europese Unie, het rijk, de provincie en de regio. De programmalijn heeft hiervoor vier sleutelprojecten gedefinieerd die Almere de kans geven om als innovatieve pionier een (inter)nationaal voorbeeld te zijn.

De sleutelprojecten binnen de programmalijn Energy on Upcycling zijn:

1. Local-for-Local
2. Stad zonder gas
3. Opwaardering stedelijke grondstoffen
4. Verduurzaming van mobiliteit (nog uit te werken)

De sleutelprojecten *Local-for-Local* en *Stad zonder gas* richten zich op de strategische doelstellingen rondom CO²-uitstoot, hernieuwbare energiebronnen en de energie infrastructuur. Het sleutelproject *Opwaardering stedelijke grondstoffen* richt zich op strategische doelstellingen rondom de transitie van reststromen naar grondstoffen, het verlengen van de levensduur van producten (e.g. reparatie, ecodesign, hergebruik) en het realiseren van waarde uit reststromen (e.g. recycling, upcycling). De projecten dekken gezamenlijk de strategische doelstellingen van de Europese Unie, het rijk, de provincie en de regio af. Daarnaast is in de sleutelprojecten rekening gehouden met de kracht van Almere: een stad met één been in de Metropoolregio Amsterdam en met één been in het agrarisch achterland van Flevoland. Dit maakt Almere een strategisch interessante locatie om te ontwikkelen tot *Citylab* voor de circulaire economie

De sleutelprojecten bestaan uit verschillende onderdelen die gezamenlijk een allesomvattend project maken. De verschillende onderdelen zijn complementair en versterken elkaar in het verwezenlijken van de ambities binnen Almere 2.0. De benadering van deze programmalijn is om centrale en decentrale activiteiten te bundelen in de sleutelprojecten. Door middel van co-creatie met overheid, burgerinitiatieven en het bedrijfsleven worden succesvolle sleutelprojecten neergezet. De gemeente Almere brengt de juiste partijen samen om stappen te zetten en succesvolle *test labs* op te zetten op het gebied van energie en reststromen.



Afbeelding 3: Samenwerkingsvorm binnen sleutelprojecten van de programmalijn *Energy on Upcycling*



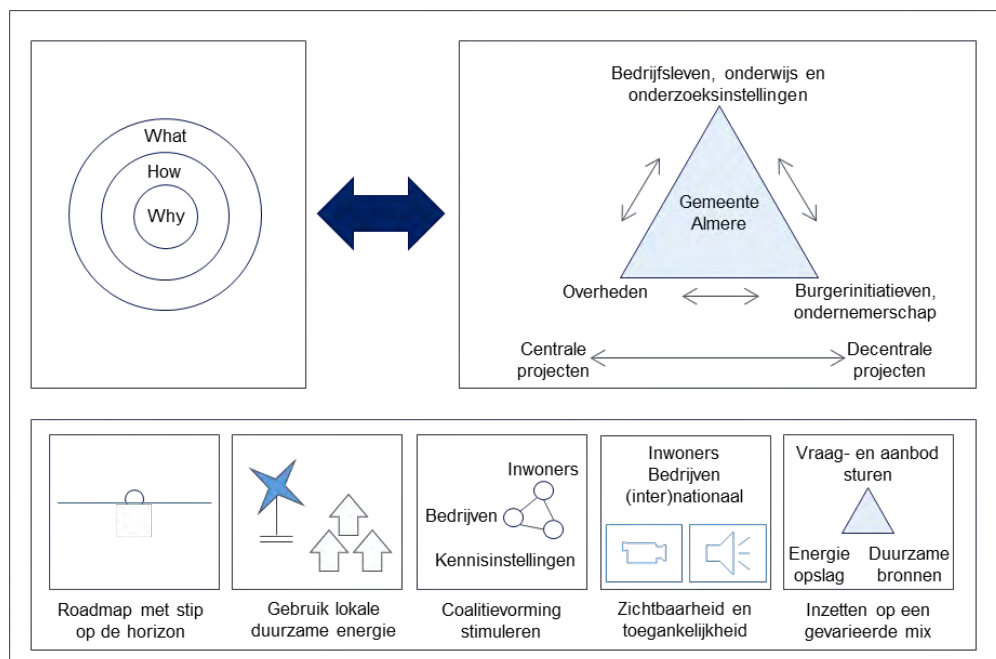
5. Sleutelprojecten

Zoals eerder beschreven, bestaat de programmalijn Energy on Upcycling uit 4 sleutelprojecten. In dit hoofdstuk staan de verschillende sleutelprojecten en onderdelen van deze sleutelprojecten beschreven.

Sleutelproject 1 | Local-for-Local

Het sleutelproject *Local-for-Local* richt zich op de combinatie van regionale en lokale energieopwekking, het slim gebruiken van die energie op lokale schaal en het daarvoor transformeren van het regionale en lokale energienetwerk¹². Almere wil onafhankelijk worden van fossiele brandstoffen en heeft de ambitie om volledig over te gaan op lokaal opgewekte energie. Omdat Flevoland koploper is in lokaal geproduceerde duurzame energie vormen Almere en Flevoland een *Living Lab* voor het ontwikkelen van toepassing voor (latere) implementatie op nationale schaal. Lokale energieopwekking kan in samenwerking met lokale én regionale partners gerealiseerd worden. Daarnaast heeft de inzet op lokale energie een positief effect op de lokale economie.

Het sleutelproject start vanuit het doel om onafhankelijk te worden van niet-lokale, fossiele brandstoffen. Om dit te realiseren wordt samenwerking gezocht om centraal en decentraal geïnitieerde projecten te combineren. Een combinatie tussen *bottom up* en *top down* maakt een mix van oplossingen mogelijk en geeft ruimte voor innovatie en ondernemerschap. De gemeente zal coalitievorming stimuleren, zodat partijen het einddoel in samenwerking kunnen bereiken. Gedurende de eerste fase van het sleutelproject zal bekeken worden welke coalities een bijdrage kunnen leveren aan het bereiken van het einddoel.



Abbeelding 4: Startpunten, werkwijze en randvoorwaarden voor sleutelproject *Local-for-Local*

Dit sleutelproject draagt bij aan de doelstellingen van de Europese Unie en Nederland om in 2030 40% minder CO² uit te stoten, het Energieakkoord en de doelstelling Almere energieneutraal in 2020 en Flevoland energieneutraal in 2030. Met dit programma wil Almere bovendien slimme marktoplossingen stimuleren om de lokale vraag- en aanbodsturing van energie mogelijk te maken. Een gevarieerde mix aan energiebronnen én instrumenten (e.g. vraag- en aanbodsturing, bewonersinitiatieven en energiebesparing stimuleren, energieopslag, warmte van datacenters) is nodig om een toekomst met hernieuwbare energiebronnen mogelijk te maken. Er wordt zowel ingezet op nieuwe (Floriade) en bestaande (Almere Haven en Filmwijk) gebieden en wijken.

Onderdelen binnen sleutelproject zijn:

1. Smart Grids: introductie van systemen voor slimme opslag en buffering van grootschalig geproduceerde windenergie en de koppeling van regionaal aan lokaal (door windenergieproducenten en netbeheerders)
2. Duurzame vernieuwing bestaande wijken
3. Energieneutrale wijken: toepassing van slimme opslag, buffering en lokale opwekking

¹² Bijlage 3 laat in een urgentie tabel zien waarom dit sleutelproject belangrijk is



Actoren in sleutelproject	Beschrijving
Netbeheerders	Alliander, TenneT, Buurkracht, EXE,
Energiebedrijven	Nuon (nationaal, regionaal), Energieplaneet (Almere)
Energiecoöperaties	
Smart City Partners	
Ministeries	Economische Zaken, Infrastructuur & Milieu
Verzekeraars en zorginstellingen	Reedewaard, Splendid Care, Zorggroep Almere, Zorgfix, Gezondheid en Welzijn Innovatiecentrum (GWIA), Zilveren Kruis, Cinnovate (technologie)
Inwoners van Almere	Woningeigenaren en huurders in de wijken: Filmwijk,
Woningcoöperaties en verhuurders	Goede Stede, Ymere en de Alliantie
Lokale bedrijven	EVbox, Breedvelt, Alfen e.a.
Financierders	Banken, oa de Europese Investeringsbank
Onderzoekers	TNO, NMFF, Vrije Universiteit Amsterdam (VU), TU Delft
Programmalijnen binnen Almere 2.0.	Programmalijn 1: vernieuwende woningbouw,

Tabel 5: actoren sleutelproject

Smart grids

In Flevoland is de grootste decentrale groene-stroomproducent in Nederland door de grootschalige windenergie. De energie infrastructuur is echter niet voorbereid op decentrale energieopwekking op grote schaal én het opslaan van hernieuwbare energie. Op korte termijn vraaghet energienetwerk (om secundaire transportnetten te verzwaren) de netwerkbeheerders grote investeringen. Slimme opslag en slimme vraagsturing kunnen dit deels voorkomen. Eerdere onderzoeken (onder anderen van TNO) laten zien dat er flinke winsten te behalen zijn met slimme opslag en vraagsturing. Hier hebben verschillende stakeholders profijt van.

Slimme vraag- en aanbodsturing is een samenwerking tussen netwerkbedrijven, energiebedrijven, de gemeente en inwoners van Almere. Ook speelt de provincie Flevoland een belangrijk rol, omdat de gemeente en provincie willen voldoen aan de energiedoelstellingen. De gemeente Almere wil in samenwerking met de provincie Flevoland bekijken wat de mogelijkheden zijn om de (rest)capaciteit van wind- en zonenergie te benutten in de stad en het ommeland. Naast nieuwe technieken voor slimme opslag en buffering kan ook gedacht worden aan het aantrekken van passende industrie die overproductie verbruikt of slimme vraagsturing: bewoners en bedrijven inzicht geven in energievraag- en aanbod, waardoor zij zelf keuzes kunnen maken voor momenten waarop zij energie verbruiken. Zichtbaarheid en toegankelijkheid voor inwoners en bedrijven is randvoorwaardelijk, zodat het aantrekkelijk wordt om te investeren in energiebesparing en energiesturing.

Duurzame vernieuwing bestaande wijken

Almere heeft als *new town* grote uitdagingen. De oudste wijken van de stad zijn nu 40 jaar oud en aan vernieuwing toe (zowel particuliere, als huurwoningen). Gezamenlijk met partners kan een grote stap gezet worden door wijken te optimaliseren voor de aankomende veertig jaar. De wijken worden duurzaam doorontwikkeld door woningen en de openbare ruimte energieneutraal te maken. Tegelijkertijd vergrijsd de populatie van de oudste wijken. Deze mensen kunnen nog jaren thuis wonen als de woningen levensloop bestendig gemaakt worden.

In het kader van het lopende programma Energie Werkt! wordt in samenwerking met woningcorporaties, TNO en de netbeheerders Alliander en Nuon onderzoek uitgevoerd naar het renoveren van het oudste woningbestand van Almere. Hierbij is de inzet om de woningen en de openbare ruimte zowel energieneutraal als levensfasebestendig te maken, om de vergrijzende bevolking een blijvend aantrekkelijk leefmilieu te kunnen blijven bieden. In deze pilot gaat het om circa 1000 woningen in Almere Haven (Werknaam: *Slim in Haven*). Het bijbehorende investeringsprogramma bedraagt ca. € 60 mln. De opbrengsten hiervan hebben betrekking op de energierekening, zorgkosten, domotica, brandveiligheid, werkgelegenheid en een veilige en gezonde openbare ruimte. Een business case 'boven de partijen' is nodig, omdat niet alle opbrengsten van duurzame stedelijke ontwikkeling bij de investeerders terecht komen. Op Europees niveau is interesse getoond in deze *pilotwijk*, vanwege de schaal van het gebundeld effect op energieneutraliteit, vergrijzing en werkgelegenheid. De Europese Investeringsbank wil investeren via een fonds (30 tot 60 miljoen), dat slechts gedeeltelijke wederkerend hoeft te zijn.

In relatie met sleutelproject *Stad zonder gas* worden deze woningen met het energieneutraal maken afgekoppeld van het aardgasnet. Daarmee is het tevens een experiment voor de netbeheerder die tegen hoge kosten oploopt voor de renovatie dan wel eliminatie van het aardgasnet in Nederland. Zo worden belangen van de verschillende stakeholders op deze schaal bijeengebracht en ontstaat een nieuwe samenwerking in de keten, die nog niet eerder is vertoond.. In deze ketensamenwerking helpen partijen elkaar op een innovatieve manier vooruit.

In het lopende programma Energie Werkt! wordt de definitiefase langs een *value based* aanpak afgerond. Er wordt gekeken naar de waardecreatie voor alle partijen, inclusief de economische, ecologische en maatschappelijke impact



die deze pilot kan hebben op de verschillende stakeholders. In dit voortraject wordt bekeken of een geïndustrialiseerde aanpak van duurzame en levensloopbestendige renovatie mogelijk is, zodat kosten dalen en tegelijk de lokale economie wordt gestimuleerd. Het omzetten hiervan in een uitvoerings- en investeringsprogramma maakt deel uit van het voorliggend programma. Als eerste stap hierin worden in 2017 ca. 10 voorbeeldwoningen energieneutraal en levensloopbestendig gemaakt.

In 2017 leidt de lopende definitiestudie tot business cases en samenwerkingsovereenkomsten met verschillende partners. De uitkomsten van deze definitiestudie bepalen de voortgang (go / no-go) en feitelijke start. Dit zorgt er voor dat het onderdeel goed faseerbaar en schaalbaar is. Afhankelijk van de resultaten van de definitiestudie en de beschikbaarheid van middelen wordt de uitvoering fasegewijs opgepakt met tussentijdse mijlpalen en besluitmomenten.

Energieneutrale wijken

De Filmwijk heeft een actieve bewonersvereniging met een grote participatie vanuit de wijk, die zich – geïnspireerd door en als buur van de Floriade Growing Green Cities - inzet voor een Growing Green Filmwijk. Hiermee sluit Filmwijk aan bij de gemeentelijke energiedoelstelling *Energieneutraal in 2022*. Er zijn bewonersinitiatieven om op wijkniveau energie uit te wisselen en energie te besparen. De wijk kan gemeenschappelijke kosten reduceren en energieneutraal worden door de inzet van collectieve energieopslag en –opwekking. De Filmwijk is koploper in Almere in burgerinitiatieven om zonnepanelen op woningen te plaatsen

Het voorliggend sleutelproject *Local-for-Local* faciliteert en versnelt de energieneutraliteit van de wijk, door de ontwikkeling van een real time energie informatiesysteem die breed toepasbaar is (de Energiekubus in het verlengde van de Straatkubus en de Zorgkubus). Centraal staat het 100Huizenplan waarmee energiebesparingspotentieel voor particuliere woningbezitters in kaart wordt gebracht. Maatregelen, kosten en opbrengsten worden in kaart gebracht, zodat bewoners een stimulans hebben om te investeren in het energieneutraal maken van hun woningen. De gemeente helpt bewoners bij de uitvoering, waarbij het bestaande initiatievenbudget als subsidie ingezet kan worden voor onderzoek en draagvlakvorming. Er wordt in een samenwerking tussen bewonersplatformen, gemeente en de provinciale milieufederatie een meting gedaan op energieprestaties van woningen in de wijk. Ook worden er maatpakketten voor de woningtypes ontwikkeld die de bewoners stimuleert om zelf energiemaatregelen te nemen. Bewonersparticipatie wordt verder gestimuleerd door wijkbewoners actief te betrekken bij het opstellen van het uiteindelijke wijkenergieplan middels stadsgesprekken.

Allereerst zullen een aantal concrete cases getest worden en wordt het gedrag van bewoners getoetst. Er wordt onderzoek gedaan naar *rebound effecten* (de neiging om meer energie te verbruiken omdat er toch zonnepanelen op het dak staan..) en hoe deze tegen te gaan. Op basis daarvan kan in kaart worden gebracht welke aanvullende collectieve energieopwekking en –opslag er in de wijk gerealiseerd moet worden. Voor een aantal daarvan worden vervolgens business cases opgesteld. Voor de cases wordt onder andere gekeken naar:

- Pieken van collectieve PV systemen op kunnen vangen door middel van lokale opslag mogelijkheden (toepassing van warmtepomp, huisaccu, watergemalen of anders). Smart control op woonwijk niveau met als doel om lokale pieken in het elektriciteitsnet te voorkomen / slimme buffering tussen woningen en auto's onderling;
- Collectieve laadpalen koppelen met het lokale systeem om laadsnelheid te laten afhangen van piekbelasting in het lokale net, mogelijk gekoppeld met 'second life batteries';
- De aanleg van een collectief PV veld onder de hoogspanningsleiding, met de buurtcoöperatie als exploitant.

Het toepassen van een real-time informatiesysteem is nieuw in Nederland. Het informatiesysteem wordt gekoppeld aan een lichtobject, de 'Licht-thermometer' waarmee energieneutraliteit op huis, straat en wijkniveau gevisualiseerd wordt. Deze pilot is een icoon in de Nederlandse energietransitie (en daarbuiten) en is een stimulans voor technologische en economische ontwikkeling elders, omdat de ontwikkelingen in wijken voor bedrijven interessant zijn¹³.

¹³ Zo heeft de Utrechtse wijk Lombok een nieuwe laadpaaltechnologie ingezet om zonne-energie op te slaan in batterijen van elektrische auto's. Dit heeft geleid tot attractiviteit voor General Electric en Nissan.



Sleutelproject 2 | Stad zonder gas

Het sleutelproject *Stad zonder gas* richt zich op de verduurzaming van het warmtenet¹⁴. Dit programma bouwt voort op lopende studies voor o.a. het aanboren van ultradiepe aardwarmte in Almere. Met dit project levert Almere een belangrijke bijdrage aan het aanboren van hernieuwbare en alternatieve energiebronnen. Dit programma richt zich op het onderzoeken van alternatieven voor Nederlands aardgas. In 2050 is dit aardgas niet meer beschikbaar en daarnaast is een transitie nodig met oog op de CO₂ doelstellingen die in Europa, het rijk en lokaal gemaakt zijn (40% minder uitstoot in 2030).

Het Nederlandse gasnet is binnen nu en 25 jaar toe aan grootschalig onderhoud (en vervanging). Deze investeringen worden geraamd op 5 tot 10 miljard euro. Netbeheerders vragen zich af of deze investeringen nog verstandig en rendabel zijn als ons Nederlandse aardgas opdraait. Deze investeringsruimte kan slimmer gebruikt worden door andere technieken toe te passen voor het verwarmen van woningen en bedrijven. De netbeheerders geven aan dat ze graag samen met lokale overheden willen kijken naar alternatieven voor de gas-infrastructuur. Almere en Flevoland kunnen oplossingen ontwikkelen, die ook voor Nederland van betekenis kunnen zijn.

Wereldreserves van gas stijgen nog jaarlijks door nieuwe wintechnieken, maar uit het oogpunt van onafhankelijkheid en de effecten op het broeikaseffect is een transitie nodig. In samenwerking met TNO en Ministerie van Economische Zaken wordt op dit moment de eerste studie verricht naar de ultradiepe geothermie in Barendrecht en Almere. Almere is als locatie erg kansrijk (zowel vanwege de warmtevraag, de koppeling met het liggende warmtenet en ook de geologische omstandigheden). In juni komt de roadmap beschikbaar.

De gemeente Almere kan met dit programma en het onderliggende project een *Living Lab* zijn voor het opwekken van hernieuwbare energie.

Actoren in sleutelproject	Beschrijving
Netbeheerders	
Energiebedrijven	Nuon (nationaal, regionaal)
Energiecoöperaties	
Ministeries	Economische Zaken
Onderzoekers	TNO

Tabel 6: actoren sleutelproject

Almere participeert in het MRA traject 'Grand Design', waarbij de inzet is om in de hele MRA het stadswarmtenet uit te breiden, te optimaliseren en slimme buffering en onderlinge uitwisseling mogelijk te maken.

Omdat 70% van Almere reeds over stadsverwarming beschikt, heeft 'verduurzaming aan de bron' een grote impact op de energieneutraliteit van de stad. Ook het tuinbouwgebied Buitenvaart (goed voor 6-8% van de totale Almeerse energievraag) kan hier voordeel van hebben. De provincie Flevoland is nu al betrokken bij het geothermie-onderzoek. De mogelijkheid van een drietal boringen naar ultradiepe aardwarmte in Almere wordt thans verkend door TNO in samenwerking met het ministerie van EZ. Rond de zomer worden eerste uitkomsten verwacht, o.a. het aanduiden van kansrijke locaties in Almere. Eerste signalen zijn zeer positief. Afhankelijk van de resultaten van dit onderzoek is intensief aanvullend onderzoek om de locaties voor de proefboringen voor te bereiden (vooral seismologisch en technisch) en de boringen juridisch te borgen. Daarna kunnen de proefboringen plaatsvinden.

De kosten voor het aanvullend onderzoek worden aangevraagd ten laste van het FVA. Voor de kosten van de proefboringen staat het ministerie van EZ garant. Voorlopige inzet is te komen tot ca. 3 proefboringen¹⁵. Een geslaagde proefboring is direct een duurzame energieplant voor minimaal 50 jaar. In dat geval worden de kosten van dit project verdisconteerd in de businesscase en energieopbrengsten.

¹⁴ Bijlage 3 laat in een urgentie tabel zien waarom dit sleutelproject belangrijk is

¹⁵ Dit project staat los van een vergelijkbaar initiatief van HVC om in het Westland ultradiepe aardwarmte aan te boren, waarvoor Almere is gevraagd hier als aandeelhouder in te participeren.



Sleutelproject 3 | Opwaardering stedelijke grondstoffen

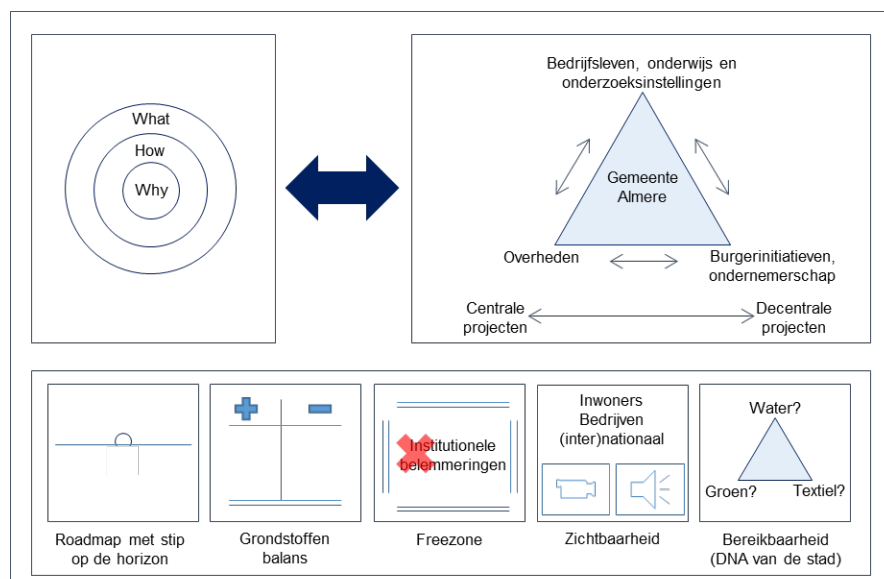
Het sleutelproject *Opwaardering stedelijke grondstoffen* richt zich op het stimuleren van innovatie in het verbinden van stedelijke opgaven op het gebied van grondstoffengebruik¹⁶. Door middel van activiteiten op het gebied van grondstofgebruik, het opwaarderen van reststromen en een landelijke pilot *Citylab stedelijke grondstoffen* draagt dit programma bij aan de wens om circulaire initiatieven verder te ontplooiën. De projecten hebben bij succesvolle experimenteerfase de mogelijkheid om als *spin off* in de regio, Nederland en de rest van de wereld ingezet te worden.

Het Floriadegebied (inclusief De Steiger) is in de actieagenda van de MRA gekozen als één van de pilotgebieden voor de transitie naar een circulaire economie. Dit maakt Almere een logische plaats als experimenteerruimte voor circulaire initiatieven. Daarnaast zorgt de ambitie Stad Zonder Afval 2020 als stimulans om de circulaire economie in Almere in een stroomversnelling te brengen. Grondstoffen terugwinnen, het aantrekken van ondernemerschap, kennisontwikkeling en arbeidsgelegenheid spelen hierbij een belangrijke rol. Almere draagt als afvalloze stad bij aan de Europese doelen om 65% van het stedelijke afval in 2030 te recycleren.

Om koplopers van bedrijven innovatieruimte te geven om de circulaire economie verder te ontplooiën is een experimenteerruimte met een gunstig vestigingsklimaat belangrijk. In samenwerking met de ministeries I&M en EZ wil Almere in het verlengde van de ingebruikname van het Upcycle Centrum in 2017 een vervolgmilieu opzetten in het gebied van de Steiger: een landelijke pilot *Citylab stedelijke grondstoffen*. Om dit Citylab succesvol in te zetten zijn een aantal randvoorwaarden en ondersteunende factoren nodig.

De overkoepelende visie (*why*) van het sleutelproject vormt het startpunt en geeft de richting aan. Tijdens de looptijd van het project zal blijken welke concrete acties precies nodig zijn om de visie te verwezenlijken. Deze acties worden uitgevoerd in samenwerking met een dynamisch consortium. Inzicht in de stedelijke grondstoffenbalans (huishoudens, bedrijven, openbare ruimte), het ontwikkelen van een Citylab om institutionele belemmeringen weg te nemen én samenwerking op verschillende niveaus zijn hiervoor randvoorwaardelijk. Ook wordt gekozen voor een uitdagende maar tevens haalbare opwaardering van stedelijke grondstoffen. Dit houdt in dat er in eerste instantie wordt gekozen voor grondstoffen die in het DNA van Almere passen.

De eerste concrete acties die binnen het sleutelproject uitgevoerd worden zijn een *uitvraag upcycle city*, waarmee Almere in samenwerking met het bedrijfsleven en ondernemers op zoek gaat naar oplossingen voor het hergebruiken van grote grondstofstromen in Almere¹⁷. In opvolging van het lopende TNO onderzoek wordt op korte termijn een grondstoffenbalans opgesteld die Almere helpt om de juiste keuzes te maken voor meest kansrijke grondstoffen. De stappen worden, afhankelijk van de benodigde kennis, competenties en stappen, wederom in samenwerking met verschillende partners gezet.



Afbeelding 5: Startpunten, werkwijze en randvoorwaarden voor sleutelproject *opwaardering stedelijke grondstoffen*

¹⁶ Bijlage 3 laat in een urgentie tabel zien waarom dit sleutelproject belangrijk is

¹⁷ Eerste uitkomsten onderzoek TNO zijn te vinden in de bijlage. Het onderzoek loopt momenteel nog.



De overheid is zich bewust van de belemmeringen die de huidige wet- en regelgeving met zich meebrengt. Ook bestaan er andere belemmeringen waar in de transitie naar de circulaire economie tegen aan gelopen wordt. Denk aan institutionele en economische belemmeringen. De projecten in dit programma hebben de potentie om op Europees, landelijk en lokaal niveau van grote toegevoegde waarde te zijn.

De onderdelen van dit sleutelproject zijn:

1. Citylab stedelijke grondstoffen
2. Upcycle city competitie
3. Terugdringen voedselverspilling

Actoren in sleutelproject	Beschrijving
Bedrijven	Supermarkten, lokale ondernemers, gevestigde bedrijven
Vastgoedeigenaren	
Bedrijven in verwerking van reststromen	
Decentrale overheden	Gemeente Almere, Provincie Flevoland,
Ministeries	Economische Zaken, Infrastructuur & Milieu
Reïntegratiebedrijven	
Onderwijs	CAH Vilentum, Flevocampus, Windesheim

Tabel 7: actoren sleutelproject

Citylab stedelijke grondstoffen

Met de ingebruikname van het Upcycle Centrum maakt Almere reeds een start met het opwaarderen van reststromen naar nieuwe grondstoffen en (half)producten. Kleine experimenten en startups m.b.t. opwaardering van reststromen naar grondstoffen vinden daar plaats. Voor het creëren van een opvolgmilieu en het bieden van ruimte voor grotere experimenten en nieuwe economieën is meer nodig.

Hiertoe willen we beleid- en regelruimte en vooral testruimte creëren op het noordelijk deel van de Steiger en het Floriadegebied, aansluitend op het Upcycle Centrum. Allereerst is er behoefte aan:

- samen met de ministeries van EZ en I&M en de provincie de regelgeving zodanig verruimen dat een gecontroleerde testomgeving ontstaat voor nieuwe economische activiteiten rond het opwaarderen van reststromen.
- een aantrekkelijk vestigingsklimaat creëren voor circulaire bedrijven.

In relatie hiermee beleggen we de zuidzijde van de Floriade als themaveld, waar (internationale) showcases een plaats kunnen krijgen. Het gebied is aangemeld als ontwikkelgebied in het kader van de Crisis- en Herstelwet. Dit betekent dat experimenten mogelijk worden gemaakt kijkend naar de nieuwe Omgevingswet.

Het Citylab stedelijke grondstoffen biedt beleidsmakers op lokaal en nationaal niveau de kans mee te kijken met upcycleprocessen die belemmerd worden door handhaving. Het biedt een gecontroleerde testomgeving, waar een reststroom niet per definitie afval is en waar bedrijven kunnen experimenteren met het opwaarderen van reststromen. Bijvoorbeeld: hoe pakt het uit qua handhaving als een deel van REACH wordt losgelaten, waarbij toe moeten worden gezien dat de veiligheid gehandhaafd blijft, en tegelijk op veilige wijze sommige grondstoffen wel een tweede leven wordt geven ondanks dat zij op die lijst staan. Op basis hiervan kan vervolgens (nieuw) beleid bepaald worden. Andersom kan deze plek een testplek zijn voor nieuw beleid. De nadruk bij het Citylab stedelijke grondstoffen moet liggen op het creëren van een aantrekkelijke testomgeving voor bedrijven, om nieuwe producten en productiemethoden te implementeren. Een broedplaats, ondersteund door een stimuleringspakket, waaronder mogelijk een revolverend fonds. De broedplaats kan ook plaats bieden aan kennisontwikkeling en experimenteerruimte, gericht op circulariteit in de gebouwde omgeving en de openbare ruimte.

In Schiphol tradepark is *The Valley* geopend. Hier komen partijen samen om de circulaire economie aan te wakkeren. Het Citylab in Almere biedt fysieke ruimte aan bedrijven en is daarmee complementair aan The Valley. Zo wordt de positie van de MRA versterkt en kan de ambitie gezamenlijk verwezenlijkt worden. Onder aanvoering van het ministerie van EZ wil Nederland hier zo goed in worden dat het deze kennis/services op termijn kan exporteren.

Het bedrijventerrein de Steiger leent zich om als Citylab ingezet te worden. Het is het oudste bedrijventerrein van Almere, is toe aan herontwikkeling, ligt centraal in de stad en krijgt met de verdubbeling van de A6 twee directe aansluitingen op de rijksinfrastructuur. Daarmee ontstaan uitstekende condities voor de doorontwikkeling van dit gebied. Het gebied grenst aan het Floriadeterrein, waarvan een deel wordt ingericht als themaveld 'upcycling'.



Op dit moment bevinden zich al een aantal relevante bedrijven op het terrein en met de komst van het Upcycle Centrum wordt de Steiger ingezet als trekpleister voor ondernemers. Er zijn interessante mogelijkheden op het terrein om ontwerpers en producenten van producten te stimuleren om de circulaire transitie in te zetten.



Afbeelding 6: Upcycle Center Almere, bron: schets LKSVDD architecten

Het project vormt een belangrijke trigger voor de doorontwikkeling en transitie van De Steiger (als bestaand bedrijventerrein) en kan een grote spin-off zijn voor toepassing op andere plekken in en buiten Nederland. In het kader van dit project wordt onderzoek verricht, welke condities nodig zijn voor een circulair vestigingsklimaat.

De inzet van het Citylab is ook gericht op het bijeenbrengen van bedrijven, die in de keten met elkaar circulair zijn: reststromen van de een zijn grondstoffen voor de ander. Een thematisering hierbij (mogelijk in relatie tot de competitie Upcycle City) is voorstelbaar en waarschijnlijk wenselijk. Naast hergebruik van reststromen vormt ook het verlengen van de levensduur van producten (e.g. reparatie, intelligent design) producten – ook voor de stedelijke ontwikkeling en het stedelijk beheer – een belangrijk thema voor het sleutelprogramma *Opwaardering stedelijke grondstoffen*.

Upcycle city competitie

In het kader van de Innovatieagenda van de raad en deze programmalijn willen we de innovatiekracht en de co-creatie van het bedrijfsleven prikkelen door een onder het bedrijfsleven een competitie te organiseren op het concept Upcycle City. De stad als leverancier van grondstoffen, op zoek naar mogelijkheden om waarde toe te voegen aan deze grondstoffen. Maar ook: de stad als afnemer van producten (ook voor de inrichting van de publieke ruimte) waarbij nieuwe economieën kunnen ontstaan, waarbij de werkgelegenheid (ook voor laag opgeleiden en mensen met afstand tot de arbeidsmarkt) wordt bevorderd in sectoren die aandacht behoeven. Ten slotte heeft het beter gebruik van grondstoffen een positief effect op kosten en stadsbeheer.

Het eerste waar op dit moment behoefte is, is het concretiseren van de ideeën die bij verschillende partijen leven. Dit wordt gedaan via een competitie. De competitie daagt deelnemers uit om bedrijfsconcepten te beschrijven (visie en projectplan). Met deze concepten worden reststromen opgewaardeerd, gekoppeld aan gebiedsontwikkeling, beheer en onderhoud van de openbare ruimte van de stad. Binnen de competitie wordt gekeken naar manieren om één of meerdere reststromen toe te passen in producten. De competitie wordt gebruikt om partners te selecteren, waarmee de gemeente in een nog nader te vormen samenwerking met het bedrijfsleven ook haar eigen prestaties (financieel, in kind) inzet om tot een geslaagd resultaat te komen.

Kansrijke reststromen, die hierbij in het oog springen, zijn: (droge) groene biomassa, afvalwater, asfalt en beton. Droge groene biomassa is in overvloed aanwezig in het groene Almere. Veel materiaal komt de komende jaren vrij door omvangrijke dunprogramma's in de wijken en de bossen (waar het jonge groen dicht op elkaar geplant is om snel



een beschutte leefruimte te bieden in de jonge stad). De huidige verwerking vervalt aan de groenaannemers en gaat voor een groot deel per schip naar het buitenland. Daarnaast wordt (teveel) droge biomassa gebruikt als (laagwaardige) energie. Een hoogwaardige toepassing in de keten, denk aan lokale verwerking in hout- en composietproducten, is hierbij de inzet.

Het zuiveren van afvalwater is de grootste publieke kostenpost in de openbare ruimte. Het reduceren van afvalwaterstromen en terugwinning van grondstoffen uit afvalwater (denk aan fosfaat, medicijnen, eiwitten) vindt in Almere nog niet plaats, in Nederland op enkele plaatsen experimenteel. De gemeente en het Waterschap werken aan een nieuw waterhuishoudingsplan voor de stad. De competitie Upcycle City kan aangewend worden om uitdagingen met betrekking tot opwaardering van deze reststroom op grote schaal op te pakken.

De gemeente vraagt aan inschrijvers om een voorstel op het gebied van waarde creatie van stedelijke grondstoffen (op te stellen, daadwerkelijk te realiseren en daarbij aan te geven wat de inschrijver daarvoor aan ondersteuning van de gemeente nodig heeft). De gemeente stelt een aantal minimale eisen¹⁸. De competitie geeft ook ruimte voor (lokaal) ondernemerschap en initiatief. Deze uitvraag leidt tot verschillende innovatieve ideeën die met behulp van het Citylab en andere faciliteiten gerealiseerd kunnen worden. Met de opzet van de competitie worden ervaringen van de recente MRA competitie naar *Digitale Economie* toegepast.

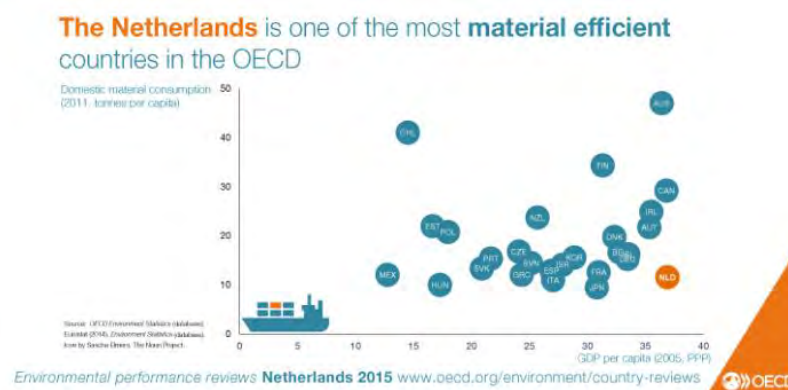
Terugdringen voedselverspilling

Voedselverspilling vormt een belangrijke reststroom in de stad. Slechts 40% van het voedsel dat van het land komt, wordt uiteindelijk geconsumeerd. Voedselverspilling bij consumenten leidt tot een relatief groter energieverlies dan verliezen die eerder in de voedselketen optreden. Met voedsel wordt energie en geld uit teelt, verpakking, transport, koeling en bereiding van voedsel is gestoken. Via een ketenaanpak kan het probleem voedselverspilling worden verminderd. Een belangrijke schakel daarin vormt de *communitysuper*. Deze communitysuper positioneert zich als aanvulling op de voedselbank en als goedkope supermarktfomule (onder de goedkoopste supermarkt) en richt zich op minimumhuishoudens.

Almere telt naar schatting 12.000 minimumhuishoudens. We willen toewerken naar een ketenaanpak waarbij het tegengaan van voedselverspilling resulteert in het benutten van talenten van kwetsbare doelgroepen. Zo kunnen er in de community supermarkt re-integratie activiteiten worden ontplooid voor mensen met een grote afstand tot de arbeidsmarkt. Door een coalitie te vormen creëren we een plan dat wordt gedragen door partijen uit de stad.

Bij voorkeur zijn de Almeerse supermarkten zelf initiatiefnemer, oprichter, toeleverancier en exploitant van de sociale supermarkt, in samenwerking met zorgaanbieders en welzijnsorganisaties. Toeleveranciers zijn voedselproducenten, distributeurs en de voedseldetailhandel, die anders hun reststromen met nog goede kwaliteit als afval moeten storten – en daarvoor betalen.

Een belangrijke schakel in het terugdringen van voedselverspilling is de handel en distributie. Een convenant met de belangrijkste distributeurs (m.n. de supermarkten) moet mogelijkheden opleveren om voedselverspilling terug te dringen. In Almere Buiten is al sprake van een ruil en/of informele economie. Dit kan ook voor de communitysuper een verdienmodel zijn. Daarnaast worden twee belangrijke problemen aangepakt, namelijk (1) voedselverspilling en (2) armoede. Er zijn kansen voor de provincie Flevoland, omdat hier een grote agrarische sector is. De community supermarkt is een concept dat door de stad wordt gedragen. Diverse partijen hebben aangegeven dit initiatief te willen ondersteunen.



Afbeelding 7: Rangplaats Nederland op het gebied van materiaal efficiëntie, bron: OECD

¹⁸ Eisen en beschrijvingen zijn te vinden in bijlage 4



Sleutelproject 4 | Verduurzaming van mobiliteit* nog uit te werken voor de investeringsperiode 2022 e.v.: ******

Met programma Energie Werkt! voorziet in een maatregelenpakket waarmee binnen de stadsgrenzen in 2018 ca. 18% en in 2022 40% hernieuwbare energie moet worden bereikt exclusief mobiliteit. De provincie Flevoland zet in op volledige energieneutraliteit in 2030 inclusief mobiliteit. Almere kent nog geen expliciet programma op duurzame mobiliteit, terwijl dit juist in Almere een grote impact kan hebben op de energiedoelstelling:

- inzet op een systemsprong in de energietoepassing van het lokale openbaar vervoer bij de aanbesteding van volgende concessie(s) het autobezit in Almere daagt uit tot een stevige stimulans op het gebruik van de full-electric auto, ook als mobiele huisaccu's
- ombouwen van het netwerk van laadpalen tot "slimme laadpunten". Deze laadpunten kunnen op momenten van geringe duurzame opwek minder stroom leveren en omhoog in levering bij een piek aan duurzame energie. Deze techniek kan er voor zorgen dat de pieken en dalen in het elektriciteitsnet worden afgevlakt. De laadpunten voor elektrische auto's werken ook omgekeerd: naast gebruiken van elektriciteit gaan ze ook leveren. Filmwijk zou een mooie plek zijn om dit uit te rollen, aangezien dit een wijk is met een hoge energie ambitie en een wens om iets aan mobiliteit te doen.
- inzet op een full electric of full waterstof gemeentelijk wagenpark.
- van Openbaar Vervoer naar slimme mobiliteitsdiensten met het systeem van vrije busbanen als mobiliteitsnetwerk kriskras door de stad.
- de introductie en opschaling van een netwerk van fietssnelwegen tussen Almere en grote werklocaties in de regio (Amsterdam, Lelystad, Gooi-Vecht)
- het uitgebreide lokaal net van hoofdfietspaden met het oog op de grootschalige introductie voor de E-bike in het stadsverkeer
- Actoren: Amsterdam/MRA, Gooi-Vecht, Lelystad, EVbox, Alfen, Connexxion, Rijkswaterstaat, Fietsersbond, Leaseplan, Athlon, ...



6. De lokale economie versterken door co-creatie met het bedrijfsleven, bewonersinitiatieven en de kennisinstellingen

In hoofdstuk 4 wordt gedetailleerd beschreven wat de gewenste bijdrage is vanuit de programmalijn Energy on Upcycling aan Almere 2.0. Aanhaken op – en bundelen van bestaande initiatieven is een van de uitgangspunten van de programmalijn. Het echte innovatieve van de programmalijn zit echter niet alleen in de technische oplossingen zoals *smart grids* en *upcycling*, maar in hoe dit proces wordt aangepakt en begeleid. Wij realiseren ons in lijn met de Almere principes dat *mensen de stad maken, je moet blijven innoveren* en dat *je diversiteit moet koesteren*.

Daar hoort bij dat deze programmalijn duidelijkheid verschaft in de ambitie op het gebied van hernieuwbare energie en grondstofhergebruik, richting geeft ten aanzien van de oplossingsgebieden, maar als belangrijkste doel heeft dat de lokale economie versterkt wordt door het initiatief te laten ontstaan vanuit lokale partijen; bedrijven, bewonersinitiatieven en kennisinstelling. De investeringen die gedaan moeten worden om de stad duurzamer, leefbaarder en energieneutraal te maken, landen daardoor grotendeels in de lokale economie. Dit is goed voor de financiën van de stad, de duurzame ambities, maar daarmee ook voor de sociale samenhang.

Om dit te verwezenlijken wordt meer flexibiliteit en meer *loslaten* gevraagd in de verdere invulling van de projecten binnen het programma. Het vraagt dat de overheid zicht richt op het grotere doel, de kaders en de spelregels en het creëren van de juiste condities. De overheid heeft hier in sommige gevallen een initiërende rol, in alle gevallen een faciliterende en verbindende rol. Ter versterking van de lokale en regionale kennis-economie vindt kennisontwikkeling binnen de programmalijn Energy on Upcycling in principe altijd plaats op locatie, in co-creatie met lokale bedrijven en kennisinstellingen van Almere.

Initiërend kan ook doordat de overheid optreedt als *launching customer*. De gemeente geeft hiermee het goede voorbeeld en inspireert anderen om zich aan te sluiten. De gemeente creëert op deze manier zichtbaarheid voor het thema en maakt de circulaire economie toegankelijk voor inwoners en bedrijven. Het aandeel van de gemeente in de energie neutrale stad (300 gebouwen, systemen en openbare ruimte) vertegenwoordigt een potentie van 34 mln kWh, ofwel ca. 1,5% van het totale energieverbruik in de stad. De gemeente gaat energieneutraal.... Wie volgt? Daarom vormt het sluiten van een convenant met het bedrijfsleven een belangrijk onderdeel van de programmalijn.

Bij een vergelijkbaar initiatief wensen Almere en Flevoland te sluiten met de grote producenten van bedrijfsafval. De gemeente gaat afvalloos.... Wie volgt? Bij het verschijnen van dit programmaplan zijn de resultaten van een onderzoek van TNO bekend, waarin alle reststromen van de bedrijven en de openbare ruimte van de stad in beeld zijn gebracht, inclusief de herkomst daarvan.

Conditie die nodig zijn voor deze innovatieve procesmatige aanpak zijn:

- Mensen mobiliseren en bij elkaar brengen (op een terugkerende fysieke plek)
- Geen programma aanpak hanteren, maar het proces faciliteren door middelen (procesfinanciering) beschikbaar te stellen voor het proces in plaats van de technologie. Een voorbeeld hiervan is: een consortium een bedrag ter beschikking stellen om een gezamenlijke aanpak te onderzoeken voor één van de uitdagingen waar Almere voor staat.
- Een *launching customer* moet beschikbaar zijn
- Een werkend markt model. Alleen een oplossingsrichting ondersteunen als dit kan leiden tot levensvatbaarheid op grote schaal.
- Het organiseren en stimuleren van ontmoeting en verbinding van verschillende partijen. Op deze manier ontstaan er onverwachte verbindingen die tot innovatieve of vernieuwende oplossingen komen.
- Als gemeente projecten initiëren, waarna de uitdaging in een vroeg stadium overgegeven kan worden aan een consortium die zelf belang heeft bij succes op de lange termijn.
- Ruimte laten in het doorvoeren van bestaande handhavingsmethoden en meer een onderdeel uitmaken van het transformatieproces, zodat Almere een voorbeeldfunctie kan bekleden voor andere gemeenten en het rijk.
- Onderling vertrouwen en een overheid die zich consistent gedraagt.

Bijlagen



Bijlage 1 Energieakkoord

Pijler	Doelstelling Energieakkoord
Energiebesparing	Jaarlijks gemiddeld 1,5% van het finale energieverbruik besparen. Er is focus op bebouwde omgeving, industrie en agrosectoren. In december 2016 moet minimaal 35% bereikt zijn en in december 2018 ten minste 65%.
Opschaling van hernieuwbare energieopwekking	Inzet op verschillende bronnen van hernieuwbare energieopwekking, zoals wind op land, wind op zee, diverse vormen van lokale opwekking (zonne-energie) en de inzet van biomassa. In 2020 14% hernieuwbare energie en in 2023 16%.
Stimuleren van decentrale duurzame energie	Minimaal 1 miljoen huishoudens en/of mkbbedrijven in 2020 voor een substantieel deel via duurzame decentrale energie (DDE) in hun eigen elektriciteitsvraag voorzien en andere vormen van duurzame opwekking voor eigen gebruik toepassen.
Het energietransportnetwerk gereed maken	Maatregelen treffen om gassysteem en elektriciteitssysteem aan te passen en voor te bereiden op een groeiend aandeel van hernieuwbare energie in de energiemix. Hieronder vallen smart grids, opslagcapaciteit en experimenten om resultaten in kaart te brengen.
Goed functionerend Europees systeem voor emissiehandel	Een cruciale factor voor de lange termijnontwikkeling richting duurzame energie.
Kolencentrales en CCS	Tot 2050 zullen fossiele brandstoffen nog een belangrijk onderdeel van het energieverbruik zijn. Het doel is om de CO ₂ uitstoot met 80-95% te verminderen en een aandeel van 16% hernieuwbare energieopwekking in 2023 te realiseren.
Mobiliteit en transport	Korte- en lange termijn maatregelen om de uitstoot van broeikasgassen in de mobiliteit- en transportsector te reduceren. Partijen omarmen de ambitie dat in 2050 de broeikasgasemissie van de mobiliteit- en transportsector met minimaal 60% is gereduceerd ten opzichte van 1990.
Arbeidsmarktarrangementen rond werkgelegenheid en scholing	De ambitie in de periode 2014-2020 in totaal ten minste 90.000 arbeidsjaren extra te realiseren. Dit komt neer op een werkgelegenheidswinst van gemiddeld ten minste 15.000 extra voltijdshbanen. Verwachte werkgelegenheid in de bouw- en installatiesector en in de CleanTech industrie.
Stimulering commercialisering voor groei en export	De ambitie is om de economische waarde van de schone energietechnologieketen in 2020 te verviervoudigen ten opzichte van 2010, gebaseerd op een groeiende nationale markt op het gebied van hernieuwbare energie, energiebesparing en verdubbeling van het marktaandeel op internationale CleanTech-markten door groei van export. In 2030 wil Nederland in de top 10 van de mondiale CleanTech ranking staan.
Financiering van duurzame investeringen	Een investeringsimpuls voor onze economie en werkgelegenheid creëren met bijhorend samenhangend financieringsprogramma waarin verschillende aanbieders van kapitaal, belangenorganisaties vanuit vraagsectoren en overheden vanuit een integrale benadering samen de juiste voorwaarden creëren voor optimaal financierbare investeringen met een marktconform risico-rendementsprofiel.

Tabel: pijlers en doelstellingen van het energieakkoord. Bron: energieakkoord duurzame groei

Bijlage 2 Actieagenda MRA

Thema's	Definitie	Projecten
Biobased Economy	Zo efficiënt mogelijk gebruikmaken van gewassen en biomassa voor voeding, veevoer, materialen, chemicaliën, energie en brandstof.	(1) Biobased connections (2) ACRRES
Mobiliteit	Elektrisch vervoer, investeringen in de infrastructuur voor fietsers en openbaar vervoer én andere maatregelen om verkeersuitstoot te beperken.	(1) MRA Elektrisch (2) Electric Freeway (3) Mokum Mariteam
Smart Grids	Smart grids is de verzamelnaam voor een technologie om lokaal vraag en aanbod van elektriciteit zo efficiënt mogelijk te reguleren. Via dit concept worden lokale initiatieven van burgers en bedrijven met elkaar verbonden.	(1) Almere Smart Society (2) Amsterdam Smart City
Warmtenetten	Een warmtenet is een ondergronds systeem van leidingen om afnemers van warmte te voorzien. Dit resulteert in forse besparingen op het gebruik van fossiele brandstof, zeker als het om overtollige warmte gaat of wanneer de warmte duurzaam wordt opgewekt.	(1) Regionaal Warmtenet IJmond (2) Warmtenet Zaanstad (3) Grand Design Warmte (o.a. Almere)
Gebouwde omgeving	Alle projecten, maatregelen en initiatieven die als doel hebben gebouwen energiezuiniger te maken. In bestaande door isolatiemaatregelen, in de nieuwbouw door energiezuinig bouwen en optimaal gebruik van zonne-energie.	(1) Winst uit je Woning (2) De Groene Mug (3) Park 20 20 (4) Stadstuin Overtoom

Tabel: thema's, definities en projecten binnen de MRA. Bron: www.metropoolregioamsterdam.nl/duurzaamheid/projecten



Bijlage 3 urgentie tabellen sleutelprojecten

	Probleem (wat gebeurt er nu)	Resultaat (wat willen we in de toekomst)
Bewijs (waar merken we dit aan)	De huidige energie infrastructuur is niet voorbereid op decentrale energieopwekking op grote schaal. Op korte termijn moeten netbeheerders grote investeringen doen. Er wordt op piekmomenten meer windenergie opgewekt die niet opgeslagen kan worden. Windmolens worden in Flevoland stil gezet, omdat het netwerk de energie niet kwijt kan. Oude wijken in Almere zijn toe aan vernieuwing. Almere heeft in oudere wijken te maken met een vergrijzende bevolking die op termijn niet meer thuis kan wonen. De warmte die lokaal opgewekt wordt, wordt naar verwachting lang niet altijd slim verbruikt in de wijk.	Energieneutrale wijken die bijdragen aan de ambitie om een energieneutrale stad te worden. Onderzoek naar inzet van smart grids om energie vraag en aanbod samen te brengen. Slimme investeringen in het regionale energienetwerk: energieopslag bij piekopwekking, grootschaligere terug levering aan het netwerk. De vergrijzende wijken kunnen levensloop bestendig gemaakt worden, waardoor inwoners langer thuis kunnen wonen. Dit kan gepaard gaan met het energieneutraal maken van deze wijken. Duurzame stedelijke ontwikkeling die er vanuit gaat dat alle woningen in de pilotwijken met label C of hoger vergaand gerenoveerd worden in een samenwerkingsverband die nog niet eerder op een dergelijke manier is uitgevoerd. Almere als Living Lab voor energieleveranciers en netbeheerders. Er is regelruimte nodig voor flexibilisering van energietarieven, afhankelijk van vraag en aanbod. Almere als Living Lab: experimenten met nieuwe vormen van opslag (denk aan geothermie, waterstofinstallaties, de auto als huisaccu). En deze in een gevarieerde mix inzetten. Bewuste inwoners en lokale bedrijven die een actieve bijdrage leveren aan het besparen van energie, omdat informatie en activiteiten zichtbaar en toegankelijk zijn voor de inwoners van Almere.
Impact (welk concreet effect heeft dit)	Energieopwekking wordt op piekmomenten stil gelegd, waardoor er inefficiënte energieproductie is Op grote schaal energie terug leveren aan het netwerk is vooralsnog niet mogelijk Op termijn ontstaan hogere zorgkosten, omdat de vergrijzende bevolking zorg nodig heeft en niet thuis kan wonen Weinig zicht op gedrag van bewoners op het gebied van energieverbruik.	Een substantiële bijdrage aan de ambitie om CO²-uitstoot te verminderen Een substantiële bijdrage aan de ambitie om grotendeels over te gaan op hernieuwbare energiebronnen. In 2030 is Flevoland energieneutraal. Duurzame stedelijke ontwikkeling door de inzet van een innovatieve ketensamenwerking tussen verschillende partijen die nog nooit eerder op deze schaal uitgevoerd is. Een substantiële bijdrage aan het verminderen van zorgkosten indien inwoners op langere termijn thuis kunnen blijven wonen. Begrip en stuurinstrumenten om inwoners bewuster te maken van hun energie-gedrag. Dit wordt mogelijk gemaakt door inzet op Big Data oplossingen. Werkgelegenheid op het gebied van bouw, cleantech en energie infrastructuur. Koppositie voor de provincie Flevoland op het gebied van hernieuwbare energiebronnen wordt behouden en mogelijk een ontwikkeling van koppositie op het gebied van cleantech (smart grids). Innovatie in Living Labs en pilots op het gebied van lokale hernieuwbare energie leidt mogelijk tot een daling van energieprijzen. Geëngageerde inwoners en lokale bedrijven die bijdragen aan het verminderen van energieverbruik én voor wie het aantrekkelijk is om te investeren in hernieuwbare energieopwekking.

Tabel: Urgentie sleutelproject Local-for-Local



	Probleem (wat gebeurt er nu)	Resultaat (wat willen we in de toekomst)
Bewijs (waar merken we dit aan)	Nederlands aardgas is in 2050 op, waardoor de urgentie groot is om op zoek te gaan naar alternatieven.	Een duurzame energiebron die aardgas kan vervangen. In samenwerking met TNO en ministerie van EZ worden de eerste studies verricht naar ultradiepe geothermie. Almere is één van de plekken waar proefboringen gedaan kunnen worden
	CO ² -uitstoot moet verminderd worden (40% minder uitstoot in 2030)	Verduurzaming bij de bron, door aansluiting van de duurzame energiebron aan de stadsverwarming van Almere Stad, Almere Poort en de Noorderplassen Verduurzaming bij de bron, door tuinbouwgebied Buitenvaart (goed voor 6-8% van de totale energievraag in Almere) te verduurzamen Inwoners van Almere toegang geven tot verschillende warmtebronnen op de stadsverwarming, zodat zij zelf de keuze kunnen maken voor een duurzame bron.
Impact (welk concreet effect heeft dit)	Nederland is in de toekomst afhankelijk van de import van aardgas	Een substantiële bijdrage aan het verminderen van aardgasverbruik, doordat 70% van Almere op stadsverwarming aangesloten is. Hierdoor kan diepe geothermie grote delen van de stad verduurzamen.
	Door het huidige aardgasverbruik wordt niet bijgedragen aan de doelstellingen om het broeikaseffect te verminderen. Nederland én Almere hebben zich ten doel gesteld om CO ² -uitstoot te verminderen. 70% van Almere is aangesloten op de stadsverwarming. Niet iedereen is hier blij mee, omdat er geen keuze is voor verschillende warmtebronnen.	Een substantiële bijdrage aan het verminderen van CO ² -uitstoot, doordat geothermie op grote schaal toegepast kan worden via de stadsverwarming. Bewuste inwoners in Almere, die zelf de keuze kunnen maken voor verschillende warmtebronnen op de stadsverwarming. Daarnaast maakt het ontsluiten van verschillende warmtebronnen de duurzame opties zichtbaar en toegankelijk.

Tabel: Urgentie sleutelproject Stad zonder gas



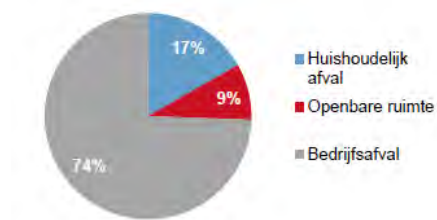
	Probleem (wat gebeurt er nu)	Resultaat (wat willen we in de toekomst)
Bewijs (waar merken we dit aan)	Op dit moment werkt sommige (landelijke, provinciale en gemeentelijke) wet- en regelgeving belemmerend voor de transitie naar de circulaire economie, waardoor initiatieven niet van de grond komen Er wordt nog altijd te veel afval geproduceerd, hoewel Almere voorloper is op het gebied van afvalscheiding bij de bron (huishoudens). Voor het opwaarderen van bedrijfsafval en afval uit openbare ruimte, een grote reststroom in de stad, liggen nog grote kansen. Voor het creëren van een opvolgmilieu van de circulaire economie en het bieden van ruimte voor grotere experimenten en nieuwe economieën is meer nodig dan op dit moment beschikbaar. 40% van het voedsel van het land wordt op weg naar de consument of bij de consument verspild.	De circulaire economie mogelijk maken door belemmeringen weg te nemen. Dit kan bewerkstelligd worden door het inzetten van freezones waar meer ruimte is om te innoveren. Op grote(re) schaal producten upcyclen en bedrijven aantrekken die zich willen vestigen rondom het gebied van het Upcycle Centrum. Het gebied rondom de Steiger en het Floriadegebied ontwikkelt zich tot circulair test lab voor ondernemers en bedrijven. Minder bedrijfsafval en afval uit openbare ruimten. Op grotere schaal reststromen omzetten naar grondstoffen zorgt er voor dat Almere een grote stap in circulaire ambities kan maken. Inzicht in de omvang en herkomst van afvalstromen in de stad. Gezamenlijk met belangrijke distributeurs van voedsel tot een oplossing komen om voedselverspilling terug te dringen. Een covenant of een propositie tussen verschillende partijen moet leiden tot het terugdringen van voedselverspilling. Circulaire innovaties mogelijk maken door belemmeringen weg te nemen: upcycling, biobased products, sustainable design, etc.
Impact (welk concreet effect heeft dit)	Circulaire innovaties worden tegengewerkt door bestaande structuren en lineair denken. Dit zorgt er voor dat bedrijven moeite hebben om een transitie naar de circulaire economie te maken. Bedrijfsafval en afval uit openbare ruimte neemt nog een te groot deel in van de totale afvalproductie in Almere. De droge groene biomassa, bouw- en sloofafval en het afvalwater springen daarbij in het oog. Voedselverspilling is een grote reststroom	Een substantiële bijdrage aan de economische attractiviteit in het Citylab stedelijke grondstoffen rond het Upcycle Centrum. Sturing op afvalproductie, zodat deze in de toekomst verminderd kan worden. In contact met (lokale) bedrijven oplossingen vinden, zodat reststromen omgezet kunnen worden in grondstoffen. Handelaren en distributeurs (met name supermarkten) zorgen in samenwerking met de gemeente voor het terugdringen van voedselverspilling. Mensen die in armoede leven kunnen door een communitysuper gebruik maken van de voedselresten van anderen.

Tabel: Urgentie sleutelproject opwaardering stedelijke grondstoffen

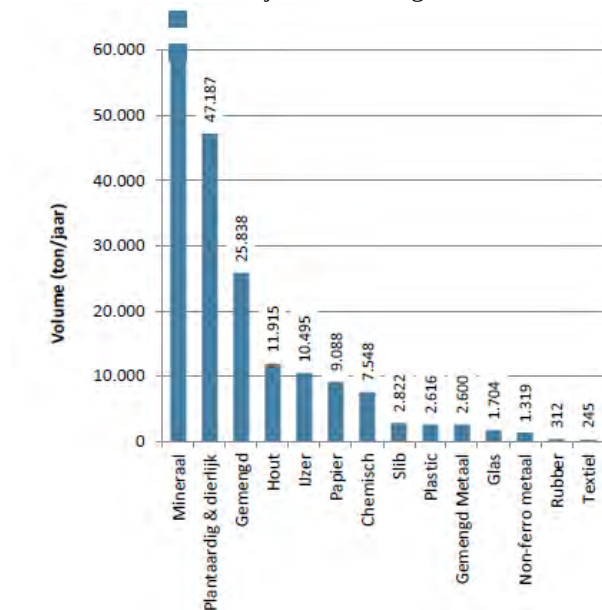


Bijlage 4 Eerste uitkomsten onderzoek TNO naar stedelijke grondstoffen in Almere

Verhouding bedrijfsafval versus afval uit huishoudens en openbare ruimte

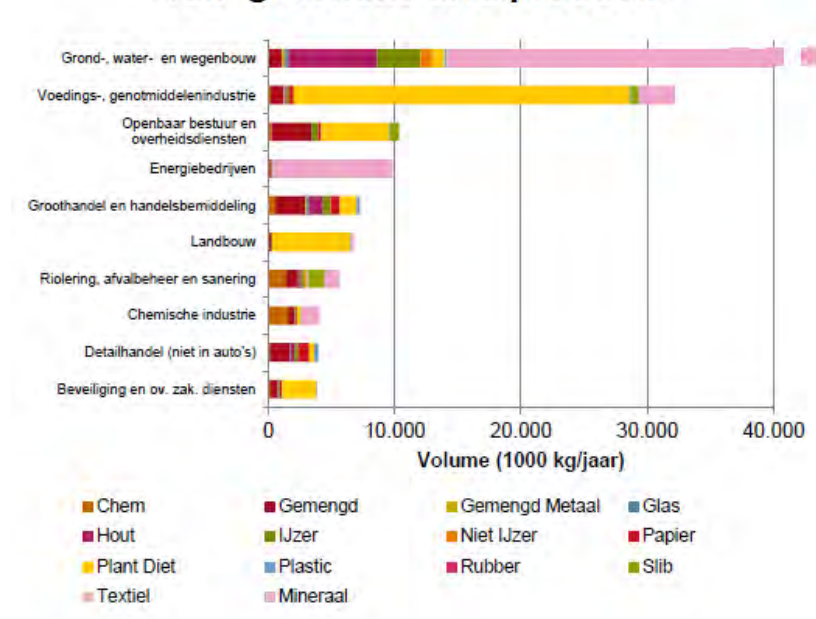


Geschatte volume bedrijfsafval in de gemeente Almere (per materiaal)



Geschatte afvalproductie per sector in de gemeente Almere (per sector)

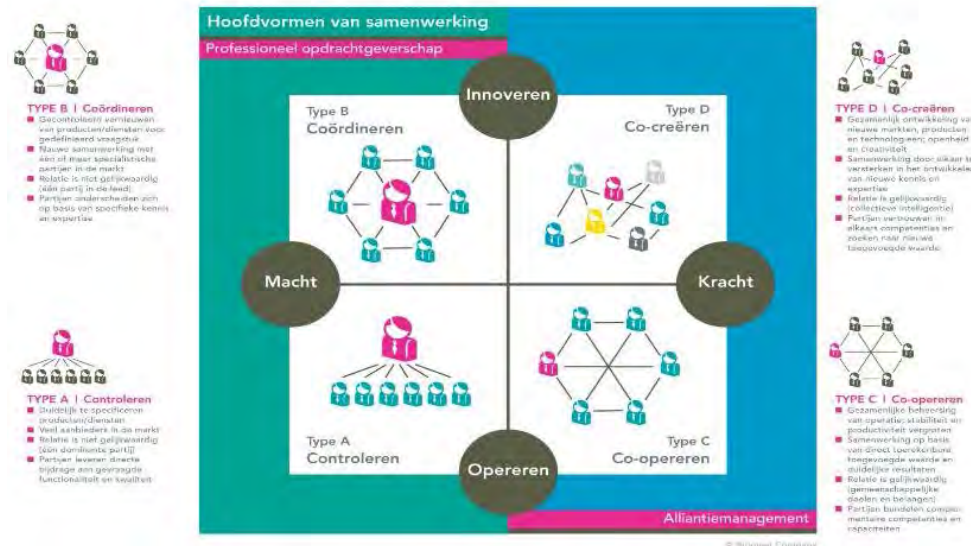
Top 10 sectoren in Almere op basis van geschatte afvalproductie





Bijlage 5 Hoofdvormen van samenwerking overheid, kennisinstellingen en bedrijfsleven

De afbeelding hieronder geeft weer welke samenwerkingsvormen er met verschillende partners mogelijk zijn. Wanneer gekozen wordt voor co-creëren, zullen partners gezamenlijk innoveren op basis van hun complementaire krachten. In het geval van co-creatie wordt een gezamenlijk doel geformuleerd, waarna op basis van gelijkwaardigheid en complementariteit wordt samengewerkt aan nieuwe kennis, innovatie en expertise. Partijen vertrouwen elkaar in deze samenwerking en geloven in elkaars kracht en toegevoegde waarde¹⁹.



Afbeelding 4: Hoofdvormen van samenwerking (bron: Kirkman Company)

De gemeente Almere heeft verschillende mogelijkheden om co-creatie te organiseren, stimuleren en faciliteren.

Organiseren	Stimuleren	Faciliteren
Randvoorwaarden realiseren: (1) Een droombeeld en ambitie formuleren (2) Citylab stedelijke grondstoffen om wet- en regelgeving en institutionele beperkingen weg te nemen. Duidelijke kaders waarbinnen experimenteren mogelijk is. (3) Grondstoffenbalans en visualisatie (4) Uitvragen aan de markt: uitvraag, tender, coalitievorming (5) Data / informatie opbouwen, waardoor vraag- en aanbodsturing van grondstoffen en energie mogelijk wordt gemaakt (6) Acties opzetten om zichtbaarheid van de circulaire economie te creëren onder inwoners en bedrijven	Aanmoedigen van: (1) Co-creatie, gezamenlijkheid, samenwerking en kennisdeling (2) Op basis van een levende business case én een droom / doel in een consortium in het diepe te springen (3) Sociale innovatie naast circulaire innovatie (4) Betrokkenheid, maatschappelijke bewustwording, verantwoordelijkheidsgevoel, betekenis voor de inwoners en bedrijven (5) Passende oplossingsrichtingen bij het DNA van de stad (voor de hand liggende projecten voor Almere) (6) Lokaal perspectief aanmoedigen: lokale economie, onafhankelijkheid van buitenwereld én lokaal ondernemerschap	Mogelijk maken van: (1) Ontmoeting tussen (onwaarschijnlijke) partijen (2) Een lange termijn roadmap met een duidelijk einddoel en borging van resultaten, risicobeheersing (3) Focus op procesbegeleiding, economische en sociale aspecten (4) Samenwerkingspartners een vertrekpunt bieden wat hen inspireert om bij te dragen aan het hoge doel (5) Een mix van oplossingen mogelijk maken, waarbij experimenteren centraal staat

Tabel 8: Activiteiten voor de gemeente Almere bij co-creatie met partners (bron: uitkomsten ronde tafels²⁰)

¹⁹ Co-creatie is één van de vier hoofdvormen van samenwerking zoals gedefinieerd bij *professioneel opdrachtgeverschap* en *alliantiemanagement* (bron: Kirkman Company)

²⁰ Bijlage 6 geeft een samenvatting van de uitkomsten van de ronde tafels van 23 mei 2016 (grondstoffen) en 30 mei 2016 (energie)



Bijlage 6 Deelnemers ronde tafels en interviews

Aanwezigen ronde tafel grondstoffen	
Marjolein Brasz	Metropoolregio Amsterdam
Rob van den Broek	Delta Development Group
Wim van Lieshout	HVC
Wilfred van Werven	Van Werven
Ruud Buurma	Rabobank Almere
Mari van Dreumel	Ministerie van Infrastructuur & Milieu
Joost Schrande	Waterschap Zuiderzeeland
Henk Weynschedé	Economic Development Board Almere
Arjan van Timmeren	TU Delft / AMS
Guido Braam	Powered by Meaning
Dionne Ewen	Kirkman Company
Mark Pol	Gemeente Almere
Jaap Lodders	Provincie Flevoland
Jaap Meindersma	Gemeente Almere
Henk Meijer	Gemeente Almere
Sabrine Strijbos	Gemeente Almere
Yolanda Musson	Gemeente Almere
Hillebrand Koning	Provincie Flevoland
Interview ronde tafel grondstoffen	
Wim van Lieshout	HVC
Arjan van Timmeren	TU Delft / AMS
Olaf Prinsen	NVRD

Aanwezigen ronde tafel energie	
Pallas Agterberg	Alliander
Frank de Vries	Nuon
Stephan Bredewold	PPH2 Waterstof
Bram van der Leur	EV Box
Justine Italianer	Locol
Jan Paul van Soest	Gemeynt
Roland de Wit	Energieplaneet
Huub Keizer	TNO
Sander Oosterloo	Ministerie van Infrastructuur & Milieu
Guido Braam	Powered by Meaning
Dionne Ewen	Kirkman Company
Jaap Lodders	Provincie Flevoland
Jaap Meindersma	Gemeente Almere
Wilfred Lieste	Gemeente Almere
Henk Meijer	Gemeente Almere
Annemarie van Osch	Gemeente Almere
Willem Kwekkeboom	Gemeente Almere
Hillebrand Koning	Provincie Flevoland
Interview ronde tafel energie	
Pallas Agterberg	Alliander
Arjan van Timmeren	TU Delft / AMS
Frank de Vries	Nuon
Huub Keizer	TNO



Bijlage 7 Samenvatting ronde tafels

Deze bijlage beschrijft de samenvattingen van de ronde tafel bijeenkomsten en de bevindingen. Het programmaplan van de programmalijn Energy on Upcycling is in samenwerking met stakeholders verrijkt door het organiseren van twee ronde tafel bijeenkomsten:

Samenvatting ronde tafel grondstoffen, 23 mei 2016

1. **Grondstoffenbalans:** wat gaat er in, wat gaat er uit? Op het niveau van de gemeente, maar ook gedetailleerd naar de drie soorten stromen (bedrijf, openbaar, huishoudens)
2. **Burgerperspectief:** programmaplan is nu nog een gemeentelijk stuk. Hoe krijgt het betekenis voor Almere?
3. **Citylab:** beschouwen als Living Lab, hoe dit positioneren: waarom kan het hier wel en elders niet? Wat faciliteert het. In een transitie zitten institutionele beperkingen, dat staat de transitie in de weg, daarom een experimenteerruimte als strategie om de institutionele belemmeringen weg te nemen (niet hetzelfde als een Living Lab). Helder maken welke van de twee je kiest in programmaplan.
4. **Je wil ook dat er een praktijk ontstaat:** je kan niet alles in één keer doen. Kies ook iets wat bij het DNA van de stad past (groen, water, textiel) en ga dat in een coalitie doen (partners). Er bewust van zijn dat er voor een succesvol programma een aantal mensen aan je gebonden moeten worden.
5. **Roadmap:** routekaart naar een stip aan de horizon. Koppeling: bezieling én vertrekpunt (grondstoffenbalans).

Samenvatting ronde tafel energie, 30 mei 2016

1. **Zelfstandige, lokale energieopwekking:** de lokale economie die zelfstandig wil worden en niet afhankelijk wil zijn van anderen. Er wordt veel geld aan energie uitgegeven, maar er zit ook werkgelegenheid in. Veel meer proces interventies en marktinterventies. Procesmatig: programma, proces, coalities
2. **Mix van oplossingen kiezen:** we hebben niet één heilige graal, daarom moet er gekozen worden voor een mix van oplossingen. Lokaal regelen en lokaal laten zien, zodat het uiteindelijk breder uit te kunnen rollen. Alle technieken nodig om onze doelen te bereiken. Samenwerking en coalitievorming faciliteren als overheid.
3. **Experimenteerruimte:** van de gemeente hebben ondernemers en inwonersinitiatieven een plek nodig om dingen neer te kunnen zetten / te kunnen ontwikkelen. Er moet vrijheid komen om verschillende oplossingen uit te proberen en hier ook fouten durven te maken. Als overheid niet op de stoel van de ondernemer gaan zitten, maar zorgen dat het proces op orde is en coalities gevormd kunnen worden.
4. **Coalitievorming stimuleren:** een coalitie van partijen uitdagen om samen een probleem op te lossen. Dit kan in de vorm van e.g. een tender, een prijsvraag.
5. **Voor de hand liggende projecten:** Opwekking-en-benutting van duurzame energie en dit verbeteren voor Flevoland. Economisch acquisitiebeleid afhankelijk maken van aanbod van energie. Maximale warmtebenutting uit duurzame bronnen (warmtenet).
6. **Stadsverwarming zorgt voor duurzame opschaling:** 70% van de huishoudens is aangesloten. Als er een duurzame bron ontsloten wordt, dan wordt er in één keer een goede stap gezet. Pallas: Stadsverwarming waar je niet kunt kiezen zorgt er voor dat mensen zich benadeeld voelen. Zorg er voor dat mensen zelf hun eigen warmtebron kunnen kiezen als consument. Als huishoudens de keuze krijgen om een eigen bron te kiezen, dan ontstaat er een heel ander gevoel bij consumenten. Lokale warmteaanbieders bijvoorbeeld. Hier kan je ook een ander prijsmodel tegenaan zetten. Binnen de MRA wordt hier al aan gewerkt. In Almere heb je een goede startpositie met de stadsverwarming. Woningen verduurzamen is een voorwaarde, zodat niet alle warmte weer de lucht in gestuurd wordt.
7. **Het opschalen van energiebesparende maatregelen:** bestaande voorraad van woningen (niet nieuwbouw) verduurzamen, met oog op diversiteit in de stad. Almere leent zich er wel voor door grootschalige bouw. In een coalitiemodel schaalbaar maken, dus niet met één partij die het voor alle woningen gaat doen, maar een coalitie die verschillende legoblokken aanbiedt voor consumenten. Diversiteit in bestaande woonwijken mogelijk maken, omdat de stad ook diversiteit wil aanmoedigen. Het is een mogelijkheid om hiervoor een tender uit te vragen of een prijsvraag (zie punt 4).
8. **Grote groep dezelfde kant op krijgen en enthousiasmeren.**

Almere 2.0

Programmaplan 4

Verblijfsplekken: cultuur, recreatie en toerisme

Inspelen op kansen



Proloog

Noordvleugel en RRAAM

De Noordvleugel van de Randstad is één van de belangrijkste motoren van de Nederlandse economie. De regio kan zich meten met andere topregio's in Europa. Het gebied kent veel mensen met talent en ondernemerszin, een grote diversiteit aan bedrijvigheid, goede infrastructuur via land, lucht en water en een zeer goede digitale connectiviteit. Bovendien is er een breed palet aan woonmilieus en landschappen aanwezig. Deze (internationale) toppositie is echter geen vanzelfsprekendheid. Het economisch krachtenveld verandert voortdurend. Het is van belang op deze veranderingen in te spelen of liefst zelfs vooruit te lopen om succesvol te blijven. Om deze regio nu en in de toekomst krachtig en concurrerend te laten functioneren moet in het vestigingsklimaat in de hele Noordvleugel geïnvesteerd worden. Een forse groei van de woningvoorraad, meer diversiteit aan woonmilieus, een goede bereikbaarheid en unieke natuur- en recreatiegebieden zijn daarbij essentieel. De partners in de Noordvleugel hebben samen met het Rijk vier majeure verstedelijkingsopgaven benoemd: Zuidas, Schiphol-Haarlemmermeer, Noordzeekanaalgebied-Zaan, IJ en het Rijk-regioprogramma Amsterdam Almere Markermeer (RRAAM).

Structuurvisie Amsterdam Almere Markermeer

De RRAAM opgave is uitgewerkt in de structuurvisie Amsterdam Almere Markermeer. Het gaat om een drietal met elkaar samenhangende ontwikkelingen ten einde de concurrentiepositie van de Noordvleugel van de Randstad te versterken. Ten eerste wordt ingezet op het verbeteren van de (regionale) bereikbaarheid over zowel de weg (A1, A6 en A9) als het spoor (OV-SAAL). Op de langere termijn is de IJmeerverbinding als structurerend element opgenomen. Daarnaast wordt ingezet op de ecologische kwaliteit van het IJmeer-Markermeer. Hierbij is het toekomstperspectief een kwalitatief hoogwaardige leefomgeving met aantrekkelijke natuur- en recreatiegebieden. Tot slot is beschreven op welke wijze Almere kan groeien. Het toekomstperspectief is daarbij een westelijk georiënteerde stad met circa 60.000 nieuwe woningen en een forse groei van het aantal arbeidsplaatsen waar het prettig wonen, werken en recreëren is. Deze laatste opgave wordt onder de noemer Almere 2.0 door het Rijk, de provincie Flevoland en de gemeente Almere op dit moment tot uitvoering gebracht.

Almere 2.0

Almere heeft veel te bieden in het realiseren van bovengenoemde opgave. Het is een sub urbane stad, waar letterlijk ruimte is om te groeien. Stad en natuur zijn op een bijzondere manier met elkaar verweven. Hierdoor is een plek ontstaan, die als geen ander mensen de kans biedt de natuur letterlijk 'om de hoek' te ervaren en beleven. En Almere is een new town. Een nog jonge stad die al vanaf het begin heeft geëxperimenteerd met nieuwe systemen. Een stad die ruimte biedt om eigentijdse inzichten in te zetten, die in alle aspecten (maatschappelijk, economisch, ecologisch, fysiek) tot verrassende innovaties en vernieuwingen hebben geleid. Almere dankt aan haar pioniersmentaliteit onder meer het systeem van gezondheidszorg, brede scholen, het glasvezelnet, ondergronds afvaltransport, gescheiden verkeerssystemen. Ook in latere tijden werden keer op keer nieuwe systemen uitgevonden en geïntroduceerd zoals particulier opdrachtgeverschap in de woningbouw, de sterrenschool en organische gebiedsontwikkeling. Voor de uitvoering van Almere 2.0 heeft de gemeente Almere dan ook de Lange Termijn Investeringsstrategie Almere (LISA) vastgesteld waarbij is gekozen zoveel als mogelijk aan te sluiten bij de identiteitsdragers van het huidige Almere:

- Stad van het experiment: (ruimte voor) het nieuwe pionieren
- Growing Green Almere: een gezonde en groene stad

Growing Green Almere

De overweldigende hoeveelheid groen, die in Almere aanwezig is, wordt geactiveerd. Niet alleen fysiek, maar ook mentaal. Het groenblauw raamwerk van Almere biedt hiervoor diverse kansen. Groen inspireert tot gezonde, duurzame en prettige vormen van wonen en leven. Almere 2.0 is een levende groene stad, tot stand gebracht en gedragen door bewoners en organisaties. 'Growing Green Cities' is een generiek thema met een scope op wereldniveau; 'Growing Green Almere: een groene en gezonde stad' verbijzondert dit voor de ontwikkeling van de stad.

Dat betekent dat de bestaande kwaliteiten niet alleen vastgehouden, maar verder worden versterkt. De stad en het omliggende landschap worden doorontwikkeld tot een divers, aantrekkelijk, sociaal en leefbaar gebied met een eigen profiel binnen de regio. Almere wordt vormgegeven tot een groene levende stad. Het gaat om groen in de breedste zin van het woord: gezonde, duurzame en prettige vormen van wonen en leven. Met allerlei initiatieven op het gebied van cultuur, onderwijs, sport en economie die bijdragen aan een groene, duurzame en levendige stad. Bovendien worden in Almere de grenzen van de kennis en mogelijkheden opgezocht. De stad is een vrijplaats, een broedplaats en een laboratorium voor vernieuwing op velerlei gebied. Voor Almere komt hier ten opzichte van haar historie een extra dimensie bij. Het gaat nu niet alleen om een nieuwe omgeving. De nieuwe pioniersgeest zal ook in de bestaande omgeving (mensen, bedrijven, organisaties en wijken) leiden tot interessante doorontwikkelingen en vernieuwingen.

Fonds Verstedelijking Almere

Om gewenste ontwikkelingen mogelijk te maken, is financiële ondersteuning nodig. Voor een aantal basisvoorzieningen geldt dat de overheden daar zorg voor moeten dragen, waaronder de infrastructuur. Dan gaat het om meer dan infrastructuur voor mobiliteit, namelijk ook voor onderwijs, cultuur, natuur en water. Die brede infrastructuur is nodig om een stad op te grondvesten. Het Rijk, de provincie Flevoland en de gemeente hebben voor Almere 2.0 een financieel kader opgesteld. Een belangrijk element hierin was de oprichting van het fonds Verstedelijking Almere. Alle drie de partijen leggen geld in dit fonds en beslissen tri-partiet over het uitgeven ervan. De uitgaven vanuit het Fonds VA waren oorspronkelijk gericht op acht thema's op basis van een vastgesteld jaarprogramma. Op basis van de eerste ervaringen, waarbij verschillende projecten (klein en middelgroot) zijn gehonoreerd, ontstond de behoefte aan meer slagkracht en structuur. Daarom is gekozen voor vijf programmalijnen, die op een termijn van vijf tot tien jaar het verschil moeten maken en zo bouwstenen leggen voor een nieuwe integrale stad, waar het goed toeven is voor de bewoners en bezoekers.

Waar het fonds niet voor is

Het Fonds Verstedelijking Almere is niet bedoeld ter financiering van reguliere, niet groei gerelateerde gemeentelijke activiteiten en taken. Evenmin is het bedoeld voor de (gebieds-) exploitatie en beheer van bestaande of nieuwe ontwikkelingen.¹

Vijf programmalijnen

Om het in de Structuurvisie Amsterdam Almere Markermeer geschetste toekomstperspectief en de strategie zoals beschreven in LISA te bewerkstelligen, wordt binnen Almere 2.0 de komende jaren gewerkt langs een vijftal programmalijnen. Het betreft:

¹ Bron: Lange termijn Investeringsstrategie LISA, Almere 2015

1 Versterken Hart van de Stad

Om Almere op de lange termijn een rol als onderscheidende kern binnen de grootstedelijke regio Amsterdam te laten vervullen, krijgt het hart van de stad de komende jaren een forse impuls. Er wordt toegewerkt naar een centrum met een voorzieningenniveau dat hoort bij een stad van 200.000 tot 300.000 inwoners. Het gebied wordt zichtbaar en voelbaar als hart van de stad, zal een sterkere regionale betekenis krijgen en wordt dé ontmoetingsplek wordt voor zowel bewoners als bezoekers.

2 Versterken leer- en werkomgeving

Een sterke, diverse en kwalitatief hoogwaardige onderwijsstructuur is een levensader voor elke stad. Bij de beslissing waar naar toe te verhuizen, kijken mensen steeds nadrukkelijker niet alleen naar huisvesting, goede verbindingen en cultuur, maar ook naar de diversiteit en aanwezigheid van het onderwijs dat (voor hun kinderen) beschikbaar is. Onderwijs zorgt voor een goede aansluiting op de arbeidsmarkt en draagt daarmee bij aan het economisch en innovatief klimaat van de stad.

3 De Energieneutrale en afvalloze stad / Energy on Upcycling

De Noordvleugel is ambitieus op het gebied van energie en de verwerking van afval. Binnen Almere wordt de lat hoog gelegd op twee onderdelen. Het streven is om in 2022 zowel energieneutraal als afvalloos te zijn. Almere wordt een stad waar zoveel mogelijk energie wordt benut uit hernieuwbare bronnen en waar afval wordt gebruikt als grondstof. Kennis die in Almere wordt opgedaan wordt gedeeld met de partners in de Noordvleugel.

4 Versterken verblijfsplekken, cultuur, recreatie en toerisme

Eén van de grote kwaliteiten van de Noordvleugel ten opzichte van andere stedelijke regio's in Europa is de toegang tot grote groen- en recreatiegebieden. Over tien jaar kent Almere een aantal plekken in en om de stad die de stad zelf én de Noordvleugel van de Randstad naar een hoger niveau brengen. Plekken die de stad en de regio aantrekkelijker maken als verblijfsgebied, als recreatiegebied en die het toerisme bevorderen.

5 Vernieuwend wonen

In de Noordvleugel is een forse vraag naar woningen. Met de bouw van 60.000 woningen levert Almere de komende decennia een belangrijke bijdrage aan het opvangen van deze regionale woningbehoefte. Het betreft niet alleen een kwantitatieve opgave. Er is een landelijke opgave aan het door ontwikkelen van woonconcepten. De woningbouwopgave van Almere wordt opgepakt door onderscheidende woonmilieus van hoge kwaliteit aan de stad en de regio toe te voegen. Almere blijft vooraan lopen met de ontwikkeling van vernieuwende stedenbouw waarbij de woonconsument centraal staat en waarmee woonmilieus en woonconcepten worden ontwikkeld die onderscheidend zijn in de Noordvleugel.

Inhoudsopgave

Proloog	4
Fonds Verstedelijking Almere	5
Vijf programmalijnen	5
Inhoudsopgave	8
Management samenvatting	10
1 Meerwaarde van verblijfsplekken	13
1.1 Inleiding	13
1.2 Internationaal perspectief	13
1.3 Samenhang in Metropoolregio Amsterdam	16
1.4 Samenhang beleid provincie en Almere	18
1.4.1 Provinciaal beleid: Economische agenda: Vrijtijdseconomie en Cultuur	18
1.4.2 Almere: Lange Termijn Investeringsstrategie Almere (LISA)	18
1.4.3 Almere: Agenda Toerisme & Recreatie 2016 – 2022	19
1.4.4 Cultuurvisie Almere 2.0	20
2 Ambitie programmalijn 4	21
3 Nationaal Park Oostvaardersplassen	23
3.1.1 Waarom investeren in het Nationaal Park Oostvaardersplassen?	23
3.1.2 Locaties en huidige kwaliteit	24
3.1.3 Visie op het gebied: Ontwikkelingsplan	24
3.1.4 Wat kun je beleven in het Nationaal Park de Oostvaardersplassen in 2025?	25
3.1.5 Bouwstenen voor de aanpak	26
3.1.6 Benodigd budget	29
4 Kustzone Poort	30
4.1.1 Waarom investeren in Kustzone Poort?	30
4.1.2 Locaties en huidige kwaliteit	30
4.1.3 Visie op het gebied: Ontwikkelingsplan	31
4.1.4 Wat kun je beleven in Kustzone Poort in 2025?	32
4.1.5 Bouwstenen voor de aanpak	34
4.1.6 Benodigd budget	36
5 Bovenstedelijke culturele voorzieningen in Almere Centrum	37
5.1.1 Waarom investeren in culturele voorzieningen in Almere Centrum?	37
5.1.2 Locaties en huidige kwaliteit	39
5.1.3 Visie op het gebied: Ontwikkelingsplan	40
5.1.4 Wat voor cultuur kun je beleven in Almere Centrum in 2025?	41
5.1.5 Bouwstenen voor de aanpak	42
5.1.6 Benodigd budget	43
6 Samenhangende strategie	44
6.1 Vijf programmalijnen in samenhang	44
6.2 Toetsing aan de criteria voor meerwaarde	44
7 Bijlagen: budget VERTROUWELIJK	46
	8
Programmaplan 4 Verblijfsplekken	

Management samenvatting

Stevige ambitie voor cultuur, recreatie en toerisme

Dit programmaplan is opgesteld om invulling te geven aan een aanvraag in het Fonds Verstedelijking Almere. Het richt zich op het thema Versterken verblijfsplekken, cultuur, recreatie en toerisme. Het doel is dat Almere over tien jaar een aantal plekken in en om de stad kent, die de stad en de regio aantrekkelijker maken als verblijfsgebied, als recreatiegebied en die het toerisme bevorderen. Daarbij is een stevig ambitieniveau gekozen om echt het verschil te maken. Er wordt ingezet op (inter)nationaal aansprekende verblijfsplekken, zoals een Nationaal Park en een Rijksmuseum.

Keuze voor drie verblijfsplekken

Er zijn in Almere meer dan tien kansrijke locaties voor verblijfsplekken. Vanuit de behoefte om echt de komende jaren het verschil te maken, is focus aangebracht. Daarbij speelde ook de behoefte mee om programmatisch door de geselecteerde locaties een lijn te kunnen trekken. De keuze voor de verblijfsplekken is gevallen op:

1. Nationaal Park Oostvaardersplassen

- De provincie Flevoland heeft een natuurgebied dat uniek is in Nederland en Europa: de Oostvaardersplassen met de omliggende natuurgebieden. Dit gebied trekt grote belangstelling van zowel de binnenlandse als buitenlandse bezoeker voor het beleven van deze nieuwe natuur.
- Er zijn mogelijkheden om de Oostvaarderplassen verder recreatief te ontwikkelen en er wordt een aanvraag voorbereid voor de status van Nationaal Park voor de Oostvaardersplassen. Een nationaal park biedt (inter)nationale bekendheid, meer bezoekers, meer recreatieve voorzieningen zoals horeca, hotels en natuurgerichte recreatieve activiteiten en extra werkgelegenheid.

2. Kustzone Poort

- De Kustzone Poort vormt de entree van Almere vanaf de Hollandse Brug en is voor de regio de eerste locatie voor het verkennen van Almere. Juist hier liggen mogelijkheden om recreatie verder uit te breiden.
- De Kustzone is een bestemming voor de inwoners en bezoekers uit de regio: voor zeilers, surfers, zwemmers, fietsers en strandbezoekers. In dit kustgebied zijn er kansen om te komen tot een culturele broedplaats met betekenis voor de stad en de regio.

3. Bovenstedelijke culturele voorzieningen in Almere Centrum

- Het stadscentrum is de plek om het cultureel voorzieningenaanbod structureel uit te breiden.
- De focus ligt op de ontwikkeling van een cluster Natuur en Kunst dat inspeelt op het zeer groene en ruime karakter van Almere waarbij de stad wordt gezien als één groot parklandschap.
- De vestiging van een Rijksmuseum modern is het ambitieniveau voor de middellange termijn.

Strategie en acties

Nationaal Park Oostvaardersplassen

Er zijn vijf bouwstenen voor het Nationale Park Oostvaardersplassen voor de periode 2017 – 2021:

- Status Nationaal Park verkrijgen
 - De strategie is om met planvorming, marketing en gerichte investeringen in te zetten op het verkrijgen van de status van Nationaal Park nieuwe stijl.
- Almeerse Poort aanleggen door versterken van het landschap en recreatieve inrichting
 - Er wordt niet gewacht met het verbeteren van de recreatieve infrastructuur op de status Nationaal Park, omdat er nu onvoldoende capaciteit is om een groeiende groep bezoekers aan te kunnen. De ontwikkeling van de 'Almeerse poort' van het Nationaal Park wordt geen fysieke poort in de letterlijke zin, maar vormt een ontvangstgebied met faciliteiten en activiteiten afgewisseld met karakteristieke Oostvaardersplassen natuur, zoals die in het kerngebied te vinden is.
- Goede voorzieningen voor de bezoekers en ruimte voor private initiatieven
 - Versterken van het landschap en recreatieve inrichting (het kernproduct)
 - Oostvaarderbos: versterking van Oostvaardersplassenbeleving in het gehele gebied in combinatie met een belevenissencircuit tussen de toegangen bij het natuurbelevingscentrum en Buitenvaart en een boardwalk langs de Oostvaardersplassen.
 - Natuur- en recreatiezone langs de Oostvaardersdijk naar Lepelaarplassen completeren
 - Mogelijk maken van verblijfsaccommodatie: lodges, kamperen e.d. in bijvoorbeeld Kotterbos, Buitenvaart en de zone langs de Oostvaardersdijk.
- Bereikbaarheid verbeteren
 - Aanleg van een rotonde bij de bestaande afslag van de Buitenring naar het natuurbelevingscentrum door aanleg van een rotonde.
- Programmering van activiteiten, gastheerschap en marketing.

Kustzone Poort

De ontwikkelingsstrategie is vanuit het midden van het gebied toewerkend naar de randen. De komende vijf jaar is de inzet van programmaliijn 4 vooral gericht op:

- de culturele broedplaats uit te breiden als magneet om bezoekers naar de kustzone te halen;
- het versterken van natuur- en cultuurrecreatie door een goede basis te bieden voor vestigingen door ontsluiting, bewegwijzering en een impuls te geven aan de programmering;
- door verplaatsing van het huidige evenementenstrand naar de oksel van de A6, zodat grootschalige evenementen geprogrammeerd kunnen blijven worden en er meer ruimte ontstaat op het huidige strand voor tal van activiteiten.

De bouwstenen voor de aanpak zijn:

- Fysiek: functies verplaatsen en landschap versterken
 - Ontwikkeling nieuw evenementenstrand langs de A6
 - Boulevard ontwikkelen, door het duinlandschap door te trekken tot aan de IJmeerdijk
 - Culturele programmering waardoor een vliegwielfunctie op gang wordt gebracht om initiatiefnemers te verleiden met culturele activiteiten naar de Kustzone Poort te komen.
- Marketing van de activiteiten. Hier wordt professioneel op ingezet en gebruik gemaakt van kanalen van organisaties in de regio.
- Ruimte bieden aan initiatiefnemers, meer mogelijk maken op deze locatie met regelvrije zones
- Goede bereikbaarheid met auto, OV en fiets.

Bovenstedelijke culturele voorzieningen in Almere Centrum

Vanaf de Esplanade, langs de Wandellaan naar het Lumièrepark en richting Floriadeterrein volg je een culturele parelketting. Het stedelijk deel met de Kunstlinie Flevoland aan de Esplanade waar

met een aantrekkelijke mix van theater, workshops, horeca, museale exposities, tentoonstellingen en de Esplanade zelf altijd wat te beleven is door een gevarieerd programma aan culturele, recreatieve en sportieve activiteiten. Naar een meer groen en natuurlijk Lumièrepark waar (kunst)Exporuimtes staan waar architectuur, kunst en natuur met elkaar worden verbonden tot een iconisch geheel. Tijdens het tweejaarlijks land & water art festival bruist het hier van activiteiten, installaties en beeldende kunst in het landschap en op het water. Een biënnale met een focus op land art en architectuur in relatie tot water en natuur. Het festival vindt plaats op de Esplanade, in het Lumièrepark en op het water. Een deel van de objecten en installaties blijft permanent achter. Ook komt er een eerste museale ontwikkeling, bijvoorbeeld een museum waar digitale kunst in allerlei vormen te zien is.

Voor het werven van het Rijksmuseum wordt een slimme strategie op meerdere niveaus gevolgd:

- Ronde tafelgesprekken met de sleutelspelers uit de culturele en financiële netwerken, die kunst(verzamelingen) mogelijk maken
- Intensief netwerken op Rijksniveau
- Ruimtelijk reserveren van een unieke locatie aan het Weerwater in Almere Centrum
- Het leggen van een fundament voor cultuur door voorbereidende stappen met cultuur in het Lumièrepark, de Esplanade en de Weerwaterzone.

Samenhangende strategie

De drie verblijfsplekken zijn getoetst aan de criteria voor meerwaarde van verblijfsplekken op basis van internationale ervaringen en afkomstig uit diverse beleidskaders.

- **Authentiek en onderscheidend:** sluit aan op het unieke karakter van het gebied. Draag dat unieke uit door goede marketing op basis van gedeelde visie. Leg daarbij een relatie met het overkoepelende thema van 'Growing Green Almere' (en de komst van de Floriade). Creëer nieuwe producten en diensten.
- **Complementair:** zorg dat de Almeerse verblijfsplekken goed aansluiten op de acties uit de Actieagenda van de Metropoolregio Amsterdam voor het spreiden van toerisme en het versterken van het IJmeer-Markermeer.
- **Bereikbaar:** zorg voor multimodale bereikbaarheid (auto, openbaar vervoer, fiets en wandelen), inclusief parkeren.

1 Meerwaarde van verblijfsplekken

1.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt van internationaal, via regionaal naar lokaal perspectief gekeken. Op die verschillende schaalniveaus is beleid geformuleerd met effecten voor het succesvol kunnen creëren van de programmaliijn *Versterken verblijfsplekken: cultuur, recreatie en toerisme*. Succesvolle en minder geslaagde voorbeelden worden behandeld om zo lessen te trekken voor de aanpak in Almere.

1.2 Internationaal perspectief

Ervaringen uit Europa

In een recente studie voor de Europese Commissie² is onderzocht op welke wijze toeristische bestemmingen in Europa (duurzaam) toerisme hebben ontwikkeld en bevorderd en welke lessen hieruit getrokken kunnen worden. Onderdeel van de studie betrof een analyse van 20 casestudies met een verschillende insteek op het gebied van toerisme. Daar ging het om verschillende typen gebieden:

- gebieden die hun afhankelijkheid van massatoerisme (dat als niet-duurzaam wordt gezien) willen verminderen
- gebieden die juist het toerisme in hun regio willen uitbreiden
- gebieden die de bijdrage van de toeristische sector aan de economie willen opschroeven door een hoger uitgaven patroon per toerist
- gebieden die marktpartijen graag meer willen laten investeren, etc.
- aanwezigheid van bijzondere elementen (iconen) werkt sterk verhogend voor de aantrekkingskracht van een gebied. Voorbeeld: de Eiffeltoren was een tijdelijk en omstreden gebouw, neergezet voor de wereldtentoonstelling en is uiteindelijk het icoon van Parijs geworden.

In alle gevallen kan worden geconcludeerd dat het promoten van toerisme, het veranderen en aanpassen van bestaande toeristenstromen of het ontwikkelen van toerisme een samenspel betreft van zowel publieke als private partijen waarbij goed doordachte marketing belangrijk is. Hierbij zijn innovatieve, nieuwe ideeën van belang om (een nieuwe groep van) toeristen aan te trekken. Een goede bereikbaarheid van een regio is daarbij een voorwaarde.

Samenwerking en leiderschap, rol markt en overheid

In principe kan worden gesteld dat private partijen verantwoordelijk zijn voor het aanbod van toeristische voorzieningen en dat de markt tevens hoort te zorgen voor marketing en een stevige profilering bij de doelgroepen. Als overheden zouden investeren in kostenposten, die de markt normaliter zou moeten doen, dan bestaat het risico dat er staatssteun wordt verleend, dat Europees niet is toegestaan. Tegelijkertijd kan de markt het niet alleen. Inbreng vanuit de gemeente is een belangrijke randvoorwaarde. Door samenwerking met marktpartijen, herkennen van kansen en deze benoemen, versterken van de kwaliteit van de openbare ruimte, het optimaliseren van de bereikbaarheid en planologisch mogelijk maken van toeristisch recreatieve voorzieningen vervult de gemeente een cruciale rol. De gemeente dient zelf ook te investeren in noodzakelijke

² Study on specific challenges for a sustainable development of coastal and maritime tourism in Europe, Final Report, Ecorys, 2016

randvoorwaarden teneinde te bereiken dat de markt dit ook doet. Dit alles betekent dat samenwerking tussen partijen belangrijk is. Er dient een gezamenlijke visie te zijn waar alle betrokken partijen zich in kunnen vinden.

Calvia (Mallorca)

Calvia heeft eind jaren 90 een strategie ontwikkeld om het massa toerisme af te remmen en in plaats daarvan toeristen aan te trekken die per persoon meer spenderen en die het hele jaar rond het eiland willen bezoeken. Het stadsbestuur van Calvia was de initiator en trekker van dit project. Het project wordt anno 2016 gezien als een geslaagd project. Als voornaamste redenen voor het slagen van dit project worden genoemd

- 1) sterk leiderschap door het stadsbestuur van Calvia
- 2) voldoende budget
- 3) sterke betrokkenheid van private partijen, zowel wat betreft meedenken als investeren in kwaliteit
- 4) sterke betrokkenheid en sociale consensus tussen alle betrokkenen inclusief de lokale bevolking, hogere- en lagere overheden en experts
- 5) effectieve stadsplanning en ontwikkeling resulterend in een hogere kwaliteit van de publieke ruimte waardoor ook private partijen zijn gaan investeren.

Een goede marketing en gemeenschappelijke visie

Een overkoepelende marketingstrategie en –uitvoering is van belang voor de regio. Dit betekent dat er overeenstemming moet zijn tussen de verschillende stakeholders over welk beeld er wordt uitgedragen en dient actieve promotie plaats te vinden inclusief het gebruik van ICT/internet.

Kroatië

In Kroatië is het 'Visit Croatia' programma ontwikkeld met als doel Kroatië niet alleen als zon en strand bestemming te promoten maar om het land als totaal, inclusief het achterland, breder onder de aandacht van toeristen te brengen. In dat kader werden binnenlandse bestemmingen meer gepromoot, zijn medewerkers getraind en zijn 2.000 thematische 'package' reizen ontwikkeld in samenwerking met experts (zoals archeologen, traditionele ambachtslieden, geologen, plantenkenners, etc.) en private partijen. Het programma heeft ertoe geleid dat in 2 jaar tijd het aantal buitenlandse toeristen naar bestemmingen in het binnenland van Kroatië is gestegen met 110.000.

Creatie van nieuwe producten/diensten: onderscheidend karakter

Om andere of nieuwe toeristische doelgroepen aan te trekken moeten nieuwe producten/diensten ontwikkeld worden. Voorbeelden uit de case studies zijn medisch toerisme, evenementen toerisme (sport, muziek, cultuur, tentoonstellingen, etc), culinair toerisme, congres toerisme, natuur toerisme, cruise toerisme, etc. Evenementen zijn bij uitstek geschikt om toeristen buiten het hoogseizoen aan te trekken zoals het Oerol festival op Terschelling dat ieder jaar in juni gehouden wordt. Medisch toerisme, culinair toerisme en natuur toerisme zijn voorbeelden van toerisme die zich richten op specifieke doelgroepen met als doel toeristen gedurende het hele jaar te trekken die anders niet zouden komen en/of om toeristen te trekken met een relatief hoger bestedingspatroon.

Authenticiteit: kenmerkend voor het gebied

Om een bestemming concurrerend te maken ten opzichte van andere toeristische bestemmingen kan het beste worden gezocht naar de 'local jewels': wat is kenmerkend voor de lokale regio en hoe kan dit worden omgezet/verwerkt in een toeristisch product.

Archeologie in Orkney

Archeologische opgravingen op de Orkney eilanden (Verenigd Koninkrijk) en de marketing van deze activiteiten via een speciale website hebben gezorgd voor een sterke stijging van het toerisme. In 2008 gaf ca 25% van de toeristen aan dat archeologie de reden was voor hun aanwezigheid, in 2013 was dit

gestegen tot 53%.

Tijdens de High-level Conference van de EU Ministers of Tourism (maart 2014) werd geconstateerd dat de 'onder water' geschiedenis van kust regio's onderontwikkeld is en dat deze (als een thematische route) ontwikkeld zou kunnen worden.

Op de Azoren is het Geopark opgericht. Dit park promoot de geo-diversiteit van het gebied. Opname van dit park in het Europese en wereldwijde geopark netwerk heeft geleid tot een toename van toeristen buiten het hoogseizoen en een toename van de werkgelegenheid in de nabije omgeving van het park.

Bereikbaarheid

Wanneer een regio slecht bereikbaar is zal het aantal toeristen beperkt blijven. Een slechte bereikbaarheid kan voortvloeien uit de afwezigheid van infrastructuur maar ook door bijvoorbeeld de aanwezigheid van alleen weginfrastructuur waarbij wegen verstopt raken tijdens feestdagen/bij mooi weer. Ook een hoge prijs van de reis naar de locatie (bijvoorbeeld kosten voor een veerboot) kan als een barrière voor de bereikbaarheid werken.

Rügen (Duitsland)

Rügen is een eiland dat via een brug verbonden is met vasteland. De meeste bezoekers van het eiland komen dan ook met de auto. Dit zorgt voor files naar de brug en ook op het eiland zelf gebruiken de toeristen relatief veel de auto. Recentelijk is een nieuwe brug aangelegd, zijn de OV verbindingen naar het eiland toe verbeterd, zijn er gratis shuttle bussen (gefinancierd door de toeristen belasting), zijn er fietspaden aangelegd en is het e-mobility programma ontwikkeld dat tot doel heeft om alle toeristische mobiliteit op het eiland in 2030 elektrisch af te wikkelen.

ORKNEY.COM ABOUT VISIT MOVE PRODUCTS INVEST

Archaeology in Orkney

You may have heard the saying that if you scratch the surface of Orkney, it bleeds archaeology.

Whilst we don't recommend digging up the landscape (unless you're an archaeologist or a farmer, of course) Orkney's rich legacy spans more than 5,500 years and we do have more ancient sites dotted around than anywhere else in Europe, with new discoveries still being made.



Indeed, the archaeological world is still abuzz over the emergence of a huge Neolithic site, possibly a temple complex, at the Ness of Brodgar, close to some of the other jewels

Chancellor Angela Merkel visited E-Bike Award participant



One of the submitted projects of the E-Bike Awards 2014 is „e-mobility Rügen“. Angela Merkel visited the E-Bike Award participant on 16 May 2014.

Chancellor Angela Merkel visited the e-mobility project "e-mobility Rügen" on 16 May 2014.

Persons on the preview image, from left: Thomas Klotzbücher (gobaX, Mössingen), Rolf Hoffmann (CEO e-mobility GmbH Rügen), Chancellor Angela Merkel, mayoress Andrea Köster and Giulio Barbieri who presented the Solar- & Wind-PedelecPort „Oasis“.

>> impressions (flickr)

PedelecPort sets standard

"Pedelecs and charging stations for electric bikes are in the foreground of the project", informed Rolf Hoffmann. In addition, the e-mobility GmbH Rügen states: "To ensure a quick and energy-efficient charging service, the PedelecPort will include the EnergyBus connector."

In 2015, the project "e-mobility Rügen" will start to offer the e-mobility service to tourists of Germany's largest island Rügen.

Lessen uit internationale voorbeelden voor programmalijn 4:

- Maak scherp onderscheid tussen de rol van de markt en de rol van de overheid gericht op samenwerking en leiderschap. Zorg voor gelijke kansen voor ondernemers.
- Zorg voor goede marketing op basis van gedeelde visie.
- Creëer nieuwe producten en diensten: onderscheidend karakter.
- Wees authentiek: sluit aan op het unieke karakter van het gebied en durf daarbinnen iets onderscheidends (icoon) te realiseren.

- Wees goed bereikbaar: zorg voor multimodale bereikbaarheid (auto, openbaar vervoer, fiets en wandelen), inclusief parkeren.

1.3 Samenhang in Metropoolregio Amsterdam

Almere werkt samen in regionaal verband in de Metropoolregio Amsterdam MRA). In 2007 is het Ontwikkelingsbeeld 2040 voor de metropoolregio vastgesteld, waar de lange termijnvisie in staat. In 2015/2016 is een nieuwe Actieagenda ontwikkeld, waarbij bevestigd werd dat het Ontwikkelingsbeeld 2040 nog steeds actueel is als langetermijnvisie.

Nieuwe Actieagenda MRA

"Om onze internationale concurrentiepositie te verbeteren moeten we geen nieuwe visies maken, maar in actie komen. Vandaar dat wij nu een actieagenda presenteren voor de komende vier tot tien jaar. Deze agenda is het resultaat van inventarisaties van regionale, nationale en internationale trends en ontwikkelingen en van vele tientallen gesprekken met bestuurders, raadsleden, statenleden en sleutelfiguren uit het bedrijfsleven en de wetenschap. Tijdens Sail 2015 debatteerden 200 regionale politici over de toekomst van de MRA. De acties zijn gericht op het versterken van de internationale concurrentiepositie van de MRA, maar ook op het intensiveren van de samenwerking met andere stedelijke regio's. Deze agenda biedt tevens een basis voor het opstellen van de omgevingsvisies van alle 35 MRA-partners."

Problemen en kansen

In de MRA-Actieagenda wordt veel aandacht besteed aan cultuur, recreatie en toerisme. Er wordt een aantal problemen en kansen gesignaleerd:

- Onze regio kent een grote culturele diversiteit: van internationale topmusea en spraakmakende broedplaatsen tot de historische landgoederen in het Gooi en de binnenduinrand. Een sterk onderscheidend punt van de regio is daarnaast de combinatie van stedelijkheid en landelijkheid op korte afstand van elkaar. Het regionale landschap, met veenweiden, duinen, veel water, bossen en parken draagt sterk bij aan de aantrekkelijkheid van de regio als vestigingslocatie.
- Amsterdam heeft te maken met snelle groei van het aantal bezoekers, waardoor de aantrekkelijkheid voor bewoners en bedrijven kan afnemen.
- De bezoekcijfers aan parken en grote groengebieden zijn in de laatste tien jaar verdubbeld, voor sommige gebieden zelfs verzesvoudigd. Door deze groei, die door de verwachte bevolkingstoename nog zal doorgaan, en door de organisatie van grote evenementen wordt de druk op het landschap groter.
- Het cultuuraanbod staat echter onder druk door bezuinigingen en versnippering van initiatieven.

Waar kiezen we voor in de MRA?

- Binnen de regio versterken de culturele instellingen en bezienswaardigheden elkaar. Daarom kiezen we voor versterking van het cultureel aanbod en profilering.
- We voeren de Strategische Agenda Toerisme uit waarbij de spreiding van toerisme wordt gestimuleerd en de toeristische trekpleisters, zoals Zaanse Schans, Amsterdam Beach, Muiderslot en de Beemster, verder worden ontwikkeld en volop worden benut.
- We gaan geen nieuwe plannen maken om recreatiegebieden te ontwikkelen, maar we zetten in op behoud, ontwikkeling en goede ontsluiting van de bestaande landschappen. Hierbij gaan we het water in de regio beter benutten, door uitbreiding van het vaarnetwerk, maar ook door de ontwikkeling van de potenties van het binnenmeer van de metropoolregio IJmeer/Markermeer voor recreatie en natuur. Die landschappen moeten een scala aan recreatiemogelijkheden en natuurbeleving bieden, en een zo hoog mogelijke biodiversiteit.

De MRA-acties voor cultuur, recreatie en toerisme

Ruimte geven aan wonen en werken: Groeiend aantal bezoekers faciliteren en spreiden

- De Regionale Hotelstrategie 2016-2022 op korte termijn herijken, en op middellange termijn uitbouwen tot een **Regionale Accommodatiestrategie**. (Actie 1:10, trekker: Platform Regionaal Economische Structuur, gemeente Amsterdam)
- Gezamenlijk uitvoering geven aan de **Strategische Agenda Toerisme** in de MRA 2025 en het daarbij behorende Actieprogramma Toerisme, bijvoorbeeld voor de profilering van Amsterdam Beach. (Actie 1:10, trekker: Platform Regionaal Economische Structuur, gemeente Zandvoort; Flevoland is betrokken).

Leefkwaliteit verbeteren: Beter Benutten van het Landschap

- Een verkenning uitvoeren naar de **metropolitane potentie van het Markermeer-IJmeer** voor de doelstellingen van de MRA. (Actie 3.4 trekker: Platform Ruimtelijke Ordening. Stuurgroep Metropolaan Landschap, gemeente Amsterdam; Opvallend is dat Flevoland bij deze actie niet als partner genoemd)
- De MRA-partners voeren een quick scan uit voor lopende **landschappelijke projecten (zoals de Markermeerdijken)** om na te gaan in hoeverre de in deze agenda gemaakte keuzes en acties daarin meegenomen worden. (Actie 3.6 trekker: Platform Ruimtelijke Ordening; Flevoland wordt als partner genoemd)

Leefkwaliteit verbeteren: Het versterken van de sociale en culturele samenhang

- Het initiatief Stad in Balans van Amsterdam vertalen in een regionaal initiatief: **Regio in Balans**. (Actie 3.7 trekker: Platform Regionaal Economische Structuur)
- De MRA-partners geven uitvoering aan de **Cultuurimpuls MRA**, die zich richt op afstemming en versterking van het cultuuraanbod en toeristische profilering op MRA-schaal en nieuwe functies voor leegstaande monumenten en erfgoedstructuren biedt. (Actie 3.10 trekker: Platform Regionaal Economische Structuur, gemeente Amsterdam, Noord-Holland)

In de MRA-Actieagenda is de Floriade Almere 2022 als thema aangegeven. Verder is in de Actiekaart van de MRA-Actieagenda te zien dat de Oostvaardersplassen als gebied zijn ingetekend als toeristisch aantrekkelijke locatie. In de tekst over Flevoland staat hierover:

“Het polderlandschap maakt recreatie en toerisme in de nieuwe natuur mogelijk, waaronder de Oostvaardersplassen en – in de toekomst – de Marker Wadden.”



Relatie Verblijfsplekken programmalijn 4 en de MRA-Actieagenda:

- Zorg dat de Almeerse verblijfsplekken een positie krijgen in de Strategische Agenda Toerisme van de MRA.
- Participeer als Flevoland in de acties rondom de Markermeerdijk en het IJmeer/Markermeer. Leg daar een koppeling met de verblijfsplekken Oostvaardersplassen en Almere Poort.
- Leg een relatie met de Cultuurimpuls van de MRA en de plannen voor het Stadshart Almere en de kunstzone Poort. En zorg dat de verblijfsplekken (liefst als een totaal concept Almere) een positie krijgen in de profilering van toerisme en cultuur in de MRA.
- Maak afspraken over acties om de toeristische druk beter over de MRA-regio te verdelen in het kader van Regio in Balans.

1.4 Samenhang beleid provincie en Almere

1.4.1 Provinciaal beleid: Economische agenda: Vrijtijdseconomie en Cultuur

Voor de onderwerpen vrijetijdseconomie en cultuur wordt gewerkt aan herziening van het beleid. Het huidige beleid zet in op de volgende zaken:

- In 2025 wordt Flevoland beschouwd als een aantrekkelijke toeristisch-recreatieve bestemming.
- De Floriade 2022 –die samen met de MRA is georganiseerd– is een groot succes geweest, en heeft meer dan de begrote 2 miljoen bezoekers getrokken. Inmiddels is gestart met de ontwikkeling van het Floriade-terrein tot een stadswijk, waar al een hotel, een congresaccommodatie en een evenemententerrein zijn.
- De grootschalige, op kinderen gerichte topattractie in Almere trekt niet alleen inwoners van Flevoland: ook veel (inter)nationale bezoekers aan Amsterdam weten de weg te vinden naar deze attractie.
- In 2025 biedt niet alleen de hele Flevoboulevard van Flevoland watersportrecreatie maar de gehele kuststrook van Zuidelijk en Oostelijk Flevoland. In het Markermeer IJmeer zijn verschillende ecologische maatregelen uitgevoerd, waardoor er ruimte is gekomen voor de ontwikkeling van watersport en watergerelateerde vrijetijdsvoorzieningen.
- Met de goed toegankelijke Oostvaardersplassen beschikt Flevoland over een (inter)nationale trekker voor natuurliefhebbers. Ook wordt de economische potentie van Flevolandse natuurgebieden optimaal benut en is het gelukt om meer economische functies op een verantwoorde wijze te integreren in de Flevolandse natuur.
- In het coalitieakkoord wordt de ontwikkeling van de Oostvaardersplassen tot Nationaal Park specifiek benoemd.

1.4.2 Almere: Lange Termijn Investeringsstrategie Almere (LISA)

In 2015 is de Lange termijn Investerings Strategie Almere 2.0 (LISA) vastgesteld. Daarmee is een samenhangende strategie uitgezet voor de ontwikkeling van de stad. Deze heeft niet alleen betrekking op de inzet van het Fonds Verstedelijking Almere maar ook op de inzet van eventueel andere benodigde overheidsinstrumenten voor de realisatie van Almere 2.0. LISA beschrijft de strategie voor de uitvoering.

Inspelen op kansen

Met LISA wordt de ontwikkeling van Almere niet 'in beton gegoten'. Om te beginnen gaat LISA over de lange termijn van 20 tot 25 jaar; ontwikkelingen op termijn kunnen maar ten dele worden voorzien. In de Rijksstructuurvisie is daarnaast principieel gekozen voor organische ontwikkeling en een kansenstrategie. Inzet is dat de overheden optimaal reageren op - nog onbekende - marktontwikkelingen en kansen die zich daarin voordoen. Dit echter wel vanuit een gezamenlijke visie en ambitie met betrekking tot de ontwikkeling van Almere.

LISA wordt gekenmerkt door een strategie gericht op een programmatische aanpak met een langere levensduur dan incidentele projecten. Er zijn twee programmalijnen onderscheiden:

- Programmalijn 1: Growing Green Almere: een gezonde en groene stad
- Programmalijn 2: Stad van het experiment: (ruimte voor) het nieuwe pionieren

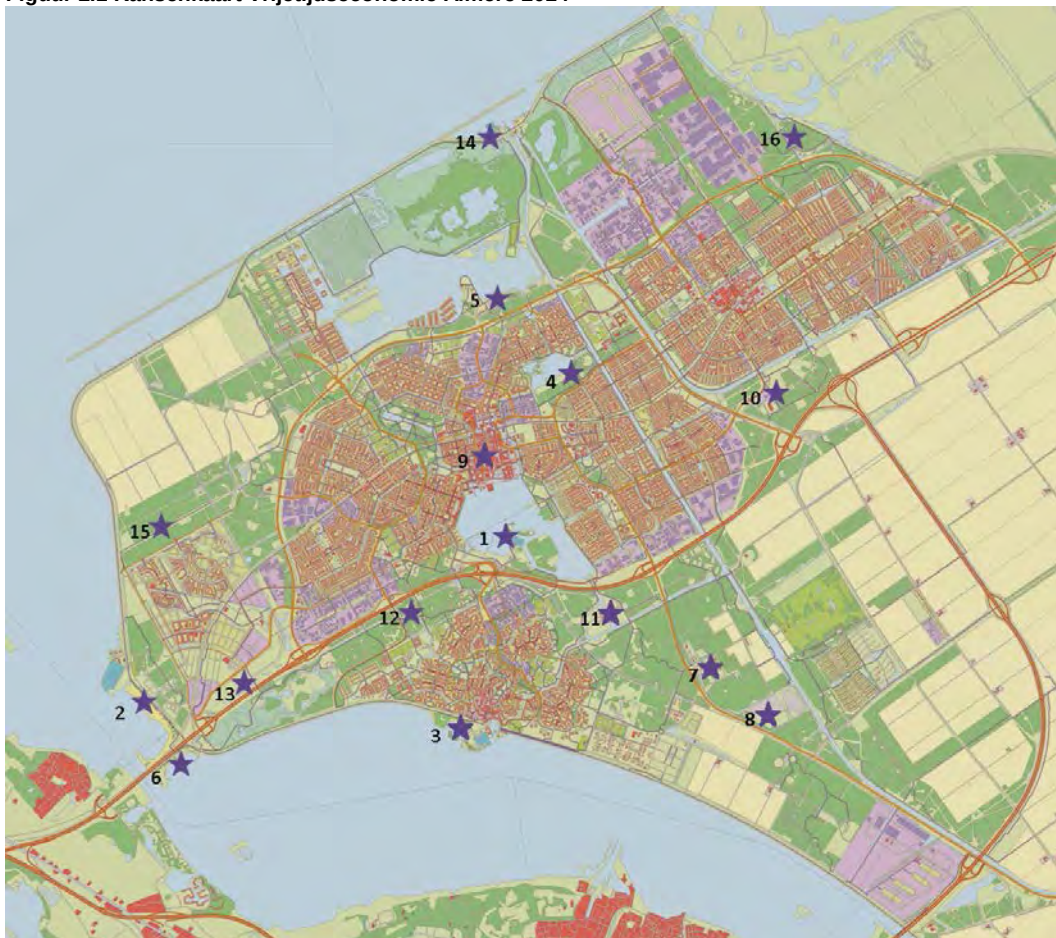
Relatie Verblijfsplekken programmalijn 4 en de LISA:

- LISA (Lange Termijn Investeringsstrategie Almere) richt zich op lange termijn ontwikkeling van 20 – 25 jaar gericht op de ontwikkeling naar Almere 2.0. Deze stad is fysiek, cultureel, sociaal en economisch verbonden met het hart van de metropool. De sociaaleconomische en culturele structuur wordt hierbij gelijk opgaand met de groei van de stad versterkt.
- LISA richt zich via twee programmalijnen op de gewenste ontwikkeling naar Almere 2.0. Een van die programmalijnen is 'Growing Green Almere'. Met dit thema is een directe relatie te leggen naar diverse locaties voor Verblijfsplekken, die te maken hebben met de combinatie van water, natuur en beleving.

1.4.3 Almere: Agenda Toerisme & Recreatie 2016 – 2022

Eind 2014 is de Kansenskaart Vrijtijdseconomie vastgesteld. De kansenskaart geeft aan dat de gemeente, net als veel ondernemers, op veel locaties mogelijkheden ziet voor de verdere ontwikkeling van de vrijetijdseconomie in Almere. Dit is een eerste stap in de versterking van de vrijetijdssector in Almere. Als vervolgstap is de Agenda Toerisme & Recreatie opgesteld door de gemeente. In deze agenda wordt een duidelijke focus aangebracht evenals een gerichte aanpak door het benoemen van acties en inzet van capaciteit.

Figuur 2.1 Kansenskaart Vrijtijdseconomie Almere 2014



De gemeente Almere levert binnenkort de Agenda Toerisme & Recreatie 2016 – 2022 op. In de agenda zijn vier kerngebieden aangewezen (Stadscentrum inclusief rondje Weerwater, Kustzone Poort, Boswachterij Almeerderhout/Kemphaan, Oostvaardersplassen) en vijf thema's benoemd (shoppen, architectuur, waterrecreatie, natuurbeleving, evenementen).

De focus in de agenda ligt op economische groei (banen en investeringen). Almere heeft als groene stad in de MRA veel mogelijkheden voor de ontwikkeling van toerisme en recreatie. De vrijetijdssector is een groeimarkt en de ligging in de MRA biedt kansen voor het aantrekken van bezoekers uit de regio en het binnen- en buitenland. Deze economische kansen kunnen worden verzilverd als voldoende capaciteit wordt ingezet om een actieve rol vanuit de gemeente te kunnen spelen. Een klein team moet de acties die nodig zijn om een toeristisch en recreatief concurrerende stad te worden, initiëren en in samenhang uitvoeren samen met stakeholders.

1.4.4 Cultuurvisie Almere 2.0

Cultuur hoort bij een stad, maakt een stad en is bepalend voor de identiteit van een stad. De aanwezigheid van culturele infrastructuur zorgt voor aantrekkingskracht, trots en binding. In de Cultuurvisie Almere 2.0 ligt de uitdaging voor Almere om in 2030 een cultureel profiel te hebben dat past bij de vijfde stad van Nederland. Dat betekent nationale voorzieningen naar de stad trekken, versterken van het culturele middenveld, inzet op de creatieve sector, talentontwikkeling en cultuureducatie. Een ontwikkelde culturele en vrijetijdssector draagt bij aan een positieve beleving van Almere door inwoners, bezoekers en ondernemers.

2 Ambitie programmalijn 4

Voortraject van programmalijn 4

De afgelopen maanden is er een proces geweest om tot nadere selectie van de verblijfsplekken voor programmalijn 4 te komen. Daarbij is goed afgestemd met de andere vier programmalijnen om complementair te zijn. In hoofdstuk zeven wordt de inhoudelijk samenhang tussen programmalijn 4 en de andere lijnen beschreven. Ook is rekening gehouden met de beperkte hoeveelheid middelen van het Fonds Verstedelijking Almere en is het beroep op die middelen onderbouwd in dit programmaplan. Die combinatie van zaken heeft geleid tot scherpe keuzes in verblijfsplekken en het formuleren van het juiste ambitieniveau.

Ambitieniveau

- Eén van de grote kwaliteiten van de Noordvleugel ten opzichte van andere stedelijke regio's in Europa is de toegang tot grote groen- en recreatiegebieden.
- Over tien jaar kent Almere een aantal plekken in en om de stad die de stad zelf én de Noordvleugel van de Randstad naar een hoger niveau brengen. Plekken die de stad en de regio aantrekkelijker maken als verblijfsgebied, als recreatiegebied en die het toerisme bevorderen.
- Over tien jaar heeft Almere haar eigen gezicht in het culturele landschap verder ontwikkeld, complementair aan de regio.
- Over tien jaar biedt Almere een unieke belevenis of aanvulling op het bestaande aanbod in Amsterdam of de omliggende landelijke gebieden.
- Met drie a vier bijzondere bestemmingen (plekken) heeft Almere landelijke maar ook internationale aantrekkingskracht voor zowel dag- als meerdaagse bezoekers
- Deze plekken zijn van toegevoegde waarde voor Almeerders (trots, recreatie en cultuur dichtbij huis).
- Durf ambitieus te zijn. Streef naar (inter)nationaal aansprekende verblijfsplekken, zoals een Nationaal Park en een Rijksmuseum.

Brede inventarisatie van mogelijke sleutelprojecten en locaties

In hoofdstuk 2 is geschetst dat in de kansenkaart vrijetijdseconomie uit 2014 een groslijst werd gehanteerd van 16 kansrijke locaties in Almere. In de (concept) Agenda Toerisme & Recreatie 2016 – 2022 is dat teruggebracht naar vier locaties. Dat selectieproces liep parallel met de selectie van drie locaties voor de verblijfsplekken voor Programmalijn 4. Om met behulp van het Fonds Verstedelijking een forste stap voorwaarts te maken met een gerichte investering en goede programmering en marketing is een nadere selectie gemaakt.

De selectiecriteria voor de locaties waren locaties die:

- die nu al regionale aantrekkingskracht hebben
- Almere op de kaart zetten (onderscheidend zijn)
- in potentie ook (inter)nationale bezoekers kunnen trekken
- waar particuliere en private sector hand in hand kunnen werken
- zorgen voor trots en binding onder de inwoners

Keuze van drie verblijfsplekken voor komende tien jaar

Vanuit de behoefte om echt de komende jaren het verschil te maken, is focus aangebracht. Daarbij speelde ook de behoefte mee om programmatisch een lijn te kunnen trekken door de geselecteerde locaties om zo gecombineerde marketing mogelijk te maken. Ook is gekozen voor

ruimtelijke spreiding van de drie locaties. De keuze voor de verblijfsplekken is gevallen op:

- **Nationaal Park Oostvaardersplassen**

- De provincie Flevoland heeft een natuurgebied dat uniek is in Nederland en Europa: de Oostvaardersplassen met de omliggende natuurgebieden. Dit gebied trekt grote belangstelling van zowel de binnenlandse als buitenlandse bezoeker voor het beleven van deze nieuwe natuur.
- Er zijn mogelijkheden om de Oostvaarderplassen verder recreatief te ontwikkelen en wordt een aanvraag voorbereid voor de status van Nationaal Park voor de Oostvaardersplassen. Een nationaal park biedt (inter)nationale bekendheid, meer bezoekers, meer recreatieve voorzieningen zoals horeca, hotels en natuurgerichte recreatieve activiteiten en extra werkgelegenheid.

- **Kustzone Poort**

- De Kustzone Poort vormt de entree van Almere vanaf de Hollandse Brug en is voor de regio de eerste locatie voor het verkennen van Almere. Juist hier liggen mogelijkheden om recreatie verder uit te breiden.
De Kustzone is een bestemming voor de inwoners en bezoekers uit de regio: voor zeilers, surfers, zwemmers, fietsers en strandbezoekers. In dit kustgebied zijn er kansen om te komen tot een culturele broedplaats met betekenis voor de stad en de regio.

- **Bovenstedelijke culturele voorzieningen in Almere Centrum**

- Cultuur heeft in elke potentiële verblijfsplek een rol in de uitstraling, beleving en identiteit van de plek. Het stadscentrum is de plek om het cultureel voorzieningenaanbod structureel uit te breiden.
- De focus ligt op de ontwikkeling van een cluster Natuur en Kunst dat inspeelt in op het zeer groene en ruime karakter van Almere waarbij de stad wordt gezien als één groot parklandschap. De kern wordt hierbij gevormd door een park in combinatie met water, waarbij natuur + kunst + architectuur + technologie worden gecombineerd.
- De vestiging van een Rijksmuseum is het ambitieniveau voor de middellange termijn.

De drie genoemde verblijfsplekken worden hieronder nader uitgewerkt voor investeringen in de komende vijf jaar met een doorkijkje tot 2026.

Andere locaties blijven zich ontwikkelen

In deze ronde van het Fonds Verstedelijking Almere is bewust focus aangebracht, zowel qua locaties als qua programmering. Daarbij zijn andere mogelijk kansrijke verblijfsplekken nu niet in de programmalijs opgenomen. Het uitgangspunt is dat een aantal van die locaties zich wel blijven door ontwikkelen op basis van initiatieven van particulieren en ondersteund door de gemeente. Het is zeer wel denkbaar dat een of meerdere locaties zich op termijn ontwikkelen als een kansrijke verblijfsplek voor recreatie, toerisme en cultuur. Dan zal bij een volgende tranche van het Fonds Verstedelijking Almere opnieuw bezien worden of een gerichte investering op een dergelijke locatie het verschil kan maken. Twee voorbeelden van kansrijke locaties zijn het Sportkwartier in Almere Poort, waar al een aantal fundamenteën is gelegd voor het aantrekken van actieve sporters en liefhebbers van evenementen en wedstrijden. En de kasteellootatie aan het Weerwater, waar op basis van een privaat initiatief een ontwikkeling op gang komt om tot een publiekstrekker te komen.

3 Nationaal Park Oostvaardersplassen

3.1.1 Waarom investeren in het Nationaal Park Oostvaardersplassen?

Uniek natuurgebied

De provincie Flevoland heeft een natuurgebied dat uniek is in Nederland en Europa: de Oostvaardersplassen met de omliggende natuurgebieden. Dit gebied trekt grote belangstelling van zowel de binnenlandse als buitenlandse bezoeker voor het beleven van deze nieuwe natuur (New Nature). Met de film *De Nieuwe Wildernis* heeft Nederland en inmiddels ook Duitsland kennis kunnen maken met de bijzondere kwaliteiten van dit gebied. De Oostvaardersplassen trokken in 2014 circa 900.000 bezoekers, mede als gevolg van de film. De inzet is om het aantal bezoekers in de komende jaren fors te laten stijgen. Dit vraagt om een slimme aanpak door realisatie van ontvangstplekken, zichtbaar en bereikbaar maken van de kwaliteit van de natuur en het landschap en een goede bereikbaarheid.

Investeren in de randen

De Natura 2000 status van het kerngebied van het Oostvaardersplassengebied zorgt voor strikte randvoorwaarden voor de ontwikkeling en waarborgt tevens de bescherming van de kwetsbare natuurwaarden. Voor de natuurbeleving levert dit betekend dat het kerngebied begeleidt toegankelijk is. Openbare toegankelijkheid is vooralsnog niet te combineren met de kwetsbare natuur. De toeristische ambities worden dus in de randen van het kerngebied uitgewerkt én door aantrekkelijke verbindingen te realiseren met onder andere de Lepelaarplassen en de Noorderplassen.

Op weg naar een Nationaal Park nieuwe stijl

Om deze belangstelling vast te houden en verder te ontwikkelen werken de provincie Flevoland en Staatsbosbeheer in samenwerking met Almere en Lelystad aan de aanvraag voor de status Nationaal Park voor het Oostvaardersplassengebied. Een nationaal park biedt (inter)nationale bekendheid, meer bezoekers, meer recreatieve voorzieningen zoals horeca, hotels en natuurgerichte recreatieve activiteiten en extra werkgelegenheid. De Rijksoverheid heeft jarenlang een beleid met nationale parken en landschappen gehad. Dit beleid is veranderd met de decentralisatie van natuurbeleid naar de provincies. Momenteel vindt een aanpassing plaats van het concept nationaal park. Er is de mogelijkheid om parken aan te melden en voor het gebied de Oostvaardersplassen, dat nu geen nationaal park is, is dit een kans. Nationale parken zijn ook internationaal gezien interessant omdat zij als een keurmerk voor toeristen werken.

Positieve haalbaarheidsstudie

Als eerste stap is de Haalbaarheidsstudie *Nationaal Park Oostvaardersplassen; op weg naar het park van de 21^e eeuw* door de vier overheden met betrokkenheid van gebiedspartners, ondernemers en belanghebbenden vastgesteld.³ De kern van de studie is de vorming van een concept voor het Oostvaardersplassengebied, een Nationaal Park 'nieuwe stijl', dat aansluit bij de maatschappij van de 21e eeuw. Duurzaam, toekomstbestendig en bovenal onderscheidend. Een concept gericht op het versterken van het toeristisch gebruik en economische spin-off in de regio, zonder afbreuk te doen aan bestaande natuur en landschappelijke waarden. Uit de haalbaarheidsstudie is gebleken dat een verdere uitwerking nodig is. Deze werkzaamheden

³De gehele haalbaarheidsstudie is via deze link te downloaden: [https://www.flevoland.nl/getattachment/Dossiers/Nationaal-Park-Oostvaardersplassen/Meer-informatie/Aangepaste-versie-haalbaarheidsstudie-Oostvaardersplassen-\(pdf-4-4-MB\).pdf](https://www.flevoland.nl/getattachment/Dossiers/Nationaal-Park-Oostvaardersplassen/Meer-informatie/Aangepaste-versie-haalbaarheidsstudie-Oostvaardersplassen-(pdf-4-4-MB).pdf)

worden in de zomer van 2016 afgerond. In de volgende fase zal integratie van de deelprojecten tot een masterplan kunnen plaatsvinden.

Verbreding naar Nationaal Park het Nieuwe Land

Na toekenning van de status van Nationaal Park aan de Oostvaardersplassen kan uitbreiding worden gezocht naar een groter park. De aanleg van de Marker Wadden is in de directe nabijheid van de Oostvaardersplassen. Voor de vogels wordt dit één territorium van plas-drasnatuur. Hoe mooi zou het zijn als de toeristen ook dit brede gebied als geheel kunnen beleven door bijvoorbeeld te varen van de aan te leggen waterpoort Oostvaardersplassen naar de Marker Wadden. De Lepelaarplassen en de Noorderplassen zijn tegen die tijd met aantrekkelijke wandel- en fietspaden en ecologische zones verbonden met de Oostvaardersplassen.

3.1.2 Locaties en huidige kwaliteit

De Oostvaardersplassen vormt een groot en ruig natuurgebied van 5.600 ha. Dit is exclusief de bossen er om heen. Het is daarmee anderhalf keer groter dan de Amsterdamse Waterleidingduinen (bij Zandvoort). De omvang is goed vergelijkbaar met het Vlaamse Nationaal park Hoge Kempen (bij Genk, ter hoogte van Geleen). De Oostvaardersplassen liggen ten noorden van Almere, richting Lelystad.

De overeenkomst tussen de Oostvaardersplassen en genoemde duingebieden is de unieke natuur, die zich in Europees verband onderscheidt. Belangrijke verschillen met de Oostvaardersplassen zijn:

- in de Waterleidingduinen brede wandelpaden zijn aangelegd (fietsen is verboden);
- ruim 1 miljoen jaarlijkse bezoekers
- de toegangsprijs is € 1,50 voor een dagticket voor de Waterleidingduinen (hoewel in de praktijk veel mensen niet betalen)

Een vergelijking tussen de Oostvaardersplassen en de Hoge Kempen:⁴

- een groot deel van het park Hoge Kempen valt onder Natura 2000 en niettemin is er volop recreatie rond en in het gebied;
- in de Hoge Kempen een netwerk is van 200 km wandelpaden. Er werden 40 lusvormige wandelingen uitgewerkt met een lengte tussen 3 en 14 km. De start van deze wandellussen bevindt zich aan een van de 6 toegangspoorten;
- de fietspaden in het de Hoge Kempen maken deel uit van het knooppuntennetwerk van het fietsroutenetwerk van het Regionaal Landschap Kempen en Maasland. Verder bestaat er binnen het nationaal park een netwerk van 140 km meestal onverharde ruiter- en menpaden dat aansluit op het ruiter- en menroute Limburgse Kempen;
- er zijn jaarlijks 700 000 bezoekers, vergelijkbaar met de Oostvaardersplassen. Dat betekent dat bij uitbreiding van de toegankelijkheid en met marketing de Oostvaardersplassen nog fors in bezoekersaantal kunnen groeien. En dat in de aanpak het nodig is om dat publiek te spreiden over meerdere zones en toegangspoorten.
- de toegangsprijs is € 3 voor een dagticket.

3.1.3 Visie op het gebied: Ontwikkelingsplan

Beleven vanuit de randen

Een van de uitkomsten van de Haalbaarheidsstudie is dat vooral de randgebieden van het Oostvaardersplassengebied potenties hebben voor toeristische ontwikkelingen. Om het aantal bezoekers fors te laten stijgen is een slimme aanpak nodig, gericht op opvang in deze randgebieden om zo voldoende capaciteit te hebben om deze bezoekers te ontvangen en te laten

⁴ Mede ontleend aan Wikipedia en de website Park Hoge Kempen

genieten van de kwaliteit van de natuur, zonder deze aan te tasten. Hierbij zit de uitdaging in het zoeken naar de balans tussen beschermen en beleven.

Doel is vooral de belevenis van de natuur binnen de Oostvaardersplassen naar buiten te trekken en bezoekers in de randzones al het gevoel te geven dat zij in de Oostvaardersplassen zijn geweest. In de Haalbaarheidsstudie zijn vier 'poorten' als entreegebied naar de Oostvaardersplassen voorgesteld: de Almeerse Poort, de Lelystadse Poort, de Landpoort en de Waterpoort. Vooral nog richt de uitwerking van de poorten zich op De Almeerse Poort en de Waterpoort, die de verbinding met de Marker Wadden kan leggen. De namen voor de poorten zijn voorlopige werknamen.

Het gebied aan de rand van de Oostvaardersplassen zou dan met natte natuur ingericht kunnen worden om zo de beleving van de Oostvaardersplassen vanaf de buitenkant al mogelijk te maken. Het wordt dus de kunst om de randen van de Oostvaardersplassen zo aantrekkelijk te maken dat er veel te doen en te zien is. Dat vergt aanzienlijke investeringen en het doel is voldoende activiteiten toe te voegen zodat de bezoekers zich de hele dag vermaken.

Figuur 6.1 Impressie van de beleving vanuit de randen



Bron: Haalbaarheidsstudie Nationaal Park Oostvaardersplassen, 2015

3.1.4 Wat kun je beleven in het Nationaal Park de Oostvaardersplassen in 2025?

De Oostvaardersplassen vormen in 2025 een internationaal bekend gebied en heeft een vergelijkbare status als de waddeneilanden, de kust-duinenzone en de Veluwe. Het heeft de status van Nationaal Park gekregen. Het gebied krijgt jaarlijks 2 miljoen bezoekers, die bij de vier poorten binnenkomen. Ook voor het publiek vanuit Almere en de rest van Flevoland vormen de Oostvaarderplassen tenminste twee keer per jaar een vaste bestemming om zo de ontwikkeling in het gebied in de verschillende seizoenen waar te nemen. Bezoekers van de Oostvaardersplassen vertellen aan hun vrienden en kennissen welke dieren ze gezien hebben en hoe ze dit bijzondere gebied hebben beleefd. Zij vormen de ambassadeurs voor het aantrekken van publiek. Elk jaar is er wel een leerling van elke basisschool in Nederland die een spreekbeurt houdt over de Oostvaardersplassen met behulp van educatief materiaal dat ze bij een bezoek hebben ontvangen of van de website is gedownload.

Er zijn diverse private initiatieven ontplooid om hotels, lodges en campings aan te leggen in de randen van het gebied. Dit trekt zowel een aantal vaste bezoekers alsook mensen die eenmalig een bezoek brengen. De Oostvaardersplassen zijn opgenomen in toeristische arrangementen voor (internationale) toeristen, die Nederland aandoen.



Als vervolgstap op de status van Nationaal Park heeft de provincie reeds ingezet op een verdere verbreding naar een groter nationaal park: Nationaal Park 'Het Nieuwe Land'. Dat concept omvat naast de Oostvaardersplassen ook de Markerwadden (Natuurmonumenten) en de Lepelaarplassen (Flevolandschap). Er zal in 2016 door de provincie in samenwerking met de partners een bidbook opgesteld worden. Deze verbreding past ook goed in het rijksprogramma 'Naar Nationale Parken van Wereldklasse', dat o.a. gericht is op verhoging van de kwaliteit van de Nationale Parken in Nederland en het bereiken van een sterkere (toeristische) merk- en marktpositie in Nederland. Onderdeel van dat programma is om door middel van een verkiezing een aantal topgebieden te selecteren en de kwaliteiten daarvan te ontwikkelen.

De staatssecretaris van Economische Zaken heeft als vervolg op de erkenning van het Nationaal Park Oostvaardersplassen inmiddels ook het certificaat uitgereikt met de erkenning van het brede Nationale Park 'Het Nieuwe Land'. De volgende stap is opname op de werelderfgoedlijst van de UNESCO, vergelijkbaar met de Wadden en de Beemster. Met de ontwikkeling van de Almeerse Poort hebben we gekozen voor verbreding en verbinding. De eventuele ontwikkeling richting een groter nationaal park past daar prima in. Overigens zou dat betekenen dat te zijner tijd ook in en rond de Lepelaarplassen/Noorderplassen een extra impuls in de toeristisch-recreatieve infrastructuur noodzakelijk zal zijn.

3.1.5 *Bouwstenen voor de aanpak*

Er zijn vijf bouwstenen voor het Nationale Park Oostvaardersplassen voor de periode 2017 – 2021:

- Status Nationaal Park verkrijgen
- Almeerse Poort aanleggen door versterken van het landschap en recreatieve inrichting
- Waterpoort concept onderzoeken aanleggen voor bereikbaarheid over het water
- Goede voorzieningen voor de bezoekers en ruimte voor private initiatieven
- Bereikbaarheid verbeteren
- Programmering van activiteiten, gastheerschap en marketing

In de tweede periode (2022 – 2026) is voorzien dat geïnvesteerd wordt in de Waterpoort om nog meer bezoekers te kunnen accommoderen. En zo ook de relatie met de Marker Wadden, die tegen die tijd aantrekkelijke natuur te zien geeft, te kunnen leggen.

Status Nationaal Park verkrijgen

De strategie is om met planvorming, marketing en gerichte investeringen in te zetten op het verkrijgen van de status van Nationaal Park nieuwe stijl. Hiervoor is de Haalbaarheidsstudie uitgevoerd en wordt nu gewerkt aan het Masterplan. In de verschillende overleggen met natuurorganisaties en overheden wordt de strategie uitgedragen om de status te verkrijgen in combinatie met de noodzakelijke investeringen om de groei van de bezoekers in goede banen te leiden en de unieke natuurwaarden in tact te laten. (2016 - 2017)

Almeerse Poort(en) aanleggen en landschap versterken

Er wordt niet gewacht met het verbeteren van de recreatieve infrastructuur op de status Nationaal Park omdat er nu onvoldoende capaciteit is om een groeiende groep bezoekers aan te kunnen. De ontwikkeling van de 'Almeerse poort' van het Nationaal Park wordt geen fysieke poort in de letterlijke zin, maar vormt een ontvangstgebied met faciliteiten en activiteiten afgewisseld met karakteristieke Oostvaardersplassen natuur, zoals die in het kerngebied te vinden is. Uitgangspunt is dat de fysieke ontwikkeling van de openbare ruimte, (natuur-)landschap en vestigingen gekoppeld wordt aan programmering van activiteiten en educatie en de organisatie daarvan. De uitdaging is om deze vorm van 'placemaking' ook daadwerkelijk te realiseren.

Omdat het Almeers deel van het Oostvaardersplassengebied formeel beperkt is tot het Oostvaardersbos, wordt ook een relatie gelegd met o.a. station Oostvaarders, Buitenvaart en verbindingen met bij voorbeeld de Lepelaarplassen/Noorderplassen. Ook het Kotterbos, dat binnen de grenzen van gemeente Lelystad ligt, is door haar ligging naast Almere van belang voor de 'Almeerse Poort'.

Het huidige overgangsgebied tussen Almere en de Oostvaardersplassen kent een basisinrichting met het, door Stad en Natuur geëxploiteerde, gemeentelijk natuurbelevingscentrum De Oostvaarders (70.000 bezoekers) als centraal punt. De Oostvaarders is gesitueerd op 2 kilometer loopafstand van het station Almere Oostvaarders en is ook via de A6 en de Buitening met de auto direct bereikbaar. De huidige bezoekers komen vooral uit Almere, maar ook vanuit de regio. Ook internationale toeristen brengen in toenemende mate een bezoek aan het gebied.

Er wordt momenteel een studie naar de Almeerse Poort uitgevoerd, waarvan oplevering in zomer 2016 is voorzien.⁵ De studie naar de Almeerse Poort zal een overzicht van concrete voorwaardenscheppende acties en investeringen opleveren. Het gaat om investeringen in de organisatie van 'placemaking', een verdere uitwerking naar concrete planvorming en vervolgens in uitvoeringsprojecten. Ook worden mogelijkheden voor private vestigingen en activiteiten gecreëerd. In de komende periode zal de studie inhoudelijk en bestuurlijk moeten worden besproken met de partners. Dan zal ook een besluit genomen moeten worden welke acties en investeringen meegenomen zullen worden in de definitieve aanvraag voor het FVA, dan wel later dit jaar moeten worden afgewogen in het kader van het integrale masterplan voor het totale Nationaal Park Oostvaardersplassengebied. Daarbij zullen ook keuzes gemaakt worden over het ambitieniveau, co-financiering (door SBB aanvullend aan de bijdrage uit het FVA) en de fasering. Provincie Flevoland, gemeente Almere, Staatsbosbeheer en Stad en Natuur Almere zullen vervolgens afspraken maken over het gezamenlijke plan voor de Almeerse Poort..

⁵ coproductie van de partners en Stad en Natuur Almere, Bureau Nieuwe Gracht en Bureau Buhrs.

Vooralsnog wordt aan de volgende investeringen gedacht (2017 – 2021)

Versterken van het landschap en recreatieve inrichting (het kernproduct)

- Oostvaarderbos: versterking van Oostvaardersplassenbeleving in het gehele gebied in combinatie met een belevenissencircuit tussen de toegangen bij het natuurbelevingscentrum en Buitenvaart en een boardwalk langs de Oostvaardersplassen. De ondernemers op het gebied Buitenvaart zijn volop bij deze verkenningen betrokken en dragen actief ideeën aan voor een toeristisch recreatieve impuls van het gebied in relatie tot de Oostvaardersplassen. Ook zijn er ideeën voor de herinrichting van delen van het bos naar natuurbossen met verschillende moeras- en waterpartijen en wordt er nagedacht over een bijzondere uitkijktoren.
- Natuur- en recreatiezone langs de Oostvaardersdijk naar Lepelaarplassen completeren
- Versterken groene lopers en stationsgebied: 'de Oostvaardersplassen beginnen bij het station Almere Oostvaarders'. Daarom worden in de routes naar het natuurbelevingscentrum via een natuurbelevingszone en naar het Kotterbos via een sport & spelroute de beleving versterkt. Tevens wordt voorgesteld om een studie/ontwerpwedstrijd te organiseren over de gewenste uitstraling van station en stationsplein. Vervolgens zal men met betrokken partijen een kwaliteitsslag tot stand brengen.
- Aanpassen Kotterbos: om voldoende ruimte en schaal te krijgen in de randgebieden wordt ook het Kotterbos betrokken bij de ontwikkeling van de Almeerse Poort. Dit gebied grenst direct aan het stadsdeel Almere Buiten en de Buitenring, maar behoort tot de gemeente Lelystad. Het gebied is onlosmakelijk verbonden met de Oostvaardersplassen. Nog een stap verder zou ook de zone tussen A6 en Lage Vaart bij het product Nationaal Park betrokken kunnen worden.
- Oostvaarderplassen: in het gebied 't Stort dat grenst aan Almere de belevingswaarde voor begeleide excursies verbeteren
- Landmark Nationaal Park: station Almere Oostvaarders en de afslag Buitenring op de A6 lenen zich uitstekend voor de realisatie van een landmark.

Goede voorzieningen voor de bezoekers en ruimte voor private initiatieven

- Ontwikkelen van een herkenbare en kwalitatief hoogwaardige Almeerse Poort als entreegebied, zoals hierboven beschreven. (2017)
- Het bestaande natuurbelevingscentrum uitbreiden met aanvullende activiteiten en uitbreiding van horeca en (kleinschalige) overnachtingsmogelijkheid. (2017 e.v.)
- In het entreegebied komen aanvullende voorzieningen. Hierin kan Buitenvaart een rol spelen. Dit moet ertoe leiden dat het groeiend aantal bezoekers opgevangen kan worden met goede faciliteiten en activiteiten voor verschillende doelgroepen. (2018 e.v.)
- Mogelijk maken van verblijfsaccommodatie: lodges, kamperen e.d. in bij voorbeeld Kotterbos, Buitenvaart en de zone langs de Oostvaardersdijk. Ook in Almere Buiten zijn mogelijkheden voor verblijfsaccommodatie. Hierbij worden private initiatieven uitgedaagd om bij het gebied passend voorstel te doen. (2018 e.v.)

Bereikbaarheid

- **Openbaar vervoer.** De relatieve nabijheid van het station Almere Oostvaarders biedt voor de Almeerse Poort kansen. Wel is voor een deel van de bezoekers 2 kilometer lopen aan de lange kant. Fietsverhuur, maar ook andere innovatieve oplossingen moeten zorgen voor een versterking van de OV-bereikbaarheid. (2017 e.v.)
- **Fiets:** de huidige infrastructuur naar de Oostvaardersplassen lijkt voldoende te zijn, maar kan aantrekkelijker gemaakt worden. De ontbrekende schakel in de route naar de Lepelaarplassen in de luwte van de dijk moet nog gerealiseerd worden. Ook bewegwijzering en communicatie over routemogelijkheden moeten verbeterd worden. Zorg voor OV-fietsen of andere huurfietsen bij het station Almere Oostvaarders. Maak meer bekend dat er een fietsroute van 35 kilometer is langs de Oostvaardersplassen. (2017 e.v.)

- **Auto:** zorg voor het veiliger en beter bereikbaar maken van de entree naar het natuurbelevingscentrum. (2017)
Versterk de route via Buitenvaart naar de Oostvaardersplassen (uitstraling en vergroting parkeercapaciteit), zodat een goede tweede toegang bij de Jac.P.Thijssesweg ontstaat. Een goede bewegwijzering vanaf de A6 en A27 is een belangrijke randvoorwaarde. (2018 e.v.)
- **Boot:** Met de aanleg van de Waterpoort wordt het beter mogelijk om de Oostvaardersplassen varend te bereiken.

Programmering van activiteiten, gastheerschap en marketing

- Voor een goede placemaking van de Almeerse Poort is uitbreiding van het aanbod aan educatieve en culturele activiteiten door bij voorbeeld Staatsbosbeheer en Stad en Natuur een vereiste. In de Almeerse Poort zou excellent gastheerschap voor de ontvangst en begeleiding van de bezoekers de norm moeten worden.
- Het positieve effect van de film de Nieuwe Wildernis zal op een gegeven moment wegebben. Om de belangstelling vast te houden en bezoekersaantallen te laten groeien is eigenlijk per direct extra inzet nodig. Voor het totale Nationale Park en de Almeerse Poort zullen plannen voor marketing en communicatie opgesteld worden.
- Er zal goed worden aangesloten op programma's vanuit de MRA om toerisme beter te spreiden en tot een MRA-brede accommodatiestrategie te komen.
- De investering in de programmering vanuit het Fonds Verstedelijking Almere is tijdelijk voor de periode 2017 en 2018. Het idee is dat daarmee een aanjaagfunctie wordt vervuld, waarna de financiering gedekt wordt vanuit een rendabele exploitatie van de poorten en het gebied.

3.1.6 Benodigd budget

De hoogte van de investeringen in de Almeerse Poort zijn mede afhankelijk van de bestuurlijke ambities en van gemeente, provincie en Staatsbosbeheer en keuzes van het gewenste kwaliteitsniveau. Daarvoor zal in de komende periode nog een slag geslagen moeten worden. Op basis van ervaringscijfers van onder andere de eerdere investeringen in het Oostvaardersplassengebied en vergelijkbare projecten zoals de Kempen is een investering uit het FVA nodig om de volgende stap te kunnen maken in de overgangszone Almere – Oostvaardersplassen.

Zie tabel 6.1 in de bijlagen voor een specificatie van het benodigde budget voor de ontwikkelingen bij Nationaal Park Oostvaardersplassen.

4 Kustzone Poort

4.1.1 *Waarom investeren in Kustzone Poort?*

Dynamische ontwikkeling in jong gebied

De kustzone Poort is een gebied dat volop ontwikkeld wordt en kansen biedt voor groei. De Libelle Zomerweek is weer aangeland op het evenementenstrand en vele bezoekers uit het hele land komen hier op af. De locatie theatergroep Vis à Vis bouwt een energieneutraal pand met podium en restaurant, zodat ook in de winter voorstellingen gegeven kunnen worden. De Marina breidt uit, het strandbad Duin en het catamaranstrand worden volop benut in de warme zomer van 2016. De eerste bewoners van het woongebied Duin hebben hun huizen betrokken. Het opleidingscentrum voor de cruisevaart wordt in gebruik genomen en een hotel met uitzicht over het IJmeer wordt opgeleverd.

Visitekaartje van Almere voor bezoekers

De Kustzone Poort vormt de entree van Almere vanaf de Hollandse Brug en vormt het visitekaartje van de stad voor bezoekers van buiten. Juist hier liggen mogelijkheden voor een sterke positionering van het gebied, goede verbindingen (naar verblijfsplekken in Almere, vervoer over water) en verdere uitbreiding van recreatie aan de kustzone. Aantrekkingskracht op regionale schaal creëert kansen voor werkgelegenheid. Dat vraagt om investeringen in de locaties en het versterken van de programmering.

Investeren in activiteiten voor meer reuring

De kustzone Poort kan voor bezoekers en bewoners aantrekkelijker worden als het gebied waar cultuur, 'leisure en pleasure' en bijzondere vormen van wonen en werken samengaan. Zichtbaarheid, profilering, schaalgrootte en verbindingen vormen belangrijke parameters voor het economisch slagen van een ontwikkeling. Het betekent dat er tijd en geld geïnvesteerd moet worden in het zichtbaar maken en verwezenlijken van een duidelijke belofte aan een groot publiek en investeerders. Het is van belang een vertaalslag te maken naar acties met een programmering van activiteiten die de identiteit van het gebied versterken. Het zorgt voor reuring en zet kustzone Poort op de kaart als culturele broedplaats waar beleving en relatie met water centraal staan en waar er ruimte is voor de pioniers mentaliteit en innovatieve kracht die past bij Almere.

Invulling acties MRA

Door de kustzone Poort als recreatief-toeristische locatie aantrekkelijker te maken wordt invulling gegeven aan actiepunten van de Actieagenda Metropoolregio Amsterdam. Het haakt aan bij het benutten van de *metropolitane potentie van het Markermeer-IJmeer* (Actie 3.4). En ook voor het spreiden van toeristen in de MRA om de *Regio in Balans* te brengen (Actie 3.7).

4.1.2 *Locaties en huidige kwaliteit*

De kustzone Poort is het gebied dat grenst aan de nieuwe woonwijk Poort en ten westen van de N701 ligt. Het wordt gekenmerkt door de ligging aan het water. Het IJmeer dat als binnenmeer in de Metropoolregio Amsterdam ligt. Op een heldere dag is Fort Pampus, het Muiderslot en de skyline van Amsterdam te zien. Vanaf Marina Muiderzand kun je naar deze bestemmingen varen. Ook is hier het catamaranstrand gevestigd, dat internationale faam kent. Deze kustzone is de locatie voor waterrecreatie in Almere. De in gang gezette diversificatie van het gebied met het locatietheater, de strandevenementen, hotel en horeca aan de kust, de nieuwe woonwijk DUIN en werklocaties als het opleidingscentrum cruisevaart dragen in aanzienlijke mate bij aan een

aantrekkelijk en multifunctioneel gebied met water als een belangrijk verbindend thema voor de programmering.

Evenementenstrand, IJmeerdijk en cultuur

Het Almeerder strand is bij veel Nederlanders bekend van de Libelle Zomerweek en het Strandfestival Zand. Dit strand is gelegen aan het IJmeer aan de westkant van Hollandse Brug. Aan de oostkant van de Hollandse Brug ligt het Zilverstrand aan het Gooimeer. Dit Zilverstrand wordt momenteel gebruikt voor de bouwactiviteiten van de verbreding van de A6. Volgend jaar komt het weer beschikbaar voor invulling met evenementen en recreatie. Het gebied rond de IJmeerdijk en het Almeerderstrand wordt gebruikt voor horeca, cultuur en evenementen. Er is een theatervoorziening Vis à Vis, waar bijzondere voorstellingen worden geprogrammeerd.

DUIN: wonen en werken

Tussen de kust met de stranden en de N701 wordt een nieuwe wijk ontwikkeld: Duin. Deze wijk verbindt de bewoners met het IJmeer, de stranden en bos. In het plangebied worden met forse zandsuppletie duinen aangelegd, die haaks staan op de IJmeerdijk. Door consistent gebruik van eenzelfde type steen in verschillende koop- en huurwoningen wordt in dit bijzondere landschap een wijk met een geheel eigen karakter



gebouwd. In de plinten van de in aanbouw zijnde woontorens is ruimte voor 100.000 m² voorzieningen zodat een mix van wonen, werken en diverse functies (waaronder detailhandel en horeca) ontstaat. De eerste bewoners hebben zich inmiddels gevestigd en de duinen raken al zichtbaar begroeid met typische duinminnende soorten. Ook heeft zich recent een internationaal opleidingscentrum voor cruisevaart zich hier gevestigd, wat laat zien wat de hoge waardering is voor deze land-waterlocatie.

4.1.3 Visie op het gebied: Ontwikkelingsplan

De gemeente heeft met een prijsvraag in 2008 ideeën gevraagd voor de ontwikkeling van de Kustzone Almere Poort. Amvest (samen met BVR en ZUS) heeft deze prijsvraag gewonnen en in samenwerking met de projectorganisatie Poort van de gemeente is in 2011 het Ontwikkelingsplan DUIN opgesteld. Daarin is als visie neergezet dat 'leisure' voor bezoekers van buiten en voor bewoners van Almere en de nieuwe wijk DUIN van groot belang is als drager van de aantrekkelijkheid van dit gebied.

Bestemming voor leisure

"... DUIN is meer dan een comfortabele en complete woon- werklocatie. Het is ook een bestemming. Voor zeilers, surfers, zwemmers, fietsers en strandbezoekers. Voor mensen, die willen genieten van een goed diner aan de boulevard, met zicht op de ondergaande zon. Voor liefhebbers van kunst en cultuur, van een bijzondere hotelovernachting of een exclusieve wellness-ervaring."

Doelgroepen en kernwaarden

"De doelgroepen voor leisure, werken en wonen zijn veelomvattend maar hebben een gemeenschappelijke deler: ze zijn aangetrokken door de kernwaarden van DUIN:

- Podium van de stad en regio

- Bijzonder landschap
- Vakantiegevoel
- Betrokkenheid

Elke beslissing over DUIN zal worden getoetst aan deze kernwaarden. (...) De gemeenschappelijke deler betekent ook dat de verschillende programmaonderdelen leisure, evenementen, werken en wonen, elkaar binnen het gebied moeten versterken.”

Ruimtelijke zonering naar functies

“Voor de strand- en leisurebezoekers is er onderscheid voor het Almeerderstrand mogelijk aangevuld met Muiderduin (evenementen en strandbezoek). Het stedelijk gebied (boulevard, haven, leisure, wellness/zorg en commercieel programma) en Meerstrand (gericht op bewoners van Stranddorp en rustzoekers uit de omgeving). (...) Op het Almeerderstrand worden jaarlijkse diverse kleine en grote evenementen gehouden, van zandsculpturen bouwen tot concerten en de Libelle Zomerweek. Grote manifestaties worden meer richting de A6 gehouden aan de baai. Een enkele keer per jaar zal er een evenement zijn dat zowel op het Almeerderstrand als het Zilverstrand zal plaatsvinden. Hiervoor zijn basisvoorzieningen op het strand aangebracht.”



4.1.4 Wat kun je beleven in Kustzone Poort in 2025?

De Kustzone is ontwikkeld als een erkende locatie in de Randstad, waar recreanten uit de regio in grote getalen naar toe komen. In de nabijheid van het strand en langs de boulevard zijn leuke restaurantjes en zomers terrassen om vrienden te ontmoeten onder genot van een hapje en drankje. Er is altijd wat te doen en je gaat als inwoner van Almere of de regio op een weekenddag naar de kustzone om daar een fijne dag te



hebben. Je kent het gebied als bezoeker al omdat je een keer naar een evenement bent geweest en dat smaakte naar meer. De nieuwe bewoners uit een hogere inkomensklasse hebben een levensstijl waarbij ze makkelijk geld uitgeven voor restaurantbezoek en culturele activiteiten. Dat potentieel is herkend door ondernemers en er zijn verschillende horeca-gelegenheden en culturele voorzieningen rond het strand en de boulevard verrezen. De IJmeerdijk is niet meer herkenbaar in de oude vorm, maar is nu een kwalitatief hoogwaardige boulevard die in het duinlandschap ligt.

Voor locatie-theater is er een sfeervolle locatie gekomen, die zomers veel publiek trekt. Doordat er nu ook een gebouw is gekomen, is het mogelijk om in de koudere seizoenen door te gaan. Er zijn meerdere gezelschappen, die hier gebruik van maken met een uitwisseling vanuit andere regio's. De Noord-Nederlandse Peer-Group speelt de voorstelling Grutte Pier fan Kimswert in de maanden juli en augustus. Het Almeerse Vis a Vis speelt die maanden op een weiland in de Drentse Veenkoloniën. Een keer per jaar wordt een groot deel van het duingebied gebruikt voor een festival van locatietheater. De kustzone Poort staat bekend als een culturele broedplaats met nieuwe initiatieven en evenementen rond het thema water. Er zijn innovatieve concepten, nieuwe plekken en bedrijvigheid ontstaan op het gebied van duurzaamheid, cultuur, toerisme en recreatie.

Voor kinderen en jeugd is er van alles te doen. Er is een Natuurcentrum met waterbeleefplek dat de relatie met het water en bos legt, waar je een rugzak kunt halen met materiaal voor een ontdekkingstocht in het gebied. En ongemerkt leer je dan over water, de polder (-dijk) en natuur. Het strandbad Duin is verder uitgebouwd met speelvoorzieningen en is de favoriete locatie van de kinderopvang geworden.



Het Almeerderstrand is verder opgewaardeerd met meerdere strandpaviljoens. Beachclub Bloomingdale en Woodstock 69 hebben zich nu ook in de kustzone Poort gevestigd. Fijne strandstoelen, hangmatten, vuurkorven, lekker eten, 250 soorten bier, goede muziek met wisselende Dj's geven dat unieke feestgevoel van een avond aan het strand. Het trekt een jong publiek uit Almere en omgeving. Kleinschalige evenementen worden op het Almeerderstrand gehouden. Een voorbeeld hiervan is een vliegerfestival, zoals dat op het waddeneiland Fanø wordt gehouden.

Vlieger-festival

Fanø (een waddeneiland bij Denemarken) heeft een festival opgezet om toeristen aan te trekken buiten het hoofdseizoen. Daartoe is een vlieger-festival opgezet in de derde week van september. Het festival is opzet door een lokale ondernemers in 2006 tezamen met andere lokale



partijen. In het eerste jaar trok het festival 600 toeristen, oplopend tot 10.000 in 2012. In dit jaar werd besloten om het festival iedere jaar te organiseren, voor 2012 gebeurde dit om de twee jaar.

Voor het festival wordt niet expliciet reclame gemaakt, maar is een facebook pagina opgezet en een website waar alle informatie kan worden gevonden. Reclame voor het festival gebeurt via mond-op-mond

reclame en door wereldwijd lezingen te houden.

De grootschalige evenementen zijn verplaatst naar de oksel van de A6. Dit deel van Almeerderstrand is vrijgemaakt van begroeiing en is aangevuld tot een breder strand. Aan de andere kant van de A6 is ook het Zilverstrand fors verbreed. Er zijn onderdoorgangen tussen beide stranden, zodat grote evenementen aan beide zijden van de A6 voldoende ruimte hebben om tot grote bezoekersaantallen te kunnen verwerken.

In 2025 is het Catamaranstrand verplaatst en bevindt het zich op de kop van Marina Muiderzand. Dat heeft ruimte vrij gemaakt om het Meerstrand te verbreden, wat nu fungeert als een recreatief strand voor bewoners en bezoekers, die dit unieke plekje kennen. De Marina is verder uitgebreid en het IJmeer wordt meer benut voor zeilen en surfen. Er worden vanuit de Marina vaartochten georganiseerd naar Pampus, de Oostvaardersplassen en de Marker Wadden.

De verkoop van de woningen is voorspoedig gegaan en de wijk DUIN is in 2025 gereed. Er zijn 3.000 woningen bewoond met een voor Almere nieuwe groep inwoners, die zorgen voor diversiteit en levendigheid.

4.1.5 *Bouwstenen voor de aanpak*

Ontwikkelstrategie: De richting van de ontwikkeling wordt voor deze programmalijn ingezet vanuit het midden naar de randen. Het cluster van het huidige evenementenstrand (huidige locatie), de vestiging van het Natuurbelevingscentrum en de (boulevard)dijk met culturele elementen (bijv. Vis à Vis) vormen de eerste stappen voor deze verblijfsplek. Hiermee wordt een flinke slag gemaakt in de ontwikkeling van de plek als culturele broedplaats.

De komende vijf jaar is de inzet programmalijn 4 vooral gericht op:

- de culturele broedplaats uit te breiden als magneet om bezoekers naar de kustzone te halen;
- het versterken van natuur- en cultuurrecreatie door een goede basis te bieden voor vestigingen door ontsluiting, bewegwijzering en een impuls te geven aan de programmering;
- door verplaatsing van het huidige evenementenstrand naar de oksel van de A6, zodat grootschalige evenementen geprogrammeerd kunnen blijven worden en er meer ruimte ontstaat op het huidige strand voor tal van activiteiten.

In de tweede periode (2022 – 2026) wordt geïnvesteerd aan de randen van de kustzone, door o.a. het Catamaranstrand te verplaatsen en het Meerstrand en het Zilverstrand te ontwikkelen.

De volgende bouwstenen zijn van belang voor de Verblijfsplek Kustzone Poort

- **Fysiek: functies verplaatsen en landschap versterken**
 - Ontwikkeling nieuw evenementenstrand langs de A6, zodat het noordelijk deel van het Almeerderstrand voor recreatie beschikbaar komt/blijft. (2017)
 - Boulevard ontwikkelen, door het duinlandschap door te trekken tot aan de IJmeerdijk (in goed overleg met het waterschap). Het landschap is een duidelijk icoon, kenmerk voor de kustzone (2019)
- **Culturele programmering**

Voor de programmering van culturele activiteiten wordt ondersteuning gezocht bij ervaren professionals, die zich op andere locaties in het land bewezen hebben. Doel hiervan is dat er een vliegwielfunctie op gang wordt gebracht om initiatiefnemers te verleiden met culturele activiteiten naar de Kustzone Poort te komen. Dit wordt de culturele broedplaats van Almere en wordt in de regio herkend als de plek waar het spannend is en er ruimte is voor vernieuwing. (plan van aanpak in 2017 en uitrol met jaarlijkse inzet in periode 2018 – 2021)

- **Marketing van de activiteiten**

De marketing van de evenementen en de locatie(s) luistert nauw. Hier wordt professioneel op ingezet en gebruik gemaakt van kanalen van organisaties in de regio. Daarbij wordt aandacht gegeven aan een overkoepelend thema samen met de andere verblijfsplekken (hart van het centrum, de Oostvaardersplassen en het Floriadeterrein). Bijvoorbeeld de combinatie van water, natuur, cultuur en stad: *Growing Green City*. (plan van aanpak in 2017 en uitrol met jaarlijkse inzet in periode 2018 – 2021)

Water als culturele drijver

Almere is omgeven door water en de programmering van kustzone Poort is er op gericht om de unieke positie aan het water optimaal te beleven. Door het thema water te koppelen aan de 2 programmalijnen uit de Lange termijn Investerings Strategie Almere 2.0 (LISA): “1: Growing Green Almere: een gezonde en groene stad” en “2: Stad van het experiment: (ruimte voor) het nieuwe pionieren”, kan er een culturele broedplaats ontstaan waar er plek is voor nieuwe initiatieven en evenementen. Met ondernemers en betrokkenen in het gebied worden innovatieve ideeën en duurzame ruimtelijke interventies uitgewerkt die de aantrekkingskracht vergroten en positionering van het gebied versterken. Te denken valt aan initiatieven ten aanzien van bijzondere hotelovernachtingen op of aan het water, gecombineerd met een bezoek aan een voorstelling of evenement, verbindingen op het water, nieuwe routes en gps wandelingen, stoere spektakels en evenementen aan of op het water, zelf je boot bouwen tijdens het botenmakersfestival etc. In het verlengde van “growing Green Almere” zou voor de kustzone de focus kunnen worden uitgebreid met “Growing Blue”.

- **Ruimte bieden aan initiatiefnemers, meer mogelijk maken op deze locatie**

- Het instellen van een (tijdelijke) regelvrije zone, zodat initiatiefnemers met hun pioniersgeest aan de slag kunnen gaan. Later is toegroeien naar de ‘officiële’ normen dan mogelijk. Zo worden initiatieven niet in de kiem gesmoord. (2017-2021)
- Er zijn verschillende initiatiefnemers met (leisure)plannen voor het gebied. Die zouden een luisterend oor bij een gebiedsregisseur (en/of de cultureel programmeur) moeten krijgen, zodat aan hen een helder vervolgproces kan worden geboden. Scherpe keuzes zijn belangrijk om die initiatieven te laten landen, die tot meerwaarde voor het gebied leiden en bij voorkeur door de huidige ondernemers worden verwelkomd. (2017-2021)
- Het is wenselijk dat er meer helderheid komt over de locaties waar de woonbestemming op rust, waar recreatie en evenementen plaats kunnen vinden en waar accommodaties zich kunnen vestigen. (2017)

- **Regie houden**

- Om de verschillende bouwstenen meer te laten zijn dan de som der delen is een sterke regie op verdere concretisering en uitwerking van bovengenoemde onderdelen essentieel.
- De rol van de gemeente is het creëren van de juiste randvoorwaarden binnen het gebied en bijvoorbeeld de facilitering van een gebiedsbureau.
- Een gebiedsregisseur kan als verbindend element de ontwikkelrichting van het gebied borgen door zorg te dragen voor de culturele programmering en exploitatie en deze goed af te stemmen met de fysieke ontwikkelingen (en de beperkende voorwaarden hierin) en de verschillende stakeholders in het gebied. De gebiedsregisseur werkt aan het inhoudelijk laden van een gebiedsgericht programma en zorgt ervoor dat bestaande en nieuwe hardware gepaard gaat met de juiste software.

- **Bereikbaarheid**

- Heldere bewegwijzering in het gebied om bezoekers de juiste route naar hun specifieke bestemming (strand, evenementenlocatie) te geleiden. (2017)

- Aanleg extra parkeerplaatsen(ten dele buiten het directe plangebied) om parkeerdruk het woongebied niet te verhogen.*(Gefaseerd met een accent op de periode na 2021)*
- Goede bereikbaarheid per OV en met de fiets. De fietspaden zijn er al. Deze worden avontuurlijker gemaakt (ipv saaie rechte route). Het ontbreekt nog aan OV-fietsen bij het station Almere Poort. *(2017)*

4.1.6 Benodigd budget

Het gaat hier om een majeure gebiedsontwikkeling. Voor een belangrijk deel is die ontwikkeling al in gang en zijn er afspraken met de ontwikkelaar Amvest over de grondexploitatie en welke voorzieningen daaruit betaald worden. Daar wordt het Fonds Verstedelijking Almere niet voor aangesproken. Ook met andere partijen in het gebied zijn financiële afspraken gemaakt.

De voorziene ontwikkeling strekt zich uit over tien jaar en de investering bedraagt circa € 15 mln. euro. Daarbij moet de kanttekening worden gemaakt dat er aanvullend meer budget nodig kan zijn om de parkeerfunctie in voldoende omvang en met de benodigde kwaliteit (het blik moet bij voorkeur niet zichtbaar zijn in dit visitekaartje van Almere) te realiseren.

Een eerste betekenisvolle stap vergt een investering voor de culturele programmering en marketing om zo de gewenste culturele broedplaats te worden. En voor de aanleg van het nieuwe evenementenstrand langs de A6, zodat de Libelle Zomerweek en andere evenementen in 2018 die op die nieuwe locatie kunnen plaatsvinden. Dan wordt het Almeerderstrand weer goed beschikbaar voor de recreatieve activiteiten en verdere ontwikkeling tot een hoogwaardige strandlocatie met voorzieningen en horeca. In de periode 2018 e.v. wordt de impuls voor de culturele broedplaats met marketing en promotie voortgezet. In 2019 is een investering voorzien in het aanpassen van de dijk naar een boulevard en een uitbreiding van duinlandschap tot aan de dijk-boulevard.

Zie tabel 5.1 in de bijlagen voor een specificatie van het benodigde budget voor de ontwikkelingen bij Kustzone/Poort.

5 Bovenstedelijke culturele voorzieningen in Almere Centrum

5.1.1 *Waarom investeren in culturele voorzieningen in Almere Centrum?*

De groei van Almere is een kwalitatieve opgave. Het doel is het versterken van de aantrekkingskracht van zowel de regio als Almere voor mensen en bedrijven. Er is een directe samenhang tussen de aanwezigheid van cultuur en het economisch succes van steden. Aantrekkelijke steden zijn economisch succesvoller. Voorzieningen, waaronder een gevarieerd cultureel aanbod, in combinatie met de bereikbaarheid van werk en de aanwezigheid van natuur spelen daarin een sleutelrol.

Aanwezigheid van cultuuraanbod heeft een significante invloed op de hoogte van de grondprijs en op de positieve waardering van een woonlocatie. Bovendien geeft het smoel aan de stad.

Maar het gaat om meer dan dat. Het gaat om het bevorderen van een duurzame, aantrekkelijke samenleving. Op die manier kan Almere een bijdrage leveren aan de internationale concurrentiekracht en het vestigingsmilieu voor de regio versterken.

Bert van Meggelen in de Cultuur 2.0 (2012):

*"cultuur is het gist en het desem die het stedelijk leven doen rijzen en het zout dat smaak geeft"*⁶

Cultuurvisie 2.0

In de cultuurvisie 2.0 wordt het culturele profiel van Almere in 2030 neergezet als een eigenzinnig 'continu laboratorium' dat de kwaliteiten van (grote) steden in de regio complementeert. Belangrijke uitgangspunten in de visie zijn 'ruimte geven aan de eigen kracht van de stad' en 'organische groei'. Om te kunnen groeien is een goede basis nodig, daarom zet de visie ook in op het behouden van wat er nu aan cultuurinfrastructuur is opgebouwd. De kern van de visie is het opbouwen van een eigenzinnig profiel dat niet hetzelfde is als van andere steden, maar aansluit op de bijzondere kwaliteiten van Almere: groene ruimte, een jonge bevolking, het karakter van een New Town dat de mogelijkheid biedt om ruimte te bieden voor eigentijdse vormen en ruimte bieden voor experiment. In 2030 neemt Almere in het nationale cultuurbeleid de plek in die past bij de vijfde stad van het land. De gemeente heeft haar culturele infrastructuur met steun van het Rijk kunnen uitbreiden met musea, gezelschappen en andere cultuurinstellingen van landelijke allure.

Locatie voor cultuurimpuls

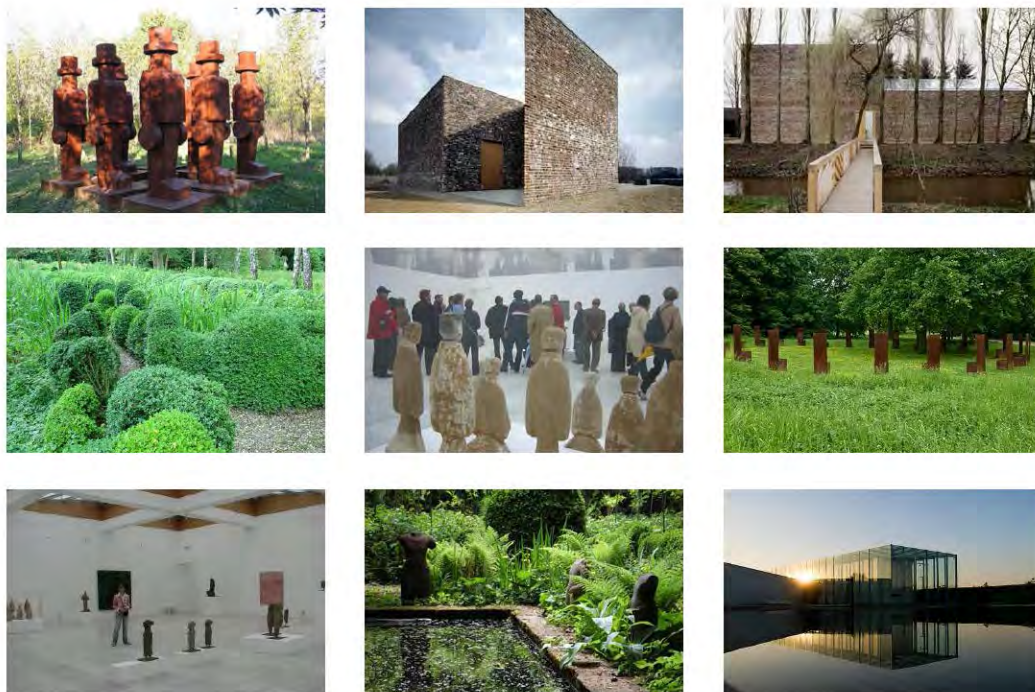
Cultuur heeft in elke potentiële verblijfsplek een rol in de uitstraling, beleving en identiteit van de plek. Het stadscentrum is de plek om het cultureel voorzieningenaanbod structureel uit te breiden. Afgelopen maanden is een uitgebreid onderzoek gedaan hoe Almere dit kan doen met voorzieningen van landelijke allure, complementair aan de regio, ter versterking van de aantrekkelijkheid van de stad. Er zijn gesprekken gevoerd met experts, overheden, culturele instellingen en cultuurondernemers in de stad. Ook is er een analyse gemaakt van de demografische opbouw, interesse en het cultuurgedrag van Almeerders. De sterke punten van Almere op het gebied van cultuur zijn benoemd, zoals landschapskunst en buitentheater. Op basis van de combinatie van de visie op cultuur, de wensen van de Almeerders, het huidige aanbod in Almere en de regio zijn gewenste toekomstige ontwikkelingen benoemd.

⁶ oud directeur Rotterdamse Academie van Bouwkunst

Focus op cluster Natuur en Kunst

We willen de culturele infrastructuur uitbreiden op een manier die aansluit bij de stad én die een bovenregionale aantrekkingskracht heeft. De focus ligt op de ontwikkeling van een cluster Natuur en Kunst dat inspeelt in op het zeer groene en ruime karakter van Almere waarbij de stad wordt gezien als één groot parklandschap. De kern wordt hierbij gevormd door een park in combinatie met water, waarbij natuur + kunst + architectuur + technologie worden gecombineerd. Daar zijn in ons omringende landen inspirerende voorbeelden van zoals Museum Insel Hombroich in Neuss (Duitsland) een landschapspark met kunst(paviljoens) met ca. 100.000 bezoekers per jaar en Project Eden bij Exeter (UK): een botanisch tuinencomplex met 1,25 miljoen bezoekers per jaar. Rond het Weerwater is de locatie met voldoende ruimte en de combinatie van water en groen: het Lumièrepark. Door een verbinding te leggen tussen de Esplanade met de Kunstlinie Flevoland (KAF), de Wandellaan, het Lumièrepark, het Weerwater en straks met het Floriadeterrein wordt dit cluster Natuur en Kunst verder ingevuld en wordt tevens het 'hart' (het centrum) van Almere versterkt.

Figuur 4.1 Voorbeelden Insell Hombroich⁷



Durf ambitieus te zijn

"Kinderen die vragen, worden overgeslagen": zeggen moeders tegen hun kinderen, die om een koekje vragen. Die beeldvorming is een risico bij de ambitie die Almere en Flevoland hebben om een grote stap te zetten. Het omgekeerde is hier waar. Het is tijd dat Almere stevig op de deuren gaat kloppen om zo een Rijksmuseum binnen de stadsgrenzen te realiseren. In een land waar we € 80 miljoen bij elkaar weten te krijgen om de portretten van Maarten Soolmans en Oopjen Coppit voor de helft van de tijd te kunnen tonen, moet het ook mogelijk zijn om in Almere een uitmuntend Rijksmuseum modern te vestigen.

Almere groeit toe naar de vijfde stad van Nederland en heeft een buitengewoon korte geschiedenis. Daarom zijn historische gebouwen en kunstverzamelingen, zoals die in andere Nederlandse steden voorkomen, in Almere niet te vinden. Tegelijkertijd is er een sterke behoefte aan het kunnen beleven van cultuur bij zowel de Almeerders alsook in de regio. In de Actieagenda van de

⁷Bron: LAGroup Ontwikkelingsstrategie (concept 8 mei)

Metropoolregio is een betere spreiding van toeristen als actie ingezet om Amsterdam te ontlasten. Hier ligt een kans voor Almere om daar op in te spelen. En die Amerikaanse, Aziatische en Europese toeristen willen dan ook cultuur kunnen beleven, die ze 'back home' vol trots vertellen. Dat vraagt om een bijzonder project met aansprekende kunst van grote klasse.

Doelen van het versterken van cultuur

Het versterken van cultuur in Almere Centrum heeft twee doelen:

- Het geeft een reden aan mensen van buiten de stad om Almere te bezoeken. Dat leidt tot bestedingen met een impuls voor de economie. Op de langere termijn wordt zo de locatie van Almere versterkt, wat aanleiding geeft voor nieuwe bewoners, studenten en bedrijven om zich in de stad te vestigen of het bezoek te herhalen. Op deze wijze draagt investeren in cultuur bij aan de groei van de regionale economie.
- Het geeft de huidige bewoners een plek om naar toe te gaan en positief te beleven. Dit versterkt de trots op Almere. De bewoners en de bezoekers fungeren als ambassadeurs voor de stad.

5.1.2 Locaties en huidige kwaliteit

Vanuit Programmalijn 1: Versterken Hart van de Stad is de ambitie om Almere Centrum door te ontwikkelen tot een levendig en kloppend hart van de stad. Almere Centrum moet de hotspot worden voor recreatie en cultuur. Een aantal strategische ingrepen wordt in dit gebied gedaan, onder andere in het hele waterfront aan de zuidzijde van Almere Centrum. Als onderdeel van het rondje Weerwater staat dit waterfront klaar voor realisatie van diverse sportieve, culturele en recreatieve programma's en activiteiten.

Rondje Weerwater: fysiek en programmering

Het Rondje Weerwater zorgt voor meer samenhang in het gebied rond het Weerwater. Het gaat om een goede, herkenbare verbinding rondom het Weerwater. Het Rondje Weerwater is een sportieve en recreatieve route en biedt een uitnodigende en beweegvriendelijke omgeving. De realisatie van dit Rondje bestaat voornamelijk uit een aantal fysieke ingrepen. Met de aanleg van een brug over het Weerwater is een kort rondje mogelijk. Deze brug dient ook als een entree van de Floriade. Het Lumièrepark en de Esplanade zijn in dit rondje opgenomen. Zowel in het park als bij de Esplanade zijn volop mogelijkheden om cultuurprogramma toe te voegen. Daarmee is de basis gelegd voor verlevendiging van het gebied en ontstaat er ruimte voor programmering. Het Rondje Weerwater wordt gaandeweg zo opgewaardeerd door toevoeging van programma's, functies, activiteiten en evenementen, zodat er sprake is van een intensief recreatief gebruik van water en oevers.

Op de oevers en langs het Rondje Weerwater zijn diverse programma's en activiteiten toegevoegd. Er zijn veel evenementen, wedstrijden en ontwikkelingen rond het Weerwater, vooral in de zone tussen de Esplanade, het Lumièrepark en de Floriade.

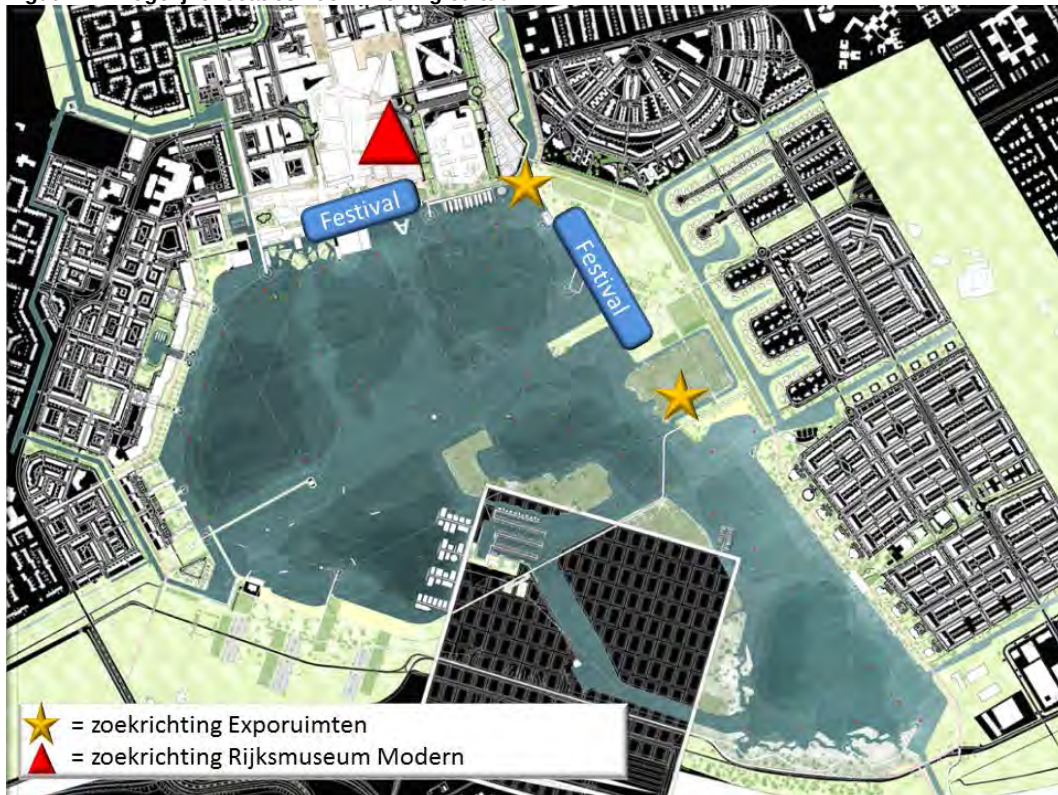
Het Lumièrepark

Het Lumièrepark is met de naam verbonden aan de Filmwijk, die zich aan de oostkant van het park bevindt. Het huidige gebruik van het park bestaat dan ook vooral uit wandelaars vanuit de Filmwijk, die bijvoorbeeld hun hond uitlaten. De omvang is ruim 200 ha. (ca. 250 m. x 900 m.). Het Vondelpark in Amsterdam is vier maal zo groot en het Central Park te New York 30 keer. Het Lumièrepark kent een aantal (speel)weiden, bosaanplant in een laanstructuur en in het zuidelijk deel wat wildgroei in bosschages. Er is een enkel speeltoestel te vinden. Het geheel oogt



weinig aantrekkelijk en wordt mede daarom relatief weinig benut. Gegeven de ligging van het Lumièrepark op nog geen 5 minuten lopen vanaf Almere Centrum en onderdeel van het rondje Weerwater biedt het een unieke locatie om op te waarderen tot de centrale ontmoetingsruimte voor de beleving van natuur en cultuur in een park- en waterlandschap.

Figuur 4.2 Mogelijke locaties voor invulling cultuur



5.1.3 Visie op het gebied: Ontwikkelingsplan⁸

Exporuimten in het park

Er is een doorlopende lijn van groen/natuurrijk (Lumièrepark en Weerwater) geleidelijk naar stads/stedelijk (Esplanade en KAF). Samen vormen ze een aantrekkelijk en iconisch geheel. Op de centrale locatie in het Lumièrepark komen er expositieruimten voor kunst waar architectuur, kunst en natuur met elkaar worden verbonden tot een iconisch geheel. De setting is laagdrempelig en toegankelijk, de inhoud is een combinatie van laag- en hoogdrempelig, een combinatie van toegankelijk en uitdagend, gebruik makend van nieuwe technologische ontwikkelingen. Er is hier ook een terras (bijv. theetuin) met horeca om publiek vast te houden en speelvoorzieningen voor kinderen in de omgeving ervan.

Land en water art festival

De componenten natuur en kunst worden verder ingevuld met projecten zoals land & water art. Het gaat om beeldende kunst in het landschap en op het water: permanent, of tijdelijk in de vorm van een tweejaarlijks festival. Dit vindt plaats rond het Weerwater met het Lumièrepark en de Esplanade als locaties.

Werven Rijksmuseum modern

Daarnaast wordt gewerkt aan het werven van een Rijksmuseum modern: een iconisch museum van wereldklasse. Er zijn verschillende voorbeelden te noemen, waarbij bedacht moet worden dat in Almere een eigen authentieke invulling nodig is om bijzonder te zijn.

⁸ Bron: LAGroup Ontwikkelingsstrategie (concept 8 mei)

Filmmuseum Eye

Amsterdam Noord was jarenlang een wijk/gebied dat onpopulair was. Het kende relatief goedkope woningen, die met de rug naar het water stonden. De toren van Shell was gebouwd in 1971 en huisvestte het laboratorium. Daarmee was Amsterdam Noord voor bezoekers een weinig aantrekkelijk gebied. Door de groei van het aantal inwoners en het besluit van de aanleg van de Noord-Zuidlijn is Amsterdam Noord meer in beeld gekomen als potentieel interessant gebied. Ruim vijf jaar geleden is Shell vertrokken en is de toren en het gebied in bezit genomen van jonge en creatieve mensen. Dj's traden op, er vestigden zich kleine bedrijfjes en restaurants. Het werd 'talk of the town' om feest te vieren en de pont achter het station naar Noord te nemen. Dat culturele zaad kwam tot bloei en leidde tot de komst van het filmmuseum. Met bijzondere architectuur is dit museum een 'landmark' van Amsterdam, dat voor alle toeristen vanaf het Centraal Station Amsterdam te zien is. Belangrijk is te beseffen dat de wortels van het filmmuseum ver terug gaan en terug gaan tot het historisch filmarchief in de jaren veertig.

Een dergelijk Rijksmuseum overstijgt de schaal van het Fonds Verstedelijking Almere en is niet uitsluitend een lokale of regionale opgave. Hier gaat het om een inspanning op rijksniveau. Dat vraagt om een slimme strategie op meerdere niveaus. Almere volgt een viervoudige strategie:

- Ronde tafelgesprekken met de sleutelspelers uit de culturele en financiële netwerken, die kunst(verzamelingen) mogelijk maken
- Intensief netwerken op Rijksniveau
- Ruimtelijk reserveren van een unieke locatie aan het Weerwater in het hartje stad
- Het leggen van een fundament voor cultuur door voorbereidende stappen met cultuur in het Lumièrepark, de Esplanade en de Weerwaterzone.

5.1.4 Wat voor cultuur kun je beleven in Almere Centrum in 2025?

Bijzonder museum met moderne wereldkunst

In 2025 wordt uitvoering gegeven aan het plan voor Rijksmuseum met moderne wereldkunst. Er is een intensieve samenwerking tot stand gekomen met toonaangevende musea in de wereld om collecties met Almere uit te wisselen. Als tegenprestatie heeft Almere samen met partners in de MRA afspraken weten te maken over de ruil van kunstvoorwerpen van diverse topmusea uit de MRA, waaronder het Frans Halsmuseum, het Van Gogh museum, het Stedelijke museum, het Rijksmuseum en het Cobramuseum.

Esplanade levendig en verbonden met het Lumièrepark

Vanaf de Esplanade, langs de Wandellaan naar het Lumièrepark en richting Floriadeterrein volg je een culturele parelketting. Het stedelijk deel met de Kunstlinie Flevoland aan de Esplanade waar met een aantrekkelijke mix van theater, workshops, horeca, museale exposities, tentoonstellingen en de Esplanade zelf altijd wat te beleven is door een gevarieerd programma aan culturele, recreatieve en sportieve activiteiten. Naar een meer groen en natuurlijk Lumièrepark waar (kunst)Exporuimtes staan waar architectuur, kunst en natuur met elkaar worden verbonden tot een iconisch geheel. De setting is laagdrempelig en toegankelijk, de inhoud is een combinatie van toegankelijk en uitdagend, gebruik makend van nieuwe technologische ontwikkelingen, het ontwerp van de ruimte is duurzaam. Zowel in de Kunstlinie als in de Exporuimtes is ruimte voor de eerste fase van de museale ontwikkeling. De kasteellocatie aan het Weerwater is opgenomen in het Rondje Weerwater en kent een cultureel-recreatieve invulling.

Exporuimten bij en in het park

Op de kop van het Lumièrepark nabij het ziekenhuis is al in 2019 een eerste Exporuimte gerealiseerd. Hier waren al architectuur van paviljoens, een maquette van de Floriade en natuurkunst te zien als opwarmer voor de Floriade. Op die manier heeft 'the making of' van de Floriade vorm gekregen en raakte de bevolking enthousiast over de Floriade. Er is hier ook een terras (theetuin) met horeca om publiek vast te houden en speelvoorzieningen voor kinderen in de

omgeving ervan. In 2021 is een tweede Exporuimte, richting de brug naar de Floriade ingericht voor moderne kunst. Na afloop van de Floriade zijn enkele Floriadepaviljoens afgebroken en in het Lumièrepark herbouwd en ingericht voor kunst en natuur. Een groep professionele kunstenaars en een grote groep vrijwilligers vormen de dragende kracht van de exploitatie van de expositieruimten. Ook zijn hier studioruimte te huur om kunst te maken in een landschappelijke omgeving en kunnen er kleinschalige culturele activiteiten plaatsvinden. Er is een afspraak gemaakt met diverse gemeenten met kunstexpositieruimten om aan uitwisseling te doen, waaronder de Vishal in Haarlem, de Lakenhal in Leiden en diverse musea in Duitsland. Inspiratie voor de landschapsarchitectuur, de beelden in het park en (de architectuur van) is het park *Insel Hombroich*, dat in Neuss bij Düsseldorf ligt.

Land en water art festival

Land Art is the name for an art direction that occurred in the US in late 1960 on the basis of Minimalism and Installation Art. Land Art as a genre places itself somewhere between sculpture and landscape architecture. Land Art is always site-specific and establishes a dialogue with the natural and possibly cultural surroundings.

Tijdens het twee jaarlijks land & water art festival bruist het hier van activiteiten, installaties en beeldende kunst in het landschap en op het water. Een biënnale met een focus op land art en architectuur in relatie tot water en natuur. Het festival vindt plaats op de Esplanade, in het Lumièrepark en op het water. Een deel van de objecten en installaties blijft permanent achter. Naast de objecten en installaties bestaat het programma uit muziek en theateruitvoeringen, land&water art cinema, een wedstrijd voor het beste object/installatie, een symposium en educatieve programma's voor scholen. Zo krijgt het cluster Natuur en Kunst steeds meer vorm en inhoud.



Voorloper museum met digitale kunst

Op basis van particulier initiatief is een eerste fase van de museale ontwikkeling gereed en succesvol. Het is een museum waar digitale kunst in allerlei vormen te zien is. De precieze vorm is nu nog niet bekend. Waar digitale en virtuele werkstukken van scholieren in Almere met behulp van virtual-en augmented reality worden tentoongesteld. Waar professionals nieuwe technieken ontwikkelen en digitale kunst creëren. Het resultaat hiervan is voeding voor de cultuur educatieve functie met nieuwe technieken en nieuwe digitale kunstobjecten die kunnen worden tentoongesteld.

5.1.5 Bouwstenen voor de aanpak⁹

De ontwikkelstrategie in 2017 ten aanzien van de inhoudelijk uitwerking bestaat uit het aanstellen van een kwartiermaker die aan de slag gaat met:

- Inhoudelijk uitwerking plannen initiatiefnemers naar het gewenste ambitieniveau.
- Conceptuele vertaling en opstellen Businesscase
- Zoeken van sponsors, subsidienten en andere financiers voor de exploitatie van de projecten.

⁹ Ontleend aan LAGroup Ontwikkelingsstrategie (concept 8 mei)

Er worden twee ontwikkelingslijnen gehanteerd. Op de korte termijn het realiseren van Exporuimten en het land en water art festival. Dat vormt de stepping stones op weg naar een groot gebaar: een Rijksmuseum dat in Almere/Flevoland op de langere termijn gevestigd kan worden. Voor een dergelijk museum hebben de eerste verkennende gesprekken plaatsgevonden, met name wordt onderzocht of een uitwerking met depotkunst niet interessant zou kunnen zijn. Daarbij kan de korte termijn met exporuimten niet alleen interessant zijn voor een opbouw van het cultuuraanbod in Almere, maar kan daarbij ook behulpzaam zijn bij het lange termijn perspectief van een nationaal museum.

5.1.6 *Benodigd budget*

In de komende vijf jaar ligt het accent op het doen van initiële en voorbereidende investeringen om cultuur in het stadscentrum uit te breiden met het oog op de gewenste komst van een Rijksmuseum in de tweede periode (2022 – 2026). Het is op voorhand duidelijk dat een bijdrage vanuit het Fonds Verstedelijking Almere niet toereikend is om een dergelijk initiatief te dragen. Daar zijn derde geldstromen voor nodig en de zoektocht er naar vormt een onderdeel van de aanpak.

Zie tabel 4.1 in de bijlagen voor een specificatie van het benodigde budget voor de ontwikkelingen van Cultuur in Almere centrum.

6 Samenhangende strategie

6.1 Vijf programmalijnen in samenhang

Er zijn vijf programmalijnen gekozen. Het nu voorliggende programmaplan gaat over programmalijn 4: *Versterken verblijfsplekken: cultuur, recreatie en toerisme*. Deze programmalijn 4 richt zich op het verbeteren van drie verblijfsplekken:

- Nationaal Park Oostvaardersplassen
- Kustzone Almere Poort
- Bovenstedelijke culturele voorzieningen in Almere Centrum

Programmalijn 4 hangt als volgt samen met de andere vier programmalijnen:

Programmalijn	Onderdeel	Relatie met 4 Verblijfsplekken
1. Versterken hart van de stad	Weerwater en omgeving	Lumièrepark en Esplanade zijn onderdeel van rondje Weerwater
	Groene loper (groen stadspark vanaf Stadhuisplein)	Lumièrepark als eindpunt van de Groene loper
	Floriade	Greening the City is thema van de Floriade en is ook het overkoepelende thema van de verblijfsplekken. 'Making of' van de Floriade als thema voor cultuur. En hergebruik paviljoens na afloop van de Floriade.
2. Versterken leer- en werkomgeving	Geen directie relatie, zijdelings Flevocampus Floriade terrein en internationale campus Poort	Publiek in stadscentrum en publiek (internationale kinderen en gezinnen in Poort)
3. De energieneutrale en afvalloze stad	De Floriade 'off grid' energieneutraal	De manier om de Floriade zonder aansluitingen op het grid aan te sluiten, kunnen ook worden gebruikt bij de Almeerse Poort van de Oostvaardersplassen
5. Vernieuwende woningbouw	Niet direct, maar er is een relatie met Kustzone Almere Poort	Wonen in Duin (is een vernieuwend concept van woningbouw, wat als voorbeeld van lijn 5 kan dienen)

6.2 Toetsing aan de criteria voor meerwaarde

In hoofdstuk 2 over de meerwaarde van verblijfsplekken zijn enkele criteria opgenomen waaraan een kansrijk programma moet voldoen. De basis hiervoor zijn Europese ervaringen van succesvolle gebiedsontwikkeling voor recreatie en toerisme, en diverse beleidsdocumenten van de regio, de provincie en de gemeente. De drie belangrijkste criteria zijn:

- **Authentiek en onderscheidend:** Sluit aan op het unieke karakter van het gebied. En draag dat unieke uit door goede marketing op basis van gedeelde visie. Leg daarbij een relatie met het

overkoepelende thema van 'Growing Green Almere' (en de komst van de Floriade). Creëer nieuwe producten en diensten.

- **Complementair:** Zorg dat de Almeerse verblijfsplekken goed aansluiten op de acties uit de Actieagenda van de Metropoolregio Amsterdam voor het spreiden van toerisme en het versterken van het IJmeer-Makermeer.
- **Bereikbaar:** zorg voor multimodale bereikbaarheid (auto, openbaar vervoer, fiets en wandelen), inclusief parkeren.

Authentiek

De drie verblijfslocaties zijn herkenbaar Almeers en kennen de component water en nieuw land. Het IJmeer bij de Kustzone, het Markermeer bij de Oostvaardersplassen en het Weerwater in het centrum zijn drie grotere wateren met mogelijkheden voor zwemmen, varen e.d. Het uitzicht is wijds en je voelt op deze locaties de wind door je haren, wat je losmaakt van de stedelijke drukte. Tenminste twee van de drie locaties zetten in op natuur en twee van de drie op cultuur. Natuur is te ervaren in de Kustzone waar het Natuurcentrum met waterbeleefplek komt en het Nationale Park Oostvaardersplassen is het summum van natuurbeleving. De kans is groot dat bij de invulling van cultuur rond het Weerwater met o.a. het Land en water art festival de natuur ook wordt ingebracht. Cultuur staat centraal in de ingrepen in Almere Centrum met de exporuimten, de eerste museale fase op weg naar de komst van een Rijksmuseum. En in de Kustzone Poort borrelt en bruist de culturele broedplaats. De 'menselijke' cultuur is niet zo zichtbaar in de Oostvaardersplassen en dat is juist een onderscheidend element hier. Tegelijkertijd is de Marker Wadden een internationaal voorbeeld hoe de mens aan natuurbouw kan doen.

Complementair

De druk in Amsterdam en tegenwoordig ook in bijvoorbeeld Volendam van de toeristen is hoog. Daar liggen kansen voor Almere om een deel van die bezoekers naar zich toe te halen. De door de mens gemaakte polder spreekt veel internationale bezoekers aan en is uniek op deze schaal. Het is de opgave om bij de museale invulling in Almere Centrum geen kopie te maken van een bestaand museum in de Randstad, maar te komen tot een eigen invalshoek, collectie, vertoningswijze en gebouw. De kustzone is complementair omdat in dit oostelijk deel van de Randstad een dergelijke locatie niet te vinden is. De Oostvaardersplassen kennen een type natuur, dat niet direct te vergelijken valt met andere Nederlandse natuurgebieden.

Bereikbaar

Door de uitbreiding van de A1, A6 en A9 wordt Almere over de weg uitstekend bereikbaar. Met de aanpassingen van OV-SAAL verbetert de dienstregeling van de trein en is de bereikbaarheid met het openbaar vervoer frequenter en comfortabeler. De uitdaging zit in de 'last mile'. Bij de drie verblijfsplekken moet goed worden ingespeeld op de behoefte om multimodaal op de locatie te kunnen komen. Ruimte om te parkeren is een noodzaak om verblijfsplekken succesvol te maken en draagvlak van de bevolking te houden, die de parkeerdruk in hun wijk niet te hoog willen laten oplopen. Verder is bereikbaarheid vanaf de stations voor wandelaars, fietsers (OV)fiets en busreizigers van belang.

7 Bijlagen: budget

Vertrouwelijk op grond van artikel 25 lid 2 van de Gemeentewet, juncto artikel 10 lid 2 onder b en 9 van de Wet openbaarheid van bestuur.

PROGRAMMAPLAN VERNIEUWEND WONEN

Almere Principle #5: Blijf innoveren.

“Om de stad vooruit te brengen, zullen wij nieuwe en verbeterde processen, technologieën en infrastructuren aanmoedigen en experimenten en kennisuitwisseling ondersteunen.”



Proloog

Noordvleugel en RRAAM

De Noordvleugel van de Randstad is één van de belangrijkste motoren van de Nederlandse economie. De regio kan zich meten met andere topregio's in Europa. Het gebied kent veel mensen met talent en ondernemerszin, een grote diversiteit aan bedrijvigheid, goede infrastructuur via land, lucht en water en een zeer goede digitale connectiviteit. Bovendien is er een breed palet aan woonmilieus en landschappen aanwezig. Deze (internationale) toppositie is echter geen vanzelfsprekendheid. Het economisch krachtenveld verandert voortdurend. Het is van belang op deze veranderingen in te spelen of liefst zelfs vooruit te lopen om succesvol te blijven. Om deze regio nu en in de toekomst krachtig en concurrerend te laten functioneren moet in het vestigingsklimaat in de hele Noordvleugel geïnvesteerd worden. Een forse groei van de woningvoorraad, meer diversiteit aan woonmilieus, een goede bereikbaarheid en unieke natuur- en recreatiegebieden zijn daarbij essentieel. De partners in de Noordvleugel hebben samen met het Rijk vier majeure verstedelijkingsopgaven benoemd: Zuidas, Schiphol-Haarlemmermeer, Noordzeekanaalgebied- Zaan, IJ en het Rijk-regioprogramma Amsterdam Almere Markermeer (RRAAM).

Structuurvisie Amsterdam Almere Markermeer

De RRAAM opgave is uitgewerkt in de structuurvisie Amsterdam Almere Markermeer. Het gaat om een drietal met elkaar samenhangende ontwikkelingen ten einde de concurrentiepositie van de Noordvleugel van de Randstad te versterken. Ten eerste wordt ingezet op het verbeteren van de (regionale) bereikbaarheid over zowel de weg (A1, A6 en A9) als het spoor (OV-SAAL). Op de langere termijn is de IJmeerverbinding als structurerend element opgenomen. Daarnaast wordt ingezet op de ecologische kwaliteit van het IJmeer-Markermeer. Hierbij is het toekomstperspectief een kwalitatief hoogwaardige leefomgeving met aantrekkelijke natuur- en recreatiegebieden. Tot slot is beschreven op welke wijze Almere kan groeien. Het toekomstperspectief is daarbij een westelijk georiënteerde stad met circa 60.000 nieuwe woningen en een forse groei van het aantal arbeidsplaatsen waar het prettig wonen, werken en recreëren is. Deze laatste opgave wordt onder de noemer Almere 2.0 door het Rijk, de provincie Flevoland en de gemeente Almere op dit moment tot uitvoering gebracht.

Almere 2.0

Almere heeft veel te bieden in het realiseren van bovengenoemde opgave. Het is een suburbane stad, waar letterlijk ruimte is om te groeien. Stad en natuur zijn op een bijzondere manier met elkaar verweven. Hierdoor is een plek ontstaan, die als geen ander mensen de kans biedt de natuur letterlijk 'om de hoek' te ervaren en beleven. En Almere is een new town. Een nog jonge stad die al vanaf het begin heeft geëxperimenteerd met nieuwe systemen. Een stad die ruimte biedt om eigentijdse inzichten in te zetten, die in alle aspecten (maatschappelijk, economisch, ecologisch, fysiek) tot verrassende innovaties en vernieuwingen hebben geleid. Almere dankt aan haar pioniersmentaliteit onder meer het systeem van gezondheidszorg, brede scholen, het glasvezelnet, ondergronds afvaltransport, gescheiden verkeerssystemen. Ook in latere tijden werden keer op keer nieuwe systemen uitgevonden en geïntroduceerd zoals particulier opdrachtgeverschap in de woningbouw, de sterrenschool en organische gebiedsontwikkeling. Voor de uitvoering van Almere 2.0 heeft de gemeente Almere dan ook de Lange Termijn Investeringsstrategie

Almere (LISA) vastgesteld waarbij is gekozen zoveel als mogelijk aan te sluiten bij de identiteitsdragers van het huidige Almere:

- Growing Green Almere: een gezonde en groene stad
- Stad van het experiment: (ruimte voor) het nieuwe pionieren

Dat betekent dat de bestaande kwaliteiten niet alleen vastgehouden, maar verder worden versterkt. De stad en het omliggende landschap worden doorontwikkeld tot een divers, aantrekkelijk, sociaal en leefbaar gebied met een eigen profiel binnen de regio. Almere wordt vormgegeven tot een groene levende stad. Het gaat om groen in de breedste zin van het woord: gezonde, duurzame en prettige vormen van wonen en leven. Met allerlei initiatieven op het gebied van cultuur, onderwijs, sport en economie die bijdragen aan een groene, duurzame en levendige stad. Bovendien worden in Almere de grenzen van de kennis en mogelijkheden opgezocht. De stad is een vrijplaats, een broedplaats en een laboratorium voor vernieuwing op velerlei gebied. Voor Almere komt hier ten opzichte van haar historie een extra dimensie bij. Het gaat nu niet alleen om een nieuwe omgeving. De nieuwe pioniersgeest zal ook in de bestaande omgeving (mensen, bedrijven, organisaties en wijken) leiden tot interessante doorontwikkelingen en vernieuwingen.

Vijf programmalijnen

Om het in de Structuurvisie Amsterdam Almere Markermeer geschetste toekomstperspectief en de strategie zoals beschreven in LISA te bewerkstelligen, wordt binnen Almere 2.0 de komende jaren gewerkt langs een vijftal programmalijnen. Het betreft:

1 Versterken Hart van de Stad

Om Almere op de lange termijn een rol als onderscheidende kern binnen de grootstedelijke regio Amsterdam te laten vervullen, krijgt het hart van de stad de komende jaren een forse impuls. Er wordt toegewerkt naar een centrum met een voorzieningenniveau dat hoort bij een stad van 200.000 tot 300.000 inwoners. Het gebied wordt zichtbaar en voelbaar als hart van de stad, zal een sterkere regionale betekenis krijgen en wordt dé ontmoetingsplek wordt voor zowel bewoners als bezoekers.

2 Versterken leer- en werkomgeving

Een sterke, diverse en kwalitatief hoogwaardige onderwijsstructuur is een levensader voor elke stad. Bij de beslissing waar naar toe te verhuizen, kijken mensen steeds nadrukkelijker niet alleen naar huisvesting, goede verbindingen en cultuur, maar ook naar de diversiteit en aanwezigheid van het onderwijs dat (voor hun kinderen) beschikbaar is. Onderwijs zorgt voor een goede aansluiting op de arbeidsmarkt en draagt daarmee bij aan het economisch en innovatief klimaat van de stad.

3 De Energieneutrale en afvalloze stad / Energy on Upcycling

De Noordvleugel is ambitieus op het gebied van energie en de verwerking van afval. Binnen Almere wordt de lat hoog gelegd op twee onderdelen. Het streven is om in 2022 zowel energieneutraal als afvalloos te zijn. Almere wordt een stad waar zoveel mogelijk energie wordt benut uit hernieuwbare bronnen en waar afval wordt gebruikt als grondstof. Kennis die in Almere wordt opgedaan wordt gedeeld met de partners in de Noordvleugel.

4 Versterken verblijfsplekken, cultuur, recreatie en toerisme

Eén van de grote kwaliteiten van de Noordvleugel ten opzichte van andere stedelijke regio's in Europa is de toegang tot grote groen- en recreatiegebieden. Over tien jaar kent Almere een aantal plekken in en om de stad die de stad zelf én de Noordvleugel van de Randstad naar een hoger niveau brengen. Plekken die de stad en de regio aantrekkelijker maken als verblijfsgebied, als recreatiegebied en die het toerisme bevorderen.

5 Vernieuwend wonen

In de Noordvleugel is een forse vraag naar woningen. Met de bouw van 60.000 woningen levert Almere de komende decennia een belangrijke bijdrage aan het opvangen van deze regionale woningbehoefte. Het betreft niet alleen een kwantitatieve opgave. Er is een landelijke opgave aan het door ontwikkelen van woonconcepten. De woningbouwopgave van Almere wordt opgepakt door onderscheidende woonmilieus van hoge kwaliteit aan de stad en de regio toe te voegen. Almere blijft vooraan lopen met de ontwikkeling van vernieuwende stedenbouw waarbij de woonconsument centraal staat en waarmee woonmilieus en woonconcepten worden ontwikkeld waar vraag naar is en die onderscheidend zijn in de Noordvleugel.

Inhoudsopgave

1. Inleiding	8
- Vernieuwende woonexperimenten om de New Town vooruit te brengen	
- Vooraf	
- Leeswijzer	
2. Organisatiestructuur	10
- Bijzonder Adviseur Rijksbouwmeester Floris Alkemade	
3. Ontwikkelstrategie	12
- Werkwijze Woonatelier	
o Experimenten	
o Ateliers (verkenningen)	
o Experimenteerruimte	
o Verbindingen leggen	
o Delen	
o Atelierleider	
o Kennis- en partnernetwerk	
4. Experimentlijnen	14
- Vitaal	
- Verduurzaamd	
- Getransformeerd	
- Betaalbaar	
- Zelfbouw 2.0	

1. Inleiding

Vernieuwende woonexperimenten om de New Town vooruit te brengen

Almere is de stad van het woonexperiment. De Fantasie, De Realiteit, Het gewilde Wonen, Het Homeruskwartier, Nobelhorst, Oosterwold. Het zijn iconen in de wereld van volkshuisvesting, stedenbouw en architectuur. Al sinds de eerste woningen in 1976 biedt Almere ruimte aan pioniers en zelfbouwers. Die traditie van vernieuwende woningbouw draagt in grote mate bij aan de identiteit en het imago van Almere. Het biedt Almeerders een vervolg in hun woon carrière, trekt nieuwe mensen naar de stad en zorgt voor productie, zelfs in crisistijd. Ook de komende jaren speelt vernieuwing van het wonen een belangrijke rol. De woningmarkt is altijd in beweging en ontwikkelingen op de lokale, regionale en nationale woningmarkt vragen om nieuwe woonconcepten. De vernieuwende woonexperimenten die we de komende jaren uitvoeren in Almere zijn om meerdere redenen exemplarisch voor andere gebieden in Nederland:

1. Almere is de grootste new town van Nederland. New towns lopen voorop op vergelijkbare dynamieken elders en zijn schoksgewijs gegroeid, waardoor ontwikkelingen op de woningmarkt zich als onder een vergrootglas manifesteren.
2. De jaren '70 en '80 wijken staan voor een grote vernieuwingsopgave. Een opgave die symbool staat voor grote gebieden elders in Nederland van soortgelijke stedenbouwkundige opzet die met overeenkomstige woonvraagstukken te maken hebben (o.a. betaalbaarheid, duurzaamheid en ruimtelijke inrichting).
3. Almere biedt een uitzonderlijk leeg canvas voor vernieuwende woonexperimenten die letterlijk om ruimte vragen: wat denkt u van de eerste 3D-geprinte woonwijk of een open source wijk, die volledig door de burger zelf wordt gebouwd?

Vragen waar de stad de komende periode een antwoord op moet geven zijn o.a. de volgende: Wie komen er in die 60.000 woningen die de stad nog kan groeien? Wat worden het voor woningen? Wat is marktvraag in de regio en in de Noordvleugel, die in Almere kan worden gerealiseerd? Bieden de stad en haar wijken ruimte aan wonen in verschillende levensfasen? Kunnen jongeren hun eerste stap op de woningmarkt zetten? Is de grote kantoorleegstand een probleem of een kans? Kunnen we de woningvoorraad van de bloemkoolwijken energieneutraal en levensloopbestendig vernieuwen?

In deze typerende opgaven loopt Almere voorop en deelt actief de geleerde lessen van echte experimenten in de bestaande stadsdelen en de uitleggebieden. Almere is het 'living lab' dat ruimte biedt om nieuwe Nederlandse woonlessen in de praktijk te brengen en daar samen van te leren. Het zit in de genen.

Vooraf

De kwantitatieve ambitie van de bouw van 60.000 woningen landt in een stad met een eenzijdige woningvoorraad, die niet is toegerust op de woonvraag van de toekomst. Middels kwalitatieve en in het oog springende experimenten in het wonen jaagt deze programmalijn de vernieuwing in het wonen aan, want de huidige woningvoorraad grofweg kopiëren en uitrollen in de uitleggebieden is geen optie. De overtuiging is dat de trek van mensen uit de regio naar Almere volgt op kwalitatieve vernieuwende en in het oog springende hoogwaardige woonexperimenten.

Hoe doen we dat? Binnen de programmalijn Vernieuwend Wonen wordt de succesvolle formule van het Woonatelier als vernieuwing aanjagende 'buitenboordmotor' voortgezet. Het Woonatelier organiseert concrete experimenten die bijdragen aan vernieuwing op de woningmarkt. En let op, de inzet op experimenten werpt vruchten af. Voorbeelden? De *Goedhuurwoningen*, onderdeel van de zoektocht naar betaalbaarheid. De *Bouwexpo Tiny Housing*, huizen niet groter dan 50m² voor kleine huishoudens die compacte, betaalbare huizen willen. Het devies van het Woonatelier: papier is niet genoeg, een idee is pas goed als het is gerealiseerd. Zowel de Goedhuurwoningen als de Tiny Houses worden ook echt gebouwd.

De komende jaren krijgen nieuwe experimenten vorm langs een vijftal experimentlijnen. Die worden in dit programmaplan nader omschreven.

Leeswijzer vervolg

Hieronder wordt eerst de organisatiestructuur toegelicht; vervolgens wordt de ontwikkelstrategie – en het vehikel dat de vernieuwing aanjaagt (Woonatelier) – uiteengezet; dan volgt een beschrijving van de vijf experimentlijnen en tot slot leidt dit tot een aanvraag Fonds Verstedelijking Almere: ruimte voor het aanjagen van experimenten voor de komende jaren, nader toegespitst in de aanvraag voor 2017.

2. Organisatiestructuur

De organisatiestructuur is in grote lijnen als volgt opgebouwd:

- Het Woonatelier organiseert de Programmalijn (zie verderop bij ontwikkelingsstrategie)
- De Atelierleider legt inhoudelijk verantwoording af aan de stuurgroep.
- Opdrachtgever van de Programmalijn is het Overleg Almere 2.0. Binnen de lijn is sprake van een Bestuurlijk opdrachtgever (die functioneert als opdrachtnemer van het Overleg Almere 2.0) en een ambtelijk opdrachtgever.
- Bestuurlijk opdrachtgever is de wethouder Ruimte Wonen en Wijken van Almere (Tjeerd Herrema)
- Begeleidingscommissie (Tjeerd Herrema, Ferdi Licher (BZK) en Anneloes van Boxtel (RVB))
- Ambtelijk opdrachtgever is de directeur van de dienst Stedelijke Ontwikkeling (Gerda Blom)
- De ambtelijk opdrachtgever is ten allentijde verantwoordelijk voor de inhoud.
- De bestuurlijk en ambtelijk opdrachtgever worden in het bijzonder geadviseerd door de Rijksbouwmeester om netwerken, kennis en informatie te ontsluiten die niet vanzelfsprekend binnen de drie overheidslagen aanwezig is.

Hieronder volgt een nadere toelichting op het bijzondere adviseurschap van de Rijksbouwmeester en het Woningbouwatelier.

Bijzonder Adviseur Rijksbouwmeester Floris Alkemade

Almere heeft de Rijksbouwmeester Floris Alkemade gevraagd om als klankbord van deze programmalijn op te treden.

"De agenda van de Rijksbouwmeester" van april jl. bevat een pleidooi om met ontwerp- en verbeeldingskracht innovatie te tonen bij diverse ruimtelijke en maatschappelijke opgaven. Zoals de veranderingen in de zorg en de gevolgen daarvan voor onze gebouwde omgeving, het huisvestingsvraagstuk van vluchtelingen in relatie tot woonwensen van diverse andere groepen woningzoekenden, de leegstand en, relevant voor zijn bijdrage aan "het programmaplan vernieuwend wonen", Almere, mei 2016, de nieuwe woonopgave. Bij uitstek vraagstukken waarbij ontwerpers het verschil kunnen maken. Het programmaplan Vernieuwend Wonen in Almere biedt een passend platform om deze ambities en plannen concreet gestalte te geven in de vorm van stimulerende adviezen die van betekenis zijn voor het vernieuwend wonen in Almere, en tevens reikwijdte moeten bevatten voor bredere toepassing.

Vanuit die rol zal de Rijksbouwmeester netwerken, kennis en informatie ontsluiten die niet vanzelfsprekend binnen de drie overheidslagen aanwezig is. Dat gebeurt langs verschillende wegen:

- inspireren en aandragen van mogelijke experimenten
- inhoudelijk sparren met de bestuurlijk opdrachtgevers
- beoordelen van de kwaliteit van de beoogde vernieuwingen
- beoordelen van het brede (landelijke) belang van de voorgestelde vernieuwingen.

Het bijzonder adviseurschap van de Rijksbouwmeester krijgt praktisch vorm middels een inhoudelijk overleg met het Woningbouwatelier per 2 maanden of per kwartaal. Daarnaast beschikt de Rijksbouwmeester te allen tijden over een korte lijn richting de leden van de begeleidingscommissie, wanneer dat nodig is.

CONCEPT

3. Ontwikkelingsstrategie

Binnen de programmalijn Vernieuwend Wonen wordt de succesvolle formule van het Woonatelier als vernieuwing aanjagende 'buitenboordmotor' voortgezet. Het Woonatelier organiseert concrete experimenten die bijdragen aan vernieuwing in het wonen.

Het Woonatelier geeft via *concrete experimenten* een impuls aan ontwikkelingen die de diversiteit, keuzevrijheid, toegang en kwaliteit van de woningmarkt vergroten en/of verbeteren. Het atelier brengt ideeën en partijen in positie en werkt gericht aan de volgende concrete resultaten:

1. Enkele toepasbare *pilotprojecten*, die nieuwe kennis opleveren over de komende ontwikkelingen van/op de (landelijke) woningmarkt en (beter) tegemoet komen aan de wens van woningzoekenden;
2. Breed gedeelde *inzichten*, kennis en voorbeeldprojecten via een eigen (digitaal) platform en andere landelijke platforms;
3. Een positieve bijdrage aan het *imago* van de stad Almere als de plek waar in beginsel elke woning en woonwens gerealiseerd kan worden en de Noordvleugel als stedelijke regio met complementaire woonmilieus en een aantrekkelijk (inter)nationaal vestigingsklimaat.

Het Woonatelier (onder)zoekt en begeleidt pioniers op de woningmarkt met concrete, haalbare proposities. Het Woonatelier:

1. initieert experimenten;
2. ondersteunt initiatieven/experimenten;
3. begeleidt: initiatieven/experimenten;
4. verbindt: kennis, partijen en bestaande (kennis)netwerken en
5. deelt: opgedane inzichten en ervaring.

Werkwijze Woonatelier

Het Woonatelier wordt op een flexibele, inspirerende, interactieve en uitvoeringsgerichte wijze georganiseerd. Dat gebeurt via de volgende werkwijze.

Experimenten

Het Woonatelier initieert, organiseert en begeleidt experimenten binnen de verschillende experimentlijnen. Experimenten van het atelier zijn concrete, haalbare projecten die op innovatieve wijze een praktische bijdrage leveren aan groei en beweging op de woningmarkt. Uitgangspunt is "matching", dat wil zeggen dat aanbod aansluit op de marktvraag. Waar knelpunten de geformuleerde oplossing in de weg staan, spant het Woonatelier zich in om deze ten gunste van innovatie in de woningbouw te slechten. Het Woonatelier initieert ook experimenten, onder andere via gerichte oproepen aan de markt. Daarnaast staat het atelier te allen tijde open voor initiatieven (open call).

Ateliers (verkenningen)

Waar nog geen oplossingen of haalbare proposities voorhanden zijn, organiseert het Woonatelier verkenningen. In diverse ateliers brengt het problemen in kaart en zoeken we samen met initiatiefnemers, stakeholders, beleidsmakers en experts naar oplossingsrichtingen en haalbare proposities, die kunnen resulteren in een nieuw experiment. Het Woonatelier beschikt over een breed kennisnetwerk en kennispartners, waaronder de diverse door de rijksoverheid ingestelde expertteams.

Experimenteerruimte

Innovaties vragen doorgaans om meer energie en ruimte dan reguliere projecten. Om tot concrete projecten te komen is het niet alleen van groot belang dat die energie wordt georganiseerd, maar ook dat er zoveel mogelijk fysieke, juridische en mentale ruimte is voor het experiment. Uiteraard is er bouwgrond beschikbaar en spant de gemeente zich samen met haar partners in om mogelijkheden te creëren in de bestaande woningvoorraad en commercieel en maatschappelijk vastgoed. Maar het atelier bestaat ook om ambtelijk en bestuurlijk gedragen, haalbare proposities te ondersteunen wanneer zij tegen barrières (zoals geldende beleidsregels, wet- en regelgeving en vergunningentraject) aanlopen die realisatie in de weg staan. Het Woonatelier heeft op alle momenten een oplossingsgerichte 'yes we can'-mentaliteit en vraagt dit ook van de initiatiefnemers, stakeholders en opdrachtgevers.

Verbindingen leggen

Een deel van een innovatie ligt in de samenwerking en gedeeld eigenaarschap van partijen die het verschil kunnen maken door een bijdrage te leveren aan het initiatief of kennis over te dragen. Het Woonatelier zoekt, verleidt en verbindt deze partijen en bouwt op die manier aan een uniek pioniersnetwerk.

Delen

Het Woonatelier biedt een podium en platform voor pioniers (koplopers op het vlak van woningbouwinnovatie) om kennis te delen, te inspireren en pioniers te verleiden te investeren in Almere. Voor Het Woonatelier is een digitaal platform ingericht (www.Woonatelier.nl) waar ideeën worden gegenereerd en aandacht wordt besteed aan de experimenten en de partijen die ze ontwikkelen. In het verlengde hiervan worden de projecten ook onder de aandacht gebracht van de diverse partnernetwerken, landelijke kennisprogramma's en expertteams en andere media.

Atelierleider

Het Woonatelier wordt geleid door de atelierleider die daarbij wordt ondersteund door een secretariaat en die (waar nodig) kan beschikken over projectleider(s). De atelierleider van het Woonatelier is verantwoordelijk voor de organisatie, aansturing en resultaten van het Woonatelier. Hij of zij opereert strategisch en praktisch. De atelierleider zet de lijnen uit en initieert vernieuwing. Tegelijkertijd realiseert hij of zij zich dat de kans op resultaat afhankelijk is van een gevoel van eigenaarschap bij opdrachtgevers, marktpartijen, woningcorporaties, huurders en kopers. De atelierleider verbindt daarom niet alleen vraag en aanbod, maar ook doelen en partijen. De directeur DSO stelt de atelierleider aan en is verantwoordelijk voor de kwaliteit van haar/zijn werk. De atelierleider legt inhoudelijk verantwoording af aan de bestuurlijk opdrachtgever. De begeleidingscommissie begeleidt op een strategisch niveau.

Kennis- en partnernetwerk

Onderdeel van Het Woonatelier is het kennis- en partnernetwerk. Rondom de experimenten(programma's) brengen we de kennis en ervaring van innovatieve partijen en netwerken in de woningmarkt samen en versterken we deze door nieuwe verbindingen te leggen. Indien gewenst participeert het atelier op haar beurt in deze kennisnetwerken en -evenementen. Het creëren van Living Labs en het zoeken van aansluiting bij de doorontwikkeling van City Deals binnen de Agenda Stad zou hierbij betrokken kunnen worden.

4. Experimentlijnen

Via het Woonatelier draagt deze programmalijn met concrete experimenten in het wonen bij aan de *kwalitatieve invulling* van de opgave en ambitie om in Almere 60.000 woningen toe te voegen (RRAAM). Dat betekent dat er in Almere een opgave ligt om de woningen van de toekomst te bouwen (type, betaalbaarheid, wonen en zorg, etc.).

Almere staat daarmee voor een kwalitatieve woningbouwopgave in uitleggebieden en de bestaande wijken. Vernieuwing en transformatie van leegstaand vastgoed en de bestaande woningvoorraad spelen een steeds grotere rol. Almere staat voor de opgave van het creëren en versterken van aantrekkelijke woonmilieus, waar je niet alleen prettig kunt wonen maar ook prettig kunt verblijven, werken en leven. Centraal staat steeds hoe we zo goed mogelijk kunnen aansluiten op de bestaande en toekomstige woningvraag. De vraag centraal.

Het programma vernieuwend wonen krijgt vorm middels concrete experimenten die aan een of meerdere van onderstaande experimentlijnen raken.

- Vitaal
- Verduurzaamd
- Getransformeerd
- Betaalbaar
- Zelfbouw 2.0

De experimentlijnen worden hieronder nader toegelicht.

Vitaal en Verduurzaam

Vitaal

Veel stadswijken van Almere zijn eenzijdig van karakter en gericht op het gezin. Het zijn vooral rijtjes eengezinswoningen met de slaapkamer boven die deze woonwijken kleuren. Demografische ontwikkelingen (vergrijzing en huishoudensverdunning), veranderende woonwensen en de eenvormige bestaande woningvoorraad in oude wijken vragen om innovatieve oplossingen om deze wijken aantrekkelijk en leefbaar te houden. Doordat met name jonge gezinnen op grote schaal gelijktijdig zo'n 30-40 jaar geleden in deze wijken gingen wonen, gaat Almere een extra steile vergrijzingsgolf tegemoet. Die vergrijzingsgolf brengt nieuwe wensen en behoeften met zich mee, in de eigen woning én in de woonomgeving. Ouderen wonen steeds langer zelfstandig thuis en veel mensen willen het liefst in hun eigen woning blijven wonen. Dat vraagt om aanpassing van de bestaande woningvoorraad. Gelijktijdig met de vergrijzingsgolf komt er in de oude stadswijken een duurzame renovatiegolf op ons af. Om de kwaliteit van deze wijken op peil te houden zijn nieuwe financieringsconstructies en proposities nodig om de benodigde investeringen van de grond te krijgen. Maar de opgave is breder dan de woningen. Het gaat ook over openbare ruimte, voorzieningen en instroom van nieuwe huishoudens. Alleen aandacht voor het geheel zorgt voor wijken die vitaal zijn.

Verduurzaam

Almere wil in 2022 energieneutraal zijn. Om dat te bereiken zijn forse slagen nodig in het verduurzamen van de bestaande woningvoorraad en moet voor nieuwbouw de lat nog hoger gelegd: geen energie neutrale maar energieleverende woonwijken. In de woningvoorraad zijn er volop kansen om te komen tot verduurzaming. Zowel met het reduceren van de energienota, het produceren van duurzame energie op of nabij het

gebouw als door hergebruik van materialen. Uitgangspunt is dat eigenaren zelf belang hebben bij - en verantwoordelijkheid nemen voor - verduurzaming. De bouwsector, als grootverbruiker in grondstoffen, speelt hierin een belangrijke rol. De verduurzaming van de bestaande woningvoorraad kan hand in hand met het levensloopbestendig maken door deze renovaties slim te combineren in een gezamenlijke businesscase.

De opgaven binnen *Vitaal* en *Verduurzaamd* concentreren zich binnen de bestaande stad in de jaren '70 en '80 wijken die zich voor een grote vernieuwingsopgave gesteld zien. Die vernieuwingsopgave staat symbool voor grote gebieden elders in Nederland van soortgelijke stedenbouwkundige opzet die met overeenkomstige woonvraagstukken te maken hebben. Daarnaast bieden de uitleggebieden in Almere de ruimte voor experimenten binnen de experimentlijnen *Vitaal* en *Verduurzaamd* in de nieuwbouw.



Getransformeerd

In Almere staat 28,5% van de kantoren leeg en 6,7% van de bedrijfsruimtes. Dat is een ongewenste ontwikkeling, in eerste instantie economisch en daarnaast legt het druk op de leefbaarheid van gebieden. Een deel van die leegstand is structureel en heeft een negatieve invloed op de leefbaarheid en vitaliteit van de stad. Vastgoedeigenaren zijn niet altijd bereid of in staat om transformatie te overwegen, vanwege strategische, financiële en/of boekhoudkundige redenen, waardoor delen van de stad ongebruikt achter blijven. Tegelijkertijd heeft de stad grote behoefte aan kleine betaalbare (huur) woningen. Door het leegstaand vastgoed te transformeren naar betaalbare woonruimte voor kleine huishoudens worden drie doelen tegelijk bereikt: de leegstand neemt af, het woningtekort gaat omlaag en de leefbaarheid verbetert. Daar komt bij dat via transformatie ten opzichte van nieuwbouw relatief snel extra woonruimte kan worden gerealiseerd. Woonruimte die hard nodig is voor (focus)doelgroepen die op een betaalbare woning zijn aangewezen en woonruimte voor de studenten, *young potentials* en starters die zorgen voor een bruisende binnenstad. Is er een match tussen de leegstand en de behoefte aan kleine betaalbare (huur)woningen te maken?

De kantorenleegstand is een breder gedeeld probleem. Op dit moment staat ongeveer 15% van de kantoren in Nederland leeg. Het middels concrete experimenten in de praktijk aanjagen van nieuwe matches tussen leegstaande kantoren en de behoefte aan kleine betaalbare (huur)woningen levert waardevolle woonlessen in de praktijk op waar breder van geleerd kan worden.

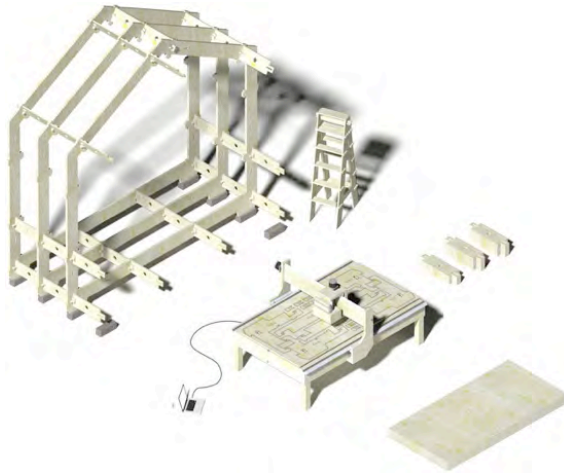
Betaalbaar

In Almere is te weinig betaalbaar woningaanbod voor mensen die niet kunnen kopen. De beschikbaarheid van goedkope huurwoningen voor met name minima is een groot probleem. Door middel van prestatieafspraken met woningcorporaties en de Uitvraag Goedhuurwoningen is de trend gekeerd, maar daarmee zijn we er nog niet. Het realiseren van huurwoningen onder de 600,- euro blijft een enorme opgave. Een opgave die vraagt om radicale vernieuwing, in de bestaande woningvoorraad, in transformatie van leegstand vastgoed en met de echte meters in de nieuwbouw. Uiteraard speelt de vraag om betaalbaar woningaanbod ook buiten Almere. Nieuwe bouwtechnieken zoals fabrieksmatig

bouwen en het 3D-printen van woningen kunnen mogelijk voor een revolutie zorgen in de bouwkosten. Almere wil deze revolutie plek bieden, als proeftuin voor het 3D-printen van woningen, open source zelfbouw en de geleerde lessen actief delen.

Zelfbouw 2.0

Wanneer mensen zelf hun stad vormgeven, ontstaat een stad met trotse en betrokken bewoners. Zelfbouw en particulier opdrachtgeverschap is per definitie vraaggericht. Zo ontstaat een stad waar mensen met hart en ziel voor kiezen. Almere biedt al vanaf de eerste woningen ruimte voor zelfbouwers, (collectief) particulier opdrachtgeverschap en nieuwe woonconcepten. Deze traditie trok (nieuwe) bewoners naar de stad en zorgde voor productie in crisistijd. Ook de komende jaren blijft Almere volop ruimte bieden aan bouwgroepen, initiatiefnemers en pioniers uit het hele land. In Oosterveld, maar ook in de rest van de stad. Op het land en in het water. In de bestaande voorraad en in de uitleggegebieden. Dit gaat niet alleen in de vorm van (minder) regelgeving, richtinggevend, eenduidige kaders of een financiële ondersteuning in de vorm van fondsvorming en garantstelling. Almere wil experimenteerruimte bieden aan 'open source' woning- en stedenbouw ontwikkelingen in de praktijk, zodat de woonconsument steeds meer woonproducent wordt. Concrete experimenten met 'open source' woning- en stedenbouw tillen *bottom up* ontwikkeling naar een nieuw niveau en bieden waardevolle praktijklessen. Door het beschikbaar stellen van data en het ontwikkelen van platforms wordt gezamenlijk vormgegeven aan onderscheidende woonmilieus vanuit de wensen van bewoners.



Bijlage 2 Afweging Sleutelprojecten (concept)

Inleiding

De gemeente Almere werkt onder de noemer Almere 2.0 gezamenlijk met het Rijk en de provincie Flevoland aan de groei van Almere. Er is een toekomstperspectief opgesteld voor de lange termijn in de Rijksstructuurvisie Amsterdam Almere Markermeer en tevens zijn afspraken gemaakt hoe dit toekomstperspectief te bereiken in de Uitvoeringsovereenkomst Almere 2.0. Eén van de maatregelen daarbij is het inrichten van het Fonds Verstedelijking Almere (FVA) ter financiering van de uitvoering. Op dit moment wordt gewerkt aan het Meerjarenprogramma 2017-2021 van het FVA dat wordt gevuld met sleutelprojecten. Dit zijn de projecten die een substantieel verschil maken in de ontwikkeling van Almere en daarmee bijdragen aan de internationale concurrentiepositie van de Noordvleugel. In dit memo wordt een voorstel gedaan welke sleutelprojecten hier de komende 5 jaar in kunnen worden opgenomen.

Groeiopgave Almere

Ten behoeve van de economische ontwikkeling van de Noordvleugel van de Randstad is het nodig dat voor diegenen die willen wonen en werken in deze regio voldoende woningen beschikbaar zijn. De komende decennia gaat het om een extra woningvraag van ruim 400.000 woningen in de regio. Almere is door het Rijk gevraagd een deel van deze opgave te faciliteren. De opgave is immers breder dan alleen het toevoegen van nieuwe woningen. Het gaat tevens om een goede bereikbaarheid en een groter aanbod van voorzieningen. Kortom, het is belangrijk dat Almere zich ontwikkelt als een stad in de regio, waar het aantrekkelijk wonen, werken en recreëren is en blijft. Om deze evenwichtige en integrale ontwikkeling vorm te geven hebben de gemeente Almere, de provincie Flevoland en het Rijk afspraken gemaakt om deze opgave gezamenlijk aan te pakken.

Om de bestedingen in het kader van Almere 2.0, waaronder de bestedingen binnen het FVA, te richten is de Lange termijn Investerings Strategie Almere (LISA) opgesteld. De in LISA gekozen strategie om de realisatie van Almere 2.0 langs twee strategielijnen en een kansenstrategie plaats te laten vinden is op 28 mei 2015 door de gemeenteraad van Almere vastgesteld. Het Rijk en de provincie Flevoland hebben aangegeven zich te herkennen in deze strategie. De twee strategielijnen betreffen:

- Growing Green Almere: een gezonde en groene stad
- Stad van experiment: (ruimte voor) het nieuwe pionieren

Meerjarenprogramma FVA

In 2015 is gestart met het FVA. De Jaarprogramma's 2015 en 2016 zijn inmiddels vastgesteld. Op dit moment wordt gewerkt aan het Meerjarenprogramma. In dit Meerjarenprogramma wordt, in aanvulling op de gebiedsontwikkeling en de maatregelen in de bereikbaarheid, geschetst wat de ambitie is voor de komende vijf tot tien jaar alsmede welke acties en investeringen daarbij horen.

Het bestuurlijk Overleg Almere 2.0, bestaande uit het Rijk, de provincie Flevoland en de gemeente Almere, heeft op 20 januari jl. een Voorlopig Meerjarenprogramma vastgesteld. In dit Voorlopig Meerjarenprogramma is, gegeven het reeds opgestelde toekomstperspectief en LISA, voorgesteld de realisatie van Almere 2.0 de komende vijf tot tien jaar te richten langs vijf programmalijnen. Deze programmalijnen zijn de afgelopen maanden nader geoperationaliseerd zodat het Meerjarenprogramma 2017-2021 gevuld kan worden met concrete acties en projecten. De individuele Jaarprogramma's van de komende jaren zullen een afgeleide zijn van dit Meerjarenprogramma. Eind 2016 worden het Meerjarenprogramma en het Jaarprogramma 2017 aangeboden aan de Gemeenteraad en aan Provinciale Staten.

Vijf Programmalijnen

De Programmalijnen die in het Voorlopig Meerjarenprogramma zijn opgenomen, zijn:

1 Versterken Hart van de Stad

- Om Almere op de lange termijn een rol als onderscheidende kern binnen de grootstedelijke regio Amsterdam te laten vervullen, krijgt het hart van de stad de komende jaren een forse impuls. Er wordt toegewerkt naar een centrum met een voorzieningenniveau dat hoort bij een stad van 200.000 tot 300.000 inwoners. Het gebied wordt zichtbaar en voelbaar als hart van de stad, zal een sterkere regionale betekenis krijgen en wordt dé ontmoetingsplek wordt voor zowel bewoners als bezoekers. De oevers van het Weerwater en het Weerwater zelf worden aantrekkelijker en beter geschikt gemaakt voor cultuur, sport en recreatie. Er is plaats voor (hoger) onderwijs en het station en de stationsomgeving worden aangepakt.

2 Versterken leer- en werkomgeving

- Een sterke, diverse en kwalitatief hoogwaardige onderwijsstructuur is een levensader voor elke stad. Bij de beslissing waar naar toe te verhuizen, kijken mensen steeds nadrukkelijker niet alleen naar huisvesting, goede verbindingen en cultuur, maar ook naar de diversiteit en aanwezigheid van het onderwijs dat (voor hun kinderen) beschikbaar is. Onderwijs zorgt voor een goede aansluiting op de arbeidsmarkt en draagt daarmee bij aan het economisch en innovatief klimaat van de stad.

3 De Energieneutrale en afvalloze stad / Energy on Upcycling

- De Noordvleugel is ambitieus op het gebied van energie en de verwerking van afval. Binnen Almere wordt de lat hoog gelegd op twee onderdelen. Het streven is om in 2022 zowel energieneutraal als afvalloos te zijn. Almere wordt een stad waar zoveel mogelijk energie wordt benut uit hernieuwbare bronnen en waar afval wordt gebruikt als grondstof. Kennis die in Almere wordt opgedaan wordt gedeeld met de partners in de Noordvleugel.

4 Versterken verblijfsplekken, cultuur, recreatie en toerisme

- Eén van de grote kwaliteiten van de Noordvleugel ten opzichte van andere stedelijke regio's in Europa is de toegang tot grote groen- en recreatiegebieden. Over tien jaar kent Almere een aantal plekken in en om de stad die de stad zelf én de Noordvleugel van de Randstad naar een hoger niveau brengen. Plekken die de stad en de regio aantrekkelijker maken als verblijfsgebied, als recreatiegebied en die het toerisme bevorderen.

5 Vernieuwend wonen

- In de Noordvleugel is een forse vraag naar woningen. Met de bouw van 60.000 woningen levert Almere de komende decennia een belangrijke bijdrage aan het opvangen van deze regionale woningbehoefte. Het betreft niet alleen een kwantitatieve opgave. Er is een landelijke opgave aan het door ontwikkelen van woonconcepten. De woningbouwopgave van Almere wordt opgepakt door onderscheidende woonmilieus van hoge kwaliteit aan de stad en de regio toe te voegen. Almere blijft vooraan lopen met de ontwikkeling van vernieuwende stedenbouw waarbij de woonconsument centraal staat en waarmee woonmilieus en woonconcepten worden ontwikkeld die onderscheidend zijn in de Noordvleugel.

Financiële ruimte Fonds Verstedelijking Almere

In het Meerjarenprogramma wordt vijf tot tien jaar vooruit gekeken. Hierbij is het van belang te onderscheiden dat in de eerste vijf jaar binnen de programmering een zekere hardheid van projecten verwacht wordt (bedragen op basis van een goed beargumenteerde aanname). Bedragen en projecten in de tweede vijf jaar kunnen meer indicatief van karakter zijn. Om sleutelprojecten te kunnen programmeren is het nodig de financiële ruimte te kennen in de eerste vijf jaar.

	2017	2018	2019	2020	2021		Totaal
Bijdrage gemeente	7,2	7,2	7,2	7,2	7,2		36
Bijdrage provincie	6,2	6,2	6,2	6,7	6,7		32
Bijdrage Rijk (indicatie)	0,5	2	2	2,5	3		10
Onderbesteding voorgaande jaren							0,37
Reeds gespaard Magneetfunctie							4
Totaal	13,9	15,4	15,4	16,4	16,9		82,37

In eerdere jaarprogramma's is €4 mln. geormerkt als middelen die gespaard worden ten behoeve van een Magneetfunctie. Doel van sparen voor een Magneetfunctie was het mogelijk maken van meer forse investeringen, zodat op het gewenste moment voldoende middelen beschikbaar zijn. Door de sleutelprojecten nu in het meerjarenprogramma op te nemen wordt de mogelijkheid om forse investeringen te doen op andere wijze geborgd. Het is daarom niet langer nodig het besluit om te sparen te handhaven. De middelen die reeds gespaard zijn kunnen in het Meerjarenprogramma worden opgenomen.

In totaal bedraagt de ruimte €82,4 mln. Hierbij moet aangetekend worden dat de bijdrage van het Rijk afhankelijk is van het tempo van de grondverkoop in Oosterwold. In bovenstaand schema is een behoudende inschatting gemaakt van de verwachte opbrengsten.

Uit het Fonds Verstedelijking wordt ook jaarlijks procesgeld toegekend voor de Almere 2.0 organisatie. De afgelopen jaren betrof dit €0,9 mln. per jaar. Als deze trend wordt doorgezet betekent dit over een periode van 5 jaren onttrekking van €4,5 mln. aan het FVA (5 x €0,9 mln. = €4,5 mln.). Hiermee resteert een bedrage van €77,9 mln. dat de komende 5 jaar kan worden ingezet binnen de Programmalijnen.

Programmaplannen en sleutelprojecten

De afgelopen maanden is voor iedere lijn een Programmaplan opgesteld. In deze Programmaplannen staat nader omschreven wat het doel en de ambitie van de lijn is, hoe dit bereikt wordt (strategie) en welke uitvoeringsagenda hier bij zou kunnen worden gehanteerd. Ook zijn per lijn sleutelprojecten geïdentificeerd waarbij het, onder condities, mogelijk is om ook een bijdrage vanuit het Fonds Verstedelijking Almere (FVA) te verkrijgen. In totaal komen er vanuit de vijf Programmaliijnen 13 mogelijke sleutelprojecten naar voren. In onderstaande tabel zijn deze projecten weergegeven inclusief de financiële bijdrage die wordt gevraagd vanuit het FVA (onderscheiden naar 2 perioden van 5 jaar). De bedragen en projecten die in de tweede periode zijn opgenomen zijn indicatief van aard.

Bedragen x €1.000		2017-2021	2022-2026
1. versterken hart van de stad	Station en omgeving	14.000	16.000
	Almere Centrum	6.200	6.000
	Weerwater	20.700	500
	Subtotaal	40.800	22.500
	Floriade	8.000	0
	Totaal	48.800	22.500
2. Versterken leer en werkomgeving	Flevocampus	14.000	15.000
	Internationaal onderwijs	5.100	0
	Totaal	19.100	15.000
3. Energy on upcycling	Local for Local	10.700	0
	Stad zonder Gas	600	0
	Opwaarderen reststromen	6.000	0
	Totaal	17.300	0
4. Versterken verblijfsplekken	Kustzone Poort/Duin	7.700	7.500
	NP Oostvaardersplassen	10.100	5.000
	Bovenstedelijke culturele voorz.	6.700	13.000
	Totaal	24.500	25.500
5. Vernieuwend wonen	Jaarlijks experiment	4.000	4.000
	Totaal	4.000	4.000
ALLE LIJNEN	TOTAAL	113.700	67.000

Over alle lijnen wordt in de eerste 5 jaar een bijdrage gevraagd vanuit het FVA van €113,7 mln. ten behoeve van de sleutelprojecten. Daarnaast wordt binnen de lijnen 1 t/m 4 een jaarlijkse bijdrage gevraagd voor Programmasturing van de lijn oplopend tot enkele tonnen per lijn per jaar (niet inzichtelijk gemaakt in bovenstaande tabel, wordt wel betrokken in finale voorstel). De totale financieringsvraag voor de eerste 5 jaar is daarmee groter dan de beschikbare middelen in het FVA. Dat betekent dat er gekozen/geprioriteerd dient te worden.

Afweging tussen de sleutelprojecten

De sleutelprojecten zijn in de basis moeilijk met elkaar vergelijkbaar omdat ze verschillend van karakter zijn en bovendien in verschillende fasen van uitwerking verkeren. Dat wil niet zeggen dat een afweging onmogelijk is. Doel is het identificeren van de sleutelprojecten waarmee binnen de Almere 2.0 opgave de komende jaren het grootste verschil wordt gemaakt. NB. De provinciale

bijdrage aan de Floriade van €8 mln. die binnen het FVA is gereserveerd is buiten de afweging gehouden.

Voor het maken van deze afweging wordt een beoordelingsscan gehanteerd. Daarbij komen per project de volgende vragen aan de orde:

- Maakt het project een substantieel verschil voor Almere en draagt het daarmee bij aan de internationale concurrentiepositie van de Noordvleugel?
 - Bijvoorbeeld door een bijdrage aan werkgelegenheid, woningbouw, onderwijs, etc.
 - Is het project van voldoende omvang?
- Is het realiseerbaar binnen vijf jaar?
 - Financieel (inzicht in kosten en opbrengsten, meerjarige impact)
 - Draagvlak (bewoners, partners in de stad, Rijk, Provincie)

Per project wordt op beide vragen één van de volgende antwoorden gegeven. Dit leidt tot onderstaand overzicht.

Evident	Wellicht	Nauwelijks
---------	----------	------------

		Verschilmaker?	Reëel?
1. versterken hart van de stad	Station en omgeving	Evident	Wellicht
	Almere Centrum	Evident	Evident
	Weerwater	Evident	Wellicht
2. Versterken leer en werkomgeving	Flevocampus	Evident	Evident
	Internationaal onderwijs	Evident	Wellicht
3. Energy on upcycling	Local for Local	Wellicht	Wellicht
	Stad zonder Gas	Evident	Evident
	Opwaarderen reststromen	Evident	Evident
4. Versterken verblijfsplekken	Kustzone Poort/Duin	Evident	Evident
	NP Oostvaardersplassen	Evident	Evident
	Bovenstedelijke culturele voorz.	Evident	Wellicht
5. Vernieuwend wonen	Jaarlijks experiment	Evident	Evident

Wanneer een project niet louter 'evident' scoort is hieronder toegelicht hoe dit oordeel is ontstaan.

1. Versterken hart van de Stad: Station en omgeving & Weerwater
 - De belangrijkste vraag bij deze projecten is of de voorstellen daadwerkelijk binnen vijf jaar gerealiseerd kunnen worden. Er wordt in totaal een bijdrage van ruim €60 mln. gevraagd uit het FVA waarvan €40,8 mln. te besteden in de eerste 5 jaar. Hierbij is de inschatting gemaakt dat in deze periode tevens sprake is van cofinanciering door derden van €60 mln.. Deze onderbouwing kan slechts ten dele hard worden gemaakt. Het lijkt het een erg optimistische inschatting dat dergelijke forse ingrepen (ruim €40 mln. of met cofinanciering zelfs ruim €60 mln.) binnen 5 jaar worden gerealiseerd. Daarbij is het onwenselijk om gedurende het Floriadejaar 2022 nabij het station en omgeving, maar ook in en om het stadscentrum en de weerwateromgeving, grootschalige bouwwerkzaamheden te verrichten.

- **Conclusie: Bij deze projecten dient nadrukkelijk naar de omvang en fasering van de bedragen te worden gekeken.**
2. Versterken leer- en werkomgeving: Internationaal onderwijs
- Bij dit project ontbreekt de financiële onderbouwing op onderdelen en bestaat onzekerheid over het reeds bestaande draagvlak waardoor realisatie binnen 5 jaar niet vanzelfsprekend is.
 - i. Financieel bestaat de aanvraag uit 2 onderdelen. Ten eerste de voorbereidingskosten van een businesscase (€0,1mln). Daarnaast een stelpost voor de benodigde investering in het schoolgebouw en het afdekken van de onrendabele top (€5 mln.). Met name het investeringsbedrag is op dit moment onvoldoende onderbouwd.
 - ii. Op dit moment is het niet duidelijk of er voldoende draagvlak is voor het toekennen van een dergelijk bedrag aan één onderwijsinstelling.
 - **Conclusie: Het is aan te bevelen bij dit project eerst nader onderzoek te verrichten alvorens een definitief investeringsbedrag beschikbaar te stellen.**
3. Energy on Upcycling: Energie – Local for Local
- Bij het sleutelproject Local for Local zijn inhoudelijk en financieel vraagtekens te plaatsen. Het bestaat uit een drietal onderdelen:
 - i. Smart grids: energieopslag en buffering.
 - Twijfels of dit project onder de vlag van Almere 2.0 opgepakt dient te worden of dat dit aan de markt overgelaten moet worden.
 - ii. Smart in Haven: energieneutraal en levensbestendig maken 1.000 woningen.
 - De scope van het project is onvoldoende duidelijk. Op dit moment zijn activiteiten en producten binnen dit project onvoldoende omschreven. De onderbouwing van de gevraagde €9 mln. is niet hard genoeg.
 - De onderbouwing van de beoogde €63 mln. cofinanciering is niet hard.
 - Als er €9 mln. wordt uitgetrokken voor deze opgave komt dit neer op grofweg €10.000 euro per woning (bij een gemiddelde woningwaarde in Almere Haven van minder dan €180.000). Dit lijkt veel voor een overheidsbijdrage bij een dergelijke opgave.
 - iii. Filmwijk Energieneutraal
 - **Conclusie: Het is aan te bevelen bij dit project eerst nader onderzoek te verrichten alvorens een investeringsbedrag beschikbaar te stellen.**
4. Versterken verblijfsplekken: Bovenstedelijke Culturele Voorzieningen
- Belangrijkste aandachtspunt in dit project is of het realiseerbaar is binnen 5 jaar. Het precieze plan is enerzijds nog niet voldoende uitgekristalliseerd (onduidelijkheid rondom te ondernemen activiteiten en op te leveren producten). Anderzijds is er een grote afhankelijkheid van Programmalijn 1. Als in die Programmalijn niet de voorwaarden worden geschapen voor een goede 'landingsplaats' voor culturele voorzieningen zal het effect van dit sleutelproject veel geringer zijn.
 - **Conclusie: Het is aan te bevelen om de scope van dit project nader aan te scherpen en dit in nauwe samenwerking te doen met Programmalijn 1.**

Voorstel

Naar aanleiding van de onder 'afweging' gemaakte opmerkingen bij de sleutelprojecten is het voorstel als volgt om te gaan met de genoemde sleutelprojecten:

1. Versterken hart van de Stad: Station en omgeving & Weerwater
 - Door de bestuurlijk trekkers van Programmalijn 1 is een aangepast voorstel gedaan dat een meer realistisch tijdspad schetst voor de investeringen. Het investeringsvolume in de eerste 5 jaar wordt daarmee teruggebracht van €40,8 mln. tot €26,2 mln. De totale gevraagde bijdrage daalt van €63,6 mln. naar €57,2 mln. Dit voorstel wordt overgenomen in onderstaande tabel.
2. Versterken leer- en werkomgeving: Internationaal onderwijs
 - Nu een maximum bedrag te reserveren. Alvorens dit bedrag toe te kennen dit project eerst nader uitwerken.
3. Energy on Upcycling: Energie – Local for Local
 - Beschikbaar stellen procesgeld om dit project nader uit te werken. Er wordt op dit moment geen investeringsbedrag opgenomen.
4. Versterken verblijfsplekken: Bovenstedelijke Culturele Voorzieningen
 - Basis leggen in Programmalijn 1. Nu geen investeringsbedragen opnemen in komende 5 jaar.

Binnen de lijnen 1 t/m 4 wordt een jaarlijkse bijdrage gevraagd voor de Programmasturing en het onderzoek naar de sleutelprojecten van de nabije toekomst. De omvang verschilt per lijn maar kan per lijn oplopen tot enkele tonnen per jaar. Het voorstel is hier een taakstellend budget aan te koppelen dat hetzelfde is voor iedere lijn: €0,25 mln. per lijn per jaar. Uit deze bijdrage kan dan ook het nadere onderzoek de sleutelprojecten van de toekomst (bijvoorbeeld op het vlak van Culturele voorzieningen en Local for Local) gefinancierd worden. Mochten de middelen niet toereikend zijn dan kunnen de betrokken overheden overwegen aanvullende middelen uit de eigen reguliere begroting ter beschikking te stellen.

Met het verwerken van bovenstaande is bijdrage die vanuit de lijnen vanuit het FVA wordt gevraagd gezakt van €115,5 mln. naar €82,6 mln. Tevens is de continuïteit in sturing op de lijnen geborgd door het toekennen van procesgeld. Daarmee is het budget voor de komende 5 jaar op €4,7 mln. na passend binnen de financiële ruimte van het FVA (€77,9 mln.). Gegeven het feit dat het hier een meerjarig programma betreft is het mogelijk hier in de loop van het programma maatwerk op toe te passen.

		2017-2021	2022-2026
1. versterken hart van de stad	Station en omgeving	7.300	
	Almere Centrum	4.200	
	Weerwater	13.700	
	Programmasturing en nader uitwerken (nieuwe) sleutelprojecten Per jaar 0,25 mln.	1.250	
	Subtotaal	26.450	32.250
	Floriade (bijdrage provincie)	8.000	
	Totaal	34.450	32.250
2. Versterken leer en werkomgeving	Flevocampus	13.000	
	Internationaal onderwijs	4.000	
	Programmasturing en nader uitwerken (nieuwe) sleutelprojecten (in ieder geval Internationaal onderwijs) Per jaar 0,25 mln.	1.250	
	Totaal	18.250	17.250
3. Energy on upcycling	Local for Local	Nader onderzoek	
	Stad zonder Gas	600	
	Opwaarderen reststromen	6.000	
	Programmasturing en nader uitwerken (nieuwe) sleutelprojecten (in ieder geval Local for Local) Per jaar 0,25 mln.	1.250	
	Totaal	7.850	13.050
4. Versterken verblijfsplekken	Kustzone Poort/Duin	7.700	
	NP Oostvaardersplassen	9.100	
	Bovenstedelijke culturele voorz.	Nader onderzoek	
	Programmasturing en nader uitwerken (nieuwe) sleutelprojecten Per jaar 0,25 mln.	1.250	
	Totaal	18.050	34.450
5. Vernieuwend wonen	Jaarlijks experiment	4.000	
	Totaal	4.000	4.000
ALLE LIJNEN	TOTAAL	82.600	101.000